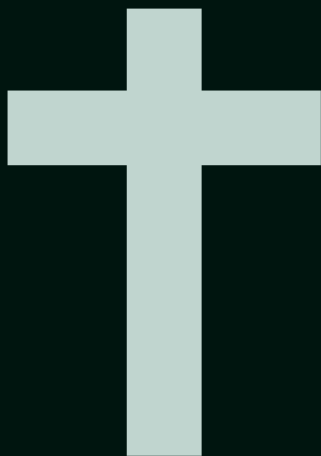

God Lavayiyat Añ
Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	38
LUKE	61
JOHN	99
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu	125
ROMANS	157
1 CORINTHIANS	172
2 CORINTHIANS	186
GALATIANS	196
EPHESIANS	201
PHILIPPIANS	206
COLOSSIANS	210
1 THESSALONIANS	214
2 THESSALONIANS	217
1 TIMOTHY	219
2 TIMOTHY	224
TITUS	227
PHILEMON	229
HEBREWS	230
JAMES	241
1 PETER	245
2 PETER	249
1 JOHN	252
2 JOHN	256
3 JOHN	257
JUDE	258
HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA	260

LOMATUAWI MATTHEW AHPHY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata; ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nõmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsãmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsãmiwyaqaw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt koñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túñwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw õviy Abraham añqw David aw pahsavõ sohsõyam nãnañk qatsívaptuyaqam pakwt nãlõq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsãmiwyaqat aw pahsavõ pakwt nãlõq sihkay'tasikip nãnañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsãmiwyaqat añqw Christ aw pahsavõ pakwt nãlõq sihkay'tasikip nãnañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqaw, nãt pumuy qa nãmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enẽm nõ'yiwkañw mãtaqti. ¹⁹ Noqw put siwatwãat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqey, pay as put turs nanauyve mãtapniqey unañwti. ²⁰ Noqw nãt pam pan wũwankañw tũmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mãtaqtiqey, aw pañqawu: Joseph, um David tíata, pay um qa nãnaphin wũwantat, uhmantuway Maryt nãmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enẽmi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan túñwani, ispi pam sinomuy qaanhitipuyamuy añqw ayo õyaniq'õ. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqav lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nãt qanawhvalni'taqã mãna nõ'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqã itamuma, i'nihqey pam'i. Noqw ñi yantaqã sohsõy yaniwhtiaw, i' hisat lavaytiwhqã aw antsaniwa. ²⁴ Pahsat pu Joseph tãtayhqey, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiçey, mantuway nãmi távi; ²⁵ Nihqey pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavõ. Noqw pam tiyohyat tihtaaw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqaw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yũnqam hõpahaqawq Jerusalem ep õkihqey pañqawqa: ² Ya Jew- sinmuy amumi moñw'iwtaniqey tihtiwhqã hak háqamo? Pi itam hõpaq sõhut put tuawi'taqat tutwãqey put hakiy aw naokiwlalwaniqey õviy añqwya. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqey tusitaqey pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsõyam Jerusalem ep yesqam piwu. ⁴ Noqw õviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tũtutuqaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqey, haqam Christ tihtiwniqat pumuy túviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqawqa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pẽna: ⁶ Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtaniqã wunuqtuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy

amumii. ⁷ Pahsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wáñwayhqe, hisatniqiw sôhu mâtaqtiqat pumuy pás tüviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsákw pás hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sôhu hōpaq pumuy amumi mâtaqtiqa pumuy amupyeve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sôhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kîhut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamôtshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta eñem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqywa.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tûmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mâtaqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pás hepi, put nīnaniqee. Noqw òviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat un hin āawnaniqat pahsavo um hák pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw òviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, mihikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wáñwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw òviy pas pam a'nō itsivutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qóqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, lóq yahañwni'yuñqamuy ahpiy nāt tsatsakwmuy aqw pahsavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pás tüviñtaqe hisat panihwtiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqaqat aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhti qey pan paknuma. Rachel timuy òviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma súlawhtiqw òviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tûmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mâtaqtiqe aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyini; pay put nīnayaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñ'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pítuhqe kitsókit Nazareth yan mātisiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan túñwantiwni.

3

The Preaching of John the Baptist

(Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak táqa John yan mātisiwhqa sinmuy kúyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsiwhpuye yuataaqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuye tsá'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisatlavayhtiwhqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuws'i'kañw, kolásat kwewta; noqw pam mātuy tûmoyta; pu piw haqam momohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tûmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw òkiwa, noqw pu Judeat sohsovik añq'ò, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ò. ⁶ Nihqe qaanh'tipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kúyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kúyit akw tuvoylatotiniqe ep òkiqum, pam pumuy túwahqe amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqwt tsútsu'tuy amún itsivut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alónót qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw òviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qóhit aqw tüwiwni. ¹¹ Pay as pi pas antsa

nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñkniñqa inuhpenihqe pas pavan òqala; noqw soon nu yan'ewaynikañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sōhōvosit koyohtani; nikañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus
(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³ Noqw pahsat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatiniqe Galileet añqw Jordan aw pitu. ¹⁴ Noqw John put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um añqaqw inumii? ¹⁵ Noqw pay Jesus lavayhtiçe put aw pañqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat añ ahsupoq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶ Noqw Jesus kūyit akw tuvoylatiwhit, pahsat pay pāñaqw yama; noqw meh, tokpela hōtsiltiqw, God Hikwsiat hōwit antaqa añqw hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷ Noqw meh, hakiy tōnaat òñaqw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus
(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wīki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat òviy'o. ² Noqw pam lōp sunát-sikis talōñvaqat pu tōkilat añ qa nōsqe, put atsve tsōnmoki. ³ Noqw Unatwi'taqa put aw pítuhqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen um it o'wat pōlavikiniwhitniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw pam lavayhtiçe put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moañaqw nōñantaqat akw qátuni. ⁵ Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw òmiq Jesus wikqe, God kīyat ep suswupakits'omiq put tsoka, ⁶ Nit aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw uñ hōlōlni'yuñwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqaq aw qa tuwanlawni. ⁸ Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wīki; nihqe tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit, piw put añ hihta susnukñwat put aw mahtakna; ⁹ Nihqe put aw pañqawu: Iit sohsok nu ūmi nóani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwhta'qō. ¹⁰ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Sóni, yupa Satan, pi ura yan pey'ta: Um Uhtutuyqawhqaq God aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ¹¹ Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, òñaqw hoñvia'yam put aw òkihqe aw unañwta'pya.

Jesus Begins His Work in Galilee
(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Noqw yaw John sivikimi panayaqw Jesus navotqe pañqw Galileet aqw'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth-kitsókit añqw ahpiynihqe Capernaum-kitsókit ep pítuhqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyqawhqaq lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqōyve qa-Jew-sinnuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tálal tutwa; noqw mokiwuy qalava, pu kihiwniyat añ yesqamuy amumi tálawva. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaqe pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani, taq òveqatsit añqw moñwtunatyaw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen
(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tūñwantiwhqaq qalavaqe hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tūñwantiwhqaq-nikañw, pu tupkoyat Andrew pūmuy. Puma pakiwmaqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinnuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ²⁰ Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put añki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John pūmuy; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtut-sayay aw yuyku; noqw pam pumuy wánwayi. ²² Noqw pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put añki.

*Jesus Teaches, Preaches, and Heals
(Lk 6.17-19)*

²³ Noq̄w Jesus tutskwat-Galileet an̄ ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy an̄ sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw õpuiwuyunqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noq̄w put ahpiy pam ahsupoq Syriat an̄ nanaptiwa. Noq̄w puma sohsokmuy hihta tūyat akw õpuiwuyunqamuy, pu kãnavoti'yunqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwuyunqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatāyūnqamuy; noq̄w pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noq̄w qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet an̄q̄w put an̄ kinnumya, pu Decapolis an̄q̄'õ, pu Jerusalem an̄q̄'õ, pu Judeat an̄q̄'õ, pu Jordan yupqõyñaq'õ.

5

The Sermon on the Mount

¹ Noq̄w pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuq̄w, put aw nánatuwnayaqam put aw õki. ² Noq̄w pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

*True Happiness
(Lk 6.20-23)*

³ An̄ okiw'unañway'yunqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yunwa. ⁴ Pas an̄ tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ An̄ pasi'nañway'yunqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yunwani. ⁶ An̄ suan hinwisniqey tuñlay'yunqam, hak nõsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawunqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ An̄ nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy õkwatuwni. ⁸ An̄ suan unañway'yunqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹ An̄ namivõhikit tumalay'yunqam hahlayhpit epya; pi puma God timatnihqey pan tūnwantiwiyani. ¹⁰ An̄ suan hinwisniqey ep okiwsahsanayaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit an̄q̄w moñwtunatyat himuy'yunwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hihiniñqawakahañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hihihita qalolmat umuy atsátotoynayaq̄w, uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma õveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

*Salt and Light
(Mr 9.50; Lk 14.34-35)*

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep õñat anyuñwa. Nikañw pi õña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta apiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tálal anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wunuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqõhit úwiknaye', hihta sivut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpiyat epeq tsokayaq̄w, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noq̄w pan hapi uma sinmuy amumi talni'yunwani; noq̄w puma umuhtutmalay lolmat aw tāyūñwe', õveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yúkuñiqe õviy pitu. Nu qa paniq̄w õviy pitu; pi nu put aw antsanniqe õviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alõntini; soon sushisay pey'taq̄a put an̄q̄w sūlawhtini, pas an̄ ahsupoq tunatyat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniq̄w hapi õviy hak haqam it tutavot ep hihta sushisakwhoyat ayo yukut, pan tütutuqaynaqa õveqatsit an̄q̄w moñwtunatyat ep susqahimuniñqey pan tūnwantiwni; pu hak haqam put an̄ hinmaqa pan tütutuqaynaqa hapi õveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávanniñqey pan tūnwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon õveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaq̄w ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noq̄w nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um nūanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qõhit sivihpit aq̄w unahinhtimantani. ²³ Paniq̄w õviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ùmi hihta ep unañway'taqat u'ne',

²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātapt, ahpiynen, put amum namivōhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy tāvimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivōhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ mātappq, pam uñ solāwat aw noaqw, pam uñ sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisse', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvō'tay'taqa hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqw òviy kurs putvaqwat uhposi uñ qalomáhintsanqw um put hōroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi sūlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pākini, hikiis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihpit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma uñ qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma sūlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pākini, hikiis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihpit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqawa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwné', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwné', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put òqaltoynayani. Uma qa òveqatsit akw òqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsvewaata. ³⁵ Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nō Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqōtōy akw uhlavayiy pavan òqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq òqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge

(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoymantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoymantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutawt aw yankañw uhnapnay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. ⁴¹ Noqv kurs solāwa mōkiy uñ ikwiltōynat, um sūkw tutskwatuwanit put ámumniqat uñ tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniqat um nasimokmaqani.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomalvayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lomlat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay òveqatsit ep qátuhqat tūmatni; pi pam añ qalōlolmatuy-nikañw pu lōlolmatuy amuñem tāwat yámaknañwu; pu sūanyuñqamuy-nikañw pu qasuanuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikiis pi moñwit eñem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy- sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñōt hintsatskani? Ya hikiis pi moñwit eñem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw òviy uma pās pasiwyuñwni, òveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'ì.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tuñlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska:

Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpye hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tuñlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy qa áawnani. Noqw Una sohsok hihta qamátaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp uñ nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer
(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi táyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tútuqyava honkahañw okiwlalwaniquey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamátaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamátaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Ítam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God ítamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyūñwani, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa túviñtotaq'ò. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatiwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyá túwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiquey pan'í. ¹¹ Um okiw pu' talónvaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiyuñqamuy amuhpiy put ayo yukí'wisqat pan'í. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsámi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwiniñqe òqalay'ta. Um-sa lolmat talawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaantotiqw, uma put ep pöhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaantipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pöhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pöhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pöhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwani; taq puma qahahlayaqey pan pitsañway'yuñwniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'í, um napwale', uhqötöy wihkuyit akw lelwiwimantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamátaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsok hihta qamátaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven
(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hótaye', hihta úuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, òveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hótayañwu, piw hihta qa úuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body
(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pösíat hakiy aw talni'tañwu. Noqw òviy kurs hakiy pösíat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pösíat qa pasiwtaqw pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw òviy kurs tala uhsonvenihqa súlawuqw, is uti pas qatálani.

God and Possessions
(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lõqumuy móñwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yukí'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kähakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God enem tumalay'yuñwani. ²⁵ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nõñsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'í, hihta yuwsyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nõsiwhqat epniñqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epniñqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma súmawuy añ masay'yuñqamuy amumi táyuñwani; puma qa úuyyañwu, piw qa hòqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw yanyuñqw òveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe

qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqā hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit ñviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuws'i'kañw qa hihtawat it sihut an lomayuwsita. ³⁰ Yan hapi God tutskwawa tūsaqat lomayuwsina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ō. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiñw pay qōpōqōmiq maspiwni. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma ñwituptionsiwni'yuñqamu? ³¹ Paniqw ñviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñōsani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi ñveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy ii himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqw ñviy uma pu' talōñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ō. Pay pi uma pu' talōñvaqat ep hiniwhtiqaat-sa aw tunatyaltotimantani.

7

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy enem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hōroknani, kitanī, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō'? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hōrokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hōroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy nūaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsōtimuy amutpipō tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock

(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta ñviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pōññōykinayani, noqw umumi hōtsiltini. ⁸ Pi hak hihta ñviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa tūwañwu; pu pōññōykinanaq aw hōtsiltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pōlaviktuviñtaqwa ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy ñviy tūviñtaqwa soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqwa, puyaw tis ñveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyanīqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyanīqat. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqaq lavay'aymuyatuy amumum itamumi tuptapta.

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' genit hōtsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hōtsiwa wuhkoqni, pu aqw pōhu a'nō pūtsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsama. ¹⁴ Pi qatsit aw hōtsiwa hihsaq qéniniqwa, pu aqw pōhu hihsaq pūtsiniqwa, ñviy hikiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqaq lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ñkiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwēkwewhtuy amún tūhoyalayaniqey tunatyawyuñwani. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mátsi'yuñwani. Ya sinom ñvat yōñōtskit añqw mawyañwu? Sen nōnvospalat hihta kūtay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw ñviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw maspiwñwu. ²⁰ Pantaqwa ñviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mátsi'yuñwani.

I Never Knew You

(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam ñveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi ñveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini.

²² Ason aw pituq̄w pep pu' kaysiwhqam inumi pañq̄awani: Tutuyq̄awhqa, Tutuyq̄awhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtaqat kätutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañq̄awni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders

(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniq̄w öviy haqawa ilavayiy aw tüqaykañw put an hinmaqa täqat wuwni'taqat antaqat nu pañq̄awni. Pam owat atsve kita. ²⁵ Noq̄w yokvaq̄w, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nö yévanta; noq̄w pam qa sahpu, pam owat ep kiwtaqe öviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tüqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kita. ²⁷ Noq̄w yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nö yévanta; noq̄w pam sahpu, nihqe pam kihu qaan'ewakw kiq̄öti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noq̄w Jesus pas öqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuq̄ayna, tutavot tütutuq̄aynayaqamuy qa amun'i. Noq̄w pam yan yuaataqe yukuq̄w, sinom put hin tutuq̄aynaqat ep aw kätayuñwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean

(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsoñoñaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. ² Noq̄w meh, hak tokoplelet tütuyhqa pituhqe, put aw naokiway'taqe aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noq̄w Jesus put aw mäwuyaltiqe aw toñokt pañq̄awu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noq̄w pahsat pay put añ tokoplele sülawhti. ⁴ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nämahtakanani, nen Moses hin tutaptaq̄w um kuwahtiput God aw nöani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Lk 7.1-10)

⁵ Noq̄w Jesus Capernaum aw pakiq̄w, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nätsitaqe, ⁶ Pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahpä' qatäyüñq̄w, pam pas kãnanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay nu aqwnen put qalapsinani. ⁸ Noq̄w solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiq̄w, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noq̄w solāwam inumi piw maqaptsi'yuiñwa. Noq̄w nu sukw aw, Yupa, kitaq̄w pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaq̄w pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaq̄w pam panhtiñwu. ¹⁰ Noq̄w Jesus put navotqe pas aw kätaytaqe put añkyaqamuy amumi pañq̄awu: Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwñit tuwa, hikiis Israe-sinnuy amuhpee. ¹¹ Noq̄w nu umumi pañq̄awni: Nät kaysiwhqam hõpaq̄w, pu tavañq̄w ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum öveqatsit ep tunösoñat aw yesvani. ¹² Noq̄w ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwñi, pu tama ñuritiwñi. ¹³ Noq̄w Jesus solāwamoñwit aw pañq̄awu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwñiq̄w nam antaa. Noq̄w put hoñviayaat pay pahsatniq̄w qalaptu.

Jesus Heals Many People

(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiq̄w kurs put nõmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noq̄w Jesus put mäyat aw toñokq, mukituya put mäta; noq̄w wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noq̄w tapkiq̄w, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyq̄awiwuyüñqamuy put aw tsamvaya; noq̄w pam lavayiy akw sinmuy amuñaq̄w nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tütuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyq̄awhqa lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañq̄awu: Pam itamuy hihta akw öpuiwyüñqat nämä nahlaknakañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus

(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noq̄w Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw nõyakiwtaq̄w tüwahqe, put aw nãnatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupq̄öymiyaniqat amumi pañq̄awu. ¹⁹ Noq̄w hak tutavot tütutuq̄aynaqa Jesus aw pituhqe put aw pañq̄awu: Tütutuq̄aynaqa, nu uñ haqaminiq̄w

úmummantani. ²⁰ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haq̄e' q̄ölöy'yuñwa, noq̄w s̄umawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noq̄w nu' Sinot Tiat haqam iqt̄öy n̄as̄uñwnaniqey ñastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw n̄anatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaq̄w, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaq̄w so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm

(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam p̄akihut aq̄w pakiq̄w, put aw n̄anatuwnayaqam put añk aq̄w yuñ. ²⁴ Noq̄w meh, wuhkovatuphat añq̄e' q̄aan'ewakw hukvaq̄e, pas qaöwihuhukq̄, öviy p̄akihut p̄ahut hoñvantaqat akw n̄ömilti; noq̄w pantaq̄w Jesus p̄üwi. ²⁵ Noq̄w put aw n̄anatuwnayaqam put aw ökihq̄e, t̄ataynayaq̄e aw pañq̄aqa: Tutuyqawhqa, itamuy ayo öyaa; itam s̄ulawhtini. ²⁶ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w pas tsawiniwyuñwa, okiw uma öwituptsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, h̄uhukañwty m̄ëwa, pu p̄ahuta. Noq̄w wukosutmakma. ²⁷ Noq̄w tuwat tahtaqt̄ katayunq̄e pañq̄aqa: Ya sen i' hak himuniq̄w, öviy hikis pi h̄uhukañw, pu p̄ahu put hiñqawh̄q anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons

(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noq̄w pam wuhkovatuphat ayoq̄wat Gergese- sinmuy tutskwayamuy aw pituq̄w, pepeq̄ hakim löyöm t̄aqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyq̄awiwtaqamuy tuamaq̄ölnaq̄w yamakq̄e, put ahsawwa; hakim nuhtsel'ewayomniq̄w, öviy soon hak pañq̄e' hinnumni. ²⁹ Noq̄w meh, puma a'nö töqt̄iq̄e pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat n̄awakna Jesus, um God Táita? Ya um n̄at aw qa pituq̄w pay itamuy okiwsanniq̄e öviy pitu? ³⁰ Noq̄w pep pumuy amuñaq̄w ȳap pitsötim wukotonawtaqam n̄önova. ³¹ Noq̄w öviy nukpanhihikwsim put aw ö'q̄alyaq̄e pañq̄aqa: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsötimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noq̄w pam amumi pañqawu: Yúpave. Noq̄w puma n̄öñakq̄e, pitsötimuy amumi yuñ. Noq̄w sohsoyam pitsötim tuhpelat añ p̄amiq̄ a'nö yuhtukq̄e, p̄amiq̄ paöysoa. ³³ Noq̄w pumuy nopni'yuñqam watq̄aqa, kimiyaq̄e, hin hiniwh̄tiqat lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyq̄awiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noq̄w sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañq̄w Jesus ahsawvawisa; nihq̄e put tutwaq̄e pay pam pumuy tutskwayamuy añq̄w ahpiyniqat put aw ö'q̄alya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

¹ Pu Jesus p̄akihut aq̄w pakit, wuhkovatuphat yamakq̄e, n̄ap kitsókiy aw pitu. ² Noq̄w meh, hakim hakiy apha' q̄ataytaqat t̄ütuyh̄qat ahp̄at añ wáökiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noq̄w pam pumuy q̄ap̄eweniyaq̄amuy amumi t̄uwahq̄e, it t̄ütuyh̄qat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhq̄aanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noq̄w hakim tutavot t̄ütutuq̄aynayaqam pep yesq̄am unañwpeq̄ pañq̄aqa: I' t̄äqa God aq̄w hiñqawu. ⁴ Noq̄w Jesus pumuy wuwniyamuy mätsi'taq̄e amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w umuh'unañwpeq̄ q̄alomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniq̄w qa pas pas hinta? sen Uhq̄aanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniq̄ö'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniq̄ö'? ⁶ Noq̄w pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy q̄aanhtipuyat ayo yükuniq̄ey aw öq̄alat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy apha' q̄ataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahp̄ay kwusut, um n̄imani. ⁷ Noq̄w pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noq̄w kaysiwhq̄am sinom put aw t̄äyüñq̄e, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaq̄am öq̄alat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noq̄w Jesus pañq̄w ahpiynihq̄e, hakiy t̄aqat Matthew yan mätsiwhqat haqam moñwit eñem s̄ivat ömalalwaqat ep q̄atuq̄w tuwa; nihq̄e put aw pañqawu: Um inuñkni. Noq̄w pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noq̄w ahpiy pantaq̄w, Jesus put aw n̄anatuwnayaqamuy amumum Matthewt̄ k̄iyat ep ökihq̄e, pep tunösvoñat aw yesq̄, kaysiwhq̄am moñwit eñem s̄ivat ömalalwaqam-niq̄w pu q̄aanhinwisq̄am paño ökihq̄e, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noq̄w Pharisee- sinom put aw t̄ätayyaq̄e, put aw n̄anatuwnayaqamuy amumi pañq̄aqa: Noq̄w umuy tutuq̄aynaqa hinoq̄w moñwit eñem s̄ivat ömalalwaqamuy-nikañw, pu q̄aanhinwisq̄amuy amumum t̄ümoyta? ¹² Noq̄w Jesus put navotq̄e, pumuy amumi pañqawu: Pay añ q̄ahinyuñqam t̄ühikat qa haq̄ni'yuñwa; nawus pi t̄ütuyyaqam put haq̄ni'yuñwa. ¹³ Uma yañq̄w ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit m̄amatsyani: Uma t̄üookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noq̄w uma soq̄ hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ s̄üanhinwisq̄amuy qa

pumuy wáñwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqw òviy pitu.

The Question about Fasting
(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahasat pu John aw nánatuwnayaqam Jesus aw òkihqe aw pañqawqa: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw òviy ùmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mò'wit ep sinoiwyuñqam mòñañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuiñwini? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mòñañw pumuy nawhkiwini; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmòtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiñw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokiñwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwiwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiñw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw kūyiwtaga wehemhtini, noqw wiwkorot sakwitotini. Pi puma puhuovavalat puhuwiwkorot añ kukyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noqw um as awnen, aw uhmey akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put añki, pu put aw nánatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaqey akw tūtuyhqa put ahkwayñaq aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam anañwpeq pañqawhqe òviy'o: Nās'ew pi nu as yuwsiyat aw tónoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiñw, Jesus namtōkt, put tūwahqe aw pañqawu: Iti, pay um qahin anañway'tani; pay uhqapevewni uñ qalapsina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kiyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saáatotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsiwtusyhti. ²⁵ Pu òviy pam sinmuy pañqw nōñaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuawq, pam qatuptu. ²⁶ Noqw pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noqw Jesus pañqw ahipyiniqw, hakim lōyōm qapostalqam put añk tsa'timaqe pañqawma: David tiata, okiw itamuy òkwatuwaa! ²⁸ Noqw pam kimi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtiniqey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹ Pahasat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noqw pumuy pōsiam tālawva; noqw Jesus pumuy pās mēwage pañqawu: Uma hapi tunatyaltiñw, qa hak it navotni. ³¹ Noqw tuwat soq puma pañqw ahipyinihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noqw nukpanhikwsit put añqw ayo tūviwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kátayuiñqe pañqawqa: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiñw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqawqa: Pam nukpanhikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuge pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahipy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hita akw òpuiwyuñqamuy. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yórikqe pumuy òkwatuwa, mañwuiwyuñqw òviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqw puma ahtsawaliwyuñwa. ³⁷ Pahasat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as ūyi qaan'ewakw tukwsiwta, noqw tsovalayaniqam híkiyomu. ³⁸ Oviy uma ūyi'taqat aw nānawaknaqw, pam hakimuy ūyiy aw ayatani.

¹ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoye'wakw hihikwsimuy amumi ōqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat ōviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, pu ōpuiwuyñqamuy qalapsintiwiwsiqat aw pumuy ōqalmaqa. ² Noqw pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwuyñqam yan mātsiyya: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tūñwantiwhqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit enem sivat ōmalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mātsiwhqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve

(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsōkiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhototi. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsiwiwta, kitotani. ⁸ Uma tūtuyyaqamuy qalapsintiwiwsi; tokoplelet tūtuyyaqamuy powatiwiwsi; so'pumuy tātaynatfiwsi; nuhtuñaqw nukpanhihik-wsimuy ipwanwisni. Uma hapi ōqalat paysoq makiwya; ōviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwiwsi. ⁹ Uma palasivat, gōtsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokuyūwñni. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa lōq napnay'wisni, piw qa tōtsita, piw qa natōñpita. Pay tumal'aya nōsniqey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsōkimi yuñe', hak pep kaptitiwhqat tūwiñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyanyiqey pahsavo pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqawamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kīvit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñq, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñq, pay umuhkwakwha umumi ahoy pitumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñq, uma pañqw kīñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qōat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawñni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is ōhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions

(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amunuyñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsūtsu'tuy amún qaūnatni, pu hōwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñwñni. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotswalkiy añ umuy a'nō wuwahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniwyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwñni, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mātapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyanyiqey qa wuwanvisogtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyanyiqqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi ōveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqōlpa yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwuy aw nōamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwuy aw pitsinayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniqw ōviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsōkit ep umuy okiwsahsanyaq, uma haqamiwat aw watgani. Pi nu umumi pas antsa pañqawñni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsōkiyamuy añ ahsupoq kūkuyvaq, pay nu' Sinot Tiat pituni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan tūñwantotani.

Whom to Fear

(Lk 12.2-7)

²⁶ Noqw ōviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwñq, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwñq, uma kits'onaqw put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnanyiqey aw ōqalay'yuñwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivilhpit qōhit akw hovalanyiqey aw ōqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa lōyōm kwevewhyat sūkwalavotōnat ōviy huyiwiñwu? Noqw

qa himuwa puma Umunay qa tunatayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noq̄w hikis pi umuhq̄ōtōwa umuhhōmi sohsoy pohtoyaniwta. ³¹ Paniq̄w ōviy uma qa tsawiniwiyuñwi. Umuna umuy kaysiwqh̄amuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haq̄am isinonihq̄ey nuhtumi pañqawh̄q, nu piw tuwat put isinoynihq̄at ōveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haq̄am qa isinonihq̄ey nuhtumi pañqawh̄q, nu piw tuwat put qa isinoynihq̄at ōveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniq̄at amuñem yūkuniqe ōviy pitu. Qae. Nu qa paniq̄w pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewh̄tiniq̄at ōviy'ō. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwq̄amuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taq̄a pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taq̄a hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihq̄a hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatayat ep qatsiy kwayhqa put tūwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās ōyahqa hapi nuy pās tāvini; pu nuy pās tāvihqa hapi Inay nuy añq̄w tāvihq̄at pās tāvini. ⁴¹ Kurs Tutuyq̄awh̄qat lavay'ayaat hakiy aw pituq̄w, pam Tutuyq̄awh̄qat tunatayat ōviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noq̄w kurs sino sūantaqa hakiy aw pituq̄w, pam put sūannaq̄at ōviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noq̄w kurs imuy inumi puhutuptsiwñi'yūñq̄am haq̄awa hakiy aw kuyhtuviñtaq̄w, pam inumi tutuq̄ayh̄q̄ paniq̄w put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

11

The Messengers from John the Baptist
(Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt löq̄ sihka'y'taq̄amuy put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi tutaplauhq̄e yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuq̄aynakañw amumi yuaataniqe ōviy pañq̄w nakwsu. ² Noq̄w John siviike pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam lömq̄w put aw nānatuwnayaq̄amuy Jesus aw ayata. ³ Noq̄w puma Jesus aw pañq̄awu: Ya um hak Tutuyq̄awh̄qat lavay'ayaat pas pāvannihqa hisat pītuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñwi. ⁴ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e, pumuy amumi pañq̄awu: Uma ahpiyñen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaq̄am pōsiy tälawnaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tūtuyyaq̄am powatot; pu nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ ōkiwiyaq̄am lomatuawit nanapta. ⁶ Noq̄w i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noq̄w pumuy ahpiyñiq̄w, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañq̄awu: Ya uma qayēsiwhpumihaq̄ami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataq̄at awi'? ⁸ Noq̄w ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taq̄at awi'? Meh, pi lomayuwsi'yūñq̄am momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹ Noq̄w ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyq̄awh̄qat lavay'ayayat awi'? Owí, nu umumi pañq̄awni: Pam Tutuyq̄awh̄qat lavay'ayayat epnihqe pas pāvani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiq̄e pañq̄awu: Meh, nu hapi upyeye ituaw'ayay ayatani; noq̄w pam uhsavo un hāqe'niq̄at añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Pas qa haq̄am momoymuy amuhpiy tihtiwiyaq̄amuy amuñaq̄w John kūyit akw tūtuvoylalawh̄qat epnihqe pas pāvannihqa wunuq̄tu. Noq̄w pay as pi pantaq̄w, ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep sushin'ewayñihqa put epnihqe pas pāvani. ¹² Noq̄w kūyit akw tūtuvoylalawh̄qat John hintsaktivaq̄at añq̄w pew pahsavo sinom ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat nānaq̄aslalwa; noq̄w a'nōyaq̄am ōq̄alay akw put tuyq̄awvanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyq̄awh̄qat lavay'ayamat-niq̄w pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniq̄at yuaatota. ¹⁴ Noq̄w uma nānakwhaniq̄w, i' hapi Elias, ura hak pītuniqa. ¹⁵ Tuq̄ayvastotaa. Pi uma naq̄vuy'yuñwa. ¹⁶ Noq̄w ya sen nu pu' qatsivaptsiwyuñq̄amuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesq̄amuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañq̄aq̄wa: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaq̄w, uma qa tiva; itam umumi tsaykitaq̄w, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pītuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq̄, puma pañq̄aq̄wa: Pam nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwta, kitota. ¹⁹ Noq̄w nu' Sinot Tiat pītuhqe tūmoykañw, pu hīhikq̄, puma piw pañq̄aq̄wa: Is uti hunuka, wine pas qa ōyñwu, moñwit ehem sīvat ōmalalwaq̄amuy-nikañw

pu qaanhinwisqamuy kwätsiamu, kitota. Noq w pay God unañwtalwuwniat aniwniy akw süantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns
(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhag kätataypit tumalta. Noq w as pi panhtiqw, pañ sinom nāp tunatyay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noq w öviy pam pumuy qöhqöytiva, ²¹⁻²² Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sinomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sinomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kätatayhpit tumaltaqw uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq w, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kätatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyahit, qóhtsapsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añqw lasyaniqeyu. ²³ Noq w úmaa, Capernaum ep sinomu, ya uma ömiq nātsokaya? Uma nāt maskimi q maspiwyani. Taq nu as qatsá' kätatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tuptsiwya. Noq w kurs as nu Sodom- kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noq w nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq w, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest
(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, öveqatsit aw-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yunqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyuñqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniqw süanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noq w hakiy God Tiyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Nāat-saa; piw qa hak Naat hákiyiniqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtakaniq w pam piwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yunqamu, pu putuiwyunqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhotote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unahway'ta. Nen uma umu'nañwpeq uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalñöñnpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pütuni.

12

The Question about the Sabbath
(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noq w Jesus nasuñwintalöñnit ep söhövos'uyit añ yámakto; noq w put aw nānatuwnayaqam tsöñso'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwisa. ² Noq w Pharisee- sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqawu: Meh, ümi nānatuwnayaqam nasuñwintalöñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noq w pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsöñmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqaat kíyat aw pákíhqe pölavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nöshwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kíyat ep nasuñwintalöñnit qa hihtatotat pay qa hinhtoti? ⁶ Noq w nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqaat kíyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noq w uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noq w kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalöñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand
(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqw ahpiyinihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noq w meh, hak táqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noq w momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe öviy put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalöñnit ep hakiy qalaptsinaniq w pam süanta? kitota. ¹¹ Noq w pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sükw kanelwokoy'taqw, pam nasuñwintalöñnit ep haqami hötsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hórókani? ¹² Noq w puyaw sino kanélot epnihqe qa pas himuu? Paniq w öviy hak nasuñwintalöñnit añ lolmat hintsakniq w pam süanta. ¹³ Pahsat pu pam táqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwaal! Noq w pam put tsihkwa; noq w pam ayañqat máyat an pás powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

¹⁵ Noq̄w paȳ Jesus put navoti'taq̄e pañq̄w ahpiy'o. Noq̄w q̄aan'ewakw hintaq̄am sinom put añkya; noq̄w pam sohokmuy tütuyyaq̄amuy q̄alapt̄sina. ¹⁶ Nihq̄e puma put q̄a tunvot-nayanıq̄at pam amumi pañq̄awu. ¹⁷ Yan Tutuyq̄awhq̄at lavay'ayayat Esaias hin lavayhtıq̄at aw antsaniwa; pam ura pañq̄awu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yörıkyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayı. Nu put aw ihikwsiy tävini. Noq̄w pam imuy q̄a-Jew-sinmuy amumi haq̄e' süanhıtaq̄at mahtaknani. ¹⁹ Pam q̄a nãñwuy'tani; piw q̄a tsa'tinumni. Soon hak put tönayat kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaq̄at muhtsikput soon q̄öhiknani; pu wihq̄öhıt hıhin uwiwitaq̄at soon pam tökani. Hisat süanq̄atsit tūwaq̄atsit añ ahsupoq̄ kūrūkmaq̄w, pañso pahasavo pam pan hinmani. ²¹ Noq̄w ima q̄a-Jew-sinom put aw yanyüwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noq̄w pahasat pu hak nukpanhikwsit akw tuyq̄awıwtaq̄a q̄apostalkañw q̄ayuáataq̄at put aw wıkwıya. Noq̄w pam put q̄alapt̄sinaq̄w, öviy pam yuaaykukañw pu pösıy tälawna. ²³ Noq̄w sinom sohsoyam kätayüñq̄e pañq̄aq̄wa: Ya q̄a i' David Tıata? ²⁴ Noq̄w pay Pharisee-sinom put nanaptaq̄e pañq̄awu: I' nukpanhıhıkwısimuy moñwıyamuy Beelzebul aw yankañw nukpanhıhıkwısimuy nuhtuñaq̄w ipwanta. ²⁵ Noq̄w Jesus pumuy wuwniyamuy mätsi'taq̄e, amumi pañq̄awu: Haq̄am moñwtunatya nehpewhıtiq̄a soon q̄a kıq̄ötini; pu kitsöki, sen kıvit nehpewhıtoq̄ıam soon hoñni. ²⁶ Noq̄w kurs Satan ayo nãhorokne', pam pep nehpew'ıwtani; noq̄w pahasat pu moñwtunatyaat hin wúnuni? ²⁷ Noq̄w kurs nu Beelzebul aw yankañw nukpanhıhıkwısimuy ipwantaq̄w ya umumi nãnatuwnıyaq̄am hakıy aw yankahkãñw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsãñhıkye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nıkañw kurs nu God Hikwsiyat öq̄alayat aw yankañw pumuy ipwantaq̄w, pay hapi pas God moñwtunatyaat umumi pitsıwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakıy a'nö hoñıt kıyat aw pake' hihta himuyat put añq̄w nawhkini? Pam mohti put some', pahasat pu pam put kıyat kıq̄ötani. ³⁰ Qa inumunıhıq̄a hapi inuhpew'ıwta; pu q̄a inumum tsovalantaq̄a tatslakinta. ³¹ Paniq̄w öviy nu umumi pañq̄awni: Hak hihta ep q̄aanhtiniq̄w, sen nuhtumıq̄ hiñq̄awniq̄w, pam pantaq̄a put ahpiy ayo yukıwmantani. Nıkañw hak haq̄am Qahovarıwtaq̄at Hikwısit aq̄w hiñq̄awniq̄w, pam pantaq̄a pas soon hisat put ahpiy ayo yukıwıni. ³² Pu hak haq̄am nuy Sinot Tıyat aq̄w hiñq̄awhq̄ pay pam put ahpiy ayo yukıltini. Nıkañw hak haq̄am Qahovarıwtaq̄at Hikwısit aq̄w hiñq̄awhq̄ pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukıltini, it q̄atsit ep'e, pu q̄atsit nãtonıq̄at ep'e.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit üye', lomasıpalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokıy aw q̄a tunatyawtaq̄w, pam nukushınhte', q̄alomásıpalat aniwnañwu. Pi sipaltsokı aniwnıy akw mätsıwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amunıyüñq̄am! Ya uma hin q̄alomätunatyay'kahkãñw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakıy yuaañweq̄ himu ohpokiwtaq̄w, put hapi hakıy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaq̄a sino unañwñaq̄w hihta lolmat nõñantoyañwu. Pu q̄alomätunayawtaq̄a sino piw unañwñaq̄w hihta q̄alolmat nõñantoyañwu. ³⁶ Noq̄w nu umumi pañq̄awni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukıltiniq̄at aw pituq̄w, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakıy lavayıyat ep hakıy hin yukynani, sen put süantaq̄at pañq̄awni, sen q̄asüantaq̄ata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noq̄w pahasat pu hakim tutavot tütutuq̄aynayaq̄am Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotıq̄e pañq̄aq̄wa: Tütutuq̄aynaq̄a, um as kätatayhpıt hihta tuawi'taq̄at itamumi mahtaknani. ³⁹ Noq̄w pam lavayhtıq̄e amumi pañq̄awu: İma pu' q̄atsıvaptısiwıyüñq̄am nukpansinomı, tuskapsinomı. Puma kätatayhpıt hihta tuawi'taq̄at aw yörıkyanıq̄e nãnawakna. Nıkanw pay puma soon kätatayhpıt aw yörıkyani, hal pas sükw kätatayhpıt-saa. Pam Tutuyq̄awhq̄at lavay'ayayat Jonas q̄atsıyat ep hınıwhıtiq̄at an aw yukıltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwıy noveq̄ päyıs tälät añ-nıkañw pu päyıs tökilat añ pakiwta. Noq̄w pay pan piw nu' Sinot Tıat tutskwat ahsönve päyıs tälät añ-nıkañw pu päyıs tökilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukıltiniq̄at aw pituq̄w, Nıneveht añq̄w sinom pu' q̄atsıvaptısiwıyüñq̄amuy amumum hoñve', pumuy q̄atuptısiwınyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuq̄w, puma nãp tunatyay añq̄w lasyaq̄ö. Noq̄w meh, Jonas epñıhqe pas pävannıhıq̄a yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukıltiniq̄at aw pituq̄w, tatkaq̄w mónwi-wuhti pu' q̄atsıvaptısiwıyüñq̄amuy amumum wunupte', pumuy q̄atuptısiwınyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūq̄aytanıq̄e öviy tūwaq̄alñahaq̄aq̄w put aw pitu. Noq̄w meh, Solomon epñıhqe pas pävannıhıq̄a yep'e.

The Return of the Evil Spirit
(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámaké', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nãsuñwaniqe òviy'ò; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqç qa hak epniqw, pás maspiw-taqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiyene, pëtuy tsáñe'nihqamuy hihikwismuy nahpenihqe pas núnukpantuy aw tsamñwu; noqç puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noqç hakiy qatsiat añknihq mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinhtinwu. Noqç pan hapi imuy pu' qatsivaptsiwyuñqamuy qalomáhinyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers
(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqç nãt pam sinmuy amumi yuaataqç, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaç hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nãnawakna. ⁴⁷ Noqç haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaç hoñkahkañw, ùmi yuaaykuyaniqey nãnawakna. ⁴⁸ Noqç pam lavayhtiçe, put áawnaqat aw pañqawu: Noqç ya hak ínui? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nãnatuwnayaqamuy amumi mãmasat, pañqawu: Huvam inuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay òveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inuu.

13

The Parable of the Sower
(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noqç ép táwat ep Jesus kĩaqç yámakqe, wuhkovatuphat qalaveç qatuptu. ² Noqç qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqç òviy pam pãkihut aqç pãkihqe pepeç qatuptu; noqç sinom sohsoyam pãhut qalaveç hòñi. ³ Noqç pam tütuwutsit akw pumuy hihihita tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak táqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqç pam uylawhç, pëhu poshumi pòhpava lòhò; noqç masay'yuñqam òkihqe, añ put soswa. ⁵ Noqç pëhu pikaqlòva qa pas pisay'taqat añ lòhò; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pòñalaniqw òviy'ò. ⁶ Nit táwat yamakç, pay kólaki; noqç pay pi pam qa ñay'yuñqe òviy añ tsakya. ⁷ Noqç pëhu kutgòlpa lòhò; noqç kúta añ kuyvaçe put lakna. ⁸ Noqç pëhu lolmat tutskwat añ lòhòkqe hihta aniwna; pëhu tsivót-sikip sunat aw hòyokput aniwna, pu pëhu payhp sunat-sikipo, pu pëhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables
(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqç put aw nãnatuwnayaqam put aw òkihqe, aw pañqawu: Ya um hinoqç pumuy amumi tütuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqç pam lavayhtiçe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqç pam hòyokiwtaqat himuy'tani; noqç pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³ Paniqw hapi òviy nu pumuy amumi tütuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqç òviy'ò, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa mãmatsya. ¹⁴ Noqç pumuy hapi amuhpe Esaias nãt hintaniqa lavayiat aw antaniwa. Ura pam Tutuyqawhçat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa mãmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa mãmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pás tunaiwyuñwa, pu naqvum qa nanvoty, pu puma uvivyuñwa, nãp hisat pi ka puma pòsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw mãmatsye', inumi ahoy nãnamtòkaqç, nu pumuy qalaptsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tãlat aw tãyuñqw òviy'ò, piw umuhnaqvuy añ hòtsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhçat lavay'aymatniqw, pu súanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nãnawaknañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tütuwtsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa mãmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeç lavayit üyiwahçat pañqw ipwañwu. I' hapi pòhpava yévayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlòva yévayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw àpiy put kwúsuñwu.

21 Noq̄w pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay òviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kãnanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituq̄w, hihsavoniq̄w pay pam sóonhtiñwu. 22 Pu i' kutq̄õlpa yéyayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kãhakiwuy tuñlay'kañw put akw ùnatiq̄e, soq̄ lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noq̄w òviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. 23 Pu tuwat i' lomatutskwat añ yéyayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', mãmatsyañwu. Noq̄w lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pèhu tsivót-sikip sunát-sikip hóyokput himuy'vaya; pu pèhu payhp sunát-sikipo, pu pèhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

24 Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuq̄aynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añq̄w moñwtunaty hapi hak pāsay añ lomavoshumit uyhqat anta. 25 Noq̄w pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sòhòvosit amuhtsava sòhòvostusaqat uyht, ahpiy'ò. 26 Noq̄w ùyi nahpi'vaqe talay'vaq̄w, pahsat pu sòhòvostusaqa piw màtaqti. 27 Noq̄w òviy ki'taqat tumal'aymat put aw òkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ùya? Noq̄w pam haqam sòhòvostusaqata? 28 Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noq̄w tumal'aymat put aw pañqawu: Noq̄w itam awye', añ tsovalayaniqat um nãwakna? 29 Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sòhòvostusaqat añ tsovalantote', sòhòvosit énañyani. 30 Pay pi hãk añ sohsy wúnwiwmani hisat tsovalaniwniqat aw pahsavoo. Noq̄w ason hòqyaniq̄w, pep pu' nu hòqyaniqamuy amumi pañqawu: Uma añ sòhòvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sòhòvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed
(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

31 Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añq̄w moñwtunaty mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsay ep ùya. 32 Pam pas sohsok hihta pòvoshumit amuñaq̄w sushihsay'ò; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyotqiñwuniqe pas himutskiniwhitiñwu. Noq̄w òviy sùmawuy añ masay'yuñqam òke', put nantaqayay añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast
(Lk 13.20-21)

33 Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añq̄w moñwtunaty pèkenit anta; put wuhti kwúsuhqe, payhp tuwanit ñumnit enañ namiq̄wriñwu; noq̄w pam sohsok put pèkenañwu.

Jesus' Use of Parables
(Mr 4.33-34)

34 Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; niñqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaataniñwu. 35 Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwqaq̄siti hisat yukiltiqat añq̄q̄w hihta tupkiwyuñqat pañqawu.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

36 Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kīmi paki. Noq̄w put aw nãnatuwnayaqam aw òkihqe, aw pañqawu: Um as sòhòvostusaqat hihta tuawi'taqat itamuy aawnani. 37 Noq̄w pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tiat. 38 Noq̄w pãsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añq̄w sinoiwtaqamu; noq̄w sòhòvostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. 39 Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq̄ pituq̄w, pahsat pu hòhòqsattiqat antani, noq̄w añ tsovalayaniqam hapi òveqatsit añq̄w hoñvia'yamu. 40 Noq̄w òviy hapi sòhòvostusu tsovalaniwhit, qòhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaweq hintani. 41 Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataq̄w, puma imoñwtunatyay añq̄w sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy tsovalayani; 42 Nen pumuy qòpqòmiq̄ qòhit aq̄w maspayani. Pep a'nò tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. 43 Noq̄w pep pu' hakim sũanyuñqam Nay moñwtunatyay ep tãwat an tãlawñway'yuñwi. Tuqayvas-totaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

44 Pu i' piwu: Oveqatsit añq̄w moñwtunaty himu a'nò hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tãqa tũwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pãsat tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyá hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnumqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkwm pearl pas a'nō hihkay'taqat túwahqé, ahpiynihqé sohsok hihta himuy húyahqé, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyá pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq túviwhqé, sohsok hinyuñqamuy pávakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma páhut qalavoq put lánaknayaqé, pep yesvat, pu añ núnukñwatuý pávakiwhtuy hihta aqw tañatotat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ núnukpantuy lomasinmuy amuñaqwm tsíkayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma ñit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqá. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuuñqam òveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókíy ep pítuhqé, pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqayna. Noqw put aw túqayyuñqam aw kátayyuñqé, nátuviñlalwaqé pañqawu: Ya sen i' haqawq it wuwantuwit makiwa? Is utí, pu it kátutmalat haqawq òqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwit'atata? Ya yuat qa Mary yan másiwa, pu put tupkomat James-ñiqw, pu Joses-ñiqw, pu Simon-ñiqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqawq ñit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqé puma put ep qaan'unañwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwñwu, hal pay nāp kitsókíy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep pīwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsiwñi'yuuñqwm, òviy pay pam pep qa a'nō hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqé tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John kúyit akw tútuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwyu añqw ahoy tátaiy; nihqé òviy kátatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias anañwwe hinhtiniqé, hakimuy ayataqwm, puma John ñuayaqé somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayatanihqat pan aw táyuñqwm òviy'o. ⁶ Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituqwm, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tútsama. Noqw pumuy nōnovaqwm, Herodias tiat māna ep pákihqé, pumuy amuhpewi wunimaqwm, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw òviy pam pas òqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqé, pam nāp hihta òviy túviñtaqwm put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noqw pam yuy tutavoyatnihqé put aw pañqawu: Um kúyit akw tútuvoylalawhqat John qōtōyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qa'òwílvayhtiqé, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ò. ¹⁰ Nihqé hakiy ayataqwm, pam sivikimihqé, John qōtōyat ayo tuku; ¹¹ Nihqé put qōtōyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivaqé, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nánatuwnayaqam òkihqé, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqé, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqé, pay nāla pákihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqé háhaqawq kitsókít añqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqwm yámakqé, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqé pumuy òkwatuwhqé, pumuy amuñaqwm tútuyyaqamuy qalaptisina. ¹⁵ Noqw tapkiwmaqwm, put aw nánatuwnayaqam put awyaqé aw pañqawu: Yep qay'əsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqwm, puma añqé' kitsókíva nankwuse', nenñem hihta tunóstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Itam panis tsivot pólaviki'yuuñwa, pu lōqmuy pákiwhtuyu. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew

kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pölavikit ömahtat, pu päkiwhtuy kwusut, pu ömiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yönoyat, put aw nánatuwñayaqamuy amumi put oya; noq̄w puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noq̄w puma sohsoyam nönösaqe ööya; noq̄w puma akwsiñwqat yönoyhput pölavikit tsovalayaqe, pakwt löq̄ sihkay'taqat hoapat añ opomnaya. ²¹ Noq̄w nönösaqam tsivot-sikip sömorit pahas'haqam tahtaqtaya, noq̄w pu momoyam-niqw pu tsätsayom piwu.

Jesus Walks on the Water

(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatuwñayaqamuy päkihut aq̄w yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoq̄watyaniqat pumuy tusoq'ayata näto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noq̄w pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tsumomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq sūnalaa. ²⁴ Noq̄w pahsat päkihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pähut wuñwnuptuqat akw wawaöklawu, amuhpewi hūhukq öviy'o. ²⁵ Noq̄w talhahayiñq̄w, Jesus pävaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noq̄w put aw nánatuwñayaqam put pävaqe waymaq̄w tutwaqe, tsätsawnaqe pañq̄qwa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsätsawnaqe a'nö hinq̄qwa. ²⁷ Noq̄w pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañq̄awu: Uma qa hin unañway'yuñwini; pay nüu; uma qa tsawiniyuñwini. ²⁸ Noq̄w Peter lavayhtiqe aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, kurs pay pas umnen, nuy pävaqe üminiqat um pañq̄awni. ²⁹ Noq̄w pam pañq̄awu: Pew'i. Pahsat pu Peter päkihut añq̄w yámakqe, Jesus aw pävaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nö hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nö pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noq̄w Jesus pahsat pay put aw mävuyltiqe ñuat, aw pañq̄awu: Is okiw um öwituptsiwni'taqa, ya um hinoq̄w pēvewinhti? ³² Noq̄w puma päkihut aq̄w pakiq̄w, hūkañw qe'ti. ³³ Noq̄w ima päkihut añq̄w tañawtaqam Jesus aw ökihqe, pas hihtatotaqe aw pañq̄qwa: Kurs um pas antsa God Tiata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoq̄wat nönakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw öki. ³⁵ Noq̄w pep sinom put pituq̄w nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nömökput aw tónokyaniqey put aw nānawakna, noq̄w hakim hihsa'nihqam put aw tónokyaqam pās galaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors

(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tütutuqayñayaqam Pharisee- sinom amumum Jerusalem añq̄wyaqam Jesus aw ökihqe aw pañq̄qwa: ² Ya hinoq̄w ümi nánatuwñayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Öviy pi puma nönovanik qa mävaqtotañwu. ³ Noq̄w pam lavayhtiqe, amumi pañq̄awu: Noq̄w ya hinoq̄w öviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañq̄awu: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomälavayhtiqa pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noq̄w úmawat pañq̄qwa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañq̄awni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot añq̄w mātaviñwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paañwaniqey qe'tikañw, pay qa hihta ep qaanhiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuñq̄amu, pas pi öviy Esaias Tutuyq̄awhqaqat lavay'ayaat umuy sūañq̄awhqe pañq̄awu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ökiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noq̄w pi unañwaam inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqayñaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañq̄awu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nönataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹² Pahsat pu put aw nánatuwñayaqam put awyaqe aw pañq̄qwa: Ya Pharisee- sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqlw um qa navota? ¹³ Noq̄w pam lavayhtiqe pañq̄awu: Pay pi Ina öveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski náipwaniwini. ¹⁴ Pay pi panyuñwini. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noq̄w kurs qapostalqa qapostalqat wiki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañq̄awu: Kurs i' lavayiy hihta tu-awi'taqat itamuy äawnaa. ¹⁶ Noq̄w Jesus pañq̄awu: Ya uma piw nāt pas qa mätsi'yuñwa? ¹⁷ Ya

himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tūviwñuwaqt uma pas nāt qa mātsi'yuñwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat añqw nōñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqat-sit an hinmaniqey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátoymaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith
(Mr 7.24-30)

²¹ Pahasat pu Jesus pañqw ahpiyñihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy ókwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhik-wsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nánatuwnayaqam put awyaqe, aw óqaltotiqe pañqawu: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhwtotiq'ó. ²⁵ Pahasat pu wuhti put awñihqe, aw naokiwhtaqe, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unañwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsátsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwimuy nōnōspiyamuy añqw hihta piñput lōhōhōtaqat nōnovañwu. ²⁸ Pahasat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaówíewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahasat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañqw ahpiyñihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoj pitu; nihqe tsomomiqñihqe pepeq qatuptu. ³⁰ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy put aw tсамvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalaptisina. ³¹ Noqw sinom pas kátayuñwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ó, pu qapasíwyuñqam qalaptuyaq'ó, qayaktaqam nankwusaq'ó, pu qapostalyaqam tálawnayaq'ó; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

³² Pahasat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy ókwatuwa, puma pu' pāyis talqat añ inumumyaqw, nōsiwhqam sūlawhtiq'ó. Noqw soon nu pumuy qa óyiwuñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ ókit māmañuani. ³³ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsíwhpuveya. Pas ka itam soon imuy qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy óynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsáñee, pu piw híkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noqw puma pay hiñsayhohiyamu. ³⁵ Noqw sinom tutskwawa yesvaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit ómahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nōñōsaqe óōya. Noqw puma akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoapat añ opomnaya. ³⁸ Noqw nōñōsaqam nālōp sōmorit pahas' tahtagtya, pu momoyam tsátsakwmuy amumum nāto piwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

16

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ókihqe, Jesus aw tuwan-tota; pam óveqatsit añqw kátatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw ó'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiqw pañqawañwu: Kurs qávo kwañwqatni, óviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqawañwu: Kurs pu' hin sóniwni, óviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsáñwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsivaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikañu uma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit aw uma yórikyani. Pam

Tutuyqawhqt lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. Noqw pam pañqwakswuqe ahpiy'o.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees
(Mr 8.14-21)

⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nōnak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noqw pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷ Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawu: Itam itahnitkay qa kivayaqaw, ōviy itamumi pañqawu. ⁸ Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma ōwituptsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoqww qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noqw ya uma hinoqww qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaqww, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus
(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy tūviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihqat sinom pañqawu? ¹⁴ Noqw puma aw pañqawu: Um yaw kūyit akw tūtuvoylalawhqt John-nihqat haqawat pañqawu; noqw haqawatuyñiqw yaw um Elias; pu pētuyñiqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqt lavay'ayaata. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ūmuyñiqw nu' hak'i? ¹⁶ Noqw Simon Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqt Tíata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina ōveqatsit ep qatuhqa pam hapi uñ put áawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlót ep soñawnen pumuy akw nēnem kítani. ¹⁹ Noqw nu' hapi ōveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ūmi óyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqww, pam ōveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqww, pam ōveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pás mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy áawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhitiqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwwyaqww. God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yamniqww, pu tutavot tūtutuqaynayaqam nuy nuayat, okiwsahsanyat, nuy nīnayani. Noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²² Pahsat pu Peter put nuat, qōhōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqa. Soon um pantsaniwni. ²³ Noqw pam namtōkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyayamuy. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātamatat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay ōviy qatsiy kwayhqa put tūwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tálawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyu qa aw ōke', puma put aw yóriyani.

17

The Transfiguration
(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqww puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tūyuhqww, pam alōñti; noqw pas put taywaat tawat an tálawñway'va; pu yuwsiat tálát an

qõtsati. ³Noq̄w meh, pepeq̄ Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtique, put amum yuaata. ⁴Noq̄w Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaq̄w pam lolma. Uñ pan nāwaknaniq̄w, itam yepeq̄ payhkomuy kistotani, suk̄w únemnit, pu suk̄wat Moses énemnit, pu suk̄wat Elias énem'i. ⁵Noq̄w pam nāt yuaataq̄w, meh, pi omaw suyan talqa pamuy nākwap̄na; noq̄w hakiy tōnaat omawuy añq̄aq̄w pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tūqayyuñw̄ni. ⁶Noq̄w put aw nānatuwnayaq̄am put nanaptaq̄e, tayway akw tutskwami yēvaya, pas tsātsawnaq̄e òviy'o. ⁷Noq̄w Jesus amumini-hq̄e, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñw̄ni. ⁸Noq̄w puma kwuhpukyāt, añq̄e' yórikyaq̄e, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹Noq̄w puma tūkwinaq̄w hanwisq̄, Jesus pumuy mēwāq̄e, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaq̄e qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyuy añq̄w ahoy tātayniq̄at pahsavoo. ¹⁰Noq̄w put aw nānatuwnayaq̄am put tūviñtotaq̄e, aw pañq̄aq̄wa: Ya hintaq̄w òviy tutavot tutuq̄aynayaq̄am Elias mohti pītuniq̄at pañq̄aq̄wa? ¹¹Noq̄w Jesus lavayhtique, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pītuni; nen sohsok hihta haq̄e' hintaniq̄at aw antsantani. ¹²Noq̄w nu umumi pañq̄aw̄ni: Pay Elias pitu; noq̄w puma put qa māmatsyaq̄e, pas tunatyay an put hintsatsna. Noq̄w pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniw̄ni. ¹³Pahsat pu put aw nānatuwnayaq̄am māmatsyaq̄w, kurs pam kūyit akw tūtuvoylalanw̄uq̄at John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon
(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴Noq̄w puma sinmuy amumi òkiq̄w, hak Jesus aw pītuhq̄e, aw tamòtswunuptut, pañqawu: ¹⁵Tutuyq̄awhqa, um as okiw itiy òkwatuw̄ni; taq̄ pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihq̄e pam piép qõhit aq̄w posñwu, pu pāmiq̄'a. ¹⁶Noq̄w nu as ūmi nānatuwnayaq̄amuy amumi put wikvaq̄w, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷Pahsat pu Jesus lavayhtique pañqawu: Is ohi uma q̄atuptsiw̄ni'yūñq̄amu, nukushinyūñq̄amu, pu' q̄atsivāptsiw̄nyūñq̄amu, ya nu hihsavohaq̄am umumum yantani? ya nu hihsavohaq̄am umuy maq̄sonlaw̄ni? Pew wikyaa. ¹⁸Noq̄w Jesus nukpanhikwsit mēwā; noq̄w pam put añq̄w yamakq̄, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹Pahsat pu Jesus aw nānatuwnayaq̄am pay nānaltyakañw put aw òkihq̄e, aw pañq̄aq̄wa: Ya hintaq̄w òviy itam kurs hin put hórōknayani? ²⁰Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiw̄ni'yūñq̄ee; pi nu umumi pas antsa pañq̄aw̄ni: Kurs uma pay híhin tuptsiw̄ni'yūñq̄e' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniq̄w) uma it tūkwit: Yañq̄w ayo nahlakuu, aw kitotaq̄w, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaq̄at q̄alomáhikwsit hakiy añq̄w ayo hórōknani.

Jesus Speaks again about His Death
(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²²Noq̄w nāt pumuy Galileet ep yesq̄ Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviw̄ni. ²³Noq̄w puma nuy nīnayani; noq̄w ahpiy pāyis talq̄ nu ahoy tātayni. Noq̄w puma it nanaptaq̄e, pas q̄ahalayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴Noq̄w puma Capernaum ep òkiq̄w, hakim God kiyat eñem siviwyuy tsovalantotaq̄am Peter aw òkihq̄e, aw pañq̄aq̄wa: Ya umuy tutuq̄aynaqa God kiyat aw sivat òoywāq̄at qa sivima? ²⁵Noq̄w pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiq̄w, Jesus pay mohti lavayhtique pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwāq̄atsit ep momñwit hakimuy amuñaq̄w tax òmalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuñaq̄w put òmalalwa? Sen pay hakimuy a'lōntuy amuñaq̄o'? ²⁶Noq̄w Peter put aw pañqawu: Pay a'lōntuy amuñaq̄'ò. Noq̄w Jesus aw pañqawu: Noq̄w pay kurs sinomat q̄eniveya. ²⁷Noq̄w pay itam pumuy qa unañwmoknaniq̄w, òviy um wuhkovatuphat awnen, aq̄w huhuwhpit tūvani; nen um hihtawat mohti hórōkne', nūani; nit tsañwāpne', añq̄w hihsaq̄w sivat tūwani; um put añq̄w hórōknat, nēnem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest?
(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹Noq̄w ephaq̄am Jesus aw nānatuwnayaq̄am put aw òkihq̄e, pañq̄aq̄wa: Ya hak òveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep pas suspavanni? ²Noq̄w Jesus hakiy tsākwhoyat wāñwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañq̄aw̄ni: Pas uma nāp umuhtunatyay añq̄w qa lasye', tsātsakmwuy qa amuntote', soon òveqatsit añq̄w moñwtunatyat aw yuñni. ⁴Paniq̄w hapi òviy haq̄am it tsākwhoyat an q̄anāhihtataqa pam hapi òveqatsit añq̄w

moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsāk w pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini.

Temptations to Sin
(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwni'yuñqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata háyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nó hōitsit aqw paóymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinnmuy amuñem'i, hakimuy hihilita akw lomavóhūt añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinnmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatsakaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi óviy kurs uhma, sen uhkuku uñ lasnaniqw, um put ayo tukut, nāñaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qóhit qa súlawhtiñwuqat aqw tūviwini. ⁹ Pu kurs uhposi uñ lasnaniqw, um put ayo hóroknať, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam súkw pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimiq qóhit aqw tūviwini.

The Parable of the Lost Sheep
(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltoťe' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalañ'aymat Inay óveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep táyuwā. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhotiqamuy ayo óyaniqe óviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam pūmuywatuy mātapt, tsotsmomihagaqaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālōp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna óveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat súlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu óviy kurs piw umún tuptsiwni'taqqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put ówihiniwhitipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um súkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomyu tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwhqa pasiwtamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus úmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sívat ómalawhqat añ'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta soyaqaw, pam óveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta ñahyaqw, pam óveqatsit ep nāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyóm tūwaqatsit ep hihta óviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, óveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyóm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awniñqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pōhikni? Sen tsañe'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañe'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañe'sikisi, (tsañe'sikip pakwt tsañe'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Óveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sívat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sómorit sívat put aw pōiwtāqa aw wikwaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himuata, noqw pōiyat ep siswini. ²⁶ Noqw óviy tumal'aya put atpipo nātuvaqe, okiw aw naokiwtāqe pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kánavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoq sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put ókwatwñqe mātavi; nihqe sohsoq pōiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sívat pōiwtāqat tuwa; nihqe pam put tónhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pōiwtāqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvaqe, put aw naokiwtāqe pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kánavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoq sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwhaqe, put sivikimi tūva, hisat pōiy sisviniqat pahsavoo. ³¹ Noqw óviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitqat aw yórikyaqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwi aw ókihqe, sohsoq put āawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay wánwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaqw, óviy nu sohsoq

uhpöiy uhpüy ayo yuku. ³³ Noq̄w puyaw nu uñ hin òkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway òkwatuwni? ³⁴ Noq̄w moñwi pas itsivutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mätavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noq̄w kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unanañqaw qa aw pöhikyaqw, pay òveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce

(Mr 10.1-12)

¹ Noq̄w Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat galavoq pitu. ² Noq̄w qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noq̄w pam pumuy pepeq qalapsina. ³ Noq̄w Pharisee-sinom nuhtum put aw òkihqe, put unahepyaqe aw pañqawqa: Ya tãqa pay nãphihta ep nõmay mätapniqw pam súanta? ⁴ Noq̄w pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tãqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi òviy tãqa nay, pu yuy pumuy mätapt, nõmay aw hürstimantani; noq̄w puma sũka tókomentani. ⁶ Panta hapiniqw, òviy puma pãpu qa lõyömnit, sũka tókoniwhitiñwu. Paniqw òviy God hihta namitskaqw, qa hak put nãhoy tãvini. ⁷ Noq̄w puma put aw pañqawqa: Noq̄w hinoq̄w pantaqw hak nãmataviwuy pēnat, pu nõmay nahpiy lãlaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat anañway'yuiñqw òviy pay hak nõmay mätapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noq̄w nu hapi umumi pañqawni: Tãqa nõmay qa hintsakq, put mätave', piw suk w amum qatupte', tokot üuyñwu; pu wuhtit mätaviwhqat amum qatuptuqa tokot üuyñwu. ¹⁰ Noq̄w put aw nãnatuwnayaqam aw pañqawqa: Kurs tãqat pu nõmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nõmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuiñwa; nihqe òviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noq̄w God pētuy-sa òqalmaqaqw òviy puma namituyqawi'yuiñwa. ¹² Pi haqawat nõmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwy; noq̄w haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay òveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey òviy qa nõmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsãtsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nãwaknaniqat òviy'o. Noq̄w put aw nãnatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noq̄w Jesus pañqawu: Uma tsãtsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'o.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noq̄w pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noq̄w pam put aw pañqawu: Ya um hinoq̄w nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sũkaa, i' God. Noq̄w pay pi um qatsit aw pãkinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noq̄w pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noq̄w Jesus pañqawu: Um hakiy qa nĩnani, um qa nãp ùhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa üuyni, um hakiy hihta qa atsãtoynani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nãmi anañway'taqey pan uhsinosiñway aw anañway'tani. ²⁰ Noq̄w pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsãkoy añaqaw pan tutavot sohsok añ hinma. Noq̄w ya nu haqam hihta nãt qaanhti? ²¹ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nãwakne', um ahpiynen, hihta ùhimuy huyahtani; nen añ òkiwyaqamuy put huytani; nen um òveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añaqwnen inuñkni. ²² Noq̄w pam put navotqe qahahlaykañw ahpiy'o, pam hihta nihti'taqe òviy'o. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nãnatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pãkiniqw eñem qa tũvosi. ²⁴ Noq̄w nu nãt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pölay'taqa tsakomostat añ pörökput añ yãmakniñiqw, pam pay qa pas qa tũvosi. Noq̄w pay kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pãkiniqw, pam put eñem pas qa tũvosi. ²⁵ Noq̄w put aw nãnatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wũwayaqe pañqawqa: Noq̄w pantaniqw, hak sen ayo yãmakiwtani? ²⁶ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyñiqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta mätapyat, uñk nankwusa; noq̄w itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu

umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituq̄w, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwkañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noq̄w pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt lōq sihkay'taqat moñw'atsvewat an yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñw. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy òviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hōyokiwtaqat òmahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvāsayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwñi. ³⁰ Nikañw kaysiwñqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi òveqatsit añq̄w moñwtunatyā hak tāqa ovauyi'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wāñwayi. ² Noq̄w puma sūkw yālit òviy tapkinayaniqey hu'wayaq̄w, pam ovauyiy aw pumuy ayata. ³ Noq̄w wukotōñvaq̄w, i' ūyi'taqa haq̄e' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaq̄e. ⁴ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiyiy awyani. Noq̄w pay ason hin sūantaq̄w, nu pan umumi sisvini. Noq̄w puma awya. ⁵ Noq̄w tāwanasaptiq̄w, pu tāwat atvelpetiq̄w, pam añq̄e' nakwsuq̄e piw anhti. ⁶ Noq̄w pu kanel'ōkisat, piw pam huhyankiminiñq̄e, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq̄ō, niñq̄e amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w paysoq̄ tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq̄ō. Noq̄w pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiyiy awyani, amumi kita. ⁸ Noq̄w pu tapkiq̄w, ovauiy'i'taqa tumalmoñwiy aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wāñwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk òkihqamuy añq̄w hoyoyokukañw, mohtimaqat aq̄w yūkuni. ⁹ Noq̄w ima pas pay tumalq̄e'totiniq̄w òkihqamuy amumi suskomuy yālit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti òkihqam puma wūhaq̄ òmahtotaniqey wūwaya; nit puma pay amūn sohsoyam suskomuy yālit òmahtota. ¹¹ Noq̄w puma ahsatiy òmahtotaq̄e, ūyi'taqat aw qa tsūyak-unañway hiñq̄aq̄waq̄e, ¹² Pañq̄aq̄wa: Ima nuhtuñk òkihqam panis sūs tāwat qōniltiqat an tumaltota; noq̄w itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kānanapta. Noq̄w um sun itamūni sisvi. ¹³ Noq̄w pam sukwat aw pañqawu: Ikwātsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūkw yālit òviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk òkihqamuy piw. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsaniqey nāwakne' panhtiniq̄w, pam qasuanta? Ya nuy qa unāñwawniq̄w, òviy um inumi qa kwañwātayta? ¹⁶ Noq̄w òviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkotini. Pi kaysiwñqam as wāñwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwyā.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noq̄w pumuy Jerusalem aq̄wyaq̄w, Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy nanaltyaq̄w, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aq̄wya. Noq̄w nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuq̄aynayaqamuy amumi noiwni; noq̄w puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaq̄w, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoylehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq̄ nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰ Noq̄w pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noq̄w Jesus put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noq̄w pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwq̄eni ep qatuptuq̄w, as imuy itimuy amuñaq̄w haq̄awa uhputvaq̄e qátuniq̄w, pu suhkawa uhsuyvaq̄e qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noq̄w Jesus tiyotuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tūñlāwhq̄ey qa mātsi'ta. Ya pay uma nuy kānavotpit añq̄w yūkuniqat añq̄w yūkuniqey suhtaq̄ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniq̄e òviy'o? Noq̄w puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhtaq̄ewa. ²³ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añq̄w yūkuniqat uma as soon qa yūkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaq̄e, sen isuyvaq̄e qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyq̄awi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwñq̄ pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noq̄w ima pakwtñiqam put nanaptaq̄e, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noq̄w Jesus pumuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuñq̄w imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyq̄awya, noq̄w pavansinom òq̄alay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñw. Pay umuñaq̄w haq̄awa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haq̄awa sustutuyq̄awniqey nāwaknaqa

nawus piw sohsokmuy tūwīkiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe ðviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe ðviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo óyaniqe ðviy'ó.

Jesus Heals Two Blind Men
(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyaqaw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, lōyōm qapostalqat tāqat pōqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy ðkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqawwa. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nō pañqawu: Is okiw itamuy ðkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tálawnani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ðkwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tálawwa; noqw puma put añki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqe, Olive-tsomot aw öki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma umupyeye kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámunnihqat tūwani. Uma pumuy ñaht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiñqawhqe, uma aw pañqawni: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqt lavay'ayaat hin lavayhtiqt aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy āawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nánatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqt anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpata; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpata; pu pētu himutsotskit nantaqayat tshaqayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwiwse pañqawwisa: Óqawmañwu, David tiatal! Uma Tutuyqawhqt natñwaniyat añ pitutoqt pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihqqa put óqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqaw, kive sinom hin mowawaykuqe pañqawwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pañqawwa: 'I Tutuyqawhqt lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ó.

Jesus Goes to the Temple
(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kíyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuy'yaqamuy sohsokmuy pañqw tusoqlalayni, nit sívat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwíhtuy huhyayaqamuy atsweyayamuy énañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqt lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki nāwakinpikihū yan tūñwantiwini. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kíyat ep put aw öki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsātsayom God kíyat ep saáataqe, pañqawwa: Óqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kátumalat hintsak'ó; nikañw tuwat a'nō itsívutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqawwa: Ya um imuy hiñqawqaw qa navota? Noqw pam amumi pañqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu yóyoñyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talónna.

Jesus Curses the Fig Tree
(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kiminikañw, tsōñmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit tūwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki láki. ²⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tutwage, kátayunhqe pañqawwa: Is uti! Nōnvospaltsoki súluki. ²¹ Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēwewñayakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe hóyokput uma hintsak-wisni. Uma it tūkwit nahlake' wuhkovatuphamiq tūwiwniqat aw pañqawqaw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēwewni'kahkañw Inay aw hihta ðviy tūviñtote', soon qa put makiwiyani.

The Question about Jesus' Authority

(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kiyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ökihqe, aw pañqaw: Ya um hihta öqalat aw yankañw iit hintsaki? Hak un it öqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqaw: Kurs nu tuwat umuy suk wuk hihta tüviñtani; noqw kurs uma nuy put áawnayaw, nu tuwat hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy áawnani. ²⁵ Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqawq makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaw: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tütuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ö kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mätsi'yuñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqaw: Kurs itam hin pañqawani; noqw pam umumi pañqaw: Pay nu öviy piw soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy áawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa löqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqaw: Itii, um pu' iovauyiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqaw: Sóoni, kitat, pay hihsavoniqw wuwniy alöntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam anñnihqat awnihqe aw piw án lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqaw: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy löqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqaw: Pay mohti'maqat. Noqw Jesus amumi pañqaw: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit eñem sívat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam momoyam umupyeve pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John súantaqat póhut umuy áawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tütuptsiwa; noqw añwu pi moñwit eñem sívat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam put aw tütuptsiwa. Noqw as uma aw yórikyat umuhtunatyay añqw qa lasya, uma as aw tütuptsiwaniñawno.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tüwutsit áawnani. Hak tāqa övat uyht, put aw nöyakna, nit haqam övat pálayat yuykuyaniqat eñem qölötat, tuwalankihut kíta; nit üyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu öviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy üyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit ömahtotaniqat öviy'o. ³⁵ Noqw üyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy ñuhtototaqe, sukwat wuwahtota, pu sukwat nñaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwayaqamuy amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' ökihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqee: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noqw soq üyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqaw: P' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nñayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put ñuayat, ovauyit añqw qalavo tüvayat, nñaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya övat üyit'ataqa pite', üyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqaw: Soon qa pam pumuy qahopihtuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqaw: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwáya? Owa kílalwaqamuy amuhpiy qalavo tüviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kátatayhpi, it'a? ⁴³ Yaniqw öviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat amuñaqw nawhkiwht, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoñwuyñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nikañw ason puma owa hakiy aw pohse' put pás tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavayiyat aw tüqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put ñuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, púmuyniqw pam Tutuyqawhqat lavay'ayaatniqw öviy'o.

22

The Parable of the Wedding Feast

(Lk 14.15-24)

¹ Noqw Jesus tüwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqaw: ² Öveqatsit añqw moñwtunatyaya hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw eñem növatihqat anta. ³ Put naat növiwhqat aw tütsamiwyuñqamuy wāñwayyaniqat öviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tütsamiwyuñqam awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqaw: Uma tütsamiwyuñqamuy amumi pañqawani: Taay, növa pás yukilti; nu iwakasvokmuy, pu iwakashoyumuy wi'yuñqamuy qōya; noqw shosoy himu pás yukiwta.

Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noq̄w puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pāsaw aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noq̄w pētu tumal'aymuyatuy nūahtotat, pumuy okiwasnat, qōqya. ⁷ Noq̄w moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataq̄w, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsōkiyamuy taqtsoyka. ⁸ Noq̄w pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noq̄w kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noq̄w ōviy soon pumuy amuñaq̄w haqawa nōviwhqat añq̄w nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noq̄w ōviy puma tumal'a'yat añqe' pōhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomāsinnmuy, pu lomasinnmuy. Noq̄w haqam nāaptsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noq̄w moñwi tūtsamiwyaqamuy amumi kuyvatoqe, ep pākihqe, hakiy tāqat nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'atqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noq̄w kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama nūritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wāñwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiway.

The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee- sinom ahpiyyaqe, hin as put lavayiyat akw nūansanyaniqey ōviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nānatuwnayaqamuy pu Herod añq̄w wīsiwtaqamuy Jesus aw hōnayaq̄w, puma pañqawa: Tūtutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñq̄w, um pas qaatsatnihqat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs ōviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ōoyaniq̄w pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸ Noq̄w Jesus pumuy nukpantunatyamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noq̄w puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noq̄w pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noq̄w puma put aw pañqawa: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniq̄w; ōviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noq̄w puma yan nanaptaqe, kurs hiñqaqwaqe, kātayuñt, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death
(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noq̄w pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqaqwaqam, put aw ōkihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañqawa: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put enem tíoymantani. ²⁵ Noq̄w ura as hakim tsáñe'nihqam nānatupkom yēse. Noq̄w amuñaq̄w suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noq̄w anñkniha pay piw anhti; noq̄w pu amuñkniha pay piw amunhti. Noq̄w puma as tsáñe'nihqam put nōmatotaq̄w, qa hihtawat enem wuhti ti'va. ²⁷ Noq̄w nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noq̄w ya ōviy sinmuy ahoy yesvaq̄w, pam hihtawat pumuy tsáñe'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noq̄w Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God ōqalayat qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniq̄w hapi ōviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwñwani; pas puma ōveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyañwani. ³¹ Noq̄w kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaq̄w-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noq̄w ōviy puma náto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³ Noq̄w sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kātayuñwa.

The Great Commandment
(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noq̄w yaw pam Sadducee-sinmuy moavōltaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noq̄w pumuy amuñaq̄w suhka tutavot aw tuvoti'taq̄w put unahepqe, tūviñtaqe aw pañqawu: ³⁶ Tūtutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaay aw sohsoq uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsoq uhhikwsiy akw'a, pu sohsoq uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyoc tutavo. ³⁹ Noq̄w anñkniha pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqaay lavay'aymuyatuy lavayiam imuy lōqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah
(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noq̄w nāt Pharisee-sinom tsovawtaq̄w, Jesus pumuy tūviñtaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tiata? Noq̄w puma put aw pañqawu: David hapi pam tiata. ⁴³ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Noq̄w pantaq̄w hinoq̄w David Qahováriwtaq̄at Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hák iputvaqewat qátumi, hisat nu uhtuwqamuy ánwataq̄w, puma ūmi maq̄aptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noq̄w kurs David put Moñwílawhq, hin pam put tiatni? ⁴⁶ Noq̄w soon kurs hak put hu'wani. Piw pápu qa hak pahpiy put hihta tūviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees
(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy- nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniq̄w ōviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawuq̄w uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwitoyñayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihqe nāp hihta hintsatskagey mahtakni'yuñwniqey ōviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qótōsōsomhpi'yuññwu, pu may añ piwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoy-naya. ⁶ Pu haq̄e' nōviwhqat añ mohkaqe qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaqat piwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwniqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwaniqey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noq̄w uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiyani; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noq̄w uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, ōveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tūtsami'wisqey qa yan tūñwantiwani; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹² Haq̄awa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhitni; pu nāqahihataqa hapi a'nō hūmuniwhitni.

Jesus Condemns Their Hypocrisy
(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³ Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoyñaya. ¹⁴ Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkiñlawa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniq̄w hapi ōviy uma pas pavan qalomáyukuniwaniqey aq̄w hoyta. ¹⁵ Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwñayaniqey ōviy pátuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noq̄w uma put aw tuyqaw-vayaq̄w, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noq̄w ōviy God nawus maskive qóhit aq̄w put sivintoyñani, umuhpenihqe hóyokiwtataqa. ¹⁶ Is ohi uma tūtsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqawu: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kíyat hin hūrs wúnuhqat pan wúnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kíyat epñihqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷ Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw ōviy'o? sen sikavalasiva? sen God kíata? Pi put kíat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. ¹⁸ Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kíyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹ Uma nūanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw ōviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. ²⁰ Paniq̄w ōviy hom'oyvihkat akw ōqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. ²¹ Piw God kíyat akw ōqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep kí'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²² Pu hak ōveqatsit akw ōqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtat akw'a. ²³ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añq̄w nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta nuókway'yuñwa; uma qa

suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot an ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvos-nihqat an píwu. ²⁴ Uma hihtu qapostalkahkañw tútsamyaqamu! pas uma totophohyat óviy kúyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pólay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqapat óvaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhananyiqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuñwu. ²⁶ Um qapostat Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsónaƵw kwañw'ewakwtaqw, pam óvaqe piw kwañw'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tütuamit qótsálwiwyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam óvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsónve sinmuy óqqaam an opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'ewayo. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

*Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)*

²⁹ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee- sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqólót lomahinyuñqat yuykuya, pu an hakimuy súanyuñqamuy haqe' túam'iwyuñqat an aw nukwánwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqaqwañwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yése', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóqyaqamuy tímátnihqey násuhpútsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lólóqañhtuy amunyñqamu, uma tsútsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qóhit aqw maspiwyanigey añqw ayo nóñakni? ³⁴ Pantaqw óviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hónani, pu suan wuwni'yuñqamuyu; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qóqyani; pu haqawatuy nahoylehtsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy an a'nó wuvahtotani, nen an aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qóqyaqat ahpíy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu anik yesqamuy píwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mátsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kíyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nínaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsoq it yantaqat ep náoyni.

*Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)*

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti tímuy masay atpikage tañatañwúqat pan'i; noqw uma qa nánakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqat natñwaniyat an pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

*Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)*

¹ Pu Jesus pañqw yamak, God kíyat añqw ahpíy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kíyat ep an kíiwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw óki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsoq it an qa táyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniye epti. Pas sohsoy sahpukniwni.

*Troubles and Persecutions
(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)*

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanalt put aw ókihqe aw pañqawu: Um itamuy áawnani: Ya ii hisat yaniwhtini? Pu un hisat pítuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy únatoynani. ⁵ Taq nēt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw óke', pañqawni: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy únatoynani. ⁶ Pu uma náqóyiwuy yávaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' náqóyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pávantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhtimantani. Pu háhaqe' tsónsatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hilihta kánanvotpit

yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw ðviy'ò. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qôqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nânami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka sukw momñwituw aw mātapani. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoynayani. ¹² Ephaqam qaantipū tūwaqatsit añ ahsupoq kūrukiwmani, noqw ðviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuwawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqōtaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw ðviy ason uma put God Kiyat pas himunihqat ep wūnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveqñihqa pañqw hāwe', nawus soon hihta ðviy ahpami papkini, sūwayaniqe ðviy'ò. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnumqa soon yuwsiy ðviy kīmini. ¹⁹ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nō'yiwyuñqamuy, pu yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ²⁰ Noqw pas pay okiw uma qa tōmō' watqaniqey ðviy Umunay aw tūññalwani, piw qa nasuñwintalōñnit ep'e. ²¹ Taq pep aw pituqw, qan'ewakw kánavotipini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhitini. ²² Noqw as talōñwintihqqa qa pelvoti qw, soon hak ayo yámakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatay ahpuy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yuñqam mātāqototini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hīntsatskani, pas qaðwihintaniqw ðviy kurs as hin pasiwtaniq w hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoynayani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaq'ò. ²⁶ Paniqw ðviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsīwhpuve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātāqtiñwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pítuniq'ò. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kánavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sōtu tokpelat añqw lōhōhōykuni, pu ðvaqe hīhimu ðqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq māsiltini, nuy Sinot Tiyat pítuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, ðqalat yankañw, qan'ewakw son'iwkañw, ðvaqe ðomawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tutwani. ³¹ Noqw itōtōqapi a'ñō tōqtiqw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramiy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōñvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayñwitiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsoq tīt hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pítuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsíwhpeq wūnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay i' sohsoy yaniwhitini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pítuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, ðveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsiyat ep hin hiniwhitiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsiq, sinom nōnova, pu hīhikwya; nōmalalwa, pu puwsuññalwa, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wikiwhq, suhka akwsiñwani. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wikiwhq, suhka akwsiñwani. ⁴² Pantaqw ðviy uma tunatyawyuñwani, taq Umuhutuyqawhqat hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwani: Pi

as ki'taqa uyiñwut hísatniqw pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kīyat haqe' aw pákiniqw pam pánani. ⁴⁴ Paniqw óviy uma pás moñwvas'iwuyuwñi; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwñi'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtapq, pam pumuy añsakis tunóshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwuyunqamuy amumum tūmoynañw, pu hihikwñi. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nó sivantoyñani. Noqw pam nawip'ew hinyunqamuy amumum nātuwuwñi. Pep a'nó tsaykitiwñi, pu tama ñuritiwñi.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu óveqatsit añqw moñwtunaty hakimuy pakwtñiqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqóhiy ómahtota, móónañwhtiniqat ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsivotnihqam wuwñi'yunqaw, pu tsivotnihqam qa wuwñi'yunqaw. ³ Qa wuwñi'yunqam wihqóhi'wiskahkañw, tóvukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwñi'yunqam wihqóhi'wiskahkañw, tóvukuyit hihta añ kūyi'wisa. ⁵ Noqw móónañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qeq tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nó pañqawu: Meh, móónañw añq'ó, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamanht sohsoyam hoñqaw, wihqóhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwñi'yunqam wuwñi'yunqamuy amumi pañqawqa: Itamuy umuhtóvukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqóhi tókiwwisa. ⁹ Noqw wuwñi'yunqam lavayhtotiqe pañqawqa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwatani, tis pi uma huhayaqamuy amumiye', nenniem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq móónañw pitu; noqw ima moñwvas'iwuyunqam put amum nāñuiwñiqat ep nóviwhqat aw yuñi, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat ókihqe, pañqawqa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hótáa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw óviy uma tunatyawuyuwñi, pi uma hisat talóñvaqat, pu haqe' qalawmaqw nu' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yunqaw.

The Parable of the Three Servants
(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoqñiqat antani. Pam hak tumal'aymuy wáñwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsivot-sikip sómorit sívat oya, nit pu sukw aw lóp sómorit sívata, nit pu sukw aw sūp sómorit sívata, hin nanāpwat akw moñwvástotiniqat pan pakwámna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sómorit sívat ómahtaqa ahpiyñihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sómorit sívat hóyokna. ¹⁷ Pu i' lóp sómorit sívat ómahtaqa piw put anhtiqe, lóp sómorit sívat put aw hóyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sómorit sívat ómahtaqa ahpiyñihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiy sívayat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw óviy i' tsivot-sikip sómorit sívat ómahtaqa pítuhqe, piw tsivot-sikip sómorit sívat kívahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivot-sikip sómorit sívat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sómorit sívat hóyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um sūañqaw: Um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw óviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lóp sómorit sívat ómahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lóp sómorit sívat inumi noa; noqw meh, nu lóp sómorit sívat put aw hóyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um sūañqaw: Um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw óviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu i' sūp sómorit sívat ómahtaqa pítuhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nó unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, óviy ahpiyñihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naóntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sívat aw tunatyawuyunqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit

enañ ömahntani. ²⁸ Pahasat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sivat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sömorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta öwihimuy'taqw, hiki pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatälät awhaqami tüvayani; pep tsaykitiwni, pu täma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tälawñway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanäpwat sinom inutpipa tsovaltini; noqw nu pumuy pep nähoy tsikani, lälayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsikañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat öyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsowawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw ümeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tüwaqatsit hisat yukiltiqat añqaww umuñem na'sastiwñqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy nopnaya; nu pänaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pás taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsit'atqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tütuñq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahasat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqawani: Moñwi ya hisat un tsönmokiwtaqw, itam un tutwaqe nopnaya; un pänaqmokiwtaqw, itam un hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam un tutwaqe pás taviya, un qa yuwsit'atqw, un yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tütuñq, pu sivikive pakiwtaqw, itam un tutwaqe un pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtpaye', uma inumi unañwtpayañwu. ⁴¹ Pahasat pu nu imuy isuyvaqewat tsowawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God it-sivuyat akw nankiwakw hinhtotigamu. Qöhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qöhit Nukpanat éhem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwñqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pänaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pás taviya; qa yuwsit'atqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tütuñq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahasat pu puma tuwat lavayhtote', pañqawani: Moñwi, ya hisat um tsönmokiwtaqw, pu pänaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsit'atqw, sen tütuñq, sen sivikive pakiwtaqw, itam un tutwakañw ümi qa unañwtpaya? ⁴⁵ Pahasat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtpaye', uma inumi qa unañwtpayañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi siviñpit sütsepniaq aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahasat pu pam put aw nánatunwayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yuuñq lötok hapi ura amutsva-yümosaniñqat ep nöwiñniqat aw pituni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mätaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kiyat ep tsovaltí, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nñayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqawu: Pay qa nöwiñniqat epni, taq ka sinom qaunáñwtalawwayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tütuñwuqat Simon kiyat epniq, ⁷ Pumuy nönowaqw, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'noñ hihkay'taqat hihta an küyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaqa an küyiwtaqata; nihqe wikorot yöhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wüta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatunwayaqam aw yörikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqawu: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wühak öviy huyiwe', an öokiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawaqat navoti'taqe, öviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay öokiwyuñqamuy sutsep oyi'yüñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yüñw. ¹² Pam nuy ásnaniqe öviy it wihkuyit itokoy aw wüta, nuy tüamiltiniqat öviy'ö. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tüwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwai yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwni. Sinom it akw put u'ni'yüñw.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mätsiwhqa, God awwat mohpeq momñwityu amumii, ¹⁵ Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mätapq'ö? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qötsásaviy put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mätapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw gapeken'oyvut põlavikit nõviwniqat sūs talõnni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe aw pañqawu: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yümosanihqat ep nõviwniqat nõsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tütutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yümosanihqat ep nõviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nõsni. ¹⁹ Noqw löyöm put aw nánatuwnaqaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yümosanihqat ep hintsatskiwhqat pás aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunõsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nõnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwityu amumi mätapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhti qe pañqawu: Inumum tsaqpat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwityu amumi mätapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwityu amumi nuy mätapniqat enem pas is öhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq put enem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwityu amumi mätapniqa lavayhti qe pañqawu: Tütutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper
(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nõnovaqw, Jesus põlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nánatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ömahtote' nõnõsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuniqee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlawat, pañqw nõña, Olivet tsomot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial
(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat yan put enem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhti qe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōqtigw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nánatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane
(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mätsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmañw, pavan putuñwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñwni. ³⁹ Pu pam ahpiy hiñin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kānavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunatyā antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohi! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavu inumum tunatyawyuñwni? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyāat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nānahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i'

kānavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqiw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqiw, pay nam uhtunatyā antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqiw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqiw òviy'ō. ⁴⁴ Noqiw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqiw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwni. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqiw nāt pam yuaataqiw Judas, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqiw suhka pitu; noqiw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum òki, God awwat mohpeq momñwit-niqiw pu sinmuy amuñaqiw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ō. ⁴⁸ Noqiw i' hak pumuy amumi put mātappaq pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqiw, pam hápini. Uma put hūrs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqiw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqiw añqō'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hūrs ñuaya. ⁵¹ Noqiw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqiw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hōrokñat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikipat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqiw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatsakaqam sipwuvahpit akw sulawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūvĩntaqiw, pam ápiy pay pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqiw, tutuveni hin aw antsaniwni? ⁵⁵ Noqiw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyñwut awyaqe òviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqawo God kíyat ep tūtutuqaynaqiw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqiw Tutuyqawhقات lavay'aymuyatuy pēniyam soon qa antaniqiw, òviy sohsoy ñi yaniwhti. Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqiw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātasiwhqat, aw put wikya. Noqiw tutavot tūtutuqaynayaqam-niqiw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqiw Peter yávaqiw Jesus anik hinma, God awwat susmohpeq moñwit kíyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqiw ima God awwat mohpeq momñwit-niqiw, pu wukw'a'yat-niqiw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīnayaniquey anyuñwa; nihqe òviy as put hihta atsátōynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátōynayaniqe òkikañw, qa sun lavayhtoti. Noqiw nawis'ew hakim lōyóm put hin atsátōynaniqe pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kíyat sahpukñat, pāyis tálal añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqiw pay Jesus qa hiñqawu. Noqiw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ùmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqiw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqiw nu ùmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'òqaltutuyqawhقات putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ òomawhtuy akw nu hawhtogw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqiw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noqiw puma lavayhtotiqe pañqawu: Pam mokiwiuy hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami tóhtota, pu may pólóhni'kahkañw wuwalalwa; noqiw pētu mapqólōy akw put wuwalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañqawu: Taay, um Christ, um itamuy áawnani, Ya hak uñ wuwahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noqiw Peter moñwkit ihpaq tukwñōyakiwtaqat ep qatu; noqiw hak māna tuma'aya put aw pituhqe, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat ámuma. ⁷⁰ Noqiw pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹ Pu pam tuhōöt aw yamakq, piw suhka māna put tūwahqe, pep yesqamuy amumi pañqawu: I' pi piw Jesus Nazareth añqwnihqat ámuma. ⁷² Noqiw piw pay pam qa nakwhaqe, pas òqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniqiw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqe aw pañqawu: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, òviy pi uhlayviy uñ suhputsni'ta. ⁷⁴ Pahsat pu Peter pas òqalat lavayhtiqe pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noqiw pahsat pay taqakowāko tōqti. ⁷⁵ Noqiw Peter Jesus lavayiyat u'na; ura

pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawni. Nihqe pam pañqw yámakqe, nāp hin nāvak'öyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Noqw qavoñvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniqee. ² Noqw puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mätsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mätapqa, Jesus tüviwhq pan yórikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qótsásivat ahoj kivaqe, ⁴ Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqtat umumi mätapqe qaanhti. Noqw puma pañqaqwa: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noqw pam God Kiyat ep qótsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶ Noqw God awwat mohpeq momñwit qótsásivat añ pohpoñaqe pañqaqwa: Itam sivatatañpimiqt put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsiyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqtat Tutskwaat yan tūnwantiwhqtat sívat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy öoyaniqe öviy'o. ⁸ Noqw öviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūnwantiwa. ⁹ Noqw yan hapi Tutuyqawhqtat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sívat ömahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qótsásivat hakiy qatsiyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsiyat hihtatoyñaya. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqtat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqtat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew- sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw öviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put növiwhqtat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqtat mätapñwu, hakiy nānawaknaqw put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivi-vani'yuiñwa, hakiy Barabbas yan mätsiwhqata. ¹⁷ Noqw öviy puma sumitsovaltiqw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mätapniqtat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan tūnwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutñyhqe öviy put aw Jesus noayaqw, pam mätsi'taqe öviy pañqawu. ¹⁹ Noqw pam Jesus enēm hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuqw, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tātāt súantaqtat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hihhihta kānavota. ²⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaqw, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqtat pañqaqwa. ²¹ Noqw moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy löqmuy amuñaqw umumi mätapniqtat uma nānawakna? Noqw puma pañqaqwa: Barabbas awúy! ²² Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan tūnwantiwhqtat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqaqwa: Nahoylehsit aw múaal! ²³ Noqw moñwi pañqawu: Ya hinoq'ö? Ya hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehsit aw múaal! ²⁴ Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniqw, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawwayaqw, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mävaqtat, pañqawu: Nu hapi it tātāt qa hintaqtat qatsiyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqaqwa: Pay pi ason itam put qatsiyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noqw öviy pam pumuy amumi Barabbas mätavi. Nikañw pam soláwat aw Jesus mätapq, pam put qa sūs wuvahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoylehsit aw muiltiniqtat öviy pumuy amumi put mätavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasihhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyñaya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat ñolatotaqe, put qötösomtöynaya; nit pu putvaqw hopaqat matsvoñtoyñayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwayaqe, put aw pañqaqwa: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwílamu! ³⁰ Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötöyat wuwalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniqe öviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kīnaqw nõnakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw tāqat Simon yan mātisiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoylehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tūnwantiwhqat aw öki. Pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ökiqw, solāwam wine hihta a'nö tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnyaniqiw, pam put añqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoylehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat öviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhقات lavay'ayaat hin lavayhtiقات aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva, pu iusimniy öviy nanavö'ya. ³⁶ Pahasat puma pep yesvaqe put tütuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyñiwhqat pey'taqat put qötöyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: P HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw löqumuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwyat, qötöy wīlankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqaqwa: Taay, um God kīyat sahpuknat, päyis tālat añ ahoy aw kītaniqa, ayo nātavii! Pas pi um antsa God Tiatnen nahoylehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwayaqe pañqaqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwíamnen, nahoylehtsit añqw hawhq, itam aw tütuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoylehtsit aw muitiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nö pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wāñwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta sóyatko'y'taqat (sponge) vinegar akw teshkweknat, hopaqat epeq sönnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqaqwa: Pay pantani; mātapaqi kurs Elias put ayo táviniq pítuni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nö hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kīyat ep mötsáp'uhstsi ñnaqw atkaniq tsiki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tütuami hötsilitoti, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nõña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tütuwalaqam tutskawat tayayaykuqw, pu hin hiniwhqat aw yóriyaaqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yávaqw aw táyuhwa. Puma Galileet añqw Jesus ank hinnunumaqe, enem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yúamu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwñi'yuhqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātisiwa. Pam Arimathaea-kitsókit añq'ö, nihqe a'nö hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwan'ewakw tusaqtonsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hötsiwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavoñvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqaqwa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hihihta átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy päyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq,

tūamit pāyis tālat aw pahsavō qaōwihintani; taq ka put aw nānatuwnayaqam mihikq ōke', put tokoyat haqami ūuyi'wist, nuhtumi pañqawani: Pam mokiwuy añq awoy tātayi, kitotani. Noq w pantaniq w, tis pas mohtiwat epnihq qalomāhintani. ⁶⁵ Noq w Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaōwiyukuyani. ⁶⁶ Noq w òviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaōwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noq w nasuñwintalōninit añ ruhpaq, Sundayt aw pituq w, nāt qōyañwnuptsiwtaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noq w meh, pas tutskwa a'nō tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat òñaq w hawhqe, hōtsiwat añq owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noq w pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noq w tūtuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noq w hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taq w, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muiltiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haq'e' qatsqat uma aw yōrikni. ⁷ Nen uma yañq w kaktaye', pam mokiwuy añq ahoy tātayhqat put aw nānatuwnayaqamuy āawnani; Noq w meh, pay pam hapi añwu umupyeve Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noq w puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añq w ahpiy kaktayhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noq w puma pañsoniq w pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawwaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noq w puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyenen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yōrikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noq w puma nāto pañsoniq w, meh, haqawat tūtuwalaqam kīve ōkihqe, hin hiniwh-tiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noq w puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltīqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihitiwtaqat sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nānatuwnayaqam mihikq ōkihqe, put tokoyat haqami ūuyi'wisa. ¹⁴ Noq w ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tūtuyqawwe', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noq w òviy puma sīvat òmahtotaqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noq w i' yan lavayi nāt Jew-sinnmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nānatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noq w Jesus pumuy amumi pituq w, puma put aw yōrikyaqe pas hihtatota. Noq w pay haqawat soq pēwewinh-toti. Noq w pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta òveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noq w òviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinnmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahovāriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noq w nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsi'so'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuwawi Jesus Christ God Tiya yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeve uñem pōhut añ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsīwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam hāqe'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsīwhqa qayēsīwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuħqaanhtipuy umuħpiy ayo yūkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ōkiwta, pu Jerusalem añq'ō; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpīy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuwsi'kañw, kolāsat kwewta. Noqw pam mātyu tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan ōqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tots-sosompīyat ñahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Nikañw ason pam Qahovāriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus (Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee- tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus pāñaqw yámakq, pahsat pay tokpela hōtsiltiqw Qahovāriwtaqa Hikwsi hōwit ankañw put aqw hawhtoqat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat ōñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahovāriwtaqa Hikwsi qayēsīwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsīwhpuve lōp sunat tālat añ tūtuvoyluy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw ōñaqw hoñvia'yat put aw unañtavi'yūñwa.

Jesus Calls Four Fishermen (Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee- tutskwat ep pituhqe, lomatuwawit God moñwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuwawit aw tūtuptsiwani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsīwhqat qalawaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatniñhey akw qātuħqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put añki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tūmuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākīhut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wāñwayi. Noqw puma nay Zebedeet tuma'aymuy enañ pākīhut ep mātapt, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit (Lk 4.31-37)

²¹ Noqw puma Capernaum-kitsókit ep ōki. Noqw nasuñwintalōñnit aw pituqw, āpiy pay pam tsotsvalkimi pākīhqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kātayyuñwa, pas pam ōqalat pasiwtaqey pan pumuy tutuqaynaqaw ōviy'o, imuy tutavot tutuqaynaqamuy qa pumuy amun'i. ²³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe ōviy añqaqō'? Pay um hákiyiniqw nu uñ tuwi'ta. Um hapi God añqw pas Qahovāriwtaqa. ²⁵ Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶ Noqw tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nō tōqit, añqw yama. ²⁷ Noqw sinom sohsoyam kātayūñqe, nātuvīñlalwaqe pañqawu: Hin pa i' hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam ōqalat pasiwkañw, ōviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hiñkwisimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noq̄w panis puma tsotsvalkiñaq̄w nōniakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuñā, ima James pu John pumuy amumunniq̄'ō. ³⁰ Noq̄w Simon nōmayat yuat mukituyat akw q̄atsi. Noq̄w āpiy pay puma put Jesus āawnaya. ³¹ Noq̄w pam put awnihq̄e, māyat nuat, q̄atuptsinaq̄w, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noq̄w wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noq̄w tāwat pakiq̄w, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tūtuyyaq̄amuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyq̄awiyuñq̄amuy. ³³ Noq̄w pep kitsókit ep sinom sohsoyam hōtsiwmiq̄ tsovalti. ³⁴ Noq̄w pam kaysiwhq̄amuy hīhihta akw tūtuyyaq̄amuy q̄alapsinta, piw kaysiwhq̄amuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaq̄w ayo ipwaq̄e, pumuy hiñq̄awaniq̄w qa nakwhana, puma put hákiyniq̄w tuwi'yūñq̄w òviy'ō.

Jesus Preaches in Galilee
(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu q̄avoñvaq̄w, nāt qa hin tālawvaniq̄w, Jesus q̄atuptuq̄e, kīñaq̄w yama; nihq̄e haq̄ami súnalkomihq̄e, pephaq̄am God aw okiwlawu. ³⁶ Noq̄w Simon pu put suñwāmat puma put añkya. ³⁷ Noq̄w puma put tutwaq̄e, aw pañq̄aq̄wa: Sinom sohsoyam uñ hepnumya. ³⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noq̄w nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniq̄w añq̄'ō. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq̄ sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumq̄e, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaq̄w ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noq̄w hak hihta tokoplelet akw tūtuyhqa put aw pituhq̄e, okiw aw tamōtswunuptut pañq̄awu: Um suhtaq̄'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noq̄w Jesus put ókwatuwhq̄e, aw māvuyaltiq̄e, aw toñokt pañq̄awu: Pay nu suhtaq̄'ewa; powaltii. ⁴² Noq̄w panis pam pañq̄awhq̄, pahsat pay tokoplele put añ sūlawhti; noq̄w pam powalti. ⁴³ Noq̄w Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy put hōnaq̄e, ⁴⁴ Aw pañq̄awu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nīkañw um ahpiynen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaq̄at um pan powaltiq̄ey ep kuwahtiput tāvini. Um yan powaltiq̄ey tuawi'tani. ⁴⁵ Noq̄w tuwat soq pam pañq̄w ahpiynihq̄e, añq̄e' put a'nō yuaatinumq̄e, ahsupoq̄ tunvotna. Noq̄w òviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimī mātaq̄pūva pákiniq̄e, pay q̄alavehaq̄am tutskwava hinnuma; noq̄w sohsokivaq̄w sinom put aw ókiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noq̄w ahpiy hihsakis talq̄, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noq̄w yaw pam kīve pakiwtaq̄at sinom pañq̄aq̄wa. ² Noq̄w pahsat pay sinom kaysiwhq̄am pañso tsovalti, pas kaysiwhq̄e òviy kurs haq̄e' yesni, pas qa ñas'ew hōtsiwhpeq̄ q̄eni, pas qae. Noq̄w pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noq̄w hakim nālōyōm hakiy tāqat ahpā' q̄ataytaq̄at tūtuyhqaq̄ tsōpkahkañw put aw óki. ⁴ Noq̄w ep huru'pokiwtaq̄w, òviy kurs hin puma put aw ókini. Nihq̄e pahsat puma put háq̄amnihq̄at atsve kīamit yāhayaq̄e, póroknayat, it hakiy tūtuyhqaq̄ ahpā añ wáókiwtaq̄at pañ put aw hawnaya. ⁵ Noq̄w Jesus pumuy q̄apēwvnyayaq̄at amumi túwahq̄e, it tāqat añ q̄ataytaq̄at aw pañq̄awu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶ Noq̄w haq̄awat tutawat tutuq̄aynayaq̄am pep yēse; nihq̄e pan unañwpeq̄ wūwaya: ⁷ Ya hinoq̄w i' God aq̄w hiñq̄awlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noq̄w kurs puma unañwpeq̄ pan wūwantotaq̄w, Jesus panis unañwpeq̄ māmatst, amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w umuh'unañwpeq̄ pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ q̄ataytaq̄at tūtuyhqaq̄ aw hinwat lavayhtiniq̄w qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniq̄ō'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniq̄ō'? ¹⁰ Noq̄w pay pi nu' Sinot Tiat yep q̄atsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniq̄ey aw óq̄alat pasiwtaq̄at uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ q̄ataytaq̄at aw pañq̄awu: ¹¹ Oviy nu ūmi pañq̄awni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹² Noq̄w pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noq̄w òviy puma sohsoyam kātayūñq̄e, God pas hihtatota, pañq̄awkahkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaq̄amnihq̄at aw yórikya.

Jesus Calls Levi
(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañq̄w piw wuhkovatuphat q̄alávohaq̄amii. Noq̄w sinom sohsoyam put aw tsovalti; noq̄w pam pumuy tutuq̄ayna. ¹⁴ Noq̄w pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit enēm sivat ómalawkañw haq̄am q̄atuhq̄at túwahq̄e, aw pañq̄awu: Um inuñkni.

Noq̄w pam wunuptut, put ańki. ¹⁵Noq̄w Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ókikhqe, pep tunóvońat aw yesq, kaysiwhqam mońwit eńem sivat ómalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pańso ókikhqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put ańk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶Noq̄w pam mońwit eńem sivat ómalalwaqamuy-nikańw pu qaanhinwisqamuy amumum tũmoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinnmuy amumum put aw tátayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawa: Ya pam hinoq̄w mońwit eńem sivat ómalalwaqamuy-nikańw pu qaanhinwisqamuy amumum tũmoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷Noq̄w Jesus put navotqe, pumuy amumi pańqawu: Pay ań qahinyuńqam tũhikat qa haqni'yuńwa; nawus pi tũtuyyaqam put haqni'yuńwa. Pi nu ań súanhinwisqamuy qa pumuy wańwayniqe óvuy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatay ańq̄w lasyaniqat aw wańwayniqe óvuy pitu.

The Question about Fasting
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸Noq̄w ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikańw pu Pharisee-sinnmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuńwa. Noq̄w óvuy sinom Jesus aw ókikhqe aw pańqawa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikańw pu Pharisee-sinnmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuńwa. Noq̄w ya hinoq̄w ũmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹Noq̄w Jesus pumuy amumi pańqawu: Ya sen haqam mō'wit sinomat nāt mōónańwuy amumum yantaqw, napwalni'yuńwani? Soon pi mōónańw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuńwani. ²⁰Nikańw pay ason hisat aw pituqw, mōónańw'am pumuy amuńaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹Qa hak sino puhutsatsakwmōtsaput yewaskwit aw pihtaknańwu. Ispi hak panhtiqlw, put ep pihtakqa yuwsit ańq̄w tsikq, pu' pas pāpu wukoprokińwu. ²²Noq̄w qa hak sino pukawiwkorot sakwiwmaqat ań puhuovavalat kuyńwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, oavala wehemhtini. Noq̄w wiwkorot sakwítotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot ań kũyiltińwu.

The Question about the Sabbath
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³Noq̄w ahpiy pantaqw, puma nasuńwintalōńnit ep sōhóvos'uyit ań nōńakwisq, put aw nánatuwnayaqam sōhóvosit talayat mawtiwisa. ²⁴Noq̄w Pharisee-sinom Jesus aw pańqawa: Meh, ya puma hinoq̄w nasuńwintalōńnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵Noq̄w pam pumuy amumi pańqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat ań tuńwáya? Ura pam-niqw, pu suńwamat puma hihta haqni'yuńqe tsōńsoq, ²⁶Pam God kiyat aw pákikhqe, pōlavikit God aw noiwtaqat ańq̄w nōsat, suńwamuy ań huyta, Abiathar God awwat mohpeq mońw'iwtaq'ó. Pam pōlaviki mońw'iyuńqamuy-sa amuńem nōvatiwńwu. ²⁷Pu pam pumuy amumi pańqawu: Nasuńwintalōńni hapi sinnmuy amuńem yukíwa, qa sinom nasuńwintalōńnit eńem yukíwa. ²⁸Paniqw hapi óvuy nu' Sinot Tiat nasuńwintalōńnit hikis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand
(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noq̄w hak táqa lakput may'taq̄a pep nuhtuma. ²Noq̄w mātappi kurs Jesus nasuńwintalōńnit ep put qalaptsinaniqat óvuy momńwit put aw tunatyawyuńwa, puma as hihta ep put nēveltoynayaniqe óvuy'ó. ³Noq̄w pam lakput may'taqat aw pańqawu: Kurs nuhtutpik wunuptuu, kita. ⁴Pahsat pu pam pumuy amumi pańqawu: Ya hak nasuńwintalōńnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniq'ó? sen qatsit ayo táviniq'ó? sen nīnaniq'ó? Noq̄w puma qa hińqawa. ⁵Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'nó unañwayamuy ep kwanwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, táqat aw pańqawu: Uhmay tsihkwa. Noq̄w pam put tsihkwa; noq̄w māt ayańqwat māyat an pās powalti. ⁶Pahsat pu Pharisee-sinom ańq̄w ahpiyyaqe, āpiy pay Herod ańk wīsiwtaqamuy amumum hin as put nīnayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷Noq̄w pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinnmuy amuńaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aq̄w'a. Noq̄w sinom qaan'ewakw hinqam put ańkya, Galilee-tutskwat ańq'ó, pu Judea-tutskwat ańq'ó, ⁸Pu Jerusalem-kitsókit ańq'ó, pu Idumaea-tutskwat ańq'ó, pu پایوت Jordan yupqóyńaq'ó, pu ima Tyre-nikańw pu Sidon-kitsókit ańq'ó yesqam píwu. Puma put kātumaltaqat nanaptaqe, aw óki. ⁹Noq̄w pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawh, puma put eńem tsákw pákihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰Pi pam kaysiwhqamuy sinnmuy qalatsintaqw, óvuy sohsoyam hihta akw tũtuyyaqam put aw tónokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹Noq̄w ańsakis

tuyoy'e'wayom hihikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkañw, kēew pañqawa: Um hapi God Tiata. ¹² Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqnihqe, hakimuy namorstat, pumuy wáñwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt lóq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat òviy'o, pu pam pumuy añqe' lomatuwit yuaatinumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsintiwiñiqat aw òqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy piwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'nihqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momñwituy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot piwu. Noqw puma haqam kive òki.

Jesus and Beelzebub
(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltqw, òviy soon kurs puma ñas'ew nōñōsani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put ñuayaniqe awya pañqawhakhañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añq òkihqe pañqawa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwta. Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wáñwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan Satan ayo hórokñani? ²⁴ Haqam moñwtunaty nehpewhte', pas soon wūnuni. ²⁵ Pu kurs haqam kivit nehpewhtote' soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wūnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'nō hoñvit kīyat aw pake', hihta himuyat put añq nawhkini, hal pas mohti put some' saa, nen pahsat pu pam put kīyat kiqótani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqat pas sūs tūwiwñiqe aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pañqawa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwta, kitotaqw, òviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers
(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw òkihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wáñwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqawa: Meh, uhtupkom, unuy amum, ihpaq uñ wáñwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs ínuy, pu itupkomuy amumi yórikya. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat an hinmaqa hapi itupko, ísiwa, pu ínuu.

4

The Parable of the Sower
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalt; noqw òviy pam pákihut páhut ep páyawnumqat aqw pákihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yēse. ² Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hihihita tutuqayna; nihqe pumuy amumi pañqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noqw sūmawuy an masay'yuñqam òkihqe an put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat an lōhō. Noqw an qa pōñalaniqw, òviy pay āpiy kūkuyva. ⁶ Nikañw tāwat òvetiqw, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas ñay'taqe, òviy tsahkwí. ⁷ Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kutqōlō wuñqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat an lōhōkqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hóyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables
(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqyaqam pakwt lóq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūwiñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God

moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaqa'a. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat ðviy'ō, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nānamtōkaqw, pumuy qaanhtipuum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsok tūwutsit mātsi'yuñwini? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhōkqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwghat pañqw ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pan pikaqlōva lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hūrs ñapkiwtaqw, ðviy puma pay hihsavo as añ kūyuñwu. Noqw pay lavayit ep kānavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma unañwmokyañwu. ¹⁸ Noqw pu kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu kāhakiwuy akw ūnatote', pu hihihita tuñlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw ðviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noqw pu lomatutskwat añ ūyiwgha hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pētu sunat pakwt sihkay'tasikip hōyokput himuy'vayañwu, pu pētu payhp sunāt-sikipo, pu pētu tsivot-sikip sunāt-sikipo.

A Lamp under a Bowl

(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihqōhit ūwiknat, sīvut sen puvuwphit atpipoq tāvini, as pam tsotsōkpit ep put tsoki'tanikañwo? ²² Pi sohsuy himu tupkiwtaqa pay mātaqtiniqe ðviy pantañwu, piw sohsuy himu nanauye hiniwhtiqa añqe' nanaptiwniqe ðviy'ō. ²³ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw pēhu noiwni; pu ñastanihqa hīkisi as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyayat hakiy t̄aqat pasva poshumit uyghat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavoñvaqw qatuptuñwu. Nikañw poshumi ñahkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa nāp hihta aniwñañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwhtiqw, pahsat pu ūyi'taq put tsahqañwu, pi hōhōqyaniqat aw pituñwuniq'ō.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqaqani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹ Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwave ūyiwgha as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushisayhoya. ³² Nikañw pam ūyiwe', wuñwe', sohsok hihta tusaqtsotskit amuhpenihq yahsayoqtinñwu; nen wukonantaqay'vañwu. Noqw ðviy sūmawuy añ masay'yuñqam put atpik kihsit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hihihita yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam tūtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nānaltyaqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi put sohsok namtōmnañwu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noqw pay ép tapkiqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupqōmiya. ³⁶ Noqw puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' hōnayay, puma pākihut aqw yuñwa, Jesus haqam qātuhqat aqw'a. Noqw puma pañqw ahpiyya. Noqw pētu pākihi piw pumuy amumunya. ³⁷ Noqw wukohukvaqw, pāhu walalataqe, pākihut aqw a'nō yēvantaqe, nuñwu pay aqw kūyi ohpo. ³⁸ Noqw Jesus pākihut yūpaqwat epeq qōtōpay'kañw pūwi. Noqw puma put tātaynaqae aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya itamuy so'niqw um pas qa hin unañwtini? ³⁹ Noqw pam tātayht, hūkañwuy mēwaaqe, pāhut aw pañqawu: Uyiwalte', sun yūkuu, kita. Noqw hūkañw qe'tiqw, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tsawiniyuñwa? Ya hintaqw ðviy uma qa tuptsiwni'yuñwa.

⁴¹ Noq̄w puma pas k̄atayũñqe n̄anami pañq̄aq̄wa: Ya sen i' hak himuniq̄w, ð̄viy h̄ikispi pas h̄ũkañw, pu p̄ahu put aw tuq̄ayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits (Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yupq̄õymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep õki. ² Noq̄w Jesus p̄akihut añq̄w yamakq̄, p̄ahsat pay hak t̄aqa tuyoy'ewakw h̄ikwsit akw tuyq̄awiwt̄aqa o'wat ep tuamtuhsõt añq̄wnikañw put ahsawva. ³ Pam t̄uamit ep okiw ki'ta. Noq̄w soon kurs hak put s̄õmi'tani, pas s̄õni, n̄amahin pi h̄ikis pas sivanamiql̄õlõt akw'a. ⁴ H̄ikis as pam qa s̄us hokasosomhpit, pu sivanamiql̄õlõt akw s̄õmiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiql̄õlõt n̄ahoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put añwuy'tani. ⁵ Noq̄w pam t̄õklnawit, pu t̄awanawit tsotsmova, pu t̄utuamit añ hinnunñwu, a'nõ hiñq̄awkañwo, pu o'wat akw n̄atutkitinumñwu. ⁶ Noq̄w pam Jesus ȳavoq t̄uwahqe, aq̄w w̄arikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nõ t̄õnay añqe' pañq̄awu: Ya um nuy hinhtiniq̄at n̄awaknaka, um Jesus God Sus'oveq̄nihq̄at T̄iata? Nu God atpip ð̄mi pañq̄awni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañq̄awu: Tuyoy'eway h̄ikwsi, t̄aq̄at añq̄w ȳamakuu, kita. Noq̄w ð̄viy t̄aqa pan lavayhti.) ⁹ Noq̄w Jesus put t̄uvin̄taqe aw pañq̄awu: Ya um hin m̄atsiwa? Noq̄w pam put hu'waqe aw pañq̄awu: Nu Qaan'ewakw hintaq̄amu yan m̄atsiwa. Itam qaan'ewakw hintaq̄w ð̄viy'o. ¹⁰ Noq̄w pam pep tutskwat añq̄w pumuy qa l̄alayniq̄at ð̄viy t̄aq̄at put aw pas qaatsat n̄awakna. ¹¹ Noq̄w pep tsotsmot áhahke pitsõtim wuhkotonawtaq̄am n̄õnova. ¹² Noq̄w sohsoyam nukpanh̄ihikwsim put aw qa n̄atusitotaqe pañq̄aq̄wa: Itamuy pitsõtimuy amumi h̄õnaq̄w, itam amumi yuñni. ¹³ Noq̄w p̄ahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noq̄w tuyoy'e'way h̄ihikwsim t̄aq̄at añq̄w nõñakqe, pitsõtimuy amumi yuñq̄w, puma t̄õnawtaq̄am wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq̄ a'nõ yuhtukqe, p̄amiq̄ p̄aõysoa, (l̄õp s̄õmorit p̄ahsa'haq̄amo.) ¹⁴ Noq̄w pumuy nopni'yuñq̄am watq̄aqe, kive put t̄uawwaya, pu añqe' tutskwavaa. Noq̄w sinom hin h̄iniwh̄tiq̄at aw kuyvawisqe, ¹⁵ Jesus aw õki; nihqe it t̄aq̄at as nukpanh̄ikwsit akw tuyq̄awiwt̄aqaq̄, hal qaan'ewkw hintaq̄amuy h̄ihikwsimuy akw tuyq̄awiwt̄añwuq̄at puma tutwa. Pam yuwsy'kañw, suyan unañway'kañw pep q̄atu. Noq̄w puma put aw yõrikyaqe, pas ts̄atsawna. ¹⁶ Noq̄w hakim it nukpanh̄ikwsit akw tuyq̄awiwt̄añwuq̄at hin hintsaniwh̄q̄at aw yõrikyaq̄am aw kuyvawisq̄amuy put áawna, pu pitsõtimuy hinhtotiq̄ata. ¹⁷ Noq̄w pay as pam pumuy tutskwayamuy añq̄w ahpiyniq̄at puma Jesus aw õ'q̄alya. ¹⁸ Noq̄w pam p̄akihut aq̄w pakitoq̄w, i' t̄aqa nukpanh̄ikwsit akw tuyq̄awiwt̄añwuq̄a as put áumun̄iqey aw õ'q̄ala. ¹⁹ Noq̄w pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañq̄awu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyq̄awh̄qa uñ õkwatuhqe, uñem hihta q̄aõwih̄inhtiq̄at pumuy áawnani. ²⁰ Noq̄w pam ahpiynihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupo'qa. (Pam pakwt kitsõki i'nihqe pam'i.) Noq̄w nanaptaq̄am sohsoyam k̄atayũñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak (Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noq̄w Jesus p̄akihut akw ayoq̄wat piw yamakq̄, sinom qaan'ewakw hintaq̄am put aw tsovalt̄i; noq̄w pam wuhkovatuphat q̄alaveq̄ wunu. ²² Noq̄w meh, hak t̄aqa tsotsvalkive moñw'iwt̄aqa Jairus yan m̄atsiwh̄qa pitu; nihqe pam Jesus t̄uwahqe, kukmiq̄ n̄atuvaqe, ²³ Okiw aw naokiwh̄taqe, pañq̄awu: Okiw imanawhya m̄õmoki. Noq̄w um as okiw inumunnen, uhm̄ay akw put aw toñokq̄, pam q̄alapte', q̄atuni. ²⁴ Noq̄w Jesus put ámuma. Noq̄w sinom kaysiwh̄q̄am put añkyaqe, aw h̄urs homimitiwiisa. ²⁵ Noq̄w hak wuhti pakwt l̄õq̄ sihkay'taq̄at yahsañwuy añ uñwáy'taq̄a pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwh̄q̄amuy t̄utuh̄ikuy amutsviy as h̄ihihta añ k̄anavotkañw, sohsoq̄ hihta himuy amuhpa' sohsoq̄; nit qa ñas'ew h̄ihin q̄alaptut, tuwat soq̄ pas q̄alomáhinhti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakq̄at navotqe, nuhtukwayñañaq̄w sinsonñaq̄ put aw p̄ituhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañq̄awhqe ð̄viy'o: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw t̄õnõke' pay soon qa q̄alaptuni. ²⁹ Noq̄w p̄ahsat pay put añq̄w uñwa s̄ulawhti; noq̄w pam t̄uyay q̄alaptuq̄ey nahpe sunvota. ³⁰ Noq̄w kurs õq̄ala n̄añaq̄w yamakq̄at Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namt̄õkt, pañq̄awu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noq̄w put aw n̄anatuwnayaq̄am aw pañq̄aq̄wa: Meh, sinom ð̄mi homimitota. Noq̄w hinoq̄w pas piw hak ð̄mi t̄õnokq̄at um kita? ³² Noq̄w pam hakiy panhtiq̄at aw yõrikn̄iqe, ð̄viy añqe' yori. ³³ Noq̄w wuhit napq̄õlpe hinhtiq̄at navotqe, okiw tsawinneveq̄ tururutikañw, put aw p̄ituhqe, atpipõ n̄atuvat, sohsoq̄ suan put áawna. ³⁴ Noq̄w pam put aw pañq̄awu: Iti, pay uhq̄ap̄ewewni uñ q̄alapsina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, n̄imani. Pay um uhtuyay añq̄w p̄as q̄alapsiwtani: ³⁵ Noq̄w n̄at pam yuaataq̄w, hakim moñwit k̄iyat añq̄w õkihqe, put aw pañq̄aq̄wa: Pay okiw uhti m̄õki. Noq̄w pas um piw n̄at Tutuq̄aynaq̄at aw nunuiña? ³⁶ Noq̄w puma pañq̄aq̄awq̄w, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañq̄awu: Um qa hin unañwtini; pay

um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷ Noqw pay qa hak put ámunniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, púma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit kiyat aw pituhqe, sinmuy mowawatotaqamuy amumi tátai. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa móki; pi púwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwtisyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañqw lálayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámumyagamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put máyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lóq sihkay'tasikip yahsañwini'ta.) Noqw pas puma pavan kátayunwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pás mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqat amumi tuptata.

6

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatunwayaqam put ámumya. ² Pu nasuñwintalónnit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noqw kaysiwhqam put aw túqayyuñqe, put aw kátayyuñqe pañqawu: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtáqa húmuu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kátumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqa, it Maryt tiata, imuy James, nit Jose, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pávaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitose, put aw qaán unañwoti. ⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noqw pay pam kurs hin pep a'nó hihta tumaltaniqe, óviy pay panis pam híkikwmuy tútuyayqamuy amumi may akw tónokqe qalapsina. ⁶ Nihqe pam pumuy qatuptsiwñiyamuy ep amumi kátayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt lóq sihkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lólóqmuy añqe' ayatwa; nihqe tuyoy'e'wakw híkikwsimuy amumi pumuy óqalat huyta. ⁸ Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis natónpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹ Pu puma tótsi'wisni; pu qa lóq napnay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaqw lóyóm haqam kámi pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pás taviyat, umumi qa túqayyuñqw, uma pañqw ahpiynen, umuhkukqólnaqw qóat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gom-orrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tútuyayqamuy wíhkuyit akw lelwiyat, qalapsintiwisa.

The Death of John the Baptist

(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mátsiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi kúyit akw tútuvoylalawhqa John. Pam mokiwyuy añqw ahoy tátayhqe, óviy pas pavan óqaltumalat hintsaki. ¹⁵ Noqw sinom pētu pañqawu: Pam Eliás, piw pētu pañqawu: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqam yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qótótkuq, i' pam'i; kurs pam mokiwyuy añqw ahoy tátai. ¹⁷⁻¹⁹ I' Herod pi ura tupkoy Philip nómayat hakiy Herodias amum qatuptuqw, John pas aw pañqawu: Um uhtupkoy nómanawhkiqpw pam pas qa suanta. Noqw óviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put anañwe hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaqw, puma put núayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nínaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ó. Pi John súanhinmakañw pás anañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqe put aw túqaytaqe, nāmi soon anañwiti. Nikañw pam hahlaykañw put aw túqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwán'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nuhtumi moñwiwyuñqamuy nōviwhqat aw tútsama, imuy pavan solāwamomñwituyuy, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy piwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqe, wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put óviy inumi túviñtaqw, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaówílvayhtiqe pañqawu: Pay

um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaqw, soon nu un qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqw ahpiynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qótóyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qótóyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaòwllvayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, òviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy nīnañwuqa put qótóyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiynihqe, sivikive put qótóyat ayo tūkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, ep òkihqe, tokoyat haqami taviwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtuqaynayaqey sohsok put áawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsīwhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsuñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam òkiwkahkañw, ahpiy sasqayaqw, òviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñōsani. ³² Pu òviy puma pay nanalt pákihut akw haqami qayēsīwhpumiya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwi'yuñqe, sohsokivaqw kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pákihut añqw yámakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy òkwatuwa, soñawnen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqw òviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hīhihta tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaqw, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaww: Pas hapi yep qayēsīwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añaqe' tutskwawa nankwusani, pu kitsókinawita; nen nenñem hihta tunóstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam noprayaa. Noqw puma put aw pañqaww: Ya itam haqami huhyawise', lōp sunat sívat pólavikit tuiye', pumuy noprayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pólaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqaww: Tsvivot pólavikita, pu lōqmuy pákiwhtuy. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsvivot-sikip susnatya, pu hahqe' lōp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsvivot pólavikit pákiwhtuy enañ òmahat, òmiq taykañw, put ep hahlayhtit, pólavikit yóñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pákiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōñōsaqe òña. ⁴³ Noqw puma pólavikit akwsiñput tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pákiwhtuy akwsiñput píwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pólavikit añqw nōñōsaqam tsvivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añaqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay añwu pákihut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu òviy pam sinmuy añaqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masipihqw, pákihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwawa nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, òviy puma añaqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tátayhqe, tálawiwmaqw pávaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pávaqe waymaqw tutwaqe, pay himu tualañwñiqat wūwayaqe, a'nō hīñqaqwa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwñi. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñwñi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pákihut aqw wūwi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkañw kātayyuñwa, ⁵² Puma a'nō unañway'kahkañw pólavikit ep kātumaltiwñqat qa mātsi'yuñqe òviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw òkihqe, pāhut qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pákihut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tūtuyyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put háqamñiqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókiti pituqw, sen pas wuhkokitsókit, sen tutskwawe kitsókit aw pituqw, sinom òòputuy kisonve

o'yaqwu, pay nas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tónokyaniquey put aw ò'galya. Noqwu hakim hihsa'nihqam aw tónokyaqam qalaptuya.

7

The Teaching of the Ancestors

(Mt 15.1-9)

¹ Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw òkihqamuy amumum Jesus aw tsovaltí. ² Noqwu Jesus aw nánatuwnayaqam qa māvāqtotat, nōsiwhqat nōnovaqwu, haqawat amumi tāyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqwu pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavayiyamuy añ hinwisqe, òviy qa māvāqtote', qa nōnōsañwu. ⁴ Pu puma huhyankiñaqwu òke', qa māvāqtote', qa nōnōsañwu. Pu ahpiy hihihta añ hinwisniqat tutaptiwhqat puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sīsvut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiywuñqata, pu nōnōspita. ⁵ Noqwu òviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya ūmi nánatuwnayaqam hinoqwu wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvāqtotat, nōnovañwu? ⁶ Noqwu pam pumuy amumi pañqawu: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas sūañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqwu pi unañwaam inuñaqwu yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkañwu, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'í. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yukik'ahkañwu sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'iyuñqe ñuy'yuñwa, sīsvut pu kukyapit pās kuksiyakahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hihihta uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi òviy uma tutuhisniñkañwu umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey òviy God tutavoyat qa himuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqwu ūmawat pi pañqawu: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawu: Pay as ka um ihmuy akw moñwastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, 'íniñqe pam'í) kite', pay qa hintamantani. ¹² Niñqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniqw aw uhtayanwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavayiyat ayo yukiy'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean

(Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonveniñkañwu put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tūqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqwu pam sinmuy amuñaqwu kīmi pakiqw, put aw nánatuwnayaqam í lavayit hihta tuawí'taqat put tūviñtota. ¹⁸ Noqwu pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonveniñkañwu put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohsoq nōsiwhqat kwan'ewayinihqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unaññaqwu nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi í himu sinmuy unañwayamuy añqw nōñanta: Qalomátunatyā, nōmaqtsit sokoptunatyā, tokot sokoptunatyā, tuqwyantunatyā, ²² Uyiñwtunatyā, tuñlay'tunatyā, nukpantunatyā, unatwi, qaunáñwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwí'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Í hapi qalomáhimu sinot unaññaqwu nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith

(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiynihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, niñqe kīmi pákiñqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañwu soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqwu, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pituhqe, kukmiq nātuva. ²⁶ Í hak wuhtit pep tutskwat ep sínoniñkañwu, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; niñqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóróknaniqat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqwu Jesus put aw pañqawu: Ason tsátsayom mohti òōyani, taq soon pi hak tsátsakwmuy nōsiwhqayamuy òmahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqwu pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqwu pay pi popkot nōnōspit atpikaqe tsátsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹ Noqwu Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayhtit nímani. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqwu wuhtit kiy ep pituqwu pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqwu pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tuskwat qalavaqe hinnakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu òmiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hòtsiltii, i'niñqe pam'i). ³⁵ Noqw pahsat pay put naqvuat hòtsiltiqw, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āwnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, òviy pañqaqwa: Pas sohsok hihta qa òwihinhiti; pas nanaqsóptuy naqvuyamuy hòtahta, pu qayuaatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand (Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy òkwatuwa, pu' pāyis tēvep inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa òyiwuyūqamuy kikiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaww òki. ⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqamuy lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Puyaw sen hak haqam nōsiwqhātneñ imuy sinmuy yep qayēsiwhpuwe haqam òynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqaqwa: Tsáñee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit òmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōñoyhtat, pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat òviy'ò. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw hihsakwmuy pāvakiwhtuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhti, pu put aw nānatuwnayaqamuy sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu òviy puma nōñōsaqe òña. Noqw puma yōñoyhput akwsinqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ⁹ Noqw ima nōñōsaqam nālöp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahsat pay pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihat aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle (Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee-sinom put aw òkihqe, amum nāñwuy'yuñqe, put aw tuwantota; niñqe as pam òñaqw kātatayhpit hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ò'qalya. ¹² Noqw pam unañwpeq òykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsivapsiwuyūqam kātatayhpi hihta tuawi'taqat aw yōriyaniqey-sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpi hihta tuawi'taq pu' qatsivapsiwuyūqamuy amumi mahtakiwini. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihat aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqòymiq yāmakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod (Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqamuy kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihat añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyalotote', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ùnaiwuyūwini, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nānami pañqaqwa: Itam qa nitkay'wisq, òviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pōlaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tayıñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyta? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsinqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqaqwa: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsinqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqaqwa: Tsáñee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw òviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat ñuat, kīñaqw qalavo put wki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta túwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskít anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tálawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kiyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kimini; piw um qa hakiy kive it āwnani.

Peter's Declaration about Jesus
(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañqaw ahpiyinihqe, Caesarea Philippi an kitsókinawit nakwsu. Noqww pumuy pañsoyaqww, pam put aw nánatuwnayaqamuy tüvinihqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiyinihqe pañqawu? ²⁸ Noqww puma pañqawu: Yaw um küyit kw tütuwoyalawhqa John-nihqat pañqawu. Pu yaw um Elias-nihqat pëtu pañqawu. Pu haqawatuyiniqww yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqww úmuyiniqww nu hak'i? Noqww Peter hu'waqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taq). ³⁰ Noqww pam pumuy pás mēwaqe, puma put pantaqat qa hakiy áawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaatavaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hihhihta añ qa kánavotni. Noqww ima wukw'a'yat-niqww, pu God awwat mohpeq momñwit-niqww, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tüvayani, piw nuy nínayani. Noqww päyis talq nu ahoy táatayni. ³² Noqww pam it pas suyan pañqawhqw, öviy Peter put qalavo lánaknat mēwa. ³³ Noqww pam namtökqe, put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' táatayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo. Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nánatuwnayaqamuy enañ wánwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihatat, nahoylehtsiy Ikwiltat, inuñk nakwsmantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaqa hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit öviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tüwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqww hapi öviy haqawa pu' tuskap'iwuyñqamuy, qanhinwisqamuy qatsivaptsiwuyñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqww, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahováriwuyñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tālawñwayat yankañw pitee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyat öqalat yankañw pítuni. Noqww ima yep hoñqamuy amuñaqww haqawat nāt mokiwwy qa aw öke' put aw yórikyani.

The Transfiguration
(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, pumuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alónti. ³ Noqww yuwsiat núvat an qótsatiqe pavan pas talqaqsala; noqww pas soon hak tüwaqatsit ep tsatsákmótsaput hintsakqa put an pas pavan qótsatani. ⁴ Noqww pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mátaqtiqe, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqww Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqww lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani, suk-wat únemnit, pu suk-wat Moses énemnit, pu suk-wat Elias énemni. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe öviy pañqawu, pas puma tsátsawnaqww öviy'o. ⁷ Noqww ómaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqww, añqaw hakiy tónaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqww ápiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nála pumuy amumuma. ⁹ Noqww puma tükwiñaqww hanwisq, pam pumuy pás mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwwy añqww ahoy táatayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqey qa hakiy áawnayani. ¹⁰ Noqww puma put lavayiyat nuy'yuñwa; nihqe pam mokiwwy añqww ahoy táatayniqey hiñqawhqe nātuviniñalwa. ¹¹ Noqww puma put tüvinihqe aw pañqawu: Ya hinoqww tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pítuniqat lavayta? ¹² Noqww pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqww Sinot Tiat hin pey'taqww, pam kurs nu hin qa hihhihta añ kánavote', qa hímuniwhitini. ¹³ Noqww nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqww puma hin nánawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqww pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqww tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hihhihta yuaatotaqe, pumuy tüviniñalwa. ¹⁵ Noqww sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kátayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqww pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷ Noqww

sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikwa, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw òviy'ò. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qòtmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nánatuwnayaqam put añqw put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawhqa, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsívaptsiwuyñqam qatuptsiwñi'yuyñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaq, tiyo homimiyykuqe, okiw pam tutskwamiq yévaqe, qòtmokiwkañw añqe' waòòtinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ò. ²² Noqw pam piép as it hóvalanik qòhit aqw tūvañwu, pu pāhut aq'w. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy òkwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwñq'ò; tuptsiwñqat eñem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsākw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa, um okiw iòwituptsiwñey ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyayq, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nò hiñqawht, put homimiyykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, òviy wūhaknihqam pañqawu: Pay mōki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, lánaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hintaqw òviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hóroknwiñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpuyyaqe, Galilee- tutskwat añ ayo nōña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nánatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy òqalayamuy aw mātaviwñi. Noqw puma nuy nñayani. Noqw ason nu niniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhqa qa māmatsyakañw, piw put tūviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwayaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqawqa; puma pi añqwayaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt lōq sihkay'taqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsākw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsōpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsākw pās távihqa hapi nuy pās távimantani, pu haqawa nuy pās távihqa hapi qa nuy pās tavit, añqw nuy pew távihqat pās távimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwani aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumq'w òviy'ò. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwani aw yankañw kátatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuuatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaga hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniq'w òviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy òmahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsātsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwñi'taqat lasnaq'w, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata háyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwñq, pam pantaqa put eñem pay ñas'ewni. ⁴³ Noqw òviy kurs uhma un lasnaq'w, um put ayo tókuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um lōqmuy may'kañw maskiveq qòhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qòhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku un lasnaq'w, um put ayo tókuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um lōqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qòhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwñi. ⁴⁶ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qòhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi un lasnaq'w, um put ayo hóroknani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um lōqmuy pōsi'kañw maskiveq qòhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwñi. ⁴⁸ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qòhi pas qa tokñwu.

⁴⁹ Pi sohsoyam qōhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi ōñat akw suhutiwni. ⁵⁰ Ōña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwni, nen uma qa nānami hin unañway'yuñwni.

10

Jesus Teaches about Divorce (Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan pāyut yupqōyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw ōki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Pharisee-sinom put aw ōkihqe, unahepyaqe, tūviñtotaqe aw pañqaw: Ya tāqa nōmay mātapniniqw pam sūanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqaw: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqaw: Hak nōmay mātapniniq pan put eñem tutuwentat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqaw: Pay pi uma a'nō unañway'yuñqw, ōviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añqaw hisat hīhihta yukiltiqat pepeq God tāqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniqw hapi ōviy tāqa nay, pu yuy mātap, nōmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma lōyōmnikañw sūkw tokot antamantani. Noqw ōviy hapi puma pāpu qa lōyōmmit sūka tōkoninwu. ⁹ Paniqw ōviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāhoi tāvini. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Hak nōmay mātap, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kōñay mātap, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children (Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsātsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw ōkihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañqaw. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put tūwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqaw: Uma tsātsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoi-wyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi sūañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsākwa qa an kwūsuhqa pas soon pañso pākini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsōpalawkañw, amumi māmatyawht, ōqalanta.

The Rich Man (Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqw ahpinyiqw, hak tiyo añqaw wárikwiwtaqe put atpipo tamōtswunuptut, aw tūviñtotaqe pañqaw: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqaw: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa nīnamantani; um hihta qa ūuymantani; um hakiy hihta qa atsátuynamantani; um unay, pu unuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsákoy añqaw put sohsoq añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqaw: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpinyen hihta uhhimuy húyani; nen añ ōkiwyaqamuy sīvat huytani. Nen um ōveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwnen nahoyehtsit kwusut inuñkni. ²² Noqw pam put lavayit ep unañwmokqe, qahahlaykañw pañqw ahpivy'o; pam hihta nihti'taqe ōviy'o. ²³ Pu Jesus añqe' yorik, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqaw: Pas kahaksinmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ō. ²⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqaw: Tōtīmu, pas kāhakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ō. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taq tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pākinuq pam put eñem pas qatūvosi. ²⁶ Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqaw: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuñpa' taykañw pañqaw: Pay sinmuyiniqw i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqaw: Meh, itam hapi sohsoq hihta tatamhtotat, unñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqaw: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat- nikañw pu lomatuwawit eñem tunatyat ōviy mātavi. ³⁰ Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hōyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, yūmuy, tīmuy, pu

pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noq̄w puma pañ Jerusalem aq̄wyaq̄w, Jesus pumuy amupyeve hinma; noq̄w puma hin kurs wūwankahkañw, maq̄asneveq̄ ank hinwisa. Noq̄w pam pakwt lōq̄ sihka'y'taq̄amuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy āwintiva; ³³ Niñqe amumi pañq̄awu: Meh, itam hapi Jerusalem aq̄wya. Noq̄w nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq̄ momñwituy-nikañw pu tutavot tūtutuq̄aynayaq̄amuy amumi mātaviwni. Noq̄w puma nuy mokiwiuy hihka'y'taq̄at pañq̄awani; nen imuy qa- Jew- sinmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noq̄w puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi tōhtotani; nen nuy nīnayani. Noq̄w pāyis talq̄ nu ahoy tātayni.

The Request of James and John
(Mt 20.20-28)

³⁵ Noq̄w hakiy Zebedeet timat James-niq̄w pu John, puma Jesus aw pītuhqe, aw pañq̄awu: Tutuq̄aynaqa, um as itamuy hin nāwaknaq̄w pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noq̄w puma put aw pañq̄awu: Ason um moñwq̄atuptuq̄w, as itamuñaq̄w haq̄awa uhputvaqe q̄atuq̄w, pu suhkawa uhsuyvaqe q̄atuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Uma hihta òviy tūviñlawhqe q̄a mātsi'ta. Ya pay nuy k̄anavotpit añq̄w yūkuniqat añq̄w uma yūkuniqey suhtaq̄ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaq̄at pan tuvoylatiwniqe òviy'o? ³⁹ Noq̄w puma put aw pañq̄awu: Owi, pay itam soon q̄a panhtini. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay nu k̄anavotpit añq̄w yūkuniqat uma as soon añq̄w q̄a yūkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhqat uma soon as q̄a pan tuvoylatiwyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe q̄atuniqat pañq̄awniqey òq̄alat q̄a pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwqh̄, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noq̄w ima pakwtñihqam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi q̄a yan unañwtoti. ⁴² Noq̄w Jesus pumuy wāñwayhqe, amumi pañq̄awu: Pay uma navoti'yunq̄w, imuy qa- Jew- sinmuy amumi moñw'iwuyñqey yan tūñwantiwyaq̄am pumuy amumi tutuyq̄awya; pu pumuy amuhpa' pavansinom òq̄alay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi q̄a panhtotimantani; pay umuñaq̄w haq̄awa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haq̄awa pas susmohpeq̄niqey nāwaknaqa sohsokmuy tūwikiarni. ⁴⁵ Hiki pi nu' Sinot Tiat q̄a hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iq̄atsiy tāviniqey, pumuy ayo óyaniqe òviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw òki. Noq̄w pam put aw nānatuwnayaq̄amuy-nikañw pu sinmuy kaysiwhqamuy amumum Jericho añq̄w ahpiyniq̄w, hak q̄apostalqa Bartimaeus yan mātsiwhqa, hakiy Timaeus tiat, pōhut q̄alave q̄atukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noq̄w yaw hak Nazareth añq̄w tāqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañq̄awu: Um Jesus, David Tiat, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁸ Noq̄w hakim wūhaq̄niq̄am put mēwayaqe, q̄a hiñq̄awlawniqat aw pañq̄aq̄wa. Noq̄w pahsat pu pam òvaqe tsa'lawhqe pañq̄awlawu: Um David Tiat, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁹ Noq̄w Jesus pep huruhtit, puma put wāñwayaniqat amumi pañq̄awu. Noq̄w puma q̄apostalqat wāñwayaqe aw pañq̄aq̄wa: Hahlayhtit, wunuptuu; pam uñ wāñwaylawu. ⁵⁰ Noq̄w pam usimniy ayohaq̄ami tūvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noq̄w Jesus lavayhtiye, put aw pañq̄awu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noq̄w q̄apostalqa put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um as okiw ivosiy tālawnani. ⁵² Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Taa, pay um nīmani; uhqapevewni uñ powata. Noq̄w pahsat pay pam pōsiy tālawnaqe, pahpiy pōhpava Jesus añki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noq̄w puma Jerusalem ahayhp òkiwisa, tsomot Ólivet awi. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noq̄w pumuy pañso òkiq̄w, Jesus lōqmuy put aw nānatuwnayaq̄amuy ayataqe, ² Amumi pañq̄awu: Uma kitsókit umupyeve wūnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt q̄a hisat hak aq̄w wupqat sómiwtaqat tūwani. Uma put ñaht, añq̄w wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoq̄w pantsakqat pañq̄awhqa, uma put aw pañq̄awni: Itahtutuyq̄awhqa put haq̄ni'ta, uma aw kītani. Noq̄w pahsat pay

pam aňqw put lälayni. ⁴ Noqw puma ahpiynihqe, haqam ihp pönalsive hötsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put náha. ⁵ Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoňqam pumuy amumi paňqawwa: Ya uma hinoqw morohyat náháha? ⁶ Pu óviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mátpaya. ⁷ Noqw puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wúvi. ⁸ Noqw kaysiwhqam pónawit yuwsiy ahpatota. Noqw pētu himutsotskit nantaqayat tsahqayaqe, put pónawit ahpatota. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niqw pu amuñkyaqam tsa'tiwisqe paňqawwisa: Óqawmañwul! Nam Tutuyqawhqtat natñwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyat Tutuyqawhqtat natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveqnihq put óqalaa! ¹¹ Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hisatniqtiqw, óviy pam pakwt lóq sihkay'taqamuy amumum paňqw Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree
(Mt 21.18-19)

¹² Noqw qavonvaqw puma Bethany aňqwayaqw, pam tsónmokqe, ¹³ Yávo nönvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, náphisat sen put ep aniwnit túwaniqe óviy'o. Noqw pam aw pítuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nönvospala hisat aniwhtinwuqat qa aw pituqaw óviy'o. ¹⁴ Noqw Jesus lavayhti aw paňqawu: Nam turs yahpiy qa hak únaqw hihta nösni. Noqw put aw nánatunayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple
(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kíyat aw nõyak'iwpuwat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy paňqw ihpomiq lälai, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sívat náhoýñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hówihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy píwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nõyakpuva haqami hihta yawmaniqat pas qa nakwha. ¹⁷ Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi paňqawu: Ura God lavay'yaat put eñem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy túñwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kíyat pan yukuya. ¹⁸ Noqw tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nñayaniqey wúwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhpiyat aw kátayyuñ'ó. Noqw óviy puma put mamqasya. ¹⁹ Pu tapkiqw pam kínaqw ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree
(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavonvaqw puma aňqwayaqw, kurs nönvospaltsoki ñay aqwhaqami láki. ²¹ Noqw Peter u'naqe, Jesus aw paňqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nönvospaltsokit aw qalomálavayhti, kurs pam láki. ²² Noqw Jesus lavayhti, pumuy amumi paňqawu: God aw tútuptsiwaa. ²³ Pas antsa nu umumi paňqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq túwiwniqat aw paňqawhqa pas unañwpeq qa pēwewnañw, hin lavayhti qey pas soon qa anhtiniqat tuptsiwē', hin lavayhti qey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw óviy nu umumi paňqawni: Uma nānawaknahkañw, hihta óviy túviñlalwe', uma pas soon put qa ómahtotaniqey qa pēwewnaye', put makiwyamantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, óveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna óveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority
(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kíyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ókihqe, ²⁸ Aw paňqawwa: Ya um hakiy óqalayay aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un iit hintsakniqat un óqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhti, amumi paňqawu: Kurs nu piw tuwat umuy súkw hihta túviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy áawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta óqalat aw yankañw iit hintsaqey umuy áawnani. ³⁰ Ura John kúyit akw tútuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqawq makiwa? sen óveqatsit aňqó'? sen sinmuy amuñaqó'? Uma nuy áawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe paňqawwa: Pas ka itam, Oñaq'ó kitotaqw, kurs hin pam qa paňqawni: Noqw ya hinoqw pantaqw uma put aw qa tútuptsiwaa? kítani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ó kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'yaatnihqat pan mátsi'yuñqw óviy'o. ³³ Noqw óviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw paňqawwa: Pay kurs itam hin paňqawwani. Noqw Jesus

lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy äawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard (Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahasat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaatvaqae, pumuy amumi pañqawu: Hak täqa övat uyht, put aw nõyaknat, haqam övat pälayat yuykuyaniqat eñem qölätat, tuwalankihut kítat, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mátavi. Nit pahsat pu pam yävoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwanwtiniqat aw pituqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi tumal'ayay hõna, amunaqaw aniwnit makiway ömahtaniqey öviy'o. ³ Noqw puma put nüayaqe a'nõ wuvah-totat, qa hihta hintaqat ahoy lälayya. ⁴ Pu piw üyi'taqat suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hõna. Noqw puma putwat tatatupyae qötöyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lälayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hõna. Noqw puma putwat nınaya. Noqw pam wühaqnihqamuy amumiq hõna. Noqw puma pëtuy wuvahtota, pu haqawatuy qöqya. ⁶ Noqw pam sükw tiy pas aw unañway nät tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptisitotani. ⁷ Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nınayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhtüni. ⁸ Pu puma put nüayaqe, nınayat, ovauyit añqw qalavohaqami tūvaya. ⁹ Taa, noqw övat üyi'taqat it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qöyani. Nen pam a'löntuy amumi ovauyit nóani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwáya? Owa kılalwaqamuy amuhpiy qalavo tüviwhqa hapi tuyqaatniwhti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kätatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, öviy puma put nüayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mátapyat pañqw ahpiyya.

The Question about Paying Taxes (Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw núansanyaniqey öviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wısiwtaqamuy enañ put aw hõnaya. ¹⁴ Noqw puma put aw ökihqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, itam ümi navoti'yuñqw um pas qa atsats añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptisi'kañw, God tuwiyat suan tütutuqaynaqee. Ya itam moñwit eñem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam süanta, sen pay qa süanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqw pam amumi mätsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheplalwa? Pew yalit yawwisq nu aw yórikni. ¹⁶ Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tüviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsánwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqaqwa: Caesar pitsánwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kätayuñwa.

The Question about Rising from Death (Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahasat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqaqwaqam put aw ökihqe, put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak täqa tupkoy'taqe qa tımuy'kañw moke', yep nõmay mätapq, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pävay eñem tıoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsáne'nihqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nõmatat, qa hihta ti'kañw pay möki. ²¹ Noqw pu añknihqqa put nõmayat amum qatuptut, qa ti'kañw möki; noqw pu amuñknihqqa pay piw amuntı. ²² Noqw puma as tsáne'nihqam put nõmatota; nit qa hihta tıo'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat möki. ²³ Taa, noqw ya öviy ahoy yesvaniqat aw pituqw, pumuy tätayyaqw, pam pumuy hihtawat nõmaatni, pi puma tsáne'nihqam put nõmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God öqalayay qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw öviy uma qa suan wüwaya? ²⁵ Pi puma mokiwuy añqw tätayye' qa nõmalalwani, piw qa puwsuñwıwıwani; pi puma öveqatsit ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amunyuñwı. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tüviñlalwaqw-Ya uma Moses peniyat ep it qa hisat añ tuñwáya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷ Öviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawı, pi yesqamuy amumii. Öviy uma pas qahin aw suan wüwaya.

The Great Commandment (Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súañqawhq navotqe, put túviñtaqe aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani? ²⁹ Noqw Jesus put hu'waqe aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Israel-sínomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nála Tutuyqawi. ³⁰ Noqw óviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhutuyqawhqaqay aw unañway'yuiñwini, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'óqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹ Noqw añknihqaw piw put anta. Um námi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsaa, Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God enem wákasit tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súantsakiñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok óqalay akw put aw unañway'kañw, námi hin unañway'taqey pan sinosñway aw unañway'taqa hapi put epnihqe pas pavan súanhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súañqawhq Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyayat añqw qa yápo. Noqw pahpiy pu' pápu qa hak hisat put hihta túviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kíyat ep tütutuqaynakañw, lavayhtiye pañqawu: Ya hintaqw óviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tíatnihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsiit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwi aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy ánwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuiñwiniqat pahsavoo. ³⁷ Noqw óviy hapi David pas nāp put Moñwílawhq, ya hin pam put tíatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sóqavuiñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuysi'numyaniqey nānawaknakahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuiñqamuy amuhpe qa nāunay'yuiñwini. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvevat tuñlay'yuiñwa, pu nóviwhqat añ mohkaqe qeqñita. ⁴⁰ Puma koññanalvutuy kíkíyamuy tusoqkwahankahkañw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaówiñhintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sívat óoyaqw, amumi tayta. Noqw kaysiwhqam kahaksinom aqw niñtiwtaqat tañalalwa. ⁴² Noqw hak koññalavu óokiwhqa pítuhqe lóq hihsaq votónat pañso pana. Puma lóyómnen sūka palávotónaniñwini. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koññalavu óokiwnihqa imuy sivatatañpit aqw óoyaqamuy amuhpenihqe aqw suswuhq oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrurnayakahkañw hihta akwsiñqat pañsoq óoya. Noqw i' pi rūrurnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kíyat añqw yámaktoqw, haqawa put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kíkuhu! ² Noqw Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Ya um iit qaan'ewakw kíkíhut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniye ep akwsiñwini; pas sohsoy sahpukiwini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kíyat ayañqwat tsomot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nānalyakahkañw put túviñtotaqe, aw pañqawu: ⁴ Um kurs itamuy áawnani: Ya hisat ii himu yaniwhitini? Pu hisat ii sohsoy hiniwhitiniqum himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy únatoynani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ ókini; nen pañqawani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy únatoynayani. ⁷ Pu uma nāqóyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqóyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pávantaqat pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pituni.

⁸ Pi ańqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuńkuyamantani. Pu mońwtunatya sukw mońwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsōńsqaťsini, pu koyanisqaťsini. Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' mońwtsovawyuńqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwyani, pu nuhtumi momńwituy, pu pas momńwituy amutpipo tsamvaniwyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yuńwni. ¹⁰ Noqw lomatuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwni. ¹¹ Nikańw ason puma umuy tsamye', momńwituy amumi mātátveqw, uma ańwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa sukw mokiwuy aw mātapni, pu nāam tímuyu. Pu tímát namuy, yumuy amuhpewhtote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw ōvii'yo. Noqw pay yūmosa ań kuytaqa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'yaat Daniél yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa túkiqōtaniqa wunup-tuni. Ań túńwantaqa māmatnsni. Noqw ōvii ason pam haqam as qe'niqey ep wunuqw, uma aw yórikyaqw, pep pu' ima Judeat ań yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁵ Pu i' hak kīts'oveqni q pańqw ahpami qa hāhawni, piw hihta ōvii pańso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnunqqa qa kimi yuwsii ōviyni. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat ań nō'yiywuńqamuy, pu yōyońnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuńem pas is óhini. ¹⁸ Noqw uma qa tōmō' watkiwnumyaniqey ōvii God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kānavotpininiq'ō, pas hisat God hihta yúkuhqat pahpiy pew pahnawo qa hisat pan haqam hiniwhtiqat pan'i; piw pas soon hisat pápu paniwhtini. ²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talōńwintiwhtat qa pelvotaqw, soon hak ayo yámakni. Nikańw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkańw, pan talōńwintiwhtat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kitani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tútuqsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkańw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yuńqam hońvani; nen kātatayhpit hihta tuawi'yuńqat pońalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hikis pi pas namorstiwayaqamuy lasnayaniqey ōvii'yo. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy ańwu pay áawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kānavotpit atsve táwa qa tālawvani; pu mūyawuy ańqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat ańq' sótu lōhōhōykuni, pu tokpelat ańq' hīhimu óqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw óqalat pasiwkańw a'ńo sóniwkańw, ōomawhtuy akw hawtoqw, sinom inumi yórikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihońviaymuy ańq' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, túwaqatsit susqalawńwayat ańqw it tokpelat susqalawńwayat ańqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nōńvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa húrunen nahpi'wisq, kurs tal'ańw hayińwnaqat uma nanaptańwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaqaw aw yórike', pay pas aw pitsiwtaqat nanaptani, hikis pi pay pápu pas hōtsiwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pańqawni: Ima sinom soon tútuwayaqw, pay ii sohsoy yaniwhtini. ³¹ Tokpela, pu túwaqatsi pay túwayani; nikańw ilavayi hapi pas soon túwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikańw hisat aw talōńvaniqat, pu haqe', qalawmani qat qa hak navoti'ta. Pas qae, ōveqatsit ep hońvia'yam qa navoti'yuńwa, pu piw Tiata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ūnaiwkahkańw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pítuniqat qa navoti'yuńwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yāvoqnihqat anta. Pam hak kiy ańqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat túwalaniqat aw pańqawu. ³⁵ Paniqw ōvii uma tunatyawyuńwni. Taq uma ki'taqat hisat pítuniqat qa navoti'yuńwa, sen tapkiqwniqata, sen tōkilnasaveqniqata, sen kowāko tōtōqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqw, uma tokkańw put ahpiy

núansaniwiyani. ³⁷Noq̄w nu umumi hiñqawhqeý nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwani.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹Pu' hapi ura amutsva yúmosanihqat ep nõviwhqat aw lõs tåla pēti, pu qa peken'oyiwhput pólavikit nõnõsañwuqat aw'i. Noq̄w God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus únatoynaye' nñayaniqey wúwantota. ²Nihqe pañqaqwa: Pay qa nõviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunáñwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³Noq̄w Jesus Bethany-kitsókít ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kíyat ep tunõsvoñat aw qatuq̄w, hak wuhti tatañpit hihta owat alabaster yan tñnwantiwhqat añq̄w yukiwtaqat añ tusaq̄wihkuyit kwañwáhovaq̄tuqat kúyikañw ep paki; nihqe tatañpit yõhaqe, Jesus q̄tõyot aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tñnwantiwa; noq̄w pam a'nõ hiñkay'ta. ⁴Noq̄w haqawat pep yeqsam itsivutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoq̄w i' wihkuyi paysoq̄ hovaniwa? ⁵Añwu ka as pam payhp sunat sívat epnihqe hõyokiwtaqat õviy huyiwe', õokiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noq̄w puma qayan unañway wuhtit aq̄w hiñqaqwa. ⁶Noq̄w Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoq̄w unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷Uma pi pay õokiwyaqamuy suturep oyi'yuiñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsýamantani. Nikañw uma nuy qa suturep tavi'yuiñwani. ⁸Pay pam hihta aw nuhtsaknihqey tumalta; pam hisat nuy ãmiwñiqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwiniqe pitu. ⁹Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaq̄tsit añ ahsupõq̄ haqam i' lomatuawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuiñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰Noq̄w Judas Iscariot, pakwt lõq̄ sihkay'taqamuy amumum tñnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniqe pumuy amumii. ¹¹Noq̄w puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sívat maq̄ayaniqey aw pañqaqwa. Noq̄w pam hisat nukwáñ'ewhti q̄w pumuy amumi put mātapniqey qeni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹²Noq̄w qa peken'oyiwhput pólavikit ep nõviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yúmosanihqat ep mañat nñayañwuniq̄w, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaq̄w, um pep ura amutsva yúmosanihqat ep nõviwhqat nõsniqey nāwakna? ¹³Noq̄w pam lõqmuy put aw nánatuwnayaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kimini; nen hak taqa kuysivut akw kúyi'kañw umuhsawwaq̄w uma añkni. ¹⁴Nen ason pam haqami pakiq̄w, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nánatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yúmosanihqat ep nõviwhqat nõsni. ¹⁵Noq̄w pam tupatsveq wukoahpave pás himu pasiwtaqat umuy áawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶Noq̄w put aw nánatuwnayaqam pañq̄w ahpiynihqe, kive pituhqe, pam hin pumuy amumi lavayhti qat pan yori; nihqe amutsva yúmosanihqat ep nõviwhqat aw hintsana. ¹⁷Noq̄w tapkiq̄w, Jesus pakwt lõq̄w sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸Noq̄w puma aw yeskahkañw nõnovaq̄w, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tñmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹Noq̄w pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰Noq̄w pam lavayhti qe amumi pañqawu: Pay pakwt lõq̄w sihkay'taqamuy amuñaq̄w haqawa inumum novaoyit aq̄w morstoynaqani. ²¹Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añq̄w ahpiyni. Noq̄w pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq, pam put eñem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²²Noq̄w pumuy nõnovaq̄w, Jesus pólavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yõnoyhtat, pumuy put huytat pañqawu: Huvam it õmahtote', nõnõsaa; i' hapi itoko. ²³Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noq̄w puma sohsoyam put añq̄w hikwya. ²⁴Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwhqamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pūhut pasiwnaniqe õviy'o. ²⁵Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep

ovauyit aniwniyat aňqw hikwni. Nikaňw hisat God moňwtunatyayat aw pituq̄w, pep pu' nu puhuovavalat aňqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawinpit tawlawat, paňq̄w haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noq̄w Jesus pumuy amumi paňq̄awu: Pu' mihikq̄ hapi uma sohsoyam inutsviy unaňwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nīnani. Noq̄w kanēlom ahtsavalani. ²⁸ Nikaňw ason nu ahoy tātayniwe', aňwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹ Noq̄w Peter put aw paňq̄awu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unaňwso'niq̄w, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noq̄w Jesus put aw paňq̄awu: Pas antsa nu ūmi paňq̄awni: Pay pu' it tālat ep mihikq̄, nāt taqakowāko qa lōs tōtiq̄w, um nuy qa tuwi'taqey pāyis paňq̄awni. ³¹ Noq̄w pahsat pu pam pas ōqalat paňq̄awu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikaňw, pay nu uň qa tuwi'taqey pas soon paňq̄awni. Noq̄w puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūnwantiw̄h̄qat aw ōki. Noq̄w Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi paňq̄awu: Uma hāk inuhsavo yep yesq̄, nu nāwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamh̄qe, pahsat pu suyhtsepn̄wat qahahlay'iw̄maqe hin unaňwti. ³⁴ Nih̄qe amumi paňq̄awu: Nu hapi sumataq̄ mokni; pas iunaňwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuňw̄ni. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nih̄qe kurs pay hin pasiw̄taniq̄w, i' tuwani put ahpiy ruh̄pakniqat nāwakna. ³⁶ Nih̄qe paňq̄awu: Abba, Inaa, pay uňniq̄w sohsoy himu pasiw̄ta. Um as it k̄anavotpit inuhpiy ayo yūkuni. Nikaňw pay qa nuy hin nāwaknaniq̄w, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminih̄qe, pumuy tokq̄amuy tūwah̄qe, Peter aw paňq̄awu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat aňqe' sūs q̄oniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkaňw nānawaknani, taq̄ nāp hisat sen uma ūnatyiwani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noq̄w pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiyinih̄qe nāwaknaqe, pay piw̄ aň lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminih̄qe, pay piw̄ pumuy tokq̄amuy tuwa; puma pi puwmaňw'iwyuňwa. Noq̄w puma kurs put aw hiňq̄aqwani. ⁴¹ Pu pam pāyisni' makaňw pituh̄qe, amumi paňq̄awu: Pay pi uma tōke', nānasuňw̄nani. Hapi, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanh̄inwisq̄amuy ōqalayamuy aw mātawiwa. ⁴² Huvam hoňvaa, itam awyani. Meh, nuy mom̄niwituy amumi mātapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noq̄w pam nāt yuaataq̄w, Judas imuy pakwt lōq̄ sihkay'taq̄amuy amuňaq̄w suhka pitu. Noq̄w sinom qaan'ewakw hintaq̄am sipwuvahpi'kahkaňw, pu murikhoy'kahkaňw put amum ōki, God awwat mohpeq̄ mom̄niwit-niq̄w pu sinmuy amuňaq̄w wukw'a'yam pumuy ayatotaq̄ō. ⁴⁴ Noq̄w i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantaqe paňq̄awu: Nu hapi hakiy tsohtsonaq̄w, pamni. Uma put ūnaye', pās aw tunatyawkahkaňw wikyani. ⁴⁵ Nih̄qe ōviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnih̄qe, aw paňq̄awu: Tutuq̄aynaqa, Tutuq̄aynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuňqe put ūnaya. ⁴⁷ Noq̄w pumuy pep hoňq̄amuy amuňaq̄w haqawa sipwuvahpiy hōroknaqe, God awwat mohpeq̄ moňwit tūwikiyat sāviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noq̄w Jesus lavayhtiqe, sinmuy amumi paňq̄awu: Ya uma hakiy uyiňw̄t ehpewi aňq̄aq̄wyaqe, ōviy pas piw̄ sipwuvahpi'kahkaňw murikhoy'kahkaňw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāq̄avo God kiyat ep umumum hinnumkaňw tūtutuq̄aynaq̄w, uma nuy qa ūnaya. Noq̄w pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noq̄w put aw nānatuwnayaq̄am sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noq̄w hak tiyo qa yuws'i'kaňw tusaqtontsatsakmōtsaput uskaňw put aňkniq̄w, tōtim put ūnaya. ⁵² Noq̄w pam usimniy ayo tūvat, qa yuws'i'kaňw amuňaq̄w wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noq̄w solāwam God awwat susmohpeq̄ moňwit kiyat aw Jesus wikya. Noq̄w ima God awwat mohpeq̄ mom̄niwit-niq̄w, pu wukw'a'yat-niq̄w, pu tutavot tutuq̄aynayaq̄am sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noq̄w Peter yāvaq̄w Jesus aňk hinmakaňw, God awwat mohpeq̄ moňwit kiyat ih̄poviyat aw pahsavo pitu; nih̄qe tumał'a'yatuy amumum qatukaňw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noq̄w God awwat mohpeq̄ moňwi, sohsokmuy pep tsovawtaq̄amuy amumum as Jesus nīnayaniqey ōviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiw̄h̄qam put hih̄ihta atsātoynayaq̄w, pumuy lavayiam qa sunyuňwa. ⁵⁷ Noq̄w haqawat wunuptuqe, put hihta atsātoynaqe, paňq̄awu: ⁵⁸ Itam it aw tūq̄aytaq̄w paňq̄awu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiw̄h̄qat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy

akw yukiwhqat pāyis tālat añ kitani, kita. ⁵⁹ Noq̄w pay piw pumuy lavayiam qa súnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noq̄w pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noq̄w pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwhqat Tíata? ⁶² Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'òqaltutuyqawhqtat putvaqe qátukañw tokpelat ep òomawhtuy akw hawtoq̄w, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsíkāt pañqawu: Ya hinoq̄w pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴ Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noq̄w puma sohsoyam put mokiwiuy hihkay'taqat pañqaqwa. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw tóhtivaya, piw put taywayat nākwapnayaqe, may pólólni'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqaqwa: Kurs hákiynihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqólóy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noq̄w Peter pep moñwkit ihpoviyat epniq̄w, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaqw pítuhqe, ⁶⁷ Peter nāmukintaq̄w tūwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añq̄w sinot ámuma. ⁶⁸ Noq̄w pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhq̄ nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hōtsíwat aw wunuq̄w, taqakowāko tóqti. ⁶⁹ Noq̄w māna piw put tūwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noq̄w piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniq̄w, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqaqwa: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; òviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noq̄w pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniq̄e amumi pañqawu; nihqe pas òqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noq̄w pahsat pay taqakowāko piw tóqti; noq̄w pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs tóqtiq̄w, um nuy qa tuwi'taqe pāyis pañqawni, ura kita. Noq̄w pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pu panis tālawvaq̄w, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintaniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātisiwhqat, aw put noaya. ² Noq̄w Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamuy? Noq̄w pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit put hihihita nēveltotoyñayaq̄w, pam qa hiñqawu. ⁴ Noq̄w Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihihita uhpewi yuaatota. ⁵ Noq̄w piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noq̄w òviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶ Noq̄w put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqtat hihtawat nuhtumi mātapiñwu, pumuy hakiy nānawaknaq̄w put'a. ⁷ Noq̄w hak tāqa Barabbas yan mātisiwhq̄a pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nīnaya. ⁸ Noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtiniqat ò'qalya. ⁹ Noq̄w Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noq̄w ya nu Jew-sinmuy moñwíamuy amumi mātapiñqat uma nānawakna? ¹⁰ Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe òviy put aw Jesus noayaq̄w, pam mātisi'taqe òviy pañqawu. ¹¹ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan unañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapiñqata. ¹² Noq̄w Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noq̄w ya nu it umuhpiy Jew-sinmuy moñwíamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³ Noq̄w puma piw sáakmaqe aw pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hinoq̄o'? Pam hihta qalomáhinhtiq̄w òviy'o? Noq̄w pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! ¹⁵ Noq̄w Pilate sinmuy pas pay unañweniqe, pumuy Barabbas mātapt, Jesus wuvahtiwñiqat pañqawht, nahoylehtsit aw muiwñiqat òviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noq̄w solāwam pavasiwhkit Pretorium yan tūñwantiwhqat aw put wikyaqe, suñwámuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoyñayat, hihta kútay'taqat kwitetotaqe, put qótòsomtoynaya. ¹⁸ Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe,

pañaqawa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuwalawakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu öviy puma put aw tututsiwyaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nãp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoyehtsit aw put muayaniqe ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tãqa, Simon yan mãtsiwhqa, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqaqw pitutoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoyehtsiyat eñem ikwiwtaniqat solãwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötviwhka i'nihqe pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnyaniqiw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoyehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nahoy o'ya, put öviy nanavö'yakahkañwo, mãtaqpi hak hihtawatmantaniqiw öviy'o. ²⁵ Wukotöñvaniuwtaq-waqaqam puma nahoyehtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nêveltoyniwhq, pam put atsva pëniwa; nihqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy lóqmuy uyiñwutuy put ahsaq nünaya, nãnap nahoyehtsit aw muayaqee, suhkawa put putvaqeniqw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ura yan pey'ta: Pam qaanhotoqamuy amumum pohtoylaniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwyaqe, qötöy wílanakahkañw pañaqawa: Hê! um God kíyat sahpuknat päyis tãlat añ aw kitaniquey tuwi'taqa, ³⁰ Ayo nãtave', nahoyehtsit añqw hãwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwyaqe, tutavot tutuqanayaqamuy amumum nãnami pañaqawa: Pas as pam ayo tüooykañw, kurs hin ayo nãtapni. ³² Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwíamem nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw täyuñwe' tütuptsiwani. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw multiqam put aw tutsiwhiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tãwanasaptiqw ahsupoq tãwaqatsit añ qatãlawwa, tãwat atvelpetiqw pahsavoo. ³⁴ Noqw tãwat atvelpetiqw, Jesus a'nö pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqe pañqawa: Meh, taq pi pam Elias wãñwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wãrikqe, hihta sóyatko'y'taqat (sponge) vinegar aqw mórokmat, hopaqat epeq sóñnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mãtaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nö hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kíyat ep mötsáp'uutspi öñaqaw atkamiq nahoy tsiki. ³⁹ Noqw solãwamoñwi Jesus ayañqwat aw wúnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqw yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tãqa God Tíata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yãvaq täyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnunqaw, ima momoyam put añk hinnunyaqe, put tumalay'yúñwa. Pu piw wúhaqnihqam momoyam put amum Jerusalem aqwayaqam pep hoñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noqw nasuñwintalöñnit totokayat ep tapkiqw, ⁴³ Hak tãqa Arimathea- kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mãtsiwhqa, ep pituhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtãqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wúwaqe, solãwamoñwit wãñwayhqe, put tüviñta. ⁴⁵ Nihqe yaw put pay mokqat pam solãwamoñwit añqw navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noqw pam suphiñput tusaqtontsatsakwmötsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnaqe, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhqölö tuhsöiwtaqat aqw put panat, hötsiwmiq owat muma. ⁴⁷ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Joses yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

16

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Pu nasuñwintalöñnit añ ayo ruhpakq, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hilihta kwanwãhovaqtuqat tuiya, tãamit aweye', put akw Jesus lelwiyaniqe öviy'o. ² Pu öviy Sundayt aw pituqw, puma suits talavay tãwat yãmakoqw tãamit aw ökiwisa. ³ Nihqe nãnami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñem tãamit hötsiwtat añqw ayo owat mūmani? ⁴ Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoq'a. ⁵ Noqw puma tãamit aqw yuñqw, kurs hak tiyo wūpat qótsat yuws'i'kañw put putvaqe qatu. Noqw

puma put tutwaqe pas tsätsawna. ⁶ Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwuyüwni. Pay uma as Jesus Nazareth añqw sino nahoylehtsit ep muiltiqat hepwise. Pam ahoy tätayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yórikyaa. ⁷ Noqw yupave, uma put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañqawu. ⁸ Noqw puma pañqw nõñañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwuyüñqe, õviy qa hakiy haqam aw hiñqaqwa.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹ Noqw Sundayt aw pituqñw, suits talavay Jesus ahoy tätayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhikwsimuy ipwa. ¹⁰ Noqw pam ahpiynihqe, Jesus ámumyañwuqamuy put áawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsaykitaq'õ. ¹¹ Noqw yaw pam piw qátuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanaptakañw qa tütuptsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples

(Lk 24.13-35)

¹² Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqñw haqawat lõyõm haqami tutskwamiq waymaqñw, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³ Noqw puma ahoy kîminihqe, mímuywatuy put áawna. Noqw pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tütuptsiwa.

Jesus Appears to the Eleven

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴ Pantaqat atsve pu' pakwt sükw sihkay'taqamuy nõnovaqñw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatütuptsiwaqat, pu a'nõ unañwayamuy ep qõhqõya, puma put ahoy tätayhqat aw yórikyaqamuy lavayiyamuy qa tütuptsiwaqñw õviy'o. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tûwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶ Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimiq tûviwtaniqñw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwht, küyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yámakiwtani. ¹⁷ Pu i himu tuawi'yuhqa añ tuptsiwni'yuhqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhikwsimuy nuhtuñqñw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsütsu'tuy ñuaye', pu sen kurs puma hihta qõyanpit hikwe'e, pas soon put akw hinhtotini. Puma tütuyyaqamuy amumi hintsatsnaqñw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, õmi wîkiwa; nihqe God putvaqe gatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatimumyaqñw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kätatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit õqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPHY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwhqam itamuhpa' hihta hiniwhitiqat pás oyiwtaqat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim añ ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuwawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuñwa. ³ Noqw òviy nu put yayhniwh-puyat añqaqw sohsok hihta añ pás puprikqe, put pás pasiwtaqat ùmi pēnaniqey unañwti, um hak pavan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ùmi mātaviwhqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moñw'iwtaqw, hak God awwat moñwi, Zacharias yan mātasiwhqa qatu, hakiy Abiat papsiyat ep nuhtum wúnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātasiwhqa piw hakiy Aaron ahpiyvi. ⁶ Puma nāma God atpip súankañw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqat añ ahsupoq qaöwihinma. ⁷ Nikañw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tilawhq òviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suñwámuy amumum God kíyat ep tumalay'taniqat aw pitsiwa. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqe hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuuyvaya. Noqw Zacharias God kíyat ep put eñem hihta kwanwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eñem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqe hoñkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pañso pakiqw, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātakti; pam kwanwáhovaqtuqat eñem qöqöhpit putvaje wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unañwti. ¹³ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw òviy uhwuhti Elizabeth unem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túñwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwhqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nō hímuni. Nihqe òviy pam ovaalat, pu honaqquyit qa hihikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy añqaqw Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ö'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nānamtökani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy añ'a, pu òqalay añ'a. Nihqe pam Tutuyqawhqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unañway'vayani; noqw añ qatuqáyvahsi'yuñqam súanhinwisqamuy amún súan unañwalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawhqat ahsavo put sinomuyatuy unañwayamuy put eñem moñwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hoñviayat aw pañqawu: Noqw nu hin un súaňqawhqat navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu Gabriel pam mātasiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuwawit un āwananiqat òviy pam nuy añqw ùmi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwa. Noqw òviy uhlayvay nawus ùñaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuhtayyuñwa. Hinoqw pam God kíyat ep pas nawutsnaqw, puma put ep hin wúwantota. ²² Noqw pam yámakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma māmatsyaqw, sumataq pam God kíyat ep hihta aw yori; òviy pi pam amumi māsankañw, pay pas qa hiñqawu. ²³ Noqw òviy pam panis papsiy añ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noqw ahpiy pantaqw, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy añ haqam nātipki'ta. ²⁵ Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqay nuy hintsana, nuy ökwatuwihqe. Nu as qa tiylawhq òviy sinom as inumi tútsiwhiñqawqaqw, askwal pi God put pantaqat añqw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy súlawhtiqw, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātasiwhqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhwalni'taqat Mary yan mātasiwhqat aw'i. Pam hak hakiy táqat Joseph yan mātasiwhqat, David ahpiyvit aw noiwniqat eñem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoñviaya put aw pákihqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqay úmuma. Pam núokway ùmi pas qaöwino. Um momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wúwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wúwanta. ³⁰ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway ùmi pas qaöwino. ³¹ Noqw meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túñwani. ³² Pam a'nō hímuni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tiatnihqey yan túñwantiwni. Noqw Tutuyqawhqay God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtaqamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani.

³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haqam hakiy táqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi úmi pítuni; pu Sus'oveqnihqá óqalay akw un nākwapmani. Paniqw óviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpíy tíhtiwniqa God Tíatniqey yan túnwantiwini. ³⁶ Noqw meh, únāqwwi Elizabeth as qa tílāwhqat pañqawāñwuwq, pam wuyovehaq nō'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqat túwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayi, Judeat- tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kíyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq típosi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nō pañqawu: Nāspi um momoymu amuñaqw namorstiwa! Pu uhpíy tíhtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw óviy kurs piw Itutuyqawhqay yuat añqaww inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlayavi inaqvumiq'óqtiq, pahsat pay típosi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqá úmi hin lavayhtiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ó.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noqw Mary tuwat pañqawu: Oviy nu iunaññaqw Tutuyqawhqat pas hihtay'tani. ⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini, ⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tátayhq'ó. Noqw meh, yahpiy haqahpiy yantani: Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani. ⁴⁹ Pi pam nuy qaówítumalta, i' hak Sus'óqaltutuyqawhqá, Qahováriwtaqa yan túnwantiwhqá. ⁵⁰ Pam put kaptsi'yuñqamuy óokwatuwa, Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuy. ⁵¹ Is uti! Pam hinurs óqalay'ta! May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna. Piw pumuy tunatayamuy sóontsana. ⁵² Pam añ ó'qaltuy qeniyamuy añqw hanna, Nit añ ókiwyaqamuy momiq' oya. ⁵³ Pam añ tsónsoiwtāqamuy híhta nukñwat óyna, Nit kahaksinmuy sūmavuyawyuñqamuy añqe lálayi. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi, Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti. Pam Abraham timuyatuy ókwatuwa, Pu ahpiy aniwhotiqamuy sohsokmuy, Nihqe pam yūmosa panmani. ⁵⁶ Noqw Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noqw Elizabeth tíhtaniqat aw pituq, pam tiyohyat tíhta. ⁵⁸ Noqw put kisñwamat, pu sinomat nanaptaq, yaw Tutuyqawhqá put qa an'ewakw ókwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noqw put nanalsikis talni'taqw, puma tsāk w poñotkuyaniqe óki. Nihqe puma put Zacharias yan tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noqw put yuat pañqawa: Qae, pam John yan mātsiwini. ⁶¹ Noqw puma put aw pañqaww: Noqw pi qa hak uhsino pan mātsiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put túnwaniqey nāwaknaqat túviñtota. ⁶³ Noqw pam híhta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna: Pam John yan mātsiwa. Noqw puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noqw pahsat pay put moaat hōtsiltiqw, leñiat nāhiwa. Noqw pam yuaaykuqe, God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noqw pumuy kisñwamat pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhitiqat nānami lavayta. ⁶⁶ Noqw sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw pañqaww: Hin pa i' tsay hintani? Noqw Tutuyqawhqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zachariah's Prophecy

⁶⁷ Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, hin hintaniqat lavayhtiqe pañqawu: ⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqam tayawintiwa; Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.

69 Pam hakiy a'nō òqalay'taqat wunuptsina,
 Itamuy ayo òoyniqata,
 Tuma'ayay David amuhpiyviyatuy amunaq'ò.
 70 Ura pam hisat'haqawq itanamuy amumi pan lavayhti,
 Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'ò.
 71 Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniquey pañqawu,
 Pu sohsokmuy itamumi qa suhtaq'ewyaqamuy òqalayamuy añq'ò.
 72 Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,
 Amumi hin lavayhti qey aw antsana,
 Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.
 73 Ura pam itanay Abraham aw pas qa òw'lvayhti;
 74 Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniquey,
 Itam qa tsawiniwkaħkañw, put eñem hintsatskaniqata.
 75 Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,
 Sohsok hihta akw pasiwkaħkañw, súankahaħkañwo.
 76 Noqw ūm'i, ítii, ya uñem hintani?
 Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;
 Pan hapi um túwantiwni.
 Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;
 Pu put eñem pòhut añwu añ qenitani.
 77 Um God sinomuyatuy hin ayo nõnakniqat āawnani;
 Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ò.
 God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.
 78 Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy òkwatuwa, Kwakwhat pi ònaqw itamumi tālawwa.
 79 Qatalpuve yesqamuy amumi tālawwani,
 Mokiwy kihsiwniyat añ yesqam tālat aw yóriyani.
 Noqw itam tālat aw tãyuñwe', pasi'nañway'kaħkañw, hinwisni.
 Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsay wũyoq'iwmaqaw, tunatyaat suyhtsepñwat òqawi'ma;
 nihqe haqam qayēsihwpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtahnaniqey pah-savoo.

2

The Birth of Jesus (Mt 1.18-25)

¹ Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta.
² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqaw, sinom mohti yan nāvenaya. ³ Noqw sohsoyam nāvenayaniqe nanāp kitsókiy añ nankwusa. ⁴ Noqw òviy Joseph Galilee-tutskwat ep Nazareth-kitsókit añqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mātsiwhqat aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, òviy nāvenaniqe pañsoq'a. ⁵ Noqw Mary put nõmamkiwaat put āmuma, pas páy tihtanikañwo.
⁶ Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nāt sūs tihta qe tiyohyat tihta; nihqe muhpiñwat akw muhpiknat, haqawq tumalvopkot nõnõsañwuqat pañqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuñem qéniniqw òviy'ò.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy tütuwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pumuy amumi mātaktiqw, Tutuyqawhqat lolma tālañwaat pumuy ahsupoq amuqlaq tālawwa. Noqw pavan pas puma tsawinwuh-pukya. ¹⁰ Noqw hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Meh, pi nu lomatuawit umuy āawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talõnvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tũooyhqa umuñem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God añqw moñw'asi'taqa. ¹² Noqw it akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiñwat akw muhpiwkañw haqawq tumalvopkot nõnõsañwuqat añqe' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noqw pahsat pay qaan'ewakw hintaqam òve yesqam kurs hoñviayat āmumyaqe God tayawintotaqe pañqawwa: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihqqa tayawintiwa; pam pi tũwaqatsit ep sinmuy hahlaykañw amuñem yukuqaw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hoñvia'yat tawlawwaqe yukuyat, ahoy òmiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lalayñwut nānami pañqawwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kaktayyaqe, ep òkihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqawq tumalvopkot nõnõsañwuqat añqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw yóriyaqe, hoñviaya it tsākw hin lavayhti qat añqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put nanaptaqam lalayñwut pumuy hin āawnayaqat añ wũwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsok

ĭit aw wūwankañw, unañwpeq pās oya. ²⁰ Noq̄w lālayñwut hoñviaya amumi hin hiñqawh̄qat sohsok nanaptaqe, pu aw yōrikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwiša.

Jesus Is Named

²¹ Noq̄w nanalsikis talōñvaqat ep tsāk̄w poñotkuyaniqat aw pituq̄w, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nō'yilti'ō.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noq̄w put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaq̄w, puma tsāk̄w Tutuyqawh̄qat aw nōaniqe, Jerusalem ep wikwa. ²³ Ura pi yan Tutuyqawh̄qat tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiohyat tūtapq, pam Tutuyqawh̄qat awwat noiw-tani. ²⁴ Noq̄w tutavot añ hin pey'taqat pan puma Tutuyqawh̄qat aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōq̄muy masihōwituy, sen lōq̄muy qōtsāhōwituy Tutuyqawh̄qat aw hom'oymantani. ²⁵ Noq̄w meh, hak tāqa, Simeon yan mātsiwh̄qa, Jerusalem ep qatu. Pam hak sūankañw God pas kaptsi'ta; nihqe hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noq̄w Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noq̄w ason yaw pam pas Tutuyqawh̄qat añq̄w moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan āawna. ²⁷ Noq̄w Hikswi pan put unañwtoynaq̄w, pam God kīyat ep paki. Noq̄w Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuhtiqawh̄qat tsāk̄w Jesus eñem hinhtiniqe òviy pep put wikwa. ²⁸ Noq̄w Simeon put tsōpahtaqe, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹ Tutuyqawh̄qa, taay, um uhlayiyi aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañq̄w ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ūñaq̄wnihqat aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³² Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi tālawñani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy òmi tsokanani. ³³ Noq̄w Joseph put yuyat amum pam hin tsāk̄w lavayhtiqat aw kātuqayta. ³⁴ Noq̄w Simeon pumuy òqalaqe, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorstiwa. Noq̄w put atsviy Israel-sinmuy amuñaq̄w kaysiwh̄qam munumhtini, pu piw kaysiwh̄qam hoñvani. Pam hihta tuawi'taqw, sinom put aq̄w hihñqaq̄wani. ³⁵ Pantani hapi. Noq̄w soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tūhotiwñi. Noq̄w kaysiwh̄qamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mātaktotini. ³⁶ Noq̄w hak God lavay'ayaat, Anna yan mātsiwh̄qa, pep qatu, hakiy Phanuel tīata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷ Noq̄w pam koñnalavu nālōp sunat añq̄w nālōp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwñi'ta. Noq̄w pas pam God kīyat añq̄w qa ahpiyniñwu. Nikañw mimhikqat, pu talōñwiwmaqat añ napwalni'kañw, nāwakinkañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸ Noq̄w Simeon nāt yuaataq̄w, i' wuhti ep pākihqe, Tutuyqawh̄qat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsāk̄w yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat òviy maqaptsi'yūñqamuy amumi.

The return to Nazareth

³⁹ Noq̄w Joseph, put yuyat amum Tutuyqawh̄qat hin tutaptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aq̄w'a, nāp kitsōkiy Nazareth aw'i. ⁴⁰ Noq̄w tsāy wuyōq'iwmaqe suyhtsepñwat tunatay añ òqawi'ma; piw unañwtalwuwñit añ'a, nihqe God nūokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noq̄w Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aq̄wniñwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwh̄qat ep'e. ⁴² Noq̄w Jesus pakwt lōq̄ sihkay'tasikis yahsañwñi'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat òviy naat yuyat amum Jerusalem aq̄w'a, Jesus wikkañwo. ⁴³ Noq̄w puma añ kuyvaqe, nāp kitsōkimiq̄w āhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumunnihqe, Jerusalem epeq huruhti, noq̄w puma put qa navota. ⁴⁴ Nihqe pay pam pumuy amumunnihqe amumunnihqat puma wūwaqe, ep tāwanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa tūwahqe, namtōkt ahoy Jerusalem aq̄w'a, put heptoqee. ⁴⁶ Noq̄w pāyis talq̄w, puma God kīyat ep put tuwaq̄w, pam tūtutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūviñlawu. ⁴⁷ Noq̄w sohsomam aw tūqayyuñqam put hin hihta mātsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kātayūñwa. ⁴⁸ Noq̄w puma put tūwahqe hin kurs wūwa. Noq̄w yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoq̄w itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kñnavoti'kañw uñ hepnuma. ⁴⁹ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe òviy'o? ⁵⁰ Noq̄w pay puma put lavayiyat qa māmatsi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumunnihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noq̄w tuwat put yuat ĭit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵² Noq̄w Jesus suyhtsepñwat wuwñi'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawñi'ma.

3

*The Preaching of John the Baptist**(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)*

¹ Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea- tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee- tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea- tutskwat ep sinmuy amumi- nikañw pu Trachonitis- tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene- tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayësiwhpuveniç'ö. ³ Noqw pam päyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nãp umuhuntayay añqw lasye', küyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tónaat qayësiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pöhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu añ nukushinyuñqa súwiptotini, pu háqe' anahaiwuñqa pöhíñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohoymam God hin ayo túooyhqat aw yórikiani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy küyit akw tuvoylatiwyanige öviy put aw ökiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is öhi, uma hakim tsütsu'tuy amunyñqamu, ya hak umuy itsívut nãtoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhuntayay añqw lasye', uma alónöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham enem sinmuy aníwnanigey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen öviy piw pikañwa himutsokit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta. Noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe', qöhít aqw túviwni. ¹⁰ Noqw sinom put túviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lõqumuy wukonapnay'taqa ñastanihqat stükw máqani; pu nõsiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit enem sívat ömalalwaqam piw küyit akw tuvoylatiniqe ökihqe, put aw pañqawu: Tútuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa hóyokput uma nuhtuñaqw ömahtiwisni. ¹⁴ Noqw pu solãwam piw tuwat put túviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa túyuyyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yúñwni. ¹⁵ Noqw nãt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yúñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wüwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy küyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan öqala añq'ö. Noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qöhít akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás qeni'tani, nen söhövosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qöhít qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hñihita akw pumuy ökwhankañw, amumi lomatuaawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qöhqöya, tupkoyat Philip nõmayat Herodius ep'eu, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nãt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

*The Baptism of Jesus**(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)*

²¹ Noqw pam nãt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam küyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw küyit akw tuvoylatiqe, nãwakintaqw ömi hötsílti. ²² Noqw Qahováriwtaqat Hikwsi höwit an tokoy'kañw put atsmi háwi. Noqw öñaqw hakiy tónaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu unñ pas hahlayi.

*The Genealogy of Jesus**(Mt 1.1-17)*

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wüwantotaqw, Jesus Joseph tiata. Noqw pam Helit tiata; ²⁴ Noqw pam Matthat tiata, noqw pam Levit tiata, noqw pam Melchit tiata, noqw pam Jannat tiata, noqw pam Joseph tiata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tiata, noqw pam Amos tiata, noqw pam Naum tiata, noqw pam Esliit tiata, noqw pam Nagget tiata; ²⁶ Noqw pam Maath tiata, noqw pam Mattathias tiata, noqw pam Semeit tiata, noqw pam Joseph tiata, noqw pam Judat tiata; ²⁷ Noqw pam Joannat tiata, noqw pam Rhesat tiata, noqw pam Zorobabel tiata, noqw pam Salathiel tiata, noqw pam Nerit tiata; ²⁸ Noqw pam Melchit tiata, noqw pam Addit tiata, noqw pam Cosam tiata, noqw pam Elmodam tiata, noqw pam Er tiata; ²⁹ Noqw pam Joset tiata, noqw pam Eliezer tiata, noqw pam Jorim tiata, noqw pam Matthat tiata, noqw pam Levit

tiata; ³⁰Noqw pam Simeon tiata, noqw pam Judat tiata, noqw pam Joseph tiata, noqw pam Jonan tiata, noqw pam Eliakim tiata; ³¹Noqw pam Meleat tiata, noqw pam Menan tiata, noqw pam Mattathat tiata, noqw pam Nathan tiata, noqw pam David tiata; ³²Noqw pam Jesset tiata, noqw pam Obed tiata, noqw pam Booz tiata, noqw pam Salmon tiata, noqw pam Naasson tiata; ³³Noqw pam Aminadab tiata, noqw pam Aram tiata, noqw pam Esrom tiata, noqw pam Phares tiata, noqw pam Judat tiata; ³⁴Noqw pam Jacob tiata, noqw pam Isaac tiata, noqw pam Abraham tiata, noqw pam Tharat tiata, noqw pam Nachor tiata; ³⁵Noqw pam Saruch tiata, noqw pam Ragaut tiata, noqw pam Phalec tiata, noqw pam Heber tiata, noqw pam Salat tiata; ³⁶Noqw pam Cainan tiata, noqw pam Arphaxad tiata, noqw pam Sem tiata, noqw pam Noet tiata, noqw pam Lamech tiata; ³⁷Noqw pam Mathusalat tiata, noqw pam Enoch tiata, noqw pam Jared tiata, noqw pam Maleleel tiata, noqw pam Cainan tiata; ³⁸Noqw pam Enos tiata, noqw pam Seth tiata, noqw pam Adam tiata, noqw pam God tiata.

4

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan añqw ahoy pitu, nihqe Hikwsit ahpiy qayēsihwpmi wlikiwa. ²Noqw Nukpana lōp sunat tlat an pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat an qa nōsa, nihqe an ruhpaq pam tsōnmoki. ³Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen, um it owat pōlavikiniwhitniqat aw pañqawni. ⁴Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit an ahsupoq moñwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶Nihqe aw pañqawu: It hapi óqalat nu un sohsok máqani, pu hihta an susnunukñwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put máqanik máqañwu. ⁷Noqw óviy kurs um inumi naokiwtaqw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqw aw naokiwlawni, pu um put-sa enem tumalay'tani. ⁹Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kíyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tiatnen, yañqw atkamiq nātuvani; ¹⁰Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹Nen puma may akw un hōlōlni'yunwni, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sáviknani. ¹²Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqw aw qa tuwanlawni. ¹³Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put añqw ahpiy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit óqalayt pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom an ahsupoq put lavayta. ¹⁵Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy an pumuy tutuqay-natinuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶Pu pam haqam wuñhqe Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiqe, nasuñwintalōnnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit an tūñwantaniqe wunuptu. ¹⁷Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknaqe, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸Tutuqawhqw Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu an ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat óviy nuy asnaqee; pu an unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat óviy nuy ayata, an tūwik'iwyuñqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat óviy'o, pu an qatalat pōsi'yunqamuy pōsiyamuy tálawnayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu an okiwsani-wyaqamuy qeniveyaniqat óviy'o. ¹⁹Pu i' Tutuqawhqa ayo tūooyniqat aw pitsiwtaqat tunvotnaniqat óviy'o. ²⁰Yan pam an tuñwat, tutuvenit mupipiýkinat, aw tunatyaqat aw put ahoy tavit gatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sa táyuiwa. ²¹Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw tūqayyuñqw, i' yan pey'taqat i' talōnvaqat ep aw antsaniwa. ²²Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nōñakqat aw káuwwantotaqe, pañqaqwa: Ya qa i' Joseph tiata? ²³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqaqwani: Tühika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hihita tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pásniwa. ²⁵Noqw nu umumi sūañqawni: Ura Elias qatsiyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mūmuyawhtuy an qa yokva; noqw ura tutskwat an ahsupoq tsōñōsti. Noqw ephaqam Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koñnanalvut yese. ²⁶Noqw pay

ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwht, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qatsiyat ep as Israel-sinmuy amuñaq w kaysiwhqam tokoplelet tütuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan mätsiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqe, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñwaqe, put kñaq w tūvaya. Pumuy kitsókiyam haqam tsomoveq wunu. Noqw òviy pep tumpok puma put wikya, pañq w put tūvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaq w hinmakañw, pañq w ahpiy'o.

A Man with an Evil Spirit

(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalöñnit añ sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kätuyayyuñwa, pas pam a'nó lay'taqat yuaataq w òviy'o. ³³ Noqw hak täqa tuyoy'ewak w nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtaqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nó hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam un hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kiq'ötaniqe òviy añqaq'ò? Pay um hákiyniq w un tuwi'ta. Um God añq w pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añq w yámakuw. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipu put tūvat, put añq w yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kätayyuñqe nānami pañqawu: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahtsopkañw, òqalat akw tuyoy'ewak w hihiksimuy amumi pañqawh q, puma nuhtuñaq w nõñakñwu. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuq w, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Mary People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñaq w yámakqe Simon kíyat aw paki. Noqw Simon nõmay yuat a'nó mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taq'anañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mätavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw táwat pakitoq w, sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsange pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhikwsi kaysiwhqamuy amuñaq w nõña, a'nó hiñqawakahkañwo, nihqe pañqawu: Um Christ, God Tiata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqawaniq w qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yuñq w òviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tälawvaq w pam ahpiynihqe, haqami qayësiwhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw òkihqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaq w qa ahpiyniqat òviy'o. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu pañq w añq w ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hürs tsovawtaq w, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mätsiwhqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam löqmuy pākihut patuphat qalaveq wñnuhqat tuwa, noqw kurs pakiwmamahkam pumuy añq w nõñakqe, pakiwmaqutsayay tūvahomtotota. ³ Noqw pam pākihut hakiy Simon himuyat aq w paki; nihqe pam tutskwat añq w hihin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, pākihut añq w sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu òviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hötsit aw hóyoke', pāvakiwhtuy inhtaniqe òviy umuhtutsayay pāmiq pānani. ⁵ Noqw Simon lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as tōkep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawh q òviy nu tutsayat pāmiq pānani. ⁶ Noqw puma panhtiqe, pahsat pu qaan'ewak w hintaqamuy pāvakiwhtuy inhta; noqw pumuy tutsáyaam tsikiwma. ⁷ Noqw suñwamat sukwat pākihut añq w tañawtaq w, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat òviy'o. Noqw puma pituq w, puma löqmuy pākihut akw ohpoknayaq w, pahsat pay puma pākihut pakito. ⁸ Noqw Simon Peter put aw yorikqe, Jesus tamöyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaq w ahpiy'o, taq w okiw qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹ Pi pam-niq w, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqey ep kätayyuñq w, òviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niq w pu John, Simon suñwamatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwikwisnani. ¹¹ Noqw puma pākihuy tutskwami pitsinayaqe, sohsoq tatamhtotat, Jesus añka.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tãqa ahsupoq tokoplelet tütuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw atpipo munukt, aw nãwacknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³Noqw pam put aw mãvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mãtavi. ¹⁴Noqw pam qa hakiy put ãawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiyinen God arwat moñwit aw nãmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput tãvini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiqa yuaatiwa, noqw sinom gaan'ewakw hintaqam Jesus aw tũqayyuñwiñqe sũmitsovalt; pu hihihta tütuyyaqam put ahpiy galaptuyaniqey õviy put aw õkiwta. ¹⁶Noqw pay pam haqami qayësiwhpuminen, God aw nãwakintaniqey õviy kĩaqw ahpiyiniñwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yëse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqywa, pu Judeat añq'õ, pu Jerusalem añq'õ. Noqw pumuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhqa aw yankañw tũqalapsintaniqey õqalay'ta. ¹⁸Noqw meh, hakim hakiy tãqat ahp'a' qataytaqat tütuyhqaq ahpay añ qatsqat Jesus aw wikvaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹Noqw ep huru'pokiwtaqw hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe õviy kits'omiq wupnayaqe, tsõqa'wa kãmipit póróknaayaqe pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰Noqw puma qapëvevnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tãqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wũwantotaqe pañqaqwa: Ya i' haknihqe pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ²²Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mãmatsqe, lavayhtiye amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wũwantota? ²³Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kitaniqu'õ? sen pi wunuptut, nakwsuu, kitaniqu'õ? ²⁴Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw õqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniqw-pu pam it hakiy ahp'a' qataytaqat aw pañqawu: Oviy nu õmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nima. ²⁵Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta an wãókiwtaqey kwusut, pañqw nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶Noqw sinom sohsoyam kãtayunqe, God pas hihtatota, nihqe puma nãtsawini'yuñqe pañqaqwa: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit eñem sivat õmalawhqaq, Levit yan mãtsiwhqaq aw yori, haqam put õmalawñwuqat ep qãtuq'õ, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸Noqw pam sohsok mãtapt, wunuptut, put añki. ²⁹Noqw Levi put eñem wukonovata; noqw kaysiwhqam sivat õmalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nãnatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hinqawwaqe pañqaqwa: Ya uma hinoqw moñwit eñem sivat õmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nõnovakahkañw hihikwya? ³¹Noqw Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tũhikat qa haqni'yuñwa, nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuñwa. ³²Pi nu añ sũanhinwisqamuy qa pumuy wãñwayniqe õviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nãp tunatay añqw lasyaniqat aw wãñwayniqe õviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noqw puma put aw pañqawu: John aw nãnatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nãnawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nãnatuwnayaqam amũn hinwisa. Noqw hintaqw õviy õmi nãnatuwnayaqam nõnovakahkañw hihikwya? ³⁴Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mõ'wit ep sinoiwyuñqamuy, mõõnañwuy pumuy amumun-niqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵Nikañw ason hisat aw pituqw, mõõnañw'am pumuy amuñaqw ahpiyiniqw, pep pu' puma nãnapwalani. ³⁶Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwisit añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwitani, piw pũhu soon sakwit amum sũnantani. ³⁷Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwiwmaqat puhuovalat kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovalala pãqe', wiwkorot patomnani, nen añ kũyiwtãqa wehemhtini,

noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot an kũyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi hak oवालत hisatwaihput hikwt, pay pahasat pũhutwat piw nãwaknañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hisatwat pas nukñawa, kítañwu.

6

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noqw nasuñwintalõninit aw pituqw, Jesus put aw nãnatuwnayaqamuy amumum sõhövos'uyit an nõñakwisa. Noqw put aw nãnatuwnayaqam sõhövosit talayat mawti-wiskahkañw, put mapqõlpeq murikahkañw nõnoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalõninit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtiçe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwãmuy amumum tsõnmokçe hinhtiçat uma put pantaqat pas an qa nas'ew tuñwãya? ⁴ Ura pam God kiyat aw pákiqçe, põlavikit God aw noiwhqat õmahtat, añqw nõst, pu amumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nõñõsañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalõninit aw mõñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalõninit ep tsotsvalkimi pákiqçe ep tũtutuqayna. Noqw hak tãqa putvaqw malakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noqw tutawat tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mãtaq pi kurs pam nasuñwintalõninit ep put qalapsinaniqñw õviy'o; nen puma hihta ep put nõveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mãsi'taqe, lãkiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunuptut, sinsonve wunuwtãa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tũviñtani. Ya hak nasuñwintalõnivaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniqñw pam sũanta? Sen qatsit ayo tãviniqõ, sen hovalaniqõ? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, tãqat aw pañqawu: Uhma y tsihkwaa. Noqw pam panhti; noqw mãat put ayañqwat mãyat an pãs powalti. ¹¹ Noqw puma itsivuhonaqtotiçe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nãnami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nãwaknaniçe haqami tsomomiç'a; niqçe tõkep God aw nãwakna. ¹³ Noqw talãwaqaw, pam put aw nãnatuwnayaqamuy wãñwayhçe, pumuy amuñaqw pakwt lõq sihkay'taqamuy namorsta; niqçe pam pumuy Ayaiwuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tũñwa, pu tupkoyat Andrew, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tũñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mãtapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañqw hawhçe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nãnatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tũqayyuñwniçe, pu hihhihta tũyay añqw qalaptuyaniçe õki, Judeat añqw-nikañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaqõ, pu pãtuwaqatsit qalaveq Tyre añqw-nikañw pu Sidon añqõ. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hihikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw õkiqçe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tõnokyanique nãnawakna, pas pi put añqw suyan õqala yãmakiwtaçe sohsokmuy qalapsintaqñw õviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nãnatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma an õokiwayaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma an pu' tsõñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nat õõyanyi; pas uma an pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nat tsutsũyini. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaç'ewye', nahpiy umuy lãlaye', umumiq hihihqaqwe', umuhnatñwaniy himu itsẽheetnihqat pan ayo tũvayaqñw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiçw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma õveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is õkiwa, uma an kahaksinomu, pi uma umuhhahlayhpiy pay õmahtota. ²⁵ Is õkiwa, uma an õiyiyuñqamu, pi uma nat tsõñso'ni; is õkiwa, uma an pu' tsutsũyyaqamu, pi uma nat qahahlaykahañw

tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw, umuñem is óhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies
(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyaatotaqw, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintahtsanyaqaw, amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqw wuvahtaqaw, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak uh'usimniy uñ nawhke', uhnayen enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put máqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyaníqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyaní. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqaw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put enem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ómahtaniqey wūwankañw, hakiy sivat nasimokmaqaqaw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ómahtaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani; piw Sus'oveqnihqat tīmatni. Pi pam añ qa tsúyayañwuqamuy, qalólolmatuy enañ pás'i. ³⁶ Paniqw óviy uma nun'okwatni, Umunay hin núokwaniqaw pan'i.

Judging Others
(Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw pōhikyamantani, noqw sinom tuwat umumi pōhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom wukotuwanit añqw móo'taqat hihta kuytotat, put hūrs aqw núñuyvut, pu wilaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy enem hin tuwantotaqaw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pōvamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pás tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwavi'ta. ⁴² Noqw pantaqaw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy uñem hórokñani, kītani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaqw lestavit hórokne', pahasat pu um suyan tīlat taykañw, uhtupkoy poskiyat hórokñani.

A Tree and its Fruit
(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit hūmunihqat aniwñiyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat añqw nōnvospalat hak mawni; soon hak yōñōtskit añqw óvat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatunatyawtaqa unaññaqw hihta lolmat nōñantoyñañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátunatyawtaqa unaññaqw hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan tūñwantota. Nikañw uma hinoqw ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷ Inuminihqat ilavayiy aw tūqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy aawnani. ⁴⁸ Pam hakiy táqat anta. Pam hak a'nó hánwahqe owat ep kihut yayhna. Noqw a'nó wukomunvaqaw, pāhu kihut aqw a'nó yēvantañw, soon put wayáyaykinani, pam owat ep wunuqaw óviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy táqat anta. Pam hak qa qaqatspitaqat, pisave kīta. Noqw mūñañw put kihut aqw a'nó yēvantaqaw, pam āpiy sahpū; noqw pam kīhu qaan'ewakw kīqōti.

7

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Mt 8.5-13)

¹ Noq̄w Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aq̄w'a. ² Noq̄w hakiy tsivót-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tütuyhtiqe, pāpu pay mómoki. Noq̄w put moñwiat put pas kakhawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayāt navotqe, Jew- sinmuy wukw'aymuyatuy put aq̄w ayata, okiw as pam aq̄wnen put tumal'ayayat qalaptsinaniqat puma put aw nānawaknaniqat òviy'ò. ⁴ Noq̄w puma Jesus aw òkihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañq̄aq̄wa: Um put eñem yanhte', sūanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew- sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aq̄w'a. Nihqe pam put kīyat aw hayiñwnaq̄w, i' hak solāwamoñwi kwatsumy put aw hōnaqe aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, pay um qa pas pew ò'qalni; soon nu yan'ewakniq̄w um ikiy aw papkini. ⁷ Paniq̄w òviy nu soon yan'ewayñikañw nāp ūminiqey antani. Pay um panis lavayhtiq̄w, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maq̄aptsi'kañw q̄atu; noq̄w solāwam inumi maq̄aptsi'yuñwa. Noq̄w nu hihtawat aw Yupa kitaq̄w, pam ahpiyiniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaq̄w, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaq̄w, pam panhtiñwu. ⁹ Noq̄w Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtòkt, put añk hinnunyaqamuy amumi pañq̄awu: Nu umumi pas pañq̄awni: Pas nu qa haq̄am Israel-sinmuy amuhpe yan qap̄ēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noq̄w ima ayatiwyaqam ahoj kīve òkiq̄w, kurs pay tumal'aya tütuyhqa pās qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noq̄w qavoñvaq̄w pam haq̄ami kitsókit Nain yan mātsiwhq̄at aw'i; noq̄w wūhakniq̄am put aw nānatuwnayaq̄am put amumya, pu kaysiwhq̄am sinomu. ¹² Noq̄w pam kitsókit tuhpelayat aw hōtsiwmi hayiñwnaq̄w, pi hakim hakiy tāqat mokpu tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noq̄w pam koñnalavu. Noq̄w sinom kaysiwhq̄am kīñaq̄w wuhtit amumya. ¹³ Noq̄w Tutuyq̄awhqa put tūwahqe put òkwatuwhqe, aw pañq̄awu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awnihqe, hihta akw tawiwisq̄at aw toño; noq̄w put yawwisq̄am sun hoñva. Noq̄w pam pañq̄awu: Tiyo, nu hapi ūmi pañq̄awni: Qatuptuu. ¹⁵ Noq̄w i' hak as mokpu qatuptuqe, pahsat yuaativa. Noq̄w Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noq̄w puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañq̄aq̄wa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsiwa; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noq̄w yan pam hinhtiq̄a Judea-tutskwat añ ahsupoq̄ yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq̄ piwu.

The Messengers from John the Baptist
(Mt 11.2-19)

¹⁸ Noq̄w John aw nānatuwnayaq̄am iit sohsok John āawnaya. ¹⁹ Noq̄w John put aw nānatuwnaqamuy lōqmuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañq̄awu: Uma Jesus awnen aw pañq̄awni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pāvannihqa hisat pītuniqa, hal sen pi itam hakiy sukw nuhtayyuñwa? Kitan. ²⁰ Noq̄w òviy puma Jesus aw pituhqe, John amumi hin tutaptaq̄at pan Jesus aw pañq̄awu. ²¹ Noq̄w piw suhpahsat pam kaysiwhq̄amuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hihita akw qa kwañwāhinyuñqamuy; pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiyuñqamuy powata; pu qa postalyaq̄amuy kaysiwhq̄amuy pōsiyamuy tālawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, John aw nānatuwnaqamuy amumi pañq̄awu: Pay uma āhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John āawnani. Ima qapostalyaq̄am pōsiy tālawnaya; qayaktaq̄am nankwusa; tokoplelet tütuyyaq̄am powalotti; nanaqsópt nanapta; so'pum ahoj tātayya; pu añ òkiwyaq̄am lomatuawit nanapta. ²³ Noq̄w inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noq̄w John tuaw'aymat ahpiyiniq̄w, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaativaqe pañq̄awu: Ya uma qayēsiwhpumi haq̄ami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataq̄at aw'i? ²⁵ Noq̄w ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwisi'taq̄at aw'i? Meh, lolmat yuwsiyuñqam, qarurúmyesq̄am pi momñwituy kīyamuy añ yēse. ²⁶ Noq̄w ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owí, noq̄w nu umumi pañq̄awni: Pam hapi God lavay'ayayat epnihqe pas pāvani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noq̄w pam uhsavo uñ háqē'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañq̄awni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaq̄amuy amuñaq̄w John kūyit akw tütuvoylalahq̄a ep pas pāvani. Qa hak God lavay'ayaat put epnihqe pas pāvani. Noq̄w pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimuniñqa put epnihqe pas pāvani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit eñem sivat òmalalwaq̄amuy amumum pay God-sa sūantaq̄at pañq̄aq̄wa; nihqe John tuwiyat anwat kūyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noq̄w ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noq̄w Jesus pañq̄awu: Ya sen nu pu' qatsivaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsātsakwmuy kihsonve yesq̄amuy amuyuñwa. Puma

nānami pañqawqa: Itam umuñem lēlenyaq, uma qa tīva; itam umuñem tsaykitaq, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kūyit akw tūtuvoylalawhqa pītuhqe, pōlavik qa tūmoyta; piw ovavalat qa hīhiko; noq, uma pañqawqa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. ³⁴ Noq nu' Sinot Tiat pītuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, uma pañqawqa: Is uti hunuka, wine pas qa ōyñwu, moñwit eñem sīvat ōmalalwaaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵ Noq pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noq haqawa Pharisee- sino Jesus tūtsama. Noq pam put kīyat aw pākīhqe, tunōsvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noq meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee- sinot kīyat ep tunōsvoñat aw qātuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwañwáhovaqtuqat wihkuyit kūyiwtaq kwusiva. Pam tatañpi hihta alabaster-owat añq wukiwta. ³⁸ Noq pam puñqawqa, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kukyat pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kukyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noq Pharisee- sino put tūtsamqa put aw tātayhqe, unañweq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tōnokqa hákiynihqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ō. ⁴⁰ Noq Jesus lavayhtiqe, put tūtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noq pam pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noq pam pañqawu: Ura hak tāqa sīvat tūnasimokhuylawu. Noq hakim lōyōm put aw hihta pōiwa; suhka put aw tsivót-sikip sunat sīvat pōiwa; noq suhka pakwt sīvata. ⁴² Noq puma kurs hihta sisviniq, pam pumuy lōqumuy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya uñniq pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noq Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yūkuhqat pamwani. Noq Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiq, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noq i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. ⁴⁵ Um nuy qa tsohtsona, noq i' wuhti nuy pakiq, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqōtōy wihkuyit akw qa lelwi; noq i' wuhti ikukuy wihkuyit kwañwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noq ōviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwaqa put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw ōviy'ō. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiq, pam pay qa pas God aw unañway'tañwu. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uñqanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noq ima put amum tunōsvoñat aw yesqam pahsat unañweq pañqawqa: Ya i' haknihqe, hikis hakiy qaanhitpuyat put ahpiy ayo yūkuniqey anta. ⁵⁰ Noq pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni uñ ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nīmani.

8

Women who Accompanied Jesus

¹ Pu it ahpiy pantaq, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkokitsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mōnwtunatyayat ahpiy lomatuwat nuhtumi yuaatinuma. Noq ima pakwt lōq sihkay'taqam put aw nānatuwnayaqam put amumya. ² Noq hakim mómoyam piw put amum hinnunya. Pumuy amuñaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomāhīhikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñq, pam pumuy qalapsina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mātsiwhqat añqw tsāñe'nihqamuy nukpanhīhikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwa. Noq pam put amum hinna. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuy aw tunatyawtaqat Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noq pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mómoyam hihta himuy akw put pañwantota.

The Parable of the Sower (Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noq kaysiwhqam sinom put aw tsovalt; pu ahsupoq kitsókit añq sinom put aw ōki. Noq tūwutsit hihta tuawi'taqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵ Hak tāqa tsalakīn'uyto. Nihqe pam uylawh, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noq sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy añ masay'yuñqam put soswa. ⁶ Noq pēhu pikaqlōva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwī, qa halasaminiq ōviy'ō. ⁷ Noq pēhu kutqōlpa yēvaya. Noq kūta amum añ kuyvaqe, put lakna. ⁸ Noq pēhu lomatutskwava lōhō, nihqe kūkuyvaqe, tsivót-sikip sunat hōyokiwaqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwal!

The Purpose of the Parables (Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Noq put aw nānatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqawqa: Noq ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰ Noq pam pañqawu: Uma hapi God moñwtunatyayat ep himu tupkiwyuñqat

māmatsyaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noqw tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayia. ¹² Noqw pōhpava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añqw put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsuwe', ayo nōñakniqiw òviy'o. ¹³ Noqw pikaqlōva lōhōkqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqw pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaqw, puma as hihsavo tuptsiwñi'yuñt, unaheppit aw òke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴ Noqw kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwanāwēwhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñqw, pam qa hihta aniw-nañwu. ¹⁵ Noqw lomatutskwava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqw puma nakwhani'yuñqw, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl
(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq pi hak wihqōhit úwknat, tsaqaptat aqw kuhtañwu, pu sen puwuwhipiy atpipoq put pānañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aqw put tsokañwu, ep yuñtaqam tālat aw tāyuñwniqat òviy'o. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaqa qa mātaqñini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwni. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqw pay ñastanihqa sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers
(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep òki; nikañw kurs hin put aw òkini, sinom aw hūrs tsovawtaqw òviy'o. ²⁰ Noqw hakim put āawnayaqe pañqawwa: Uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ūmi hiñqawaniqey nānawakna. ²¹ Noqw pam lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu ínuu.

Jesus Calms a Storm
(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noqw pam hisat aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pākihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqwat aqw nōñakni noqw puma pañqw hoyóyoykuya. ²³ Noqw pumuy pāvaqe hoyóyoytotaqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nō hukvaqw, amumiq pāhu ohpokq, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tātaynayaqe, pañqawwa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, pāhut a'nō hoñvantaqat enañ mēwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwñi'yuñwa? Noqw puma tsātsawnaqe, kātayyuñqe nānami pañqawu: Is uti i' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaqw, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep òki. ²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kīñaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhi-hikwsimuy akw tuyqawiwaqe qa yuws'i'ta; piw qa Kive qatut, tuamtuhsōt añ k'i'tinuma. ²⁸ Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nō hiñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqñiqat God Tāata? Um okiw nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yāmakniqat Jesus aw pañqawhq, òviy yan lavayhti.) As sivanamiqlōt akw put somyat, put hokasomyat pu tūtūwala. Noqw pay nukpanhikwsi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsiwhpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'i. Pi kaysiwhqam nuhpanhikwsim tāqat ahsonmi yuñā. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nō hōtsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noqw pep tsomot ep qaan'ewakw hintaqam pitsōtim nōnova. Noqw pitsōtimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat òviy puma Jesus aw ò'qala. Noqw pam pumuy nakwhana. ³³ Noqw pahsat pu nukpanhikwsim tāqat añqw nōñakt, pitsōtimuy amumi yuñā; noqw puma pan tōnawtaqam a'nō yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq

tsotsóyaqe paöysoa. ³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhitiqw aw yórikaqe, watqaqe, kive put tūawwaya, pu añqe' tutskwavaa. ³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhitiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ókihqe, tāqat tutwa, kurs nukpanhikwism put añqw nōñakq, pam yuwsí'kañw, suyan wuwni'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsātsawna. ³⁶ Noqw hakim hiniwhitiqat aw yórikaqam i' hak as nukpanhikwismuy akw tuyqawíwtaqa hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara- sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ó'qalya, puma pas pavan wuhpukyaye óviy pan lavayhtoti. Noqw pam pákihut aqw wūwi, haqaqw pítuhqey aqw áhoyniqee. ³⁸ Noqw i' tāqa as nukpanhikwismuy akw tuyqawíwtañwqa as Jesus ámunniqey aw ó'qala. Noqw pay pam put hōnaqe aw pañqawu: ³⁹ Um uhkiy awnen, God uñem hihta qaōwíhinhtiqat lálvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaōwíhinhtiqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituqw, sinom hahlaykahkañw put ahsawwaya, puma put nuhtayyuñqe óviy'o. ⁴¹ Noqw meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwhqa, tsotsvalkive moñw'iwtaqa, Jesus aw pituhqe, put kukmiq nātuvat, pam kiyat awniqat put aw ó'qala. ⁴² Pam sūkw manti'taqw, pam okiw mómokí. Māna pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw Jesus put ámunniqey sinom put añqw hūrs homimitiwisa. ⁴³ Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ unwáy'taqa pep nuhtuma. Okiw pam as tūtuhiktuy amuhpa' sohsok hihta himuy sohsoko. Noqw qa hak put qalapsina. ⁴⁴ Noqw pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noqw pahsat pay put unwáat súlawhti. ⁴⁵ Noqw Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noqw sohsoyam qa pūmayaqe pañqawu, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhqam ūmi homimitotaqw, pas piw hak ūmi tónokqat um tūwiñlawu? ⁴⁶ Noqw Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; óviy pi inuhpiy óqala yamakq, nu navota. ⁴⁷ Noqw wuhti pas kurs hin qa nātuwíwniqey navotqe, okiw tururutikañw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoqwu pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni un pās qalapsina. Um qa hin unañway'kañw nímani. ⁴⁹ Noqw nāt pam yuaataqw, hak tsotsvalkit aw moñwit kiyat añqw pítuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti móki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuñni. ⁵⁰ Noqw pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwni'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noqw pam kimi pákihqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniqat pañqawu. ⁵² Noqw kive pay yuñqam sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa móki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noqw puma aw tutsiwtusuyhti, suyan pi mokpuniqw óviy'o. ⁵⁴ Noqw pam sohsokmuy pañqw lālayht, mānat māyat nūat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noqw put hikwsiat ahoy aw pituqw, pay pahsat pam qatuptu. Noqw puma hihta put nopnayniqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noqw put naat yuyat amum kātayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhitiqat pas qa hakiy āawnaniqat amumi qaōwítupta.

9

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wáñwayhqe, sohsokmuy nukpanhikwismuy amumi pumuy óqalhuyta, pumuy amumi tuyqawí'yuñwñiqata; pu puma hilihta akw tūtuyyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan óqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayat yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tūtuyyaqamuy qalapsintiwniqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivay'wisni; uma qa lōqmuy napnuy'wisni. ⁴ Pu uma haqami kimi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókít añqw ahpiyye', umuhkukuy añqw qōat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawí'tani. ⁶ Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusaqe, lomatuwawit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalapsintiwiisa.

Herod's Confusion

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noqw Jesus hilihta hinhtiqat Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwyu añqw ahoy tātayhqat haqawat pañqawu óviy'o. ⁸ Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noqw Herod

pañqawu: Ura nu John qötötku; noqw ya i' hákiyniqw nu iit navota? Nihqe öviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Noqw ayaiwuyūqam ahoy ökihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus āawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mǎtsiwhqat aqlavo qayēsiwhpumi haqamii. ¹¹ Noqw sinom put nanaptaqe añkya; noqw pam pumuy amumi anañwtaqqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunataywuyūqamuy qalaptisina. ¹² Noqw tapkiwmaq w ima pakwt lóq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqawu: Um sinmuy añqe' hōnaqw, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunöstutwani; taq itam yep qayēsiwhput epya. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnaya. Noqw puma pañqawu: Itam panis tsivot pōlavikit mumriñput oyi'yūñwa, pu lóqmuy pākiwhtuy. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunöstuiwise'-sa pi panhtotini. ¹⁴ Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayaw öviy'o. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lóp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵ Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. ¹⁶ Pahsat pu pam tsivot pōlavikit lóqmuy pākiwhtuy enañ ómahtat, ómiq taykañw, put ep hahlayit, yóñohtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷ Noqw puma nōñsaqe sohsoyam óöya. Noqw puma añ yóñohtat akwsinqat tsovalayaqe, pakwt lóq sihkay'taqat hoapat an opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Noqw pay ephaqam pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yúkuhqe, pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqawu? ¹⁹ Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu; Um yaw John kúyit akw tütuvoylalawhqanihqat haqawat pañqawu; noqw haqawatuyñiqw yaw um Elias; noqw pētū pañqawu, yaw hisat God lavay'aymatñiwuqamuy amuñaqw himuwa mokiwy añqw ahoy tátyhqat pañqawu. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyñiqw nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqe.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put āawnayaniqat amumi pañqawu. ²² Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ²³ Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniyeq nāwaknaqa nawus soon qa nātamathtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴ Taq hak qatsiy ayo táviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. ²⁵ Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūviwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶ Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmaq w put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas hūmuniqey pan namtaknee, pu Ina, qahováriwuyūqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ö. ²⁷ Nikañw nu umtuy pas súañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwy ep ökit, pay God moñwtunatyayat aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tūkwimi'qa. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alōnti; noqw yuwsiat qótsatiqe pas talqasala. ³⁰ Noqw meh, hakim löyöm taqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mātaqtique, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put ámumyaqam pūwiyuw akw mañuiwuyūñwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórikya, pu lóqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniq w, Peter Jesus aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani sukw úñem-nit, sukw Moses éñem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kíta, hiñqawhqe qe mǎtsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawh q, ómaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkañkañw, ómawuy aw yuñ. ³⁵ Noqw ómawuy añqaww hakiy tónaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuq w, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórikya. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikyaqey pas qa hakiy āawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noq̄w q̄avoñvaq̄w, pumuy tũkwiñaq̄w hanq̄w, kaysiw̄h̄q̄am sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noq̄w meh, hak t̄aqa sinmuy amuñaq̄w tsa'lawh̄q̄e pañq̄awu: Tutuq̄aynaqa, um as itiy tiyot òkwatuw̄ni; taq̄ nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noq̄w meh, q̄alom̄ah̄ik̄wsi put ñuaq̄w, pam pahsat pay a'nò tòqtit, homimiykukañw moañaq̄w q̄òtmokiwtañw. Noq̄w pam put okiwsane', p̄ep̄ qa màtap̄ñwu. ⁴⁰ Noq̄w as ùmi n̄anatuwnayaq̄am hik̄wsit tiyot añq̄w ayo hòroknayaniq̄at nu amumi n̄awaknaq̄w, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pañq̄awu: Is ohi, uma q̄atuptsiw̄ni'yũñq̄am nukushinyunq̄amu! Ya nu hihsavohaq̄am umumum yankañw umuy maq̄sonlaw̄ni? Pew uhtiy wik̄i. ⁴² Noq̄w n̄at pam awniq̄w pay nukpanhik̄wsi tiyot tũvaq̄e, put a'nò homimiykuna. Noq̄w Jesus tuyoy'ewakw hik̄wsit m̄ewaqa, ts̄akw q̄alapsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noq̄w puma sohsoyam God a'nò òq̄alayāt ep aw k̄atayũñwa.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noq̄w n̄ato puma nan̄ap̄ sohsok hihta Jesus hinhtiq̄at ep k̄awuwantotaq̄w, pam put aw n̄anatuwnayaq̄amuy amumi pañq̄awu: ⁴⁴ Uma ìit lavayit hapi u'ni'yũñw̄ni. Nu' Sinot Tiat hapi n̄at sinmuy òq̄alayamuy aw màtaviw̄ni. ⁴⁵ Noq̄w pay puma it lavayit qa m̄amatsya. Pam pumuy amumi tupkiw̄taq̄w, òviy kurs hin puma put m̄atsi'yũñw̄ni. Noq̄w puma as Jesus put tũviñtotanikañw n̄anahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noq̄w puma yuaatotaq̄e, pumuy amuñaq̄w haq̄awa pas p̄avan̄ihq̄at ep n̄an̄wuy'yũñwa. ⁴⁷ Noq̄w Jesus pumuy unañw̄peq̄ tunatyayamuy m̄atsi'taq̄e, hakiy ts̄akw ts̄òpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañq̄awu: Hak hapi inatñw̄aniy añ it ts̄akw p̄as t̄av̄ihqa nuy hapi p̄as t̄av̄ini; pu nuy p̄as t̄av̄ihqa nuy añq̄w t̄av̄ihq̄at hapi p̄as t̄av̄ini. Pi umuñaq̄w q̄an̄ah̄ihtay'taq̄a hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You

(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noq̄w John lavayhtiq̄e pañq̄awu: Moñwi, itam hakiy t̄aq̄at tutwa. Kurs pam uhnatñw̄aniy aw yankañw nukpanhik̄wsiw̄simuy nuhtuñaq̄w ipwanta; noq̄w itam put m̄ewaya, pam qa itamum uñk̄ hinnumq̄w òviy'o. ⁵⁰ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Uma qa m̄ewantotani; pay qa itamuh̄pew'iw̄taqa itamumniñwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noq̄w pam òmi wik̄iwniq̄at aw p̄itutoq̄w, pam Jerusalem aq̄w sutuktaniq̄ey su'q̄alti. ⁵² Nih̄q̄e pam añwu tuaw'aymuy napyeve aq̄w ayata; noq̄w puma ah̄piyyaq̄e, Samariat ep sinmuy haq̄am kitsòkiyamuy aw òki, haq̄am eñem q̄enitotaniq̄ee. ⁵³ Noq̄w pay sinom put qa ts̄uyakya, sumataq̄ pam Jerusalem aq̄w tunatyawmaq̄w òviy'o. ⁵⁴ Noq̄w l̄öyòm put aw n̄anatuwnaq̄am, James-niq̄w, pu John, puma pan yòrik̄q̄e pañq̄awu: Tutuyq̄awh̄qa, um as itamuy pan nakwhanaq̄w, itam Elias anhte' pañq̄awh̄q̄, òñaq̄w ùwiñw̄ h̄awe' pumuy taq̄tsoknani. ⁵⁵ Noq̄w pam namtòkt pumuy q̄òh̄q̄öyh̄q̄e, amumi pañq̄awu: Uma hihta hik̄wsit añ hinmaq̄ey qa m̄atsi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy q̄atsiyamuy qa hovalaniq̄e pitu, pi nu pumuy ayo òyaniq̄e òviy pitu, kita. Noq̄w puma ah̄piy sutsvo kitsòkimiya.

The Would-Be Followers of Jesus

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noq̄w pumuy ah̄piy haq̄amiyaq̄w, hak put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awh̄qa, nu uñ haq̄aminiq̄w uñkmantani. ⁵⁸ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay ima sisikahtayht haq̄e' q̄òlòy'yũñwa, pu s̄umawuy añ masay'yũñq̄am totokpi'yũñwa; noq̄w pi nu' Sinot Tiat haq̄am iq̄òtòy n̄asuñw̄naniq̄ey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañq̄awu: Inuñki. Noq̄w pam pañq̄awu: Tutuyq̄awh̄qa, um nuy nakwhanaq̄w, nu mohti inay amht, pu' uñk̄ni. ⁶⁰ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay pi so'q̄amuy amunyũñq̄am ason amuñaq̄w so'pumuy amyani. Noq̄w um ah̄piy-nen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw̄ suhka put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awh̄qa, nu uñk̄ hinmani. Noq̄w um nuy nakwhanaq̄w, nu mohti ikiy ep yesq̄amuy amuminen òq̄alat, pu' uñk̄ni. ⁶² Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Hak p̄asay q̄òritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa àpiyniq̄ey anta.

¹ It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lólóqmuý ańqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pańsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Pas as űyi tukwsiwtaqa a'nóniqw, tumal'a'yat híkiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nánawaknaq, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma ańqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy ańqe' ayatani. Noqw uma mamńatuy amún hakimuy kwékewhtuy amúnyuńqamuy amuhpa' hinnumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sówu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuńaqw lóyóm haqam kımı pake', mohti pańqawmantani: Nam yep kivit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuq, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaq, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kive qate', hihta umuy nopnayaq, put uma nósmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kınawit kikinuntinumni. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiq, umuy pás taviye', hihta umumi tunósvofahtotaq, put uma nósmantani. ⁹ Nen uma pep tütuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pańqawmantani: God mońwtunatyat umumi hayińw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiq, umuy qa pás taviyaq, pep kitpiponen pańqawmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep qóat itamumi húrstiqtat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuńwi: Pas as God mońwtunatyat umumi hayińw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pańqawni: Hisat God sinmuy amuńem hin yukuw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuńem is óhini. Put talóńvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kánanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns
(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqe pam pańqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaq, uma nāp umuhtunatyay ańq, qa lasya. Oviy hisat hin yukiltniqat aw pituq, umuńem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuńem-nikańw pu Sidon ep sinmuy amuńem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaq, puma soon qa anahaat yūyaht, qóhtsaptosome yesvani. Pan puma namtaknayani, nāp tunatyay ańq lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nátsokaya? Uma nāt maskimiq tūviwyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy ańq távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam ańqe' nankwusaq, hahlaykahańw ahoy ókikhqe pańqawu: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhikwism itamumi tuqayvastota, itam uhnatńwaniy aw yankahkańw amumi pańqawaq'ó. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Nu Satan talwihpikit an óńaqw posq, tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsútsu'tuy-nikańw, pu putskohmokyunqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy óqalmaqa, pu tuwqat óqalayat sohsok aw'i. Noqw óviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikańw híhikwism umumi tuqayvastotaq qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatńwani óveqatsit ep pey'yuńwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices
(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy an hahlayhtiye, pańqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit-nikańw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat an wuwni'yuńqamuy, pu qaúnatuy amumi tupki'tat, titipostuy amunyuńqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uńniq, súanta. ²² Sohsoy himu Inay ańq inumi noiwa. Noqw hakiy God Tiyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiynihqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tíat, hakiy put mahtaktaniq, pam píwu. ²³ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi namtókt, pay púmuy-sa amumi pańqawu: Hakim uy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi súahqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniq, pu an momńwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nánawaknahkańw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikańw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuptut, put aw tuwantaniqe aw pańqawu: Tütutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqw Jesus put aw pańqawu: Ya tutavot an hin pey'ta? Um hin an túnwanta? ²⁷ Noqw pam lavayhtiye pańqawu: Um God Uhtutuyqawhqaq sohsoq uh'unaiway akw aw unaiway'tani, pu sohsoq

uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uh'òqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqw pay pam nēnem qenitaniquey nāwaknaqe, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinosñwa? ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put ñuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, òputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹ Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yórikqe, pay put ehpeq yūmosaa. ³² Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pituhqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³ Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put òkwatuwa; ³⁴ Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat añ somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wíki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵ Pu òviy qavoñvaqw pam ahpiynikañw, sunat sīvat hórokna, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqe hóyokiwtaqat sohsokniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisivni, pam kita. ³⁶ Taay, ya unñiqw imuy payhkomuy amuñaqw himuwa tāqat tūhototaqat sinosñwaata? ³⁷ Noqw pam pañqawu: Pay hapi put òkwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noqw pumuy pañ haqamiyaqw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mātsiwhqa, kiy ep put pās tavi. ³⁹ Noqw pam hakiy Mary yan mātsiwhqat tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataqw aw túqayta. ⁴⁰ Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātapp, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam unñiqw qa hinta? Um òviy aw pañqawh, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hihhihta pis'oghintaqe qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūk w hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11

Jesus' Teaching on Prayer

(Mt 6.9-13; 7.7-11)

¹ Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqw, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqat pan'i. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuw. Nam uhtunatyā túwaaqatsit ep pasiwhiti, òveqatsit ep hin pasiwhitiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunòsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhtotiqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pólavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin un máqaniqe òviy qagtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayhq, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy túviñtotani; nen uma put makiwiyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññóykinayani; noqw umumi hōtsíltini. ¹⁰ Pi hak hihta túviñtaqa hihta makiwñwu; pu heppa túwañwu; pu pōññóykinayaqat aw hōtsíltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy náatniqw, uhti ūmi pólavikit túviñtaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwuy òviy túviñtaqw, ya sen um tsúat put máqani? ¹² Hal sen pí pam nòhut òviy túviñtaqw, sen um pútsokhmoktaqat put áawnani? ¹³ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yuñwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy túviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kātayyuñwa. ¹⁵ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat pañqawu: Pam nukpanhikwsiwimuy moñwiyamuy Beelzebul aw yankañw nukpanhikwsiwimuy ipwanta. ¹⁶ Noqw pētu put aw tuwantotaqw, pam kátatayhpit hihta tuawí'taqat òñaqw pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna.

¹⁷ Noqʷ pay pam pumuy tunatyayamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyahnehpewhtiqa soon qa kīqōtini; pu kīvit nehpewhotiqam nātsike', soon haqami ōkini. ¹⁸ Noqʷ ōvīy kurs Satan nehpewhotiqw, ya hin put moñwtunatyaaat wūnuni? ¹⁹ Noqʷ kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqʷ, ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsānhkiye', umuy suhput-snayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God ōqalayāt akw nukpanhihikwsimuy ipwantaqʷ, suyan hapi God moñwtunatyaaat umumi pitsiwiwta. ²¹ Pi tāqa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pās oyi'tañwu. ²² Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqōyyuwsiyāt aw taqa'nañwayāt nawhke', hihta himuyāt kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumunhiqqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumun tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit
(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqʷ yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuhwnaniqe ōvīy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqʷ yámakqey aw áho'y'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pās maspiwkañw lomahintaqat tūwawu. ²⁶ Pahsat pu pam ahpīyēn tsāne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu. Noqʷ puma aw yuñe', ep ki'yuññwu. Noqʷ hakiy qatsiāt añknihqqa mohtiwāt epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noqʷ pam yan yuaataqʷ, hak wuhti sinmuy amuñaqʷ kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Nāspi hak uñ tihta. Piw pihuy akw uñ yōyoñna. ²⁸ Noqʷ pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Nāspi hakim God lavayiyāt aw tūqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kitanikañwo.

The Demand for a Miracle
(Mt 12.38-42)

²⁹ Noqʷ pan sinom sūmi hūrs tsovawmaqʷ, Jesus yuaativaqʷ amumi pañqawu: Ima pu' qatsiṽaptsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kātatayhpit hihta tuawi'taqat aw yōrikyaniqey nānawakna, Nikañw puma soon kātatayhpit aw yōrikyani, hal pas sūkw kātatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayat Jonas qatsiyāt ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsōkit ep sinom Jonas qatsiyāt ep hiniwhitiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqʷ pay ōvīy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsiṽaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhitiqat akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqʷ, tatkaqʷ moñwi-wuhti pu' qatsiṽaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwñiyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwñiyāt aw tūqaytaniqe ōvīy pas tūwalañhahaqʷw pitu. Noqʷ meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqat aw pituqʷ, Ninevet ep sinom pu' qatsiṽaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwñiyamuy ep suhput-snayani; ispi puma Jonas lavayiyāt nanaptaqe nāp tunatyay añqʷ lasyaqee. Noqʷ meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqe yep'e.

The Light of the Body
(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqōhit úwiknat, haqam qamātaqpuve put tavi, sen hihta sīvut akw put kuhta. Pi pam put tsotsōkpiyāt ep tsokaqʷ, ep yuñtaqam tālat tāyuññwu. ³⁴ Hakiy pōsiāt tokoyāt aw talni'tañwu. Noqʷ ōvīy kurs hakiy pōsiāt pasiwtaqʷ, pay tokoyāt añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiāt qa pasiwtaqʷ, pay tokoyāt añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵ Ōvīy um tunatyaltiqw, uhpe tāla qa qōmawvani. ³⁶ Paniqʷ ōvīy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatalaniqʷ, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqōhi suyan tālat talni'te', umi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqʷ pam yuaataqʷ, hak Pharisee-sinom put tūtsama. Noqʷ pam kīyāt ep pákihqe, qatuptu. ³⁸ Noqʷ pam mohti qa māvaqat tūmoytaqʷ, Pharisee-sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noqʷ Tutuyqawhqqa put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kuckyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwañw'ewayhtotit thurkwanayaniqey- sa tunatyayyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰ Uma nūanhihtuu, puyaw ōvaqenihqat yúkuhqqa ahsonñaqwñihqat qa enañ yukuqʷ ōvīy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tūookwatuwyanihkañwo; noqʷ pep pu' amuhpa' ahsupoq kwañw'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee-sinomu! uma pi umuh'uyiy añqʷ nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noyañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God

qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosniñqat añ piwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sinomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkage tsotsókpit pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqam, pu Pharisee-sinomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tütuamit qa mātayaqat anyuñwa; noqw sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqw qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqavon lavyaytiq, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltoynayañwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸ Pas pi öviy uma umunamuy hiniwhitpuyamuy navoti'kahkañw amūn unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ō; noqw uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniqw hapi öviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰ Noqw God pu' qatsivaptsiwyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhni-whqat añqaww qōyaniwyaqat ahpiy'o, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsiyamuy ep piwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi sūañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqw pam pumuy amumi yan lavayhti, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw pās ö'qaltivayaqe, pam hihihita lavayhtiniqat öviy aw qa tütuyayya. ⁵⁴ Hísatniq wunahñqawhqa nanapte', put nēveltoynayanige öviy moqmani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy

(Mt 10.26-27)

¹ Noqw añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltige nuñwu pay nānami wukukutotaqaw, Jesus put aw nānatuwñayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa ūnaiwyuñwani. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaytini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwani. ³ Pantaqaw öviy hihta qamātakupve haqawa lavayhti, pam tālat ep nanaptiwantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiq sawiwiykuyaqaw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwani.

Whom to Fear

(Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu piwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aqaw tūvanigeq aw öqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat öviy huyiwyañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiñwu. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Öviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpewi lavayhti, pam pantaqaw put ahpiy ayo yukiw-mantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakaptsilavayhti, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiw-mantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwitiy, sen öqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqaw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqaw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqw haqawa sinmuy amuñaqaw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhqa, pam hihta itahmakiway añqaw nuy máqani. ¹⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yūkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwiniqey

qe'yani. Pay sino hihta nihti'tanig qe paniq̄w òviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pásaat a'nò hihta aniwna. ¹⁷ Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu pañso sohsok inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihtiwtaqat wūhak yahsañwuy aqw pitsiwtaqat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hīhikwni; nen um hahlayni. ²⁰ Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu ñasta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhhiiksi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹ Noqw pan hapi i' hak nēñem-sa hihta tsolantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw òveqatsit ep God atpip pas òokiwni.

Trust in God
(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniq̄w òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, piw umuhtokoy ēñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūyuyañwu, piw qa hòqyañwu. Puma qa koyoki'yuañwa, piw qa tuoyhki'yuañwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuañqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqw kurs uma hihta sus'òwihintaqat kurs panhtotnik, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuañwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuwsita. ²⁸ Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwawanikañw, qāvo pam qōpōmiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma òwituptsiwni'yuañqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōñōsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawyuñwani, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat an hinwisqam sohsok iit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok iit hihta haqni'yuañq'ò. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwani; noqw sohsoy iit himu umumi noiwni.

Riches in Heaven
(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwani tōnawhohyamuy; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuañwe' put huyayani; nen akw sinmuy òkwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy òveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwiñwuqat nēñem tutwani. Pi òveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiyy haqam nāñuiwhqat añw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqōhiy ūwikni'yuañwani. Noqw ason pam ahoy pite', pōññōykinawq, puma nuhtayyuñwe', eñem sūhōtaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunòsvoñhahtat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayiñq pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaqw, pas puma tumal'a'yat hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hísatniqw uyiñwu pituniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat aw pákiniqw, pam pánani. ⁴⁰ Pantaq̄w òviy uma piw pás moñwvas'iwyuñwani. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Sinot Tiat pituni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noqw Tutuyqawha pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwiat haqaminiqey sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtapq, pam pumuy añsakis tunòsmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³ Noqw kurs put moñwiat pite', put nāt suan hinmaq̄w put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwiat qa sohsok hihta himuy aw put moñwtapni. ⁴⁵ Nikañw kurs pam tumal'aya moñwiat qa its pituniqat unañwpeq pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw, hīhikwive', honaqkuyit akw

hōnaq'iwatani. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiq qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noqw pam nawus qatuptsiwni'yuñqamuy amumum kãnavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiq tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwmantani. ⁴⁸ Nikañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwmantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñw. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuiyamantani.

Jesus the Cause of Division
(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniq pitu. Noqw is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰ Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiw. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan soñantsaniwni. ⁵¹ Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat òviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa sūnahpa'yaniqat òviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūkw kive tsivotnihqam nãtsikiwtamantani. Pahyom lōqumuy amuhpewiniq, pu lōyōm payhkomuy amuhpewi. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpewhtimantani; pu tiat nay ehpewhtimantani. Yuat tiy mānat ehpewhtimantani; pu māna yuy ehpewhtimantani. Pu mō'wi'taqa mō'wiq ehpewhtimantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpewhtimantani.

Understanding the Time
(Mt 16.2-3)

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tãvañqw òmawuy kuyvaqw tutwe', ãpiy pay pañqawañwu: Añqw yōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaqw hūhukq uma pañqawañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sōniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaqw òviy haqe' qalawmaqat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent
(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoqw uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniqum um hin put amum namivōhikniqey qanãtusit'amantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ lōlōkintaq, pam uñ solãwamoñwit aw noaqw, pam uñ siviimi pãnani. ⁵⁹ Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañqaw yãmakni; pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisse', pep pu' pañqaw yãmakni.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqawa: Yaw hakim Galileet añqw God enem kanēlot nīnayaq, Pilate solãwamat pumuy qōqyaq, uñwaam kanēlot uñwáyat enañ namiqwrilti. ² Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaq, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini. ⁴ Ūra Siloam ep wupaki sahpukqe, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya ūmuyniq puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tãqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūyi'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pãyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsañqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hãk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoyñani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsañqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep háqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy òputañwuqat akw tuyqawiwtqa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put tūwahqe, put wãñwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God

hihtata. ¹⁴ Noq̄w Jesus nasuñwintalönnit ep put qalapt̄sinaq̄w, öviy tsotsvalkive moñwi itsivutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talönnit añ tumalay'yuñwini. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalöñvaqat epyani. ¹⁵ Noq̄w Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Um nawip'ew hintaqa! Ya uma qa nanap nasuñwintalönnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añq̄w mätapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noq̄w meh, Satan it wuhtit, Abraham tıyatnihqat paypakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tıyat akw söma. Noq̄w puyaw nu nasuñwintalönnit ep put mätapqe, öviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noq̄w pam yan lavayhtiqw, put ehpep'iwıyñqam sohsoyam hamanhtoti. Noq̄w sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsoq hihihta qaöwıtumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyaaat hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-ıyıt pösıyat anta. Put hak täqa kwúsuhqe, päsay ep üya. Noq̄w pam wuñwqe, pas wukotskiniwhtı. Noq̄w masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast
(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pëkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilaq̄w, pam sohsoy pëke, kita.

The Narrow Door
(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aq̄w hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas hikiyom ayo nõñakni? Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' qenit hõtsıwat añ yuñniqey qa nãtusıtotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwhqam aw yuñniqey tuwantotani, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hõtsıwmıq uhtaq̄w, pahsat pu as uma ihpaq̄w hoñkahkañw, uutspıt pönõñöytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hõtaa, kitotani. Noq̄w pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háq̄aq̄wyaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtıvayani: Ura itam utpıp nõñõsa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noq̄w pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háq̄aq̄wyaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaq̄w ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwıt hintsatskaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñurıtotani. Noq̄w Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaq̄w uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. ²⁹ Pu sinom hõpaq̄w ökini, pu tävañq'ö, pu kwiniñaq'ö, pu tatkaq'ö; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noq̄w meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem
(Mt 23.37-39)

³¹ Noq̄w ép täwat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw ökihqe, aw pañqaq̄wa: Um yámake', yañq̄w ahpiyni. Taq Herod ün nınaniqey nãwakna. ³² Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put İsawuy aw pañqaq̄waa: Meh, nu hapi nukpanhihikwsimuy nuhtuñaq̄w ipwanta, pu tıqalapt̄sinta, pũu, pu piw qãvoo, pu päyıs talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aq̄w hoyhtani, pu qãvoo, pu lõtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añq̄w nãp haqam súlawhtini. ³⁴ İs ohı uma Jerusalem ep sínomul İs ohı umuñemil! Uma pi God lavay'aymuyatuy qõyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqõyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowãkokuhtı timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noq̄w uma hapi qa nãnawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noq̄w nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituq̄w, uma pañqaq̄wani: Tutuyqawhqa natıwanıyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, kitotani. Noq̄w pep pu' uma inumi piw yórikyani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalönnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaq̄w hakıy pas mohpeqñihqat kıyat ep tũmoyta. Noq̄w puma put aw pás tunatyawıyñwa. ² Noq̄w meh, hak täqa pãmoktıyat tütıyħqa Jesus apıyevı qatu. ³ Noq̄w Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalönnit ep hakıy qalapt̄sı-nanıq̄w pam súanta? ⁴ Noq̄w puma qa hiñq̄aq̄wa. Noq̄w Jesus put ñuahqe, qalapt̄sınat,

mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakas-vokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalōninit ep hōtsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañqw pu hōroknani, nāmahin pi nasuñwintalōniniq'ō. ⁶ Noqw puma kurs hiñqaqwani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam tūtsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma nūnukñwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nāñuiwhqat ep nōviwhqat ep un tūtsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qātuptuni, taq nāp hisat pi sen un tūtsamqa uhpēnihqe hakiy pas pavan sinot tūtsamht, ⁹ Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kītani. Noqw pahsat pu um hamanhini, susqalaveq qatuptuniqee. ¹⁰ Um qa panhtiqw, ason hak un tūtsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw un tūtsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hōyokni, kītani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam un kaptsi'yuñwani. ¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhntini; pu nāqahihataqa hapi a'nō hímuniwhntini. ¹² Pu Jesus piw put tūtsamqat aw pañqawu: Um wukonove', qa uhkwatsmuy tūtsammantani, piw uhsinomuyu, piw uqlaq kahaksinmuyu; taq ka puma soon qa un tūtsamyawq, pay pam ūmi ahoytiwni. ¹³ Ason um tūnopnanik, an ōokiwyaqamuy tūtsammantani, pu qapasíwyuñqamuyu, pu qayaktaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ūmi put an ahoytotaniq'ō. Pay ason an sūanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast

(Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtumatayay ep nōsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy tūtsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, tūtsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yanigey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat tūihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanasnāwamuy tumalwawakastuy tūihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, ōviy kurs hin awni. ²¹ Noqw ōviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiñ āawna. Pahsat pu ki'taqa itsivutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kikiskat aw'i; nen um an ōokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasíwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nāt ep qeni. ²³ Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pōnawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tūtsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nōsni.

The Cost of Being a Disciple

(Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus amumya. Noqw pam namtōkqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nōmay, pu timuy, pu pāvamuy, pu tupkomuy, pu qōqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nāp qatsiy enañ aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñkwisiwtani. ²⁷ Pu nahoylehtsiy qa yankañw inuñkñihqa pas soon inuñkwisiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa ōmi wupakitanigey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat an wūwani, sen aw aptsi'nitaqeyu? ²⁹ Nāphisat pi pam as qaqatspiyat yukut, pay kurs hin put aw yúkuminiqew, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwtivaye', ³⁰ Pañqaqwani: I' as kīwat, pay kurs hin aw yúkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpokte', ya sen pam qa mohti qatupte' an wūwani, sen pay pam pakwút-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawwatoqat añwutaniqeyu, pam sunāt-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ō? ³² Noqw kurs pay hinniniqew, nāt mi' pas yāvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noqw ōviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsoq hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñkwisiwtani.

Worthless Salt

(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nikañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pi hakim put maspayañwa. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

15

The Lost Sheep
(Mt 18.12-14)

¹ Pahsat pu moñwit eñem sivat òmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tũqayyuñwiqe aw hõyokya. ² Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqawa: Tuwat i' tãqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunõshomhta. ³ Noqw pam tũwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiqe pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivõt-sikip sunat kanelvok-muy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mãtapt, pu haqaminihqat heptoni, pas tũwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykaniw sukpa' tsoki'kaniw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sũka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep õveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqam sũanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qõtsãsiwat himuy'kaniw, sukw haqami hintsanni. Puyaw pam wiñqõhit qa ùwiknat, ahpave maspe', pãshepni, pas ason put tũwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sivat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kitani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqawu: Hak tãqa lõqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsãywa nay aw pañqawu: Inaa, as um hihta ùhimuy añqw imakiway nuy mãqani. Noqw pam hihta akw qãtuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wũhakis talq, pay tsãywa sohsok hihta himuy tsovalat, yãvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotõñosti; noqw put apha' himu sũlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nãtuwikta. Noqw pam haqe' pãsay aw put hõnaqw, pam pitsõtivokmuyatuy lãlayi. ¹⁶ Noqw pitsõtım hihta pahpuyat nõnovaqw, as pam put õyniqe amumi kwanwãytuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unañwtalawwaqe pañqawu: Istãthihi! Kaysiwñqam inay eñem hihta õviy tumalay'yuñqam nõsiwhqat qarũrumnayaqe, akwsiñwani'yuñqw, nu yephaqam tsõñmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qãtuhqat ehpewi qaanhiti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewayniñkanw uhtinihqey pan tũñwantiwini. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kitani. ²⁰ Pu õviy naat wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nãt yãvaqniqw, naat put tũwahqe, ehpewi wãrikqe, kwapkaqe sũmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qãtuhqat ehpewi qaanhiti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewayniñkanw uhtinihqey pan tũñwantiwini. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pañqawu: Uma pew yuwsit susnukñwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnayat, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wivakiwtaqat pew wikye', nĩnayani; noqw itam nõnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as soñawnen mokit ahoy tãtayi; i' as kurs haqamini ahoy nãtuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wũyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kimi hayiñwinaqw, ep lãlenyaqat, pu tivaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wãñwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put tũviñta. ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wivakiwtaqat put eñem nĩna, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsĩnaqe õviy'o. ²⁸ Noqw pay pãvaat itsivutiqe, aw pãkiniqey qa nakwha. Noqw õviy naat aw yãmakqe, aw kuwawayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Istãthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ uñem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhiti. Noqw nu ikwãtsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nãhulyayaqamuy amuhpa' un hihta akw qãtuhqat sohsok'o. Noqw pam ahoy pituqew, ãpiy pay um put eñem wakashoyat wivakiwtaqat nĩna. ³¹ Noqw naat put aw pañqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu ùhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsitote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen mokit, ahoy tãtayi, kurs haqamini ahoy nãtuwiwa.

16

The Dishonest Manager

¹ Pu piw pam put aw nãnatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Hak kahaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwiyat ãawnaya. ² Noqw pam wãñwayhqe, put aw pañqawu: Ya nu

it hihta navota? Um hin hihta ihmuy as tunatyawtaqey nuy āawnani; pay um soon pāpu hihta ihmuy aw tunatyawtani. ³ Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañweq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkinig'ō. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. ⁴ Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo tüviwhq, sinom nuy kiy ep pās taviyani. ⁵ Kítaḥqe, òviy pam moñwíyat aw pòiwuyñqamuy nānap wāñwayḥqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwiy aw pòiwta? ⁶ Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, lōq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷ Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa hihsa'haqam pòiwta? Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit sōhōvosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, nālōp sunat pēnaa. ⁸ Noqw put moñwíat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhtiḡw òviy'o, nāmahin pi as pam qa súan hinhtiq'ō. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa ūnatu. Noqw pay tálát añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹ Noqw nu umumi pañqawu: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nennem tūkwatslalwani; noqw ason umuhimu sūlawhtiḡw, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw òkinayani. ¹⁰ Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹ Paniḡw òviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsaniḡat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyiniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya lōqmuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, sūkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímuni. Kurs hin uma káhakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwini.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noqw Pharisee-sinom sīvat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwaya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniḡw pas hímuniḡa God-niḡw tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pituhqat aw pahsavo hin hinwisniḡa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam piwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayaniḡw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushihsay pey'taqa alòntiniḡw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nōmay mātápqa piw sukwa amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak kahaktaqa tsatsákwmòtsaput a'nò hihkay'taqat yuws'i'kañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan mātisiwhqa put hōtsíwat epeq taviwa, u'yasanikañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as ñas'ew pam kahaktaqat nōnōspiyat añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noqw popkot òke', okiw put uyayat añ leñiñsmítotañwu. ²² Noqw ahpiy pantaqḡw, i' okiwsino móki, Noqw God hoñviaymat put òmiḡ wikyaqḡw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqe āmiwa. ²³ Nihqe maskiveḡ kánavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴ Pu pam tsa'lawḡqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy òkwatuwe', peḡw Lazarus hōnaqḡw, pam malatsiy tsukuyat kúyit aḡw mórokrat, ileñiy hukanani; taḡ nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kánavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat òmahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat òmahta. Nit pu' pam suyan unañwtiḡw, umwa tuwat kánavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nò tupqa yukilti; pantaqḡw òviy as yañqw umumiḡyaniḡam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw peḡwaniḡam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kíyat aw put hōnani. ²⁸ Taḡ nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqḡw, puma qa tuwat peḡw kánanvotpi aḡwyan. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy oyí'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwini. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiḡw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tátaḡḡw soon tūtuḡsiwani.

17

*Sin**(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)*

¹ Pahasat pu Jesus put aw nánatunwayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavöhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'öhini. ² Kurs hak imuy tsätsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'öhini. Pay pi tatam mäta put kwapkaqe häyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tüviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ümi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yúkuni. ⁴ Pu kurs pam tawat ep tsañe'sikis ümi qaanhte' put tawat ep tsañe'sikis üminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yúkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawu: Um okiw itahtuptsiwniy aw hóyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhq pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptsiwni'yuuñe', nāmahin pi pam mustard- uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine- tsokit nāipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqawqaw, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasnaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸ Sōoni. Um yanwat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nōsni, pu hikwni, kítani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sōoni. ¹⁰ Noqw pay pan hapi öviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqawani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria- tutskwat, pu Galileet- tutskwat pañ qaqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tütuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqawu: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy ökwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy tūwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtōkt, pu pas tōnay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukniq nātuvaqe put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya qa pakwtnihqam powaltoti? Noqw ya ima peptnihqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

*The Coming of the Kingdom**(Mt 24.23-28, 37-41)*

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat ima Pharisee- sinom Jesus tüviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyayat qa susmataqpuva pítuni. ²¹ Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kítani. Ispi meh, God moñwtunatyayat yep umuhsonveniç'ö. ²² Pu pam put aw nānatunwayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talōñvaqat ep umumunniqat nānawaknaniq, soon pam antani. ²³ Noqw ephaqam sinom umumi pañqawani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noqw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoq tālawvañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italōñiy ep hinhtini, hisat píte. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsivaptsiwyuñqam nuy hihhihta akw okiwasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noqw ura Noat qatsiyat ep hin yēsiwhq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítuq'ö. ²⁷ Ura puma nōnova, hihikwya, nōmalalwa, puwsuñwalwa, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. Noqw pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, hihikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kilalwa. ²⁹ Noqw ura hisat Lot Sodom añqw ahpiyniqw, ep tawat ep üwiñw hihta sikañpik owat enañ ñaqaqw lōhōhōykuqe sohsokmuy kīçōta. ³⁰ Noqw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaqtiq'ö. ³¹ Put talōñvaqat ep kits'oveqnihq pañqw hāwe', nawus soon hihta himuy öviy ahpami papkini, sūwayaniqe öviy'ö. Pu piw pasveniç'qa qa kimii. ³² Uma Lot nōmayat u'ni'yuuñw. ³³ Qatsiy ayo taviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo tāvini. ³⁴ Nu umumi pañqawni: Put tōkilat ep hakim löyöm sūkw puvuwhpit añ qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁵ Hakim löyöm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁶ Hakim löyöm pasve hinnunni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw.

³⁷Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaw: Háqamni, Tutuyqawhqa? Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Pay haqam himu mokputniqw, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltñiwu.

18

The Parable of the Widow and the Judge

¹Noqw sinom sutsep nānawakne', qa nan'eknayaniqat Jesus pumuy tutuqaynaniqey nāwakna. Nihqe òviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiqe, ²Pañqaw: Haqam kitsókit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³Noqw pu piw pay pep hak koñnalavu qatu. Noqw pam hak wuhti tāqat aw pítuhqe aw pañqaw: Um inuñem ituwqay aw nāoyini. ⁴Noqw pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq pañqaw: Pay as pi nu God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵Noqw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay òviy nu eñem nāoyini. Taq pam añk sasqe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶Pu Tutuyqawhqa pañqaw: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa sūanhinmaqa hin lavayhtiqat napataa. ⁷Noqw puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw tálò'nikañw, pu tókilat añ tsaykitaqamuy amuñem qa nāoyini? Ya pam sōwuni? ⁸Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyini. Noqw pay pi as pantaqaw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yuñqamuy túwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yuñwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰Hakim lōyóm tāqat nāwaknaniqey God Kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sinoniqw, pu suhka moñwit eñem sivat òmalawhqa. ¹¹Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sivat òmalawhqa an'i. ¹²Nu tsañ'esikis talòhwintihqat añ lós napwalañwu. Nu sohsok hihta ihimuy pakwút-sikivo sun oyiwtatqat añqw sūp oyit ùmi nōañwu, kita. ¹³Noqw moñwit eñem sivat òmalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew òmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat òkwatuwni, kita. ¹⁴Nu umumi sūañqawni: P'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpuy'o. Pi nāhihtataqa qahimuniwhitini; noqw nāqahihataqa pas pavan himuniwhitini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat òviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶Noqw pay Jesus pumuy wāñwayhqe pañqaw: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākw qa an kwūsuhqa soon pañso pákini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqaw: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹Noqw Jesus put aw pañqaw: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ùyuni; um hakiy qa atsátoynani; um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹Noqw pam pañqaw: Pas nu itsákyo añqaww ñit añ ahsupoq hinma. ²²Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqaw: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta ùhimuy sohsok huye', añ òokiwyaqamuy put huytani. Nen um òveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw káhaknihqe òviy'o. ²⁴Noqw Jesus put pas qahahlayhtiqw navotqe pañqaw: Pas añ hihta akw káhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniniqam amuñem qa tūvoshinta. ²⁵Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pòrokput añ pákiniqw, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pákiniqw, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶Noqw hakim put nanaptaqam pañqaw: Noqw pantaqaw hak sen ayo yámakni? ²⁷Noqw pam pañqaw: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸Pahsat pu Peter pañqaw: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat unñk nankwusa. ²⁹Noqw Jesus pumuy amumi pañqaw: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat òviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰Pi pam yep qatsit ep pay a'nó hóyokput òmahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

*Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)*

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyā. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaq, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasani; pu inumi tōhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqat puma qa mātsi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw òviy'o. Pu pam hihta pañqawhqat puma qa māmatsya.

*Jesus Heals a Blind Beggar
(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)*

³⁵ Pu ahpiy pantaq, pam Jericho-kitsókit aw hayiñwinaq, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy gaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwsiq, pam navotqe, put tūviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añq, sinonihqa haqaminihqat puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawqa. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituq, Jesus put tūviñtaqe, ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu uñ hintsaniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tálawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tálawnā. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tálawnā; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pituhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy amuñaq, mohpeq'a; nihqe kākak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hūrs hintaq, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe òviy'o. ⁴ Nihqe òviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniñiqw òviy'o, ⁵ Noqw Jesus put háqamniq aw pituhqe, òmi tātayht, put tūwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtiqe, pañq hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsina. ⁷ Noqw sinom put aw yórikaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawqa: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyavaq, wiatniqe òviy amumnihqat pañqawqa. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptqe, Tutuyqawhqat aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat òkiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hóyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talòñvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nōña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhitiq, òviy'o. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhotiqamuy hēve', ayo óyaniqe pitu.

*The Parable of the Gold Coins
(Mt 25.14-30)*

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaq, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aq, pitotoqe òviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātaqtiniqat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw òviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe òviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pitunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtnihqamuy wáñwayht, amumi pakwút-sikip sunat sivat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yuñwii. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtaqam put aw qa suhtaq'ewyaqe añ hakiy hōñaqe pañqawqa: Itam it itamumi moñwiwtaniqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaq, pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sivat óyahqey pumuy wáñwayniwyaniqat pam pañqawu, puma huhyaq, hihsa'haqam pi hak aw hóyoknañw, navotniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pituhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sivat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sivat hóyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um sūanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa hímuniqat ep qa paysoq hintsana, òviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñwiwtani. ¹⁸ Pahsat pu añkniqat pituhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sivat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hóyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu: Pay òviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñwiwtani. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka pituhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, òviy nu it hōhōnpit ep put mōki'ta. Um pi a'nō unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlavayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nō unañway'taqw put navoti'ta.

Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put höqñwu. ²³ Ya hinoqwu nu nuy pantaqwu tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiñwu, nu pite', ihmuy-nikañwu pu put ep ahsatit enañ ömahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sivayat nawhkiyat pakwút-sikip sunat sivat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqwu puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat siva'y'ta. ²⁶ Noqwu pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu ñastanihqa hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwtaniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamye', inutpip qóqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqwu Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mäsiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañwu, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqe. Nihqe pam löqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat túwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wúvi. Uma put ñaht, añqw wikni. ³¹ Noqwu ason kurs hak umuy hinoqwu put ñañahqat túviñtaqwu, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw öviy'ö. ³² Noqwu ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqtat an yori. ³³ Noqwu puma morohyat ñañahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqawu: Ya uma hinoqwu morohyat ñañaha? ³⁴ Noqwu puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaqw öviy'ö. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpata, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqwu, sinom pōnawit yuwsiy ahpata. ³⁷ Pu öviy pam kitsókimi hayiñwnaqe, pāpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniqwu, pahsat pu sohsoyam put añk wisiwtaqam pas tōnay añqe' God tayawintivaya, pu pam sohsoq hihta qaöwítumaltaqwu, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitútoqa tayawintiwa. Nam öveqatsit ep kwakwhat yēsiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptsitiwaa. ³⁹ Noqwu haqawat Pharisee- sinom sinsonñaqwu Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa ūmi nānatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noqwu pam lavayhtiqtat amumi pañqawu: Nu umumi súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqwu, soon yan o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noqwu pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tátayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepahaq pu' kwakwhat yēsiwiniqat haqe' qatsqat māmatsyani! Noqwu núñwupi umuhposi qatālawwa. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqwu, umuhtuwqam namurulnit akw umuhkit-sokiy pōnokni, nānan'ivaqwu put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy éñaña. Noqwu pep qa haqam owa nāp qeniye ep akwsiñwini, ispi Sus'oveqnihqa umumi pohtaqwu, uma put qa mätsi'yuñq'ö.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kíyat aw pákihqe, pep hihta huhyayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqwu ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqwu uma soq put uuyiñtuy kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God kíyat ep tütutuqayna. Noqwu pay God awwat mohpeq momñwit-niqwu, pu tutavot tütutuqaynayaqam-niqwu, pu sinmuy amuñaqwu pavansinom, puma hin as put nānayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pás túqayyuñqwu öviy'ö.

20

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God kíyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuawit yuaata. Noqwu God awwat mohpeq momñwit-niqwu, pu tutavot tütutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw ökihqe, ² Aw pañqawu: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta öqalat aw yankañwu iit hintsaki? Ya hak un it öqalat maqa? ³ Noqwu pam lavayhtiqtat amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy súkw hihta túviñtani. Noqwu uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Ya pam haqawqwu put makiwa? Sen öveqatsit añq'ö? Sen sinmuy amuñaq'ö? ⁵ Noqwu puma put nānami yuaatotaqe pañqawu: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqwu hinoqwu uma put aw qa tütuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq'ö kitotani? Noqwu soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqóqyani. Pi púmuyniqwu John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷ Noqwu öviy puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay kurs pi hin put háqawnihqat itam pañqawani. ⁸ Noqwu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay öviy nu piw soon hihta öqalat aw yankañwu iit hintsakqey umuy āawnani.

*The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)*

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa ōvat uyht, tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, wūyavo yāvoqhaqamii. ¹⁰ Pu ōvat kwañwtinisavotiqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwniyat añqw put maqayaniqat ōviy'o. Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam put wuvahtotat, qa hihta hintaqat pañqw hōnaya. ¹¹ Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaqat pañqw lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw sukw pumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put ōputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taqa pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yōrikye', kaptisitotani. ¹⁴ Noqw ovauyit tumalay'yuñqam put tutwaqe, nānami lavayhtotiqe pañqawa: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaqaw, himu himuatniqa itahhimuniwhhtini, kitota. ¹⁵ Pu ōviy puma ovauyit añqw qalavohaqami put wikyat, nīnaya. Taay, noqw ya ovauyi'taqa it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñqamuy qōye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqawa: Soon pantani. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti, yan'i. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

*The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)*

¹⁹ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumum put lavayiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ō; nihqe ōviy puma āpiy put huayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰ Noqw ōviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq'ō. Nen puma put lavayiyat unahepye', pep tutskwat ep ōqalayay, pu tunatyayaw aw put mātapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw, um suan yuaatakañw hihta sūantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayaw tūtutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ōoyaniqaw, pam sūanta, sen qa sūanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknaya. Ya i' hakiy pitsañwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsañwaat. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar suan himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kātayūñqe, pay qa hiñqawa.

*The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)*

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawaqam put aw ōki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸ Aw pañqawa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tūmuy'kañw mokq, put pavaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tūoymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsāne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tūmuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw añknihqqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tūmuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñknihqqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsāne'nihqam put nōmatotawq, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya ōviy sinmuy ahoy yesvaqaw, pam hihtawat pumuy tsāne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwālwa. ³⁵ Noqw pay ima hakim mokiwuy añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep ōkiniqey pay ep pāvanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwālwani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyuñwani. Puma ahoy yesve', God timatni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqwa ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaat-nihqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqaw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um sūañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

*The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)*

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw òviy uma Christ David tíatnihqat pañqawu? ⁴² Noqw pi David Tátawit pey'taqat ep nâp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hâk iputvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy ánwutaq, puma ūmi maqaptsi'yuñwiqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw òviy hapi David put Moñwílawu; noqw hin pam put tíata?

Jesus Warns alainst the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam túqayyuñqw, pam put aw nánatunwayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Ūma tutavot tütutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwini. Puma wupausit usnumyanigey nānawakna, pu kitpk amumi hahlaykwa yuaatiwniqata; pu tsotsvalkiva mohkage tsotsókpit tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ nukñwat qeqnita. ⁴⁷ Ima hapi koñnalvutuy kiyamuy tusoqkwahanni'yuñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaōwíhintsaniwiyani.

21

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpkqge kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy òkiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' òkiwhqa koñnalavu imuy sohsokmuy amuhpenihqe hóyokiwtaqat pañsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God eñem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsoq pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kíyat yuaatotaqe pañqawu: Is uti! pam loma'wat akw lomasniwa, pu hihita kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶ Ya uma iit yañ o'wat aw táyuñwa? Pay nāt hisat aw pituq, pep pu' qa haqam owa nâp qeniy ep akwsiñwini. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put túviñtotaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, noqw ya iit hisat yaniwhitini? Pu hisat paniwhitiniqw himu put tuawit'ani? ⁸ Noqw pam pañqawu: Uma tunatyaltote' qa ūnatoyiniwiyani. Taq kaysiwhqam inatñwaniy añ òke' pañqawani: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñwi, kitotani. Noqw òviy hapi uma qa amuñkyani. ⁹ Sinom nāqöytivayani, piw qanamítuqayvahsi'yuñwini. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawiniwiyuñwini. Pi iit yantaqa pas soon qa mohti yaniwhitini. Nikañw hapi pay nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amunum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunaty sup moñwtunatyat ehpewhitmantani. ¹¹ Pu hāhaqe' tutskwa a'nō tayayaykuni; pu tsōñōstini; pu hihimu wukotuyani; pu sinom hihita nuhtsel'e'wakw aw yórikayani; noqw tokpelat añ hihimu hihta tuawit'atqat mātaktotini. ¹² Nikañw hapi nāt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsókimi moñwiwiyuñqamuy amumi-nikañw pu tutskwat aw moñwiwiyuñqamuy amumi tsamvaniwiyani, uma isinomnihqe òviy'o. ¹³ Noqw uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniq'w òviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñwini. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sūanwunitoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani, piw ánwuy'yuñwini. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mātaplalwaq, puma umuy haqawatuy qōqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhta'qewyani, uma isinomnihqat òviy'o. ¹⁸ Nikañw hapi pay pas soon umuhqōtōva umuhhōmi himuwa súlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem

(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nōyakiwtaq, uma aw yórikye', pahsat uma put kiqōtiwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimiq watqani, pu kiveyaqam pañqw ahpiyayani, pu haqe' tutskwawa hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyini. Noqw tutuvenit añ hin pey'taqat sohsoq añ

aw antsaniwni. ²³ Nikañw hisat aw pituq̄w añ nõ'yiwyuñq̄amuy, pu añ yõyoñnayaq̄amuy kurs hin watq̄aniq̄amuy amuñem pas is õhini! Taq̄ sinom pavan pas kãnanaptani. Pi God itsiuvat pumuy amumi hũrs tõñaniwtani. ²⁴ Noq̄w puma sipwuvahpit q̄alayāt akw sũlawhtini. Noq̄w tuwq̄aam pumuy tũwikote', hãhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noq̄w qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy papsiyi añ kũkuyvaniq̄at aq̄w pahsavoo.

The Coming of the Son of Man
(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tãwat, mũyawuy, pu sõtuy añ himu hihta tuawi'yũwni. Noq̄w hĩhihtu sinom sõonhtote', kurs hin wũwantotani, pãtuwaq̄atsi a'nõ hoñvantakañw sõykitaq̄w õviy'o. ²⁶ Noq̄w sinom hihta tũwaq̄atsit aw pĩtuniq̄at aw-sa tãyuñwe', tsawiniwkañw, unañwso'ni, pi õvaqe õq̄ala tãyayakuniq̄w õviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat õq̄alat pasiwkañw, q̄aan'ewkw tãlawñway'kañw õmawuy akw hawtoq̄w, sinom inumi tãtayyani. ²⁸ Noq̄w ason ii yantaq̄a hiniwmaq̄w, uma kwuñpukye', õmiq̄ tãyuñw; ispi uma soon pas hisat ayo nõñakiwtaniq̄e.

The Lesson of the Fig Tree
(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaq̄at lavayit akw yuaaykuqe pañq̄awu: Uma nõnvospaltsokit aw wũwayani, pu hĩhihta himutsotskita. ³⁰ Puma sipõlõy'vayaq̄w, uma aw tãtayye', pay tal'añwhayiñwiwtaq̄at nanaptañwu. ³¹ Noq̄w pay pan hapi õviy uma ason iit yantaq̄at hiniwmaq̄w aw tãtayye', pay God moñwtunatyaať aw pitsiwtaq̄at nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pañq̄awni: Yep sinom pas soon tũtuwayaq̄w, pay sohsoy it yaniwhitini. ³³ Pay as tokpela, pu tũwaq̄atsit tũwayani. Noq̄w ilavayi hapi pas soon tũwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikañw uma nãnami tunatyaltotini. Taq̄ ka uma hihta nasani'yũñwe', pu honaq̄kuyit akw hõnaq̄'iwyũñwe', yep q̄atsit ep hihta tunatyat- sa aw tunatyawyuñwe' q̄a unañwtalawwayani. Nen uma q̄a navoti'kahkañw, put talõñnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawaťaq̄am sinom tũwaq̄alvoq̄aq̄ami yesq̄am put aw õke', soñawnen wivosit aq̄w kwisyani. ³⁶ Paniq̄w õviy uma tunatyawkañw, yũmosa nãwakinwisni. Nen uma iit yaniwhitiniq̄at añq̄w ayo nõñakniq̄ey aw õq̄awi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷ Noq̄w Jesus nãq̄avo God kiyat ep sinmuy tutuq̄ayna; nit mihikq̄ pañq̄w yãmake' tsomot, Olivet yan mãtsiwhq̄at aq̄wnen, epeq talõñnañwu. ³⁸ Noq̄w q̄avoñvaq̄w sinom sohsoyam suits God kiyat ep put aw õki, aw tũq̄ayyuñwñiqe õviy'o.

22

The Plot against Jesus
(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noq̄w q̄a peken'oyvut põlavikit nõviwniq̄at, Amutsva Yũmosanihq̄a yan tũñwantiwhq̄at aw pituto. ² Noq̄w God awwat mohpeq̄ momñwit tutavot tutuq̄aynayaq̄amuy amumum hin as Jesus nĩnayaniq̄ey hẽvi'yũñwa, Nikañw puma sinmuy mamq̄asya.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noq̄w pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tũñwantiwhq̄at, imuy pakwt lõq̄ sihkay'ťaq̄amuy amumum tõnawtaq̄at pan unañwtoynaq̄w, ⁴ Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq̄ momñwituy-nikañw pu solãwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mãtapniq̄ey õviy'o. ⁵ Noq̄w puma hahlayhtotiqe, put sivat maq̄ayaniq̄ey aw pasiwnaya. ⁶ Noq̄w pam panhtiniq̄ey pañq̄awhqe, hisat sinom Jesus q̄a amumyaq̄w, momñwituy amumi put mãtapniq̄ey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal
(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahsat pu õviy q̄a peken'oyvut põlavikit ep nõviwniq̄at aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yũmosanihq̄at ep mañat nĩnayañwu. ⁸ Noq̄w Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañq̄awu: Uma ahpiynen, Amutsva Yũmosanihq̄at ep nõviwniq̄at hin hintañwuq̄at itamuñem aw hintsanni. Noq̄w itam nõnõsani. ⁹ Noq̄w puma put aw pañq̄awu: Ya itam haq̄am put aw hintsanniq̄at um nãwakna? ¹⁰ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Meh, uma kimi pakiq̄w, pep hak tãq̄a kuysivut akw kũyi'kañw umuhsawvani. Uma put haq̄ami kimi pakiq̄w, añk aw pãkini. ¹¹ Pu ason uma ki'ťaq̄at aw pañq̄awni: Itamuy tutuq̄aynaq̄a õmi pañq̄awu: Ya haq̄am yeyespi? Pep nu as inumi nãnatuwnayaq̄amuy amumum Amutsva Yũmosanihq̄at ep nõviwhq̄at nõsni. ¹² Noq̄w pam tupatsveq̄ wukoahpavit ep pãs himu yukiwtaq̄at umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noq̄w puma

ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqat an yori. Nihqe puma Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴ Pu òviy aw pituq̄w, pam tunòsvoñat aw qatuptu; noq̄w ima pakw lòq̄ sihkay'taqam ayai-wyuñqam put àmumya. ¹⁵ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat umumum nòsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. ¹⁶ Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon put añq̄w piw nòsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq̄, pep pu' nu piw nòsni, pam kita. ¹⁷ Pu pam kuyap̄kuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añq̄w hikw̄ni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw p̄ituniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Pu pam pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñw̄ni. ²⁰ Pu pay piw an pumuy nōnòsaq̄w, pam kuyap̄kuyit kwusut pañqawu: I' kuyap̄kuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqey òviy munvaniw̄ni. ²¹ Nikañw meh, hak moñwtuñw̄ni amumi nuy mātāpniaq̄ inumum tunòsvoñat aw may'ta. ²² Noq̄w pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukiwhqat pan nu yanq̄w ahpiyni. Noq̄w i' hak moñwtuñw̄ni amumi nuy mātāpniaq̄ eñem pas is òhini. ²³ Pahsat pu haq̄awa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuviniñvaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noq̄w puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haq̄awa pa pas suspavanniqey mātāqtiniqat ep'e. ²⁵ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwimat pi pumuy amumi pas tutuyq̄awya; noq̄w pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan tūñwantiwya. ²⁶ Noq̄w uma hapi qa panyuñw̄ni. Pay umuñaq̄w pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwāmuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pāvanniq̄ō', sen tunòsvoñat aw qātuhqa, sen nopni'taq̄a? Soon qa tunòsvoñat aw qātuhqaniñwu. Noq̄w pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiw̄h̄q̄, uma hapi inumum añ kūkuyva. ²⁹ Noq̄w òviy nu hapi umuy moñw'oȳni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noq̄w uma inumum tunòsvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hihikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lòq̄ sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñw̄ni.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyq̄awhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy sōhōvosit an tsātsayaniqey òviy'ò. ³² Noq̄w pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiw̄ni qa sōonhtiniqat òviy'ò. Noq̄w ason um ahoy inumi namtòke', uhtupkomuy òqalani. ³³ Noq̄w pam put aw pañqawu: Tutuyq̄awhqa, pay nu umum sivikimi pākiniqey pas suhtaq̄'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu ùmi sūañqawni, Peter: Pay ason pas um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawh̄q̄, pu' taqakowāko tōqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahkañwaniqat añqe' ayata. Noq̄w uma hihta haqtota? Noq̄w puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi siva-moktukpuy'taq̄a put yawmani, pu pay tukpuy'taq̄a piw put yawmani. Pu sipwuvahpit nāstaniq̄a pay pi pōsālay huye', sipwuvahpit tūni. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noq̄w soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniw̄ni. Pas antsa. Noq̄w tutuveni añ hin nuy lavayhtiq̄a soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noq̄w puma pañqawu: Tutuyq̄awhqa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuñwa. Noq̄w pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañq̄w yamakt, pay hin hinhtiuñw̄qey anhtiqe, tsomot Olivet aq̄w'a. Noq̄w put aw nānatuwnayaqam piw put àmumya. ⁴⁰ Pu pam epeq̄ p̄ituhq̄e, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa anaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwuniqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaq̄w ahpiynihqe, pep tamòtswunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaq̄w ayo tāvini. Nikañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noq̄w òveqatsit añq̄w hoñviaya put aw mātāqtique, put òqalmaqa. ⁴⁴ Noq̄w pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaq̄w, pālaat uñwat an tutskwami wukotsōlōlōta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw

nánatunwanyaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tóka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unahewiwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷Noqw pam nāt yuaataqw, pay kaysiwqhām sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mātsiwqhā sinmuy amutpipo pítuqhē, Jesus awnihqē, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹Noqw ima Jesus ámumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰Noqw pumuy amunaqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tüwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹Noqw Jesus lavayhtiçe pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tónokqe qalaptina. ⁵²Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kiyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ökihqamuy amumii: Ya uma añqaw hakiy uyiñwut awyaqe, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³Himu pi nu nāqavo God kiyat ep umumum hinnumqw, uma nuy qa ñuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuye hintsatskiwhqat hinhtotiniqw umuñem qeniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴Pahsat pu puma put ñuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep wikvaya. Noqw Peter yávaq put añk hinma. ⁵⁵Noqw puma ihkaqe aw nöyakiwtaqat nāsave qöhyaqe aw yesvaqw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶Noqw hak māna tüwiki put qöhit aqlap qatuqw tüwahqe, put aw taynumt pañqawu: I' taqa piw put ámuma. ⁵⁷Noqw pam put qa nakwhaqe pañqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸Pu ahpiy hihsavoniqw, piw suhka put tüwahqe pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qöniltiqw, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Öviy pi pam Galileet añqw sino. ⁶⁰Noqw Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhqa qa māmatsi. Noqw pahsat pay nāt pam yuaataqw, taqakowāko tōqti. ⁶¹Noqw Tutuyqawhqa namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqa lavayiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶²Noqw Peter pañqaw yámakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³Noqw tahtaqt Jesus ñuy'yuñqam put aw tututsiwyā, pu wuvalalwa. ⁶⁴Pu puma hihta akw put pos'uhtayaqe taywayat wuvalalwakahkañw, tüviñlalwaqe pañqawu: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵Pu puma hihin pu ehpewi qalomáyuaatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶Pu öviy panis tālawvaqw, sinmuy amunaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovaltqiw, Jesus pumuy amumi wíkiwa. ⁶⁷Noqw puma put tüviñtotaqe aw pañqawu: Kurs itamuy áawnaa. Ya um pas antsa God añqw moñw'asi'taqe? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy áawnaqw, soon uma tütuptsiwani. ⁶⁸Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tüviñtaqw, soon uma nuy áawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiāt God Sus'öqaltutuyqawhqaqat putvaqe qátuni. ⁷⁰Pahsat pu puma sohsoyam pañqawu: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqawu. ⁷¹Pahsat pu puma pañqawu: Ya hinoqw pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹Pahsat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwqhāt aw Jesus wikya. ²Pu puma put hihita nēveltotoynayaqe pañqawu: Itam it aw nanaptaqw, itamuy Jew- sinmuy nukushintsahsana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa öoyyaniqat itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe öviy'o. ³Noqw Pilate put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pañqawu: Um súañqawu. ⁴Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhiti. ⁵Noqw pahsat pu pas

puma qa tütüqayyaqe pañqaaqwa: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tütutuqaynatinuma, Galileet añqw hoyóyoykukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tüviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvikhayat añqwnihqat navotqe, äpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw ðviy'ō. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yóriqke, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe ðviy'ō. Pam pi put hīhihta hintsakq navotqe, sakiqw as pam hihta kātumaltaqw aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hīhihta tüviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqay-nayaqamuy amumum añ hoñkahkañw, a'nō put hihta nēveltoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu solāwamat put qahihtatotaqe, aw tututsiwyā; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe ðviy'ō. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqa, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it taqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsahsanqat inumi pañqaaqwa. Noqw meh, nu umutpik put pupriqk, kurs uma put hīhihta nēveltoynayaqw pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod piw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu ðviy put a'nō wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe ðviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sākmaqe pañqaaqwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kive sinmuy qaunāñwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe ðviy sivikimi tüviwa.) ²⁰ Pahsat pu ðviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sākmaqe pañqaaqwa: Nahoylehtsit aw múaa, nahoylehtsit aw úaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hīnoq'ō? Ya pam hihta qalomāhinhtiqw ðviy'ō? Pay pi nu qa hihta mokiwuy hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu ðviy wuvahtat mātapni. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwñiqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sākmaqe, nawis'ew tütuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu ðviy pumuy hin nānawaknaqw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunāñwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tüviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaww pitutoqat nuayaqe, put nahoylehtsit ikwiltoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaun'ewakw hintaqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtōkt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nenñem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqw, pu' sinom pañqawwani: Naspi haqawat añ qa tilalwaqamu; pu naspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu, pu pihuy akw qa hakiy yōyoñnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtivyani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqawwani: Itamuy āmaa, kitotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim lōyōm hihta ep qaanhitiqam nīniwñiqe put amum wikiwa. ³³ Pu ðviy puma haqami, Calvary yan mātsiwhqat, aw ðkihqe, pep put nahoylehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhitiqamuy piwu, suhka put putvaqewatñiqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yūkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yuñqw ðviy'ō. Noqw puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put ðviy nanav'ōya. ³⁵ Noqw sinom hoñkahkañw aw täyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhñiqawqaqe pañqaaqwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqe namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahkañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwlamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhitiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhñiqawlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuyu. ⁴⁰ Noqw pay suhkawa put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipaqaqe pay itahhintsakpiy ahsatiyat ðmahta. Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhiti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoypite', okiw nuy u'nani.

⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqat aw pah-savoo. ⁴⁵ Noqw tāwa qatālawwa, noqw God kiyat ep mōtsāp'uhtsi nāsavaqe tsiki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nō hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwsiy uhmapqōlmiq mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solāwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yōriqke, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa sūanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yōrikyaqe, tawitsqay wuvahtiwickahkañw, pañqaw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqaw put āmumyaqam yāvaqaw honkahañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mātsiwhqa, Aramathaea-kitsōkit ep ki'taqqa, sinmuy amumi moñwiwta. Pam hak tāqa lolma, piw sūantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³ Nihqe pam put hawnaqe, tusaqtontsatsakwmōtsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpelpe tuamqōlot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqōlōt ep nāto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalōnmit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqaw ōkihqam put añkyaqe, tuamhqōlōt aw yōrikyā, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu ñañhut na'sastota; nit nasuñwintalōnmit ep nasuñwini'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqaw ima momoyam suits talavay tūamit aqwyā hīhihta kwañwāhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit añqaw owa ayo mūmaniwhq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqtat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw nāto panyuñqaw, hakim lōyōm tāqat tālawñway'taqat yuws'i'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yōkoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqaw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnūmya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavaytiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy ōqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit añqaw āhoyyaqe, pakwt sūkw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit āawnaya, pu ahpiy put kwātsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsōkit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit āawnaya. ¹¹ Noqw pūmuyniqw pumuy lavayiam an'eway himuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tūtuptsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motolitiqe, tusaqtontsatsakwmōtsaput pay nāp sup ōyihqat tuwa. Nihqe pam pañqaw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talōnmit ep pumuy amuñaqw hakim lōyōm Emmaus-kitsōkit aqw'a. Pam Jerusalem añqaw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw ōviy nāto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pītuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqat ōviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mātsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'yaata; God atpīp-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amutpik hihta qaōwihintsaki, piw a'nō lay'taqat lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itah-momñwit put mokiwyū hihkay'taqat pañqawaqe, tutskwat ep moñwit aw put noyayqaw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqaw, sakiqaw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mātapiqat itam pan wūwantota. Noqw

piw pi it yaniwhitqat atsva pu' pāyis tāla. ²² Pu piw pi ōviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep ōkihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy āawnaya. Pu yaw puma ōñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma ñasta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwtil! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kānavot, pep pu' pas hímuniwhitini? ²⁷ Pu pam Moses lavaiyat añqw hoyóyoykuqe, God lavay'amuyatuy lavaiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtiwhqey sohsok pam pumuy amumi namtōminta. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyayey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw ōqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo. Taq pi pay tapkiwmaqw nuñwu pay pas hisatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw ōviy pam pumuy amumum tunōsvoñat aw qatuptut, pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yohat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pōsiam tālawvaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhiti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi ōviy itamuy añqwayaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtōminmaqw, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūk wsihkay'taqamuy tsowawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumuyaqamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawu: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima lōyōm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhitqat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pōlavikit yōhaq'ō.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuñwa? Uma hinoqw umuh'unañwpeq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikya. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa ōqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lōvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tūtuptsiwawe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakiwhituhpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwūsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumunihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wūwniyamuy tālawnaqe, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw ōviy pay Christ nawus soon qa pan kānavot, pu makt, pu pāyis talq mokiwyuy añqw ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natūwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóyoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas iit aw yóriki'yuñwa. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añqw tāvini. Nikañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat ōñaqw ōqalat makiwyaniqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavoo tсамht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tukiwihqe, ōmiqatsit aw wīkiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God kiyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPIY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nâp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tâlat anta. ⁵ Noqw tâla qatâlat ep tâlawwa; noqw qatâla put qa tôka. ⁶ Noqw hak tâqa God aňqw ayatiwa; nihqe John yan mâtsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe ôviy pitu, Tâlat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tûtuptsiwaniqat ôviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas páam himu Tâla; pam put Tâlat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tâla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tûwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tûwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuuwa. ¹¹ Pam as pas nâp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tûtuptsiyaqam God tímatriqat pam pan pumuy amuhem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwyá, piw qa tokot tuñlayiyat ahpiy'o, piw qa tâqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhiqe, itamuhsonve qatuqpu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórikya, pas Nay súkw Tíatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ôkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahsa'lawu: Ura nu it tâqat hapi lavayhtiqe pañqawu: Tâqa aňqw inuñknihqá inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe ôviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarûrumniyat aňqw ômahota, pu nânañumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sũka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momñwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem aňqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tûviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nâlavayhtiqe, ²⁰ Haknihqey súañqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tûviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tûawvayani. Ya um himunihqey námi wûwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayësiwhpuve yan tsa'tinuma: Tûuyqawhqa aňqw pituto. Soñawnen put eñem pôhut súwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee- sinmuy amumum tónawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tûviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoqw sinmuy kûyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noqw John lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu sinmuy kûyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuuwa. ²⁷ Pam as inuñk pitukañw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompiyat náhni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kûyit akw tuvoylalawhqe, i' yaniwhiti, Jordan pâyut yupqôyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaqw John Jesus put awniqw túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañiat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tâqat lavayhtiqe pañqawu: I' tâqa aňqw inuñknihqá inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqe ôviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mâtaqiniqat ôviy nu pítuhqe, sinmuy kûyit akw tuvoylalawu. ³² Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsi hówit antaqa ônaqaw hawhqe, put ep qatuqpu, nu aw yóri. ³³ Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kûyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuqpu. Ason um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsiw akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noqw nu hapi aw yórikqe, ôviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaqw John lōqmuq put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaq, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noqw put aw nánatuwnaqam put pañqawhq navotqe, Jesus ańk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtōkqe, puma put ańkniqw túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noqw pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw óviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay táwa pas atkaqtiqw óviy'o, (táwa pakwút-sikishaqam ańhqe qóniltiq'ó). ⁴⁰ Noqw ima lōyóm John hiñqawhq navotqe Jesus ańknihqamuy amuñaqw suhka Andrew yan mątsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noqw pam mohti pávay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taqa, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tátayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túñwantiwni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaqw Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqe, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuńkni. ⁴⁴ Noqw Philip pi Bethsaidań ańqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy ańq'ó. ⁴⁵ Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth ańqw táqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy ań piw put pēnaya. ⁴⁶ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth ańqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noqw Nathanael ańqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel- sino; it ep unatwi súlauw. ⁴⁸ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiye aw pañqawu: Nát Philip un qa wáñwayhq, um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un tuwa. ⁴⁹ Nathanael lavayhtiye aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰ Jesus lavayhtiye aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un túwahqey pañqawhq, ya um paniqw tuptsiwa? Um nát it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. ⁵¹ Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi óveqatsit aw hótśiltiqw, uma aw táyuńwni. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep ómi yavvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

¹ Ahpiy páyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ² Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tútsamiwa. ³ Noqw ovalalat súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw ovalalat nstaya. ⁴ Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituvaniy náto qa aw pitu. ⁵ Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶ Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit ań ohpokit pan tútukwa. Sinom kúyit akw nákwañw'ewakwtotaniqat óviy pávam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷ Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpit ań kúyit opomnayani. Noqw puma put ań tsikilwa. ⁸ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma ańqw kukye', túnopni'taqat aw kúyi'wisni; noqw puma aw kúyi'wisa. ⁹ Noqw túnopni'taqa kúyit ovalalaniwhitiqat ańqw hikwt, put háqamyaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukaqam- sa navoti'yuńwa. Noqw óviy túnopni'taqa móónañwuy wáñwayhqe, ¹⁰ Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat ovalalat túnopañwu, nen ason pay sinmuy pavan óóyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwñińwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat ovalalat waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep Kátatayhpit pas susmohti tumaltaqe, a'nó hímunihqey pan namtakna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tútuptsiwa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ Noqw Jew-sinmuy hintsakpam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsiwa, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ¹⁴ Nihqe God kíyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sívat nāhoñwántotaqamuy pep yesqamuy. ¹⁵ Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuq God kíyat ańqw ihpoq lálaya, pu kanelmuy, pu wāwakastuy; nit pu sívat nāhoñwántotaqamuy sívayamuy siwumnat, huhyaniyamuy takumna; ¹⁶ Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kíyat qa huhyankitotani. ¹⁷ Noqw put aw nánatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanátusi'taqey ep nínaniwni. ¹⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'óqalay itamumi poñatani? ¹⁹ Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Uma it God Kíyat

sahpuknayaqaw, un pāyis tālat añ put ahoy wunuptsinani. ²⁰ Pahasat pu Jew-sinom pañqaw: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kitiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw ahoy wunuptsinani? ²¹ Noqw pay pam nāp tokoy God kiyatnihqat pañqawu. ²² Noqw òviy pam mokiwuy añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nānatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tūtuptsuwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hihhta kātutmalayat aw yōrikyaqe, put aw tūtuptsuwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsuwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe òviy'o. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaqwu tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqwu moñwi. ² I' hak mihikpuva Jesus aw pītuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynaniqe pītuhqat mātsi'yūñwa; ispi kurs God qa ūmumniqw, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ō. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yōrikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuyñikañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahovāriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pākini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhqa sinoninñwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyaniqat nu ūmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaqw navotñwu; nikañw hāqawñikañw pu haqaminihqat um qa mātsi'tañwu; noqw pan hapi Qahovāriwtaqa Hikwsi put ahpiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noqw ñ hin pasiwatani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikañw ñit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Itam hihta navoti'yūñqey yuaatota, pu hihta aw yōrikyaqey tuawi'yūñwa, noqw uma itahtuawiy qa ōmahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy āwintaqwu uma qa tūtuptsuwa, puyaw tis nu òveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy āawnaqwu uma hin put tūtuptsuwan? ¹³ Qa hak hapi hisat òmiqatsit aw wūvi, pas òveqatsit añqw hawhqa-saa, i' Sinot Tiat òveqatsit ep qātuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses qayēsihpwve tsūat himutsokit ep hāyaqwu, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa hāyiwni. ¹⁵ Noqw nāp hak inumi tuptsiwihqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaqe, òviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuptsiwihqa qa hov-alniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo òyaniqat òviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ō. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tūtuptsiwyaqamuy amūñem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; nikañw pam put qa aw tūtuptsiwyaqamuy sivintoyniyaniqat pay pan amūñem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tūtuptsiwihq òviy'o. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituqwu, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomāhintsatsaqe òviy'o. Noqw paniqwu hapi òviy God pumuy sivintoynaniqey amūñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomāhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhpotsniwñiqw òviy'o. ²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinnaqa tālat awniñwu; nihqe pam God òqalayāt ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qātuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, òviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe òviy'o. ²⁵ Noqw John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶ Noqw puma John aw òkihqe, aw pañqawu: Rabbi, ura i' Jordan yupqōyve ūmumnihq sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw òkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak òqalat makiwhqa kurs hin qa òñaqwu put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yūñqwu ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyewe ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqā hapi mōñnañwiñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tōñayat ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw òviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsepñwat òqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi ðñaqwu pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit ańqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatańwu. ðñaqwu pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkańw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pańqawu. ³⁴ Pi God ańqwu ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ó. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unańway'taqe, ðviy sohsok hihta aw put óqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4*Jesus and the Woman of Samaria*

¹ Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakańw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nānatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat ańni. ⁵ Nihqe ðviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nōnanvatńiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māńuiwkańw, patńive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam ańhqe qōniwmaq'ó) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pańqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nānatuwnayaqam kīmihaqami tunóstuiwisa.) ⁹ Noqw pāhsat pu Samariat ep wuhti put aw pańqawu: Ya hintaqwu ðviy um Jew-sinonikańw inumi kuyhtuvinńawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniq'ó? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw ðviy'ó. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: As um God kuwahitpuyat mātsi'te', pu hak ūmi kuyhtuvinńaqat hákiyinihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūvińtaqw, soon pam uń kūyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pańqawu: Meh, táqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey nāstaa, noqw patńi hinurs hótsi. Noqw um put kūyit taytaqat háqamnihqe ðviy'ó? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patńit maqa; nihqe ura nāp put ańqwu hihiko, pu timatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: It páhut ańqwu hikwqa pay piw pānaqmokmantani. ¹⁴ Nikańw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put ańqwu hikwqa soon hisat pānaqmokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsoneve páhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pańqawu: Meh, táqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pápu qa pānaqmokni, piw qa ańqwu kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pańqawu: Yupa uhpwuśuńwa wikto, noqw uma ańqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pańqawu: Nu nāsta puwsuńway'ta. Noqw Jesus aw pańqawu: Pas um súańqawhqe Nu nāsta puwsuńway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívatnihqamuy puwsuńwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpwuśuńwa. Um pańqawhqe súańqawu. ¹⁹ Noqw wuhti put aw pańqawu: Meh táqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tūkwit ep God aw nānawakna; noqw ūmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pańqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nāt uma qa it tūkwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuńwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuńwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo ðoyaqw ðviy'ó. ²³ Nikańw pay nāt aw pituto, hikispi pas aw pitsiwa, pep pu' hakim ań pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unańway ańqwu pas antsay'kahkańw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisnihqamuy pam tuńlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nāwakinwisqam pas soon qa unańway ańqwu pas antsay'kahkańw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pańqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tūńwantiwhqa God ańqwu pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pańqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pāhsat pu put aw nānatuwnayaqam ókikhqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāuwaya; noqw qa haqawa put hihta tūvińtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tūvińta. ²⁸ Noqw pāhsat pu wuhti wikoroy pep mātapt, kīminihqe, ep sinmuy amumi pańqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy táqat nuy ańqaww hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikanyi; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pāhsat pu puma kīnaqw nōńakqe, put aw óki. ³¹ Noqw put ahkwayńap Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ó'qalyaqe pańqawu: Nōśaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqw pam umumi pańqawu: Pay nu nōvat nōśniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuńwa. ³³ Noqw ðviy put aw nānatuwnayaqam nānami pańqawu: Ya sen pay hak enem nōvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pańqawu: Nu hakiy nuy ańqwu távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayat yúkinqw pam pantaqa inuńem nōsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pańqawu: Pay nāt nālóq mūmuyawhtuy

ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikyaa; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsiwa. ³⁶ Noqw hōhōkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsa: Suhka uyhq, pu suhka hōqō, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētu añ tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yuñwini. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kīve yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuptsīwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaw hihta hinhtiqat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw ōviy Samariat ep sinom Jesus aw ōkihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētu kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptsīwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuptsīwa, qa uhlayiyahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ōoyhqa Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqaw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep qa kaptsiwañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom pam pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat ēpeqyaqe, put hihta hinhtiqat sohsok aw yórikyaqe ōviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw ovavalaat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pituwhqat naat navota; noqw pam as put āmummen tiyotiyaqat qalapsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokiwuy aqw pitsiwaqaw ōviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kātatayhpit hihta tuawī'yuñqat aw qa yórike' soon tūtuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqat tāqa tuptsīwhqe, pañqaw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe ōviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqawu: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hisatniqw añqwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqawu: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa añhqe tsañe'sikis qōniwmaqaw) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ōviy pam nāp tuptsīwa, pu kiyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kātatayhpit tumaltaqe pas himunihqey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atspe pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhōtsiwaat yan tūnwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivot-sikivo tuhōōy'ta. ³ Noqw okiw hakim dōyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sūmokput tūtuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pañ qatsya, pāhut poniniyuniqat maqatsi'kahkañwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaqaw, ōveqatsit añqw hoñviaya pāmiq hāwe', put poniniykinawñwiniqw ōviy'o; noqw pāhut poniniyukuqw, hak aqw mohti pake' tūyay qalaptuñwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ hihta tūtuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wāōkiwtaqw Jesus tūwahqe, pam hisat pantaqaw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tūtuyhqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniyukuqw, kurs hak okiw nuy aqw pānañwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pakiñwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ōmahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ōmahtat, nakwsuu. Noqw ép nasuñwintalōniwta. ¹⁰ Noqw ōviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqawu: Pu' hapi nasuñwintalōni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa sūanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalapsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ōmahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tūviñtotaqe, aw pañqawu: Noqw ya hak um uh'ahpay ōmahtat nakwsuniqat ūmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyiniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpanatqaw Jesus pay ahpiyniqw ōviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqaw Jesus God kiyat ep put tūwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaantiput qaān hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pituni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalapsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqw ōviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalōniti ep it tumaltaqw ōviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw ōviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus ninayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalōniti qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put nāatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsōka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiḡe, amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakḡ, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakḡ Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihḡe hihta hintsakḡe sohsok put aw mahtakinta; nihḡe pam iit tutmalat epnihḡe nāt pas pāvanyaḡat put aw mahtaknaḡw, uma kātayyuñwini. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañwu, pu qatsihuytañwu; noḡw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaḡat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwiniḡat ðviy'o, pas Inay hin kaptsi'yuñḡe pan'i; hak nuy qa kaptsi'taḡa piw Inay nuy añḡw tāvihḡat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotḡa, pu Inay nuy añḡw tāvihḡat aw tuptsiwihḡa hapi qatsit qaso'taḡat himuy'ta; noḡw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwyuy añḡw qatsit aw yámakiwtaḡ'ö. ²⁵ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tōnayat nanaptaniḡat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwa; noḡw nanaptaḡam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwaḡe, pan piw nu put Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniḡat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihḡe nu hin hihta ep yukumantaniḡat nuy öqalmaḡa, nu hapi Sinot Tiatniḡw ðviy'o. ²⁸ Uma it aw qa pas kāwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaḡam sohsoyam itōnay nanaptaniḡat aw pituto. ²⁹ Noḡw puma pañḡw nõñakni; ima lolmat tumaltaḡam qatsit aw yesvani; noḡw pu qalolmat tumaltaḡam hovalniwyaniḡe aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yukuñwu, noḡw nu hihta suan yukuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniḡe tunatyawtat, pas nuy añḡw tāvihḡat Inay tunatyayat nu hinhtiniḡe tunatyawtañwuniḡe. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniḡw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihḡat pas suhka tuawi'ta; noḡw nu navoti'taḡw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noḡw pam nuy suan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noḡw pi as uma ayo nõñakniḡat ðviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaḡa talni'taḡat panta; noḡw as uma put talniyat ep hahlayyaniḡe hihsavo suhtaḡ'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihḡe himu pas pāvannihḡa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añḡw taviwhḡat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniḡe yúkuniḡat ðviy ayataḡw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añḡw tāvihḡa pas nāp nuy hákiynihḡat pañqawu: Uma pi qa hisat put tōnayat nanapta, piw hin son'iwhḡat aw yórika. ³⁸ Noḡw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyḡawi'ta, ðviy pi pam hapi añḡw taviḡw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taḡat tuway'yuñḡe wūwantotaḡe, ðviy put añ puritota; noḡw pi pam nuy hákiynihḡat tuawi'ta. ⁴⁰ Noḡw uma inumiye' qatsit makiwyaniḡe qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taḡw uma umuh'unañwepḡ God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituḡw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniyat aw yankañw pituḡw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviy pi uma nānañḡw tayawinpit tunlay'kahkañw tayawinpit God-sa añḡwnihḡat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwepḡ qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaḡat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaḡa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavayiy tütuptsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand (Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tuñwantiwhḡat ayoḡwat yama. ² Noḡw sinom qaane'wakw hintaḡam put añkya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kātayhpiy tumaltaḡw aw yórikaḡe ðviy'o. ³ Noḡw Jesus tsomomiḡ wupḡe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeḡ ḡaptu. ⁴ Noḡw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosaniḡat ep nõviwhḡat aw hayiñwiwta. ⁵ Noḡw Jesus kwuhpukḡe, sinmuy qaane'wakw hintaḡamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikḡe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haḡam tunöstuiyaḡw ima nõñösani? ⁶ Noḡw pay pam put aw hin hepḡe ðviy kita, pay pi as pam hinhtiniḡe nāp navoti'taḡe ðviy'o. ⁷ Noḡw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lõp sanat sivat akw põlavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noḡw suhka put aw nānatuwnaḡa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot söhövosvölavikit nitkay'va, pu lõqmuy tsākw pākiwh TUYU; noḡw ya pam sinmuy kaysiwhḡamuy amumi himuu? ¹⁰ Noḡw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noḡw pep a'nö tūsaḡa; noḡw ðviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip sömorit pahsa'haḡam

tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pölavikit ömahtaqe, put ep hihlayhtit, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu päkiwh TUY piwu, hihsa'haqam nánawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy ööyaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yónoyhput akwsiñwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³ Noqw öviy puma tsivot söhövosvölavikit añqw yónoyhput nñönsaqamuy akwsiñwpuwuy tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kátatayhpit tumaltaqw, sinom aw yórikyaqe, pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tãqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵ Noqw puma put awye', pas öqalay akw put moñwtapyaníqat Jesus māmatsqe pay nãla piw tsmot aqwhaqamii.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noqw tapkiqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Päkihut aqw yuñt pävaqe Capernaum aqwyu; noqw nuñwu qatálawaqw, nãt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqw pumuy panwisq, a'nö hukvaqw pähu a'nö hoñvanta. ¹⁹ Noqw öviy puma pähut añqe' kwetstiwisqe payhp, sen nãlöp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyóyokuyaqw, Jesus pävaqe waymakañw päkihut aw hayiñwna. Noqw pam panmaq, puma put tutwaqe pas tsãtsawna. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñw. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe, put päkihut aqw panaya; noqw pahsat pay päkihu pumuy haqami hoyóyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqw qavoñvaqw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka päkihu pápiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nánatuwnayaqam put aqw yuñqw, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noqw pay pētu päkihu Tiberius añqwyaqam pañso öki, ura Tutuyqawhqa haqam pölavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañso. ²⁴ Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy pep qa tutwaqe, päkihut añ yuñt, Jesus hepwisqe Capernaum ep öki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupqöyveq put tutwaqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kätutmalat aw yórikyaqey qa paniqw nuy hepnumya, pi uma pölavikit nñönsaqe ööyaqe öviy'o. ²⁷ Uma nösíwhqat pay súlawhtiñwuqat qa put öviy tumalay'yuñw. Uma nösíwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat öviy tumalay'yuñw; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God öqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw tütuptsiwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ümi tütuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsíwhpuve hihta mennat nönova; öviy pi yan pey'ta: Pam öveqatsit añqw pumuy tunösmäqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses püt pölavikit öveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pölavikit öveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi öveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pölavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um ökiw setsep itamuy it pölavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pölaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pituhqa soon hisat tsöñmökni, pu inumi tuptsiwhqa soon hisat pãnaqmökni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tütuptsiwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwyaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nãp itunatyay hintsakniqe öveqatsit añqw hãwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe öviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpiy inumi noiwyaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talöñvaqat ep pumuy ahoy tãtaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy añqw távihqat tunatyata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tütuptsiwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talöñvaqat ep pumuy ahoy tãtaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jewsinom put aw qayan anañway hiñqawu, pam pölaviki öveqatsit añqw hawhqe ura pañqawh öviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqawu: Ya qa i' Jesus, it Joseph tiata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñw. Noqw ya hintaqw öviy pam öveqatsit añqw hawhqe pañqawlawu? ⁴³ Noqw öviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nãnahpa' qaãñ umuh'anañway hiñqawani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan anañwtöynaqw, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuñk talöñvaqat ep put ahoy tãtaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw öviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi ökiwa. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat

nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwqhqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pólaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayésiwhpuve hihta mennat nōñōsat, pay qa yése. ⁵⁰ Nu hapi i' pólaviki òveqatsit añqw hawhqa, it pólavikit añqw nōsqa qa mokniqat òviy'o. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pólaviki òveqatsit añqw hāwi; it pólavikit añqw nōsqa sutsep qátuni. Noqwu nu pólavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat òviy'o. ⁵² Noqwu òviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqawu: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōñōsakañw, pu put uñwáyat qa hikwye' uma umuh'unañwpeq qatsit nāstayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hīhikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqwu nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hīhikwaqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hīhikwqa inuhpe qatu; noqwu nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqwu nu put ahpiy qatu; noqwu pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi pām himu pólaviki òveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōñōsat, pay qa sutsep yése. It pólavikit añqw nōsqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqwu òviy kaysiwqhgam put aw nānatuwnayaqam it nanaptaqe pañqawu: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noqwu put aw nānatuwnayaqam it ep qaan'unañway hiñqawqaw, Jesus unañwpeq navoti'tage, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátòqti? ⁶² Noqwu tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiññwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsi añqwnihqe sinmuy qatsihuylawu. ⁶⁴ Noqwu pi uma haqawat qa tūtuqsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituw amumi put mātapiqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añqaw pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqwu hapi òviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqaw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nānatuwnayaqam amuñaqw wūhaqñiqam put mātate; nihqe pāpu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqwu pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqwu ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqwu pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqwu itam hakiy awyani? Pi um pi lavayhtit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalwa. ⁶⁹ Noqwu pay itam tūtuqsiwaqew, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tiatnihqat qapēvevnyaya. ⁷⁰ Noqwu Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqwu uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwta. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituw amumi mātapiñiqw òviy'o.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew- sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, òviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqwu Jew- sinom hisat nanalt talōñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqwu òviy Jesus tupkomat put aw pañqawu: Yupa, Judeat aqw'a, noqwu ùmi nānatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwñi. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwni'yuñqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwñi; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhinsatskaqat nu pañqawlawhq òviy'o. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nikañw ason put tupkomat pas aqwyawq, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtumñit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqwu òviy Jew- sinom nōviwhqat epeq put hepnuyaqe pañqawu: Ya pam háqamo? ¹² Noqwu sinom put hihin lavayta; noqwu haqawat pañqawu: Pas as pam lolma; noqwu pētū pañqawu: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqwu pay puma nanauyve put lavayta, puma Jew- sinmuy mamqasyaqe òviy'o. ¹⁴ Noqwu nōviwhqat nálōs talōñni'maqw, Jesus God kiyat awnihqe, pep sinmuy

tutuqayna. ¹⁵ Noqʷ Jew-sinom kätayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqʷ Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiyo, pam nuy añqʷ távihqat ahpiyo. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqʷwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqʷ távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahasat pu nu pas soon atsátani, noqʷ himu qasuantaqa inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqʷ uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqʷ sinom lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwa. Ya hak un nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqʷ, uma sohsoyam kätayyuñwa. ²² Pu öviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqʷ uma nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqʷ uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsnañwu. Noqʷ kurs uma pantotiniq, uma hinoqʷ inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalōñnit ep hakiy qalapsinaq'ó? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahasat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqaqwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqʷ meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqʷ, puma aw qa hiñqaqwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it táqat háqaqwniqw navoti'yuñwa; noqʷ pi Christ pituqʷ, qa hak put haqaqʷw pituqʷw navoti'tani. ²⁸ Pahasat pu Jesus God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yuñwa. Noqʷ nu' hapi qa nāp itunatyay pita. Pi i' hak pas antsanihqʷ nuy añqʷ tavi. Noqʷ put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqʷ nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqʷ pituhqee; noqʷ pam nuy añqʷ tavi. ³⁰ Pahasat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqʷ pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqʷw öviyo. ³¹ Noqʷ pay sinmuy amuñaqʷ kaysiwhqam put aw tūtuptsiyaqʷ pañqaqwa: Ya sen Christ hisat pite', it táqat tutmalayat epnihqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqʷ yaw sinom nānahpa' nauyhiñqaqʷaqʷat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat öviyo. ³³ Pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqʷ távihqat awni. ³⁴ Noqʷ uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqʷ uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahasat pu Jew-sinom nānami pañqaqwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqʷw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliw-taqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhqʷ pañqawu: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqʷw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqʷ növiwhqat ep nuhtuñk wukotalōñvaqʷat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqawu: Pānaqmokiwtataqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptsiwni'taqʷat ahsonñaqʷw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqe it Hikwsit pañqawu, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaqʷam ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hīmuniwhiqʷw öviyo.

Division among the People

⁴⁰ Noqʷ öviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqaqwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqʷ pētu pañqaqwa: Pay i' pas pam Christ. Noqʷ haqawat pañqaqwa: Ya Christ yaw Galileet añqʷ yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit añqʷ yámakni, ura David haqam qátuñwuqʷat añq'ó? ⁴³ Noqʷ öviy sinom Jesus ep nátsiki. ⁴⁴ Noqʷ haqawat as put nuayaniqey nānawaknaqʷ, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahasat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi ökiqʷ, puma pumuy amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqʷ qa wikvaya? ⁴⁶ Noqʷ hoñvia'yat pañqaqwa: Pas qa hak táqa hisat it táqat an yuaata. ⁴⁷ Pahasat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqaqwa: Noqʷ ya uma nuhtum unatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqʷ put aw tūtuptsiya? ⁴⁹ Ima sōqavuñwsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqʷ Nicodemus, ura Jesus

aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaga amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsmot Olivet yan mätsiwhtaq aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ökiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwhtaq put aw wkwvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqawu: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupni-nayaniqat pañqawu. Noqw uñniq hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaq, aw put hihta nēveltoynayaniqey öviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw öviy puma put pas tüviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyoykuyakañw nuhtuñkñihqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wūnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiynen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw öviy Pharisee-sinom put aw pañqawu: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa sūanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi sūanta; pi nu haqaww pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaww pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yukuñwu, pi nu qa nāla, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi löyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam sūantañwqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyñihqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwñi. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw öviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahsat pu Jew- sinom pañqawu: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwya; nu ðñaq'ö; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'o. ²⁴ Pañiqw hapi öviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy hakñihqey pañqawhqa qa tütuptsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Ya um hak himuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihaq umuy put áwana. ²⁶ Nu as nihtiwhaqat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiyñihqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqat nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwwe hinmaqw öviy'o. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, kaysiwhtaqam put aw tütuptsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tütuptsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamuyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwñi, noqw pam navoti umuy qenivo öyani. ³³ Puma lavayhtotiqe put

aw pañqaw: Itam Abraham tímatur; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw ñviy itam qenive oyiwyuñwñiqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaantiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noqw tūwiki pi qa suturep kive ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas suturep ki'tañwu. ³⁶ Noqw ñviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tímatur nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nñayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw ñviy'o. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw pañqaw: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tímatur, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy nñayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy áawnaq'ó. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqaw: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwa, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God añqw yámaqey put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añ'ó; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqey. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhiti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nñawakna. Pam yayhniwhqat añqaw tuqwyanta; himu pas antsanihqat put ep sūlawniqw, ñviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqee, pas atsāt aaniwñaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsāt lavayhtiqw, ñviy uma nuy qa tūtuptsiya. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaantihqat pas súañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsāt umumi lavayhtiqw, ya hinoqw uma nuy qa tūtuptsiya? ⁴⁷ God ahpiynihqa God lavayiyat navotñwu', noqw paniqw ñviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhitiqey ñviy'o.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaw: Noqw pay itam súañqawqey, um Samariat añqw sinoniqey nukpanhikwsit akw tuyqawiwtat pañqaw. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwtat; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kátayyuñwñiqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwyuy ep pituni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwtat. Abraham móki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwyuy ep pituni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epnihqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak hímuniqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiqey pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqaw. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe ñviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqaw', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqey hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwñi'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqw pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqey o'wat ómahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kiyat añqw yámaqey pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy táqat pas tihtiwhqey añqaw qapostalqat aw tátayi. ² Noqw Jesus aw nánatunwñayaqam put tūviñtotaqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaantihqew, ñviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaantihqey ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaantihqey ep'e, pu qa nay, yuy qaantihqey ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqey ñviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt táló'niqw nu soon nuy añqw távihqat tumalayay qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumq nu hapi sinmuy amumi tala. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami tóhakqey, tutsvalay akw tsóqataqey, put qapostalqat pōsiyat ahñqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqaw: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw ñviy pam awnihqey, aqw posimavaqtay, tálal taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw ñviy kishwamat-niqw pu haqawat put qapostalñwñiqw aw yorstotaqam pañqaw: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqaw: Pay i' pam'i; noqw pētū pañqaw: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam táqa pañqawu:

Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw òviy puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw uhposi hin tälawva? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tãqa Jesus yan mãtsiwħqa tsòqataqe, ivosvaqe put lelwi, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw òviy nu awnihqe posimavaqtate, ivosiy tälawna. ¹² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw pam hak hãqamo? Noqw pam pañqawu: Piyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahsat pu puma qapostalnıwuat Pharisee- sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalòñnit ep Jesus tsòqataqe put pòsiyat tälawna. ¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pòsiy tälawnaqat tuwat put tūviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añħqe tsòqat lelwi; noqw nu posimavaqtate, ivosiy tälawna. ¹⁶ Pahsat pu òviy haqawat Pharisee- sinom pañqaqwa: Pay pi i' tãqa qa pas God añq'ò, òviy pi nasuñwintalòñnit qa kaptsi'ta. Noqw pētu pañqaqwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanħaqam kãtutmalat hintsakni. Noqw yan puma nãtsiki. ¹⁷ Pahsat pu puma qapostalnıwuat aw piw pañqaqwa: Ya uhposiy tälawnaqa uñniqw hak hımuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostalnıwua pòsiy tälawnaqat Jew- sinom qa tũtuptsıwa. Noqw òviy puma put nayat yuyat enaħ wãñwayyaqe, ¹⁹ Tūviñtotaqe amumi pañqaqwa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwhqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tãlat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwhqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tãlat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pòsiyat tälawnaqat itam qa navoti'ta; pi wũyoq'a, uma tūviñtota; pam pi neñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew- sinmuy mamqasqe òviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ- nihqat pañqawħq, Jew- sinom aw tónawtaqamuy añqw put ayo tūvayaniqey pasiwni'yunqw òviy'ò. ²³ Pañiqw òviy puma pañqawu: Pay wũyoq'a, uma tūviñtota, kita. ²⁴ Pahsat pu piw òviy puma qapostalnıwuat wãñwayyaqe aw pañqaqwa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yunqw, i' tãqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaanhinma, sen pay qa panmaq, nu put qa navoti'ta; pay it- sa pi pas sũkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostalnıw, nikañw nu pu' tãlat tayta. ²⁶ Pahsat pu puma piw put aw pañqaqwa: Ya pam uñ hintsana? Hin pam uhposiy tälawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy aawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nãnawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyanıqey òviy'ò? ²⁸ Pahsat pu puma pas tutsıw'unañway hiñqawaqe put aw pañqaqwa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yunwa; i' pi pay hak tuwat hãqaq'ò. ³⁰ Noqw tãqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put hãqawniqw qa navoti'yunqw, piw pam ivosiy tälawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yunqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotıw; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatayay hinmaqñw put pam navotıw. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaw qa hak haqam hakiy qapostalkañw tihtiwhqat posiyat tälawnıqat itam navoti'yunwa. ³³ Pi as i' tãqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotıqey aw pañqaqwa: Pas as um qaanhıput añ tihtiwañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqaw ayo tūvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put tūwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsıwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tãqa? Nu hakiy aw tuptsıwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ũmi yuata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawħqa, nu tuptsıwa; pam kitat put aw naokiwhta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat òviy pew tūwqaqtsit aw pitu, ima añ qa tayyuñqam pòsiy tälawnayaniqat òviy'ò, pu añ tãlat tayyuñqam pòsiy qatälawnayaniqat òviy'ò. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee- sinom put amumyayam iit nanaptaqe put aw pañqaqwa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhıput hinyunwı; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, òviy umuhqaanhıtipu umuhpe hürsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hõtsıwħpa kanelkimi pakıt, pay nãp haqe' aqw pãkihqa hapi uyıñwunıñw, pu hakiy hihta tusoqnawħkilawħqaniñw. ² Hõtsıwħpa pãkihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñw. ³ Noqw hõtsıwat aw tunatyawtaqa put aw hõtañw, noqw kanelom tónayat nanaptañw; noqw pam pumuy tūñwnıyamuy akw wãñwaylawıñw, nen pumuy pañqaw haqami tsañw. ⁴ Pu pam pokmuy nõñakne' amupeve hinmañw; noqw kanelom tónayat tuwi'yunqe òviy put añkyañw. ⁵ Nikañw puma a'lõntuy

tónayamuy qa tuwi'yuñqe òviy hakiy alòñòt qa aňkyat, tuwat soq put apyeye watqañwu. ⁶ Yan Jesus tówutsit aň pumuy amumi hihta mahtakna; noqwu puma put hihta lavayhtiqtat qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimi q hòtsíwat anta. ⁸ Inupyeve mohti òkihqam sohsoyam uuyiñwu, pu hihta tūnawhkilalawaqamu; noqwu ikanelvòhkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hòtsíwa; inuhpa' pákiha hapi ayo yámakni, nen aw papkihañw pu piw aňqw yaymakañw nòsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ùyyniksa pítuñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqwu nu tuwat pumuy yesniqtat òviy pitu, puma nukñwat qatsit qa òwihinyuñwiniqtat òviy'ò. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Náuwsipi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nīkañw haqaqwu kwéwuniqwu put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqwu kwewu kanelmuy qóyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay hatsiy òviyiniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqwu ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqwu nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqwu puma itónay nanaptani; noqwu puma sūp tónawtaqwu sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noqwu nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw òqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina inumi tutapta. ¹⁹ Noqwu yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noqwu kaysiwhqam pañqawu: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqwu aw tūqayyuñwa? ²¹ Noqwu pētuy pañqawu: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsit qapostalyaqamuy pōsiyamuy tálawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noqwu Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kíyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tòmòhaqamo. ²³ Noqwu Jesus God kíyat ep haqam Solomon tuhòoyat aň waynuma. ²⁴ Noqwu Jew-sinom put aw tsovaltíqey aw pañqawu: Taay, ya hihsavohaqam itam ùmi a'nò wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put áawnani. ²⁵ Noqwu Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu pumuy áawnaqwu uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay tuñwiniqtat aw yankañw iit tumalat hintsakq, pam nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ²⁶ Noqwu uma qa tūtuptsiwa, ispi uma qa tuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷ Ikanelvohkom itónay nanaptañwu; noqwu nu pumuy tuwimuy'ta; noqwu puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noqwu nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noqwu soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqòlñaqwu tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqey pas pávani; noqwu qa hak pumuy Inay mapqòlñaqwu tusoq'ipwaniqey aw òqala. ³⁰ Ina-niqwu pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqey pay piw o'wat òmahtota. ³² Noqwu Jesus lavayhtiqtat amumi pañqawu: Nu nihtiwtat lolmat tumalat Inay aňqw umumi mahtakna. Noqwu ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noqwu Jew-sinom put aw pañqawu: Pay itam lolmat tumalat qa ép un tatatupyani, pi um God qakapsi'lavayhtiqtat; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañqawhqat òviy'ò. ³⁴ Noqwu Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqwu pas soon tutuveni alòñtini.) ³⁵ Noqwu pep hapi pam hakimuy put lavayiyat òmahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶ Noqwu hintaqwu òviy uma nuy qakapsi'lavayhtiqtat pañqawu, nu Pas Hímunihqat Tiatnihqey lavayhtiqtat? Pi Ina pas nāp nuy supwataq tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayat hintsakq, uma nuy qa tūtuptsiwani. ³⁸ Nīkañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuptsiwanikahañw uma hīhihta tumaltiwhqat tūtuptsiwani; nen Ina inuhpeniqwu, pu nu put epnihqat uma māmatsye' tūtuptsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as òviy piw puma put nuayaniqey antotiqwu, pam pumuy māyamuy aňqw ayo yámakq, ⁴⁰ Jordan yupqòymi pañsonihqey huruhti, ura John pay mohti kuyit akw tūtuvoylalahqat pañsoo. ⁴¹ Noqwu kaysiwhqam put aw òkiwtage nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nīkañw John pi it táqat hin lavayhtiqtat pas pam sohsoy antsa. ⁴² Noqwu pepeq kaysiwhqam put aw tūtuptsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noqwu hak táqa Lazarus yan mātsiwhqa Bethany kitsókit ep kí'ta, it Maryt-nikañw pu qòqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noqwu pam hak okiw tūtuyhti. ² (I' Maryt hapi put atswé

hihta kwanwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmiy akw kukyat añ hōna; noqw put tupkoat Lazarus tūtuya.)³ Paniqw òviy put qōqamat hakiy Jesus aw ayataqw, pam pañqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unañwa okiw tūtuya.⁴ Noqw Jesus put navotqe pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pāniq'ō, pi God pas a'nō hīmuniwhitiniqat òviy'ō, noqw God Tiāt put ahpiy pas pavan hīmuniwhitini.⁵ Noqw Jesus Marthā aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii.⁶ Noqw òviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talōña.⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwñayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aqwyā.⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom un' tatatupninayanigey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni?⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōñvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qōniltiñwu? Tālō waynumqa qa wīwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe òviy'ō.¹⁰ Mihikq waynumqa hihta ep wīwakñwu, put ep tāla sūlawniñwunihqe òviy'ō.¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani.¹² Pahsat pu put aw nānatuwñayaqam put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa òqawhtani.¹³ Noqw pam mokqat Jesus pañqawhqa, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwi'taqw put pañqawhqat puma wūwaya.¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki.¹⁵ Noqw nu qa ēpeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yōrikye' inumi tūtuptsiwaniqat òviy'ō. Pay itam aqwyani.¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūñwantiwihqa, suñwāmuy amumi pañqawu: Itam amum aqwyē', amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta.¹⁸ Noqw Bethany Jerusalem āhayhpo, sukw añw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo.¹⁹ Noqw Jew-sinom kaysiwihqam Marthā pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtpayaniqe kurs ep òki.²⁰ Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawwa, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu.²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni.²² Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam un' qa mágani.²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni.²⁴ Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talōñvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni.²⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwuy añw ahoy tātaynañwūqa, pu qatsihuytañwūqa; inumi tuptsiwhqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qātuni.²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptsiwini'taqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptsiwa?²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tiātnihqat nu tuptsiwa; awa kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pītuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauywanwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un' wāñwaylawu.²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuqut, put aw'i.³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pītuhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e.³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yūñqam put suñwnuqut yāmakmaq aw tayyūñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyniqe òviy pañsoo, kitota.³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuqw tūwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamōtswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni.³³ Noqw pam pakmumuyhqa, pu Jew-sinom put amum òkihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yōriqwe unañwpeq òkwavakqe,³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni.³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu.³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Meh, pas kurs aw unañway'ta.³⁷ Noqw haqawat pañqawu: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tālawnaqa soon hinwat yukuqw soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu òviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsōnaqw tūamiwta, noqw aqw owa uhtsiwta.³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōñni'ta.⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God òqalayāt lolmat aw yōrikniqat nu ūmi qa pañqawu?⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus òmiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota.⁴² Pay pi as um utsep nuy navotñwunihqw nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yan hoñqam um nuy añw tāvihqat tūtuptsiwaniqw òviy nu pañqawu.⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yāmakuu!⁴⁴ Noqw i' mokqa pañw yama; noqw maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

*The Plot against Jesus**(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)*

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw ökihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tätayyaqe put aw tütuptionsiwa. ⁴⁶ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaqe, Jesus hihhihta tumaltaqat pumuy āawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalti, nihqe pañqawqa: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hihhihta kätutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tütuptionsiwani; noqw Rome añqw sinom öke' itahkiy kiqötotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mätsiwhqqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuña; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak süka tāqa sinmuy amuñem mokniñiqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam sūlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtaqe hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsoqmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa pumuy-sa amuñem-nit, pas sohsoqmuy God tímuyatuy añqe' ahtsawaliwuyñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsoqmuy sūmi tsovalaniqe öviy'o. ⁵³ Nahpiy pu puma put hin nīnayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noqw öviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpupa hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mätsiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwihwpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinmuy növiwhqam Amutsva Yūmosanihqat yan túriwantiwhqat aw pituto. Noqw nāto növiwhqat aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwawa yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep öki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus öviy taynumyaqe God kíyat ep hoñkahkañw nānami pañqawqa: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam növiwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put nuayaniqey anhtoti; nihqe öviy kurs hak put háqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12*Jesus Anointed at Bethany**(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)*

¹ Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep növiwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tätayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus eñem tapkiqw növatota; noqw Martha túnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunövoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qóqaat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtaqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kukyāt lelwi, nit hōmiy akw put kukyāt hōna. Pam wihkuyi nard yan túriwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kive wihkuyit hovalañwuat tuyqawwa. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtaqat wihkuyi qa payhp sunat sīvat öviy huyiwqhqe öokiwiyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa öokiwiyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kimañwuniqe öviy'o. ⁷ Noqw öviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ öokiwiyaqam umumum sutsep yanyuña; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus- sa öviy ep öki, puma it Lazarus ura pam mokiwuy añqw ahoy tätaynaqat aw yóriyaniqey öviy piwu. ¹⁰ Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tütuptionsiwaqw öviy'o.

*The Triumphant Entry into Jerusalem**(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)*

¹² Noqw qavoiñvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam növiwhqat ep ökihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitotoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm- tsotskit nantaqayat üyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Öqawmañwul Israel-sinmuy moñwíam Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitotoqa pas kaptsiwaa. ¹⁴ Noqw Jesus mörot puhuwuñwiwtaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwuyñwini, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mörot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nikañw Jesus a'nō hímuniwhitiqw pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom

put ámumyaqw pam túamit aqw Lazarus wánwayhqe mokiwiw aňqw ahoý táyaynaqw aw tayyuňqam put tuawi'yúhwa. ¹⁸ Paniqiw óviy sinom piw put ahsawwawisa, yaw pam it kátumalat tumaltaqat nanaptaqe óviy'ó. ¹⁹ Noqw óviy Pharisee-sinom nánami paňqaaqwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put aňkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwaniqe nuhtum nówiwhqat ep óki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat aňqwnihqat aw ókihqe paňqaaqwa: Táqa, itam as Jesus aw yórikyaniqey nánawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put áawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put áawna. ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi paňqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhtiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi paňqawni: Pas sóhóvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'nó aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kápkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhtaq'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit aňqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqiw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímuniñqey namtaknani, nu kítani. Pahsat pu óveqatsit aňqw hakiy tónaat paňqawu: Nu pas hímuniñqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqw óviy sinom pep hoňqam put nanaptaqe úmukqat paňqaaqwa; noqw haqawat paňqaaqwa: God hoñviayaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe paňqawu: P hakiy tónaat qa inuñem tógti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat aň hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo túwiwni. ³² Noqw núu, ason nu nahoylehtsit ep háyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe paňqawu. ³⁴ Noqw sinom lavayhtotiqe put aw paňqaaqwa: Pi itam tutavot aňqw nanaptaqaw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqwi Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep háyiltiniqat um paňqawu? Ya i' Sinot Tiat hak himuu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi paňqawu: Pay nu tálāt ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tálāt umumum yantaqwa uma kwilalatotani, noqw qatála umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminiñqey qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqaw uma inumi tútuptionsiwe', talpuva hinwisni; nen uma tálāt ep sinoiwiyuñwini.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihqe pumuy amuñaqw nātupka. ³⁷ Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtaqat hihta kátumalat mahtaknaqaw puma put aw qa tútuptionsiwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa. Ura pam paňqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptionsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw óqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqw óviy soon put tútuptionsiwani, ura Esaias piw paňqawhqe óviy'ó. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatálawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoý nánamtókyaqw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsáñwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqw pay as pi nāmahin yantaqaw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tútuptionsiwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa paňqaaqwa, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ó. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaqw tayawinpit nánawaknaqe, God aňqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqw pu' Jesus tsa'lawhqe paňqawu: Inumi tuptionsiwni'taqa hapi qa inumi tuptionsiwni'tat, hakiy aňqw nuy távihqat aw tuptionsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy aňqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tála sinmuy amumi pitu, inumi tuptionsiwni'taqa haqe' qatálat qa aň hinmaniñqat óviy'ó. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqiw pew pitu, pi nu sinmuy ayo óyaniqe pitu. Nihqe óviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptionsiwhq'ó qa put hinwat yúkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ómahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayiy hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy aňqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqat inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniñqat piwu. ⁵⁰ Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniñqat óviy put tutapta. Noqw paniqiw hapi óviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsoy yuaayku.

¹ Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nāt aw qa pituq̄w, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa so'ñwamiq pumuy amumi unañway'ta. ² Noqw tapkiq̄w pumuy nōñōsaq̄w, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi mātapniqat pan unañwtoyona. ³ Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw òqalat put aw noa; noqw pam God añqw pituhqe piw God aw ahoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunōsvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit hōhōnpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe hōhōnpit kwewhtaqey akw kukyamuy hōnhhta. ⁶ Pu òviy pam Simon Peter aw pituq̄w, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷ Noqw Jesus lavayhtiye aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq̄ um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqōtoy enañ piw pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañw'eway'o. Noqw uma hapi kwañw'e'wayomu, nikañw pay qa sohsoy-amu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqat navoti'taqe òviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañw'e'wayomu, kita. ¹² Pu òviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhqaqalalwa; nihqe uma sūañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoq̄ qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yūkunaqw pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiye epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma iit navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniq̄w òviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituq̄w nu añwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhitiq̄w, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataq̄w, hak put pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini; pu nuy pās tāvihqa hapi nuy añqw tāvihqat pās tāvini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiye pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqaqat wūwantotaqe nānahpa' yoyrikyā. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqaqat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu òviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat mōroknaq, hakiy put maqaqw pamni. Pu pam nōvat mōroknaqe, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiye, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey iis panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunōsvoñat aw qātuhaqa put hinoqw pan lavayhtiyeqat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqaqat haqawat wūwaya, pu sen pam òkiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqaqata. ³⁰ Noqw òviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañqaw yama. Noqw mihikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu òviy pam yāmakmaq̄w, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hīmuniwhitni; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hīmuniwhite', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiye pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiq̄w soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñq̄w pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiye aw pañqawu: Pay nuy haqaminiq̄w um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' uñkni?

Nu unem iqatsiy táviniqey suhtaq'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy táviniqey suhtaq'ewa? Pas antsaa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhq pu' taqákováko tōqtini.

14

Jesus the Way to the Father

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kíyat ep yeyespi qaöwíewa, pi as qa pantaq w soon nu umuy qa áawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noq w nu ahpiyinen umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nāmi ökínani; noq w nuy háqamniq w uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiq w uma navoti'yuñwa; pu uma aq w pōhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhq, um haqaminiq w itam qa navoti'yuñwa; noq w ya itam hin aq w pōhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noq w Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aq w pōhu, pu navoti pas antsanihq, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noq w yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. ⁸ Noq w Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhq, um Unay itamumi mahtaknaq w itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noq w Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wūyavo unumum yantaq w, ya um nāto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noq w piw um nuy umumi Inay mahtaknaniq inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sūkanihqat um qa tuptsiswa? Soñawnen pi nu put epniq w pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñw; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniq w pu Ina inuhpenihqat uma tūtuptsiwani; hal kurs uma qa pantotiniq, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tūtuptsiwani. ¹² Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwahqa nuy hihhihta hintsaqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pávanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniq w övii'yó. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviiy tūviñtotaq w, nu put panhtimantani; noq w Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviiy tūviñtotaq w nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', ittavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw nāwaknani, noq w piw pam suk w umumi unañwtavi'taqat umumi távini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noq w pam unumum utsep yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe övii'yó, piw qa tuwi'yuñwa. Noq w uma pi put tuwi'yuñwa, pam unumum yantaq w övii'yó, nihqe nāt pam umuh'unañweq qátuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu nāt piw añq w umumini. ¹⁹ Nāt hihsavoniq w pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nikañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuq w öviiy piw uma yesni. ²⁰ Noq w pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Ittavoy oyi'kañw añ hinmaq hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noq w nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noq w suhka Jesus aw nānatuwnaqa Judas pan mātsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noq w pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhq, ya hintaq w öviiy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³ Noq w Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noq w Ina put aw unañway'tani; noq w itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noq w nu umumi lavayit yuaataq w pam qa inuhpiy'ó, pam nuy añq w távihqat Inay ahpiy'ó. ²⁵ Noq w nu nāt unumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶ Noq w nu pan Inay aw nāwaknaq w, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noq w pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqat umuy sohsok ahoy u'nānani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañw; noq w nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaq w ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añq w umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noq w nāt hapi aw qa pituq w, pay nu añw u umuy áawna, hisat aw pituq w uma tūtuptsiwaniqat övii'yó. ³⁰ Yahpiy hapi nu pápu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ó, noq w pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noq w Ina inumi hin tutaptaq w nu pan hinma. Noq w put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yahq w ahpiyayni.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noq̄w Ina hapi ūyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo tūkuñwu; pu pōlōy'vañwuqat pam papsiñwu, noq̄w pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noq̄w uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqat akw kwañwe'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwñi, noq̄w nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopōlvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noq̄w pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noq̄w uma hapi ahpiy hohtakiwuyñqamu. Nu hakiy aw wiwtaq̄w pam inumi wiwte' a'nō himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tūviwñwu; noq̄w sinom put tsovalaye', qōhit aqw maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pan'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put ōviy tūviñtotamantani; noq̄w pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nō aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaq̄w pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noq̄w uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat ōviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqat pan'i. ¹² Noq̄w nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwñi, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe ōviy panhtini. Noq̄w qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwātsimiyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tūwiktuhwantani, taq tūwiki moñwiy hihta hintsakq̄w put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwātsimiyaqat pan tūñwanta; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat ōviy ayata; noq̄w tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noq̄w uma ituñwñi aw yankahkañw Inay aw hihta tūviñtotaqw pam umuy put māqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwñi.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaq̄w pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuñwñi. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noq̄w uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noq̄w ōviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuñwñi; pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu; noq̄w kurs sinom nuy okiwasasne' soon umuy piw qa okiwasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniq̄w ōviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe ōviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuq̄w puma inumi qa tuptsiwyaq̄e qaantoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaantotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaantipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqat kātutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kātumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yōrikye' pay soon pas qaantotini; noq̄w pi as puma put aw yōrikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noq̄w puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataq̄w, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiyinihqat sinmuy āawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yōrikyaqey tuawi'yuñwñi, uma yayhniwhqat añq̄aqw inumum hinnumyaq̄e ōviy'o.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat ōviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawuyñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt ōviy puma umuy qōqyaniqat aw pītuni; noq̄w panhtiq̄a God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe ōviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituq̄w ura nu umuy añwu pay put āawnaqat uma u'nayaniq̄w ōviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumunihqe ōviy qa mohtihaq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noq̄w pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awni. Noq̄w uma qa haqawat nuy haqaminiqat tūviñta. ⁶ Noq̄w pay pi nu umumi iit lavayhtiqw ōviy umuh'unañwa pas

qa hahlayhtoti. ⁷ Noq̄w pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniq̄w pan umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniq̄w umumi Unañwtavi'taqa soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añq̄w put umumi távini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisq̄amuy qaanhtotiq̄at pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaq̄at pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniq̄at amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaq̄e qaanhtotiq̄at pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaq̄at pumuy māmatsnani, Inay awnihq̄at akw'a; noq̄w uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniq̄at amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay eñem yúkuq̄e pas qahihtata. ¹² Nāt nu nihtiwhtaq̄at hihta umumi yuaaykuniq̄w, uma kurs hin nāt put sohsok ómahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqa pite', pam sohsok antsanihq̄at umuy māmatsnoynani; pam qa nāp nahpiynihq̄at yuaatanihq̄e. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hūhihta nātoyaniq̄at umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuq̄ayhpiy ómahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuq̄ayhpiat sohsosy piw itutuq̄ayhpi, paniq̄w óvny nu pañqawu: Pam ason itutuq̄ayhpiy ómahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniq̄w pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniq̄w uma inumi yórikyani, nu Inay awniniq̄w óvny'o. ¹⁷ Pahsat pu put aw nánatuwnayaq̄am haq̄awat nānami pañq̄aq̄wa: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiq̄e pañqawu: Nāt hihsavoniq̄w pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniq̄w uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniq̄w óvny'o, kita? ¹⁸ Noq̄w óvny puma pañq̄aq̄wa: Ya sen pam hihta pañq̄awhqe Hihsavoniq̄'o, kita? Itam hihta pañq̄awhq̄at aw māmatsya. ¹⁹ Noq̄w puma as put túviñtotaniq̄e nānawaknaq̄w Jesus navoti'taqa amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniq̄w uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniq̄w uma inumi yórikyani, kitahq̄at uma nātuvññlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiq̄e pan hiñq̄aq̄wani; noq̄w tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisq̄am hahlayyani, noq̄w úmawat qahahlayyani; nikañw pay umuhq̄ahahlayhpi hahlayhpiniwhtini. ²¹ Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwaníyat aw pítuñwuniq̄w óvny'o; nikañw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino túwaq̄atsit aw tihtiwqh̄ put ep hahlayñwuniq̄e óvny'o. ²² Noq̄w pan uma qahahlayyani; nikañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noq̄w umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituq̄w uma soon pāpu nuy hihta túviññlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta óvny túviññtotaq̄w pam umuy put máq̄amantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta óvny túviññtota. Uma aw túviññtote' ómahtotani, nen pas hinhaq̄am hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaq̄at umumi yuaayku; ason hisat aw pituq̄w pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta óvny túviññlawni. Noq̄w nu umuñem Inay aw túviññtaniq̄e hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taq̄w óvny'o, ispi uma inumi unañway'yuniq̄'o, nihq̄e nu God añq̄w pítuq̄at uma tútuq̄tsiwa. ²⁸ Nu Inay añq̄w yámakq̄e, túwaq̄atsit aw pitu; nit pu' nu túwaq̄atsit mātapt, Inay awni. ²⁹ Noq̄w put aw nánatuwnayaq̄am put aw pañq̄aq̄wa: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuq̄e, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqaq̄at tútuq̄tsiwa; noq̄w soon kurs pas hak sōwu hihta túviññlawni. It akw pu' itam uñ God añq̄w pítuq̄at tútuq̄tsiwa. ³¹ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tútuq̄tsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsiwa, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniq̄at aw'i. Nikañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuñqe kwakwhaiwyuñwniq̄at óvny nu umumi yan lavayhti. Uma túwaq̄atsit ep kānanvotyani; nikañw pay uma su'q̄awyuñwni, nu hapi yep qatsit áñwuta.

17

Jesus Prays for His Disciples

¹ Yan Jesus lavayhtit, ómiq̄ tátayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímuniq̄at pan nuhtumi mātaktani, noq̄w Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi óq̄alat maqa, nihq̄e hakimuy hihsa'niñq̄amuy put aw noaq̄w, pam qatsit qaso'taq̄at amumi nóaniq̄at um pan put eñem yuku. ³ Noq̄w hak uñ pas suhka antsa God-nihq̄at tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhq̄at piw tuwi'te' qatsit qaso'taq̄at himuy'vani. ⁴ Nu túwaq̄atsit ep uñ pas hímuniq̄at nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataq̄at hapi nu yuku. ⁵ Noq̄w taay, Inaa, ura túwaq̄atsit nāt qa háq̄amniq̄w nu úmumñihq̄e lolmat tálawnwat pitsáñway'ta. Noq̄w óvny nu úmi pituq̄w um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaq̄w hakimuy inumi noaq̄w nu uñ hákiynihq̄at pumuy áwna; puma

as úhimumyaqaw um pumuy inumi noa, noq w puma uhlavayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy úñaqwnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātāp q nu amumi put mātavi; noq w puma put ōmahtota, nihqe nu úñaq w yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añq w távihadqat tútuptsīwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatayayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniq w ðviy'o. ¹⁰ Noq w sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinom, noq w nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹ Noq w nu hapi pāpu qa túwaqatsit ep hinnuma, noq w ima nāt túwaqatsit epya; noq w nu yañq w ūmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nōahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy ōqalayāt akw oyi'tani, noq w puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt túwaqatsit ep pumuy amumum hinnuqwe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaq w nu pumuy pās oyi'taq w qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' sūlawhtiniqey namorstiwhqasaa, hin pey'taqat anhtiniqat ðviy'o. ¹³ Noq w nu yahsatniq w yañq w ūmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat ðviy nu túwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlavayiy mātavi, noq w yep qatsit tunatayayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhta'q'ewya, puma qa yep sinoiwyuñq w ðviy'o, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as túwaqatsit añq w pumuy ipwaniqat nu qa pan ūmi túviñlawu, um qalolmat añq w okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlavayiy pas antsanihqat akw pumuy neñem qenivo ōyani; uhlavayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noq w ðviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatayawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat ðviy'o. ²⁰ Pu nu qa ímuy-sa amuñem túviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tútuptsiwaniqamuy amuñem piwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu túviñlawu, um Ina inuhpeniq w pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noq w pep pu' túwaqatsit ep sinom um nuy añq w távihadqat tútuptsiwani. ²² Noq w um hin nuy kaptsi'taq w pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat ðviy'o. ²³ Nu pumuy amuhpeniq w pu um inuhpee, noq w puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noq w sinom nanaptaq w um nuy añq w tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaq w puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tálawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt túwaqatsit qa yukiwihq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatayayat añ hinwisqam un qa tuwi'yuñwa, noq w nu un tuwi'ta, noq w ima hapi um nuy añq w távihadqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noq w nu hapi un pumuy áawna. Noq w okiw as um inumi hin unañway'taq w pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat ðviy nu soon nāt qa un pumuy áwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuq w, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqōymi nōha; noq w pam haqami olive qōlmi pítuñqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum paño paki. ² Noq w put momñwituy amumi mātāp qa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniq w ðviy'o. ³ Noq w God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hon'via'yatuy enañ Judas aw mātavi; noq w puma wiñqōhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noq w ðviy Jesus hin hintsaniñqey sohsoq navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnunya? ⁵ Noq w puma lavayhtitqe aw pañqawu: Itam hakiy Nazareth añq w tāqa Jesus hepnunya. Noq w Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noq w Judas amumi put mātāp qa pumuy amumum wunu. ⁶ Noq w pam panis pammihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy túviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnunya? Noq w puma pañqawu: Itam hakiy Nazareth añq w tāqat Jesus hepnunya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pammihqey umumi pañqawu; noq w ðviy kurs uma nuy hepnunye', uma imuy mātāpyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniq w ðviy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaq w nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hōroknat, God awwat mohpeq moñwit túwikiyat wuvahtaqe, putvaq w naqvuyat ayo tuku. Noq w i' hak túwiki Malchus yan mātisiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aq w pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuhyq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaqe put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas moñnañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ P' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sũka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus añki, pu suhka put aw nánatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kiyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hõtsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nánatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqa yámakqe, hõtsíwat aw tunatyawtaqat mánat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu mána hõtsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it táqat aw nánatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, õviy tũtuwikt hoñvia'yatuy amumum tõvumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nãmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nãmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tũviñtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tũviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kiyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tũviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tũqayyuñqamuy tũviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqõlöy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hõna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nãmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqawu: Ya qa um piw put aw nánatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tũwikiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqõlpe put ámunniqwu nu ñmi qa tátayi? Pam hapi Malchus añqwi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nãt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako tõqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kiyat aw wikya; noqw sũitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuñna, taq ka Amutsva Yũmosanihqat ep nõviwhqat añqw nõnõsaniqey qa hu'waniwiyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mãtsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nẽveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay pi as i' táqa qa nukpananiqwu soon itam ñmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw õviy Jew-sinom put aw pañqawu: Itam hakiy nınayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqwu õviy puma pañqawu. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wáñwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nãp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamiñqat un ñawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nãp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum un inumi mãtapyá. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyá qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatyá it qatsit ahpiyiniqwu soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyá qa yañq'õ. ³⁷ Noqw õviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqwu tĩhtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe õviy tũwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itõnay napanañw. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa'a?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yũmosanihqat ep nõviwhqat aw pituqwu nu hakiy umumi mãtapmantaniqat uma pan tuwi'yuñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwíamuy umumi

mātapniqat uma nānawakna? ⁴⁰ Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqawwa: Qa i'ni, Barabbasni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhkilawu.

19

¹ Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pahsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakat usimnit put usihtoyneyaqe, ³ Aw pañqawwa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwiamu! Pu puma may akw wuwalalwa. ⁴ Pu öviy Pilate piw yámaqeqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqeqe umuy navotnaniqeqe öviy nu umumi put hórokna. ⁵ Pahsat pu Jesus kütat akw qōtōsomiwkañw palasakat usimnit uskañw pañqaw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep táqa. ⁶ Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañqawwa: Nahoylehtsit aw múaa! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqw Jew-sinom lavayhtotiqeqe pañqawwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqeqe tutavot pasiwyuñwa; noqw itahtutavoyniqew pi soon pam qa mokni, pam God Tiatnihqeqe pañqawhqe öviy'o. ⁸ Noqw öviy Pilate pan lavayit navotqeqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqeqe pavasiwhkimi piw pákihqeqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqō'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu ún mätapniqeqe, sen nahoylehtsit aw muiwniqat unem yúkuniqeqe aw öqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiqeqe aw pañqawu: Pay as öqalat qa öñaqew úmi noiwhq soon um inumi öqalani. Pantaqew öviy i' hak nuy úmi mätapqa uhpenihqeqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mätapniqeqe tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqawwa: Um it táqat mätave' pay Caesar qa kwátsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³ Noqw öviy Pilate it navotqeqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan tūñwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mätsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqw Amutsava Yūmosanihqat ep nöwiwniqat totokay'yuñwa, noqw táwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqw puma sáakmaqe pañqawwa: Túvaay, túvaay! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoylehtsit aw muiwniqat enem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqawwa: Itam qa hakiy moñwi'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pahsat pu puma put nahoylehtsit aw muayaniqat öviy pam amumi put mätavi; noqw puma nuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqw pam nahoylehtsiy ikwiwkañw haqami Masqōtvihka yan tūñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan tūñwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy lōqmuy put enañ nahoylehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hímunihqat Pilate pēnaqeqe nahoylehtsit atse mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH ANQWNIHQ JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰ Noqw Jesus haqam nahoylehtsit aw muiwhq pam kíñaqew qa yāpo; noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwáya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuy, pu Latin-sinmuy. ²¹ Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqew God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqawwa: Jew-sinmuy moñwiamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy moñwiamnihqeqe pam kítaqat um pēnani. ²² Noqw Pilate lavayhtiqeqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqew pay pi pantani. ²³ Pahsat pu solāwam Jesus nahoylehtsit aw muayaqeqe yuwsiyat nālōvo o'yaqeqe nāhuyva; noqw ahtōqō'napnaat qa tūhihwaqeqe ahsupoq pōqniwta. ²⁴ Noqw öviy puma nānami pañqawwa: Itam qa tsikayat, put öviy nanavö'vani, mätappi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqeqe inapnay öviy nanavö'ya. Noqw öviy solāwam panhtoti. ²⁵ Noqw pep Jesus nahoylehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat pas aw anañway pep wūnuwtaqata, nihqeqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu: Ayam únuu. Noqw pahpiy put aw nānatuwnaqat put kiy aw wiki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsoq yukuhqeqe navoti'taqeqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqew öviy'o. ²⁹ Noqw pep tsaqaptat añqw ovaala a'nō sika küyiwta; noqw puma hihta sōyatkot put aqw móroknaqat, pu himu hisop yan mätsiwhqat

kohoyat epeq sönnayat put moami itaya. ³⁰ Pu övivy Jesus ovavalat añ yúkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yökoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noq w ép nasuñwintalöñnit pas kaptsiwihqat ep totokay'yuñwa. Noq w pumuy tokoam nāt nasuñwintalöñnit ep nahoyełtsit añ häyiyuñwñiqat ima Jew- sinom qa nānawakna. Noq w övivy puma Pilate awyaqe aw pañqawu: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qōqhıtote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu övivy solāwam ökihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoyełtsit aw mułtiqat pumuy lövaq hokayamuy qōqhıtota. ³³ Nit puma Jesus aw ökiqw pay kurs pam mōki, noq w övivy pay puma put hokayat qa qōhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat söhkwiqnaqw pahsat añqw uñwa küyit enañ munva. ³⁵ Noq w nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawit'a; nu qa atsälawu, noq w uma kurs hin qa tütuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw övivy ii yaniwhti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put öqaat qōhikiwni, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy söhkwiqnayaqey aw yörikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak tāqa Aramatheat añqwnihqa Joseph yan mätsiwihqa Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noq w Pilate put hu'wa. Noq w övivy pam pituhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew- sinmuy mamqasqe övivy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noq w pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwrıwtaqat tsıvót-sikip sunat pututuwanıt pahas'haqam kimakañw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam mihikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu övivy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwanwáhovaqtuqat tösıt atsva put siwuwuykinat tsatsákwmötsaput linen yan mätsiwihqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsi-nayañwuqat pan'i. ⁴¹ Noq w pam haqam nahoyełtsit ep mułtiqat ep himuqölö; noq w pep puhutuamtuhsö; noq w nāt pas qa hak hisat pañsoq tawiwa. ⁴² Noq w Jew- sinom totokay'yuñqw övivy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsö áhayhpniqw övivy'o.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noq w Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamıt aw'i; noq w kurs owa tūamıt aqw ütsıwıtañwuqa ayo tawiwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nıt pu nuy, Jesus aw unañwayat yan tūñwıwıwıhıqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhıqat tūamıt añqw hóroknaya; nihqe haqami pi pu hintsatsna. ³ Pu övivy nu Peter amum tūamıt aqw wari. ⁴ Noq w nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pañsoq pitu. ⁵ Nihqe nu motolıtqe ahpamiq tātayhqe tsatsákwmötsaput ep oyiqw tuwa; nikañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamıt aqw pákihqe, tsatsákwmötsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu hōhōnpi put qötöyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákwmötsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yörıke tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwy añqw pas soon ahoy qa tātayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mätsi'yuñqe övivy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nıma.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noq w Mary tūamıt ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe övivy pam pan hiñqawkañw, motolıt, tūamıt aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy löqmuy hoñviayıyat qötsat yuwsı'taqamuy pepeq qatuqw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qötöveniıw, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noq w puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noq w pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhıqay haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe övivy'o. ¹⁴ Yan pam hiñqawht, ahoy namtökkañw Jesus pep wunuqw tuwa; nit pam Jesus-nıqw qa māmatsi. ¹⁵ Noq w Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noq w pay pam üyıt tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noq w nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noq w Jesus put aw pañqawu: Mary. Noq w pam aw namtökt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tütutuqaynaqa i'nihqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ñuñ'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amumınen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhıtuıyqawhıqay. ¹⁸ Noq w Mary Magdalene Tutuyqawhıqat aw yörıkeqey put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtıqata.

*Jesus Appears to His Disciples**(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)*

¹⁹ Noq̄w ép Sundayt ep tapkiq̄w put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy hòtsiwhpa' uhtsi'yuihqw, Jesus pituhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuihwni. ²⁰ Yan pam lavayhtit, tokoy haqami sòhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may éñaña. Noq̄w put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhqtat aw yòrikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuihwni. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³ Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwñiqat pañqawaqw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴ Noq̄w imuy pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy amuñaq̄w hak Thomas, Didimus yan tñwantiwhqa, qa amumunniq̄w Jesus pitu. ²⁵ Noq̄w òviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqawa: Itam Tutuyqawhqtat aw yòrikyaa. Noq̄w pam amumi pañqawu: Pas nu máyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yòrikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam sòhkwiknayaqat aq̄w imay qa pane' soon tuptsiwini. ²⁶ Noq̄w ahpiy nanalsikis talq̄ put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noq̄w Thomas pumuy amumuma. Noq̄w hòsiwa uhtsiwtaq̄w Jesus pituhqe amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuihwni. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aq̄w pew hintsanaa, pu imay aw yòrikuu; pu pew mávuyalte', itokoy haqam sòhkwiknayaqat aq̄w uhmáy pánaa, nit um pápu qap'èwewnat tuptsiwini'tani. ²⁸ Noq̄w Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawhqa. ²⁹ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq̄ pi um inumi yòrikqe òviy tuptsiya; inumi qa yòrikyat tütuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noq̄w Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumunniqañw pas qa tsa' kátatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noq̄w pávam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noq̄w pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tiatnihqat uma tütuptsiwaniq̄w òviy Ii yantaqa péniwa, pu uma tütuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

21*Jesus Appears to Seven Disciples*

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mátsiwhqtat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noq̄w pam hin namtaknaqat nu umuy áawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam súpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan tñwantiwhqa, pu Galileet ep Canat añq̄w táqa Nathanael, pu Zebedeet tímát-niq̄w, pu hakim lōyóm piw put aw nánatuwnayaqam. ³ Noq̄w Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noq̄w puma aw pañqawa: Itam úmumyani. Noq̄w òviy puma ahpiyyaqe ápiy pákihut aq̄w yuña, nit ep mihikq̄ puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noq̄w qavonvaq̄w talavay Jesus patuphat qalaveq̄ wunu; noq̄w put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niq̄w qa mámatasya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tòtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noq̄w puma put aw pañqawa. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pákihut putvaqewat unuhtutsayay pámiq̄ tūvaye' tutwani. Noq̄w puma panhtotiqe, pas antsa pávakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kátoti. ⁷ Paniq̄w òviy nu Jesus pas aw unañwayat yan tñwantiwhqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawhqa. Noq̄w Simon Peter Tutuyqawhqtat-nihqtat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'atqe òviy'o, nit pu pámiq̄ tsoo. ⁸ Noq̄w mímawat put aw nánatuwnayaqam tutsáyat ep pávakiwhtuy íniyuñqamuy pay pákihut akw lólòkinkahkañw òki, puma tutskwat añq̄w qa yápyaqe òviy'o, pay tsivót-sikíp sanat kwilakit pahsahaqamo. ⁹ Pu òviy puma panis tutskwami òkit, pep tōvut hoveyeliwtaqat tutwa. Noq̄w pávakiwht put añ oyi. Pu pólavikit piw tutwa. ¹⁰ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pávakiwhtuy umuhtunimuy añq̄w pew kiwisni. ¹¹ Noq̄w Simon Peter put aq̄w wupqe yañsakoqmuy pávakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lólòkinta, tsañe'sikíp sanat-sikañw añq̄w pakwt payhkomuy sihkay'taqamuy (153); noq̄w pas as qaan'ewakw hintaq̄w piw tutsaya qa tsiki. ¹² Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōñsaa. Noq̄w soon kurs'haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqtat tūviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqtatniq̄w òviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amuninihqe pólavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pávakiwhtuy piwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi páyis nāmahtakna, mokiwuy añq̄w ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu òviy pumuy nònòsat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu un hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu añqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu un hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pâyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw òviy'ò. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu un hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsa, pas antsa nu ùmi pañqawni: Um tsaynihqe nâyusinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhmáy hohtaknani; noqw pu suhka un yuwsinani, nit pu un haqami qa nâwaknaqw un pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mâtaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noqw Peter namtòkqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat túñwantiwqhqe ura tapkiqw nònovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak un momñwituy amumi mâtapni? ²¹ Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²² Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nâwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahpuy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nánatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nâwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa iit tuawi'ta, nihqe iit pēna. Noqw uma navoti'yunqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwtaqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniqw hikis pi ka túwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat enem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhitiupamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wikiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwuñqamuy namorstagey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wíkiwa. ³ Pu piw pam kánavot, put atsve híhihta qaōwihintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tálát añ pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hinataqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsowawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyanyiqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit òviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylallawu; nikañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw òviy puma tsovaltíqe, put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel- sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsínani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hisatniqat, pu haqe' qalawmaqw aw pituniqat Ina pas nāp òqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma òqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pituq'ò; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy tūwaqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tūyuñqw, pam ōmi wikiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa tūyuñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuwsí'kañw pumuy amumi tsuptqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wikiwhqat uma aw tūyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pituni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mātisiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsoom Jerusalem añqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavo nakwsumantaniqat pah-saphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep òkihqe, tupatsveq ahpami yuñá; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tiata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwwisakahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwñi'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsoyaw-taqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsí David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus ñuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomáhinhtiqe, ahsatíy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe pahtokq, sohsoy sísíhuat nōñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep kí'yuñqam put nanapta; noqw òviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Aceldama yan tūñwantiwa; pam tutskwa uñwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'í. ²⁰ Pay ura Tātawit añ yan pey'ta: Nam kíat kíqōtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'í; pu piw yan'í: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsíyat añ ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'ò, pu put itamuñaqw òmiq wíkiwhqat aw pahsavoo. Noqw òviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwuy añqw ahoy tātayhqat yuaatani. ²³ Noqw òviy puma hakimuy lōqumuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan tūñwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mātisiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nānawaknaqe pañqawu: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tāqatuy himuwat namorstagey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wúnupte', itamum añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhhtiqe put añqw ayo yama, pas nāp qeniý awniqe, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yēva. Noqw pam pakwt sukw síhkay'taqamuy ayaiwuñqamuy amumum pohtoylaniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talōñnit Pentecost yan mātisiwhqat aw pituqw, tuptsiwñi'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsoawta. ² Noqw nāt pumuy panyuñqw, pahsat pay himu

wukohukañwuy an sōykitaqa ñaqaq pítuhqe, pumuy haqam kīve tañawtaqw, pep pās ohpo.³ Noqw pep himu ūwiñwuy antaqa amumi mātaqtige, leñit anhtige nānap amuhpa' kwāwilti.⁴ Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiyuñq, pahsat pu hīhihtuy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i.⁵ Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nānan'ivaqaw tutskwat añqw ōki.⁶ Noqw i' yantaqa añqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltige, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw ōviy'o.⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotige kātayūñqe nānami pañqaqwa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet añqw sinomu?⁸ Noqw hintaqw ōviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwayaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotyā?⁹ Parthian-sinomu, Mede-sinomu, Elamite-sinomu, pu Mesopotamiat añ yesqamu, pu Judeat añ'a, pu Cappadociat añ'a, pu Pontus añ'a, pu Asiat añ'a,¹⁰ Pu Phrygiat añ'a, pu Pamphyliat añ'a, pu Egypt añ'a, pu Cyrenet añan'ik Lybiat añ hāhaqe' yesqamu, pu Rome añqw yaktaqam, Jew-sinomu, pu Jew-sinmuy amūn tuptsiwini'yuñqamu,¹¹ Crete-sinomu, pu Arabia-sinomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotyā, kitota.¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotige hin kurs hinhtotiniqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani?¹³ Noqw pētū tututsiwayaqe pañqaqwa: Ima puhut wine akw hñāq'iwyuñwa.

Peter's Message

¹⁴ Noqw Peter pakwt suk w Sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtige sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuqayvastotani.¹⁵ Itam qa hñāq'iwyuñqw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōñva.¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu:¹⁷ Pu so'ñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaqt su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani.¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwiwiktuy tahtaqtu pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw puma inuñem yuaatotani.¹⁹ Pu nu ōvaqe tokpelat añqe' kātayhpit poñalawni, pu atpik tūwaqatsit añ hihta tuawi'yuñqata, ūñwata, pu ūwiñwuy, pu kwits'ohpokita.²⁰ Tāwa qatālawvani, pu mūyaw uñwat anhtini nāt Tutuyqawhqat wukotalōñniyat pas qaōwihintaqat aw qa pítuq'ō.²¹ Pep pu' ason hak Tutuyqawhqat aw taqa'nanwtiqa ayo yámakmantani, kita úrai.²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw tāqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God ōqalay akw put ahpiy kātumalat, pu kātayhpit hihta tuawi'yuñqat tumalta. Yan pam put hahlayhqeiy umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa.²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put ūuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātatveqw, puma nahoylehtsit aw put muayaqe, nīnaya.²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwuy ōqalayt añqw put mātapqee, kurs hin pam put hui'taniq ōviy'o.²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu utsep inuñpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvaqe wūnuq'ō. Noqw ōviy soon nu hin unañway'tani.²⁶ Paniq ōviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ōviy piw itoko ūmi yankañw nāsuñwani'tani.²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ō; piw um soon uhtmal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniq w nakwhani.²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapnani, kita úrai.²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamit nāt itamum yanta.³⁰ Ura David God lavay'ayaatniq navoti'taqw, ura God put aw qaōwivasiwinaqe, pam put aniwniyat añqw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinanigey yan lavayhti.³¹ Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātawiwa, piw tokoat qa hovahti.³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yōriki'yuñwa.³³ Noqw God hapi put momi tāvihqe, putvaqe put qatuptsina; nihqe it awini Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma pu pantaqat hapi pu' aw yōrikyā, pu nanapta.³⁴ David pi ōmi qa wūwi, nīkañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwi aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qātuni,³⁵ Nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat pahsavoo.³⁶ Noqw ōviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehtsit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqanihqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqa i'niñqe pam'i.)³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyuñqamuy amumi pañqaqwa: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini?³⁸ Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat ōviy'o; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwqhāt makiwyanī.³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yāvaqayqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimiy Itahutuyqawhqa God wāñwayniqamuy amuñemi.⁴⁰ Pu pay wūhaq

lavayit akw pam amumi hin hintaqaq yuaataqe, amumi ö'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsivapsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amun sülawhtini. ⁴¹ Pahasat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, küyit akw tuvoylatoti; noqw put tawat ep payhp sömorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tonalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yümosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat an tutuqayya, pu süp hinwisakahkañw, Jesus u'nikahkañw põlavikit yönoylalwa, piw näwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hihihta kätatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtaqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwni'yuñqam süp hinnunuya; nihqe sohsok hihta sümi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ömahtotaqey nähuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma näqavo sun tunatyawkahkañw God kiyat ep hinnunuya, pu haqam hakiy kiyat ep põlavikit yönoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nõsiwhqay nõnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nõnantaqamuy akw näqavo put aw tönawtaqamuy amumi höyokinta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hisatniqw nänawaknañwuniqw, tawat atvelpeniqw, Peter John amum God kiyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy taqat tihtiwhpuy añqawq tuhapiwtaqat tsöpwisä; puma näqavo God kiyat aw hötsiwat Lomasniwa yan tünwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kiyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tuñlaytaniqat öviy'o. ³ Noqw öviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kiyat aw pakitoqw tühahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tätayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wüwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahasat pu Peter pañqawu: Nu sivat nästaa; nikañw nu hihta himuy'taqw ün mäqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ümi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw mäyat ñuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kiyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhqw sinom sohsoyam aw täyuñwa. ¹⁰ Noqw puma mämatasyaqw, pay as pam God kiyat aw hötsiwat Lomasniwa yan tünwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kätayuhqe, hin kurs wüwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw täqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hürs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhööata yan mätsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuytuya. ¹² Noqw kurs sinom kätayuhqw, Peter mämatseqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kätayuhwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa täyuñwa suhpan ka itam pas näp itah'öqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mätaveqe qa putyaniqey atpip pañqawwa, pas as pam put mätpäniqey su'qawtaq'ö, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahoväriwtaqat, pu Súantaqat qa nänakwhaqe, tuwat soq hak hakiy ninaqat umumoi noiwniqat uma nänawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tütsamhqaqat nñaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tätayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yöriki'ta. ¹⁶ Noqw i' täqa put natñwaniyat qapëvewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw täyuñwa, piw put tuwi'yuñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik päp powiwkañw wunu. ¹⁷ Noqw taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsaskaqey qa mätsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noqw pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhtunatyay añqw lasye', God aw lasyani; noqw umuhqaanhtipu umuhpiy ayo höniwni, noqw Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noqw pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi öveqatsit pas pay soon qa kwüsuni, hisat sohsoy himu ahoy põhutinigat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy himunihqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhtiqw, uma sohsok an aw tüqayyuñwini. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw sülawhtimantani. ²⁴ Owí, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepehaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat öyi'yuñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tüwaqatsit añ

sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep ökini. ²⁶ Noq̄w God hapi Tiyy Jesus ahoy tätaynaq̄e umumi put mohti hōna, umuhnuq̄panay añq̄w umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ökinianiq̄ öviy'ö.

4

Peter and John before the Council

¹ Noq̄w nāto puma sinmuy amumi yuaataq̄w, pay God awwat momñwit-niq̄w, pu God kiyat ep tualanmoñwi-niq̄w, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki, ² Ayaiwtaq̄am nuhtumi yuaataq̄e, so'pum Jesus ahpiy ahoy tätayyaniq̄at tütutuq̄aynaq̄w, put ep qa salayhtotiq̄e öviy'ö. ³ Noq̄w pay nuñwu pas tapkiq̄w, öviy puma ason q̄avo hintaniq̄at tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noq̄w pay kaysiwhq̄am lavayit nanaptaq̄am tütuptsiwa; noq̄w tahtaqt tsivöt-sikip sōmorit pahsa'haq̄am aw öki. ⁵ Pu öviy q̄avonñvaq̄w pumuy moñwimat-niq̄w, wukw'aymat-niq̄w, tutavot tutuq̄aynaq̄am-niq̄w, ⁶ Pu God awwat mohpeq̄ moñwi Annas-niq̄w, pu Caiphas-niq̄w, John-niq̄w, pu Alexander-niq̄w, pu ahpiy hakim hihsa'nihq̄am God awwat mohpeq̄ moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalti. ⁷ Pu öviy puma pumuy nāsami taviyaq̄e tūviñtotaq̄e amumi pañq̄aq̄wa: Ya uma hihta öq̄alat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natñwaniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noq̄w pahsat Peter Qahováriwtaq̄at Hikwsit akw tuyq̄awiwkañw amumi pañq̄awu: Uma añ sinmuy amuñaq̄w momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaq̄w wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it tālat ep tūviñtiwini, hin it tāq̄at q̄apasiwtaq̄at ep lolma tumaltiwqhata, pu hin pam q̄alaptuq̄at ep'e. ¹⁰ Noq̄w öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañq̄awni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añq̄w tāq̄at nahoylehtsit aw muayaq̄w, God so'pumuy amuñaq̄w put ahoy tätayna; noq̄w i' tāq̄a put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ánkañw, umuy kīlalwaq̄amuy amuhpiy ayo tūviwhq̄a tuyq̄aveq̄ paki. ¹² Pi itam put natñwaniyat-sa ahpiy ayo nōñakni, qa hakiy suk w ahpiy'o; pi tūwaq̄alvoq̄haq̄ami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūnwantiwa. ¹³ Noq̄w puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaq̄w, kurs pay puma qa haq̄am pas tutuq̄aykañw, sōq̄apñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataq̄w, puma kātayuñwa; nihq̄e amumi māmatsyaq̄w, kurs puma Jesus amum hinnumñwu. ¹⁴ Pu tāq̄a q̄alaptuq̄a pumuy amumum wunuq̄w, puma aw tāyuñq̄e kurs put ep hiñq̄aq̄wani. ¹⁵ Noq̄w puma pumuy tsovawtaq̄amuy amuñaq̄w yámakniq̄at puma amumi pañq̄aq̄wat, pahsat put yuaatotaq̄e, ¹⁶ Pañq̄aq̄wa: Ya sen itam imuy tāq̄atuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nō hihta tumaltaq̄w pam pantaq̄a Jerusalem ep ki'yuñq̄amuy sohsokmuy amumi mātakti. Noq̄w kurs itam hin pumuy qa panhtiqtat pañq̄aq̄wani. ¹⁷ Noq̄w pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kūrunkiq̄at öviy itam pumuy pavan tsāwinayaq̄w, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wāñwayyaq̄e mēwaya; nihq̄e pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniq̄at, pu qa tütutuq̄aynaniq̄at amumi pañq̄aq̄wa. ¹⁹ Noq̄w Peter John amum lavayhtiq̄e, amumi pañq̄awu: Huvupatpi ūmuyniq̄w himuwa God attip sūanta, sen itam umumi pas tūq̄aytani, sen itam it God awwat tūq̄aytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yōriq̄q̄ey, pu navotq̄ey qa yuaatani, kita. ²¹ Noq̄w pay puma sinmuy amumi tuhtusyaq̄e, hin kurs pumuy sisvinayani; nihq̄e öviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyā, sinom sohsoyam hin hiniwhitq̄at ep God pas hihtalawaq̄w öviy'ö. ²² Pi it hakiy tāq̄at ep himu hihta tuawi'taq̄a tumaltiwqh q̄alaptuq̄w, pam hak lōp sunat ep hōyokiwtaq̄at yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noq̄w puma mātaviwhq̄e sinomuy amumii; nihq̄e ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaq̄at puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noq̄w puma put nanaptaq̄e, sun unañway God aw lavayhtotiq̄e pañq̄aq̄wa: Tutuyq̄awhqa, God, um hapi öveq̄atsit yuku, pu tūwaq̄atsita, pu pātuwaq̄atsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñq̄ata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañq̄awu: Ya hihihitu sinom hinoq̄w itsivutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶ Tūwaq̄atsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyq̄awhqtat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu pas Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaq̄at ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhma, pu uhwunniy akw hin pasiwnaq̄at anhtotiniq̄e öviy'ö. ²⁹ Taay, Tutuyq̄awhqa, um pumuy tsatsāwinpiyamuy aw yōriki; noq̄w uhtumal'a'yam q̄analmaq̄asyakahkañw uhlavayiy yuaatotaniq̄at um amuñem pan yūkuni. ³⁰ Um uhma akw nuhtumi unañwtave' tūq̄alapsintani; pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñq̄at, Jesus Uhtiy Qahováriwtaq̄at natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noq̄w puma nānawaknaq̄e yukuyaq̄w, pumuy haq̄am tsovawtaq̄at ep tayayayku; noq̄w puma sohsoyam Qahováriwtaq̄at Hikwsit akw tuyq̄awiwkahkañw, q̄analmaq̄asyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. ³³ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātayhqat a'nō lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohsokmuy amumi ōkwalni qaōwivitsiwta. ³⁴ Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yuñqam put huyantivayaq, huyiwqhāt hihkayat kivantage, ³⁵ Ayaiwyuñqamuy amutpipo put ōoya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Jose ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan tūñwantiwhqa (pam Tsāk-ep-suyan-unañwa i'nihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añq sino, ³⁷ Tūtskway'taqe put hūyaqe, sivat kivaqhe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

5*Ananias and Sapphira*

¹ Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ² Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohsoq kivaqhe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsātaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtanīqat Satan un pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwqhqe, qa uhhimu; pu pam huyiwqhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañweq tūnaltiyalti? Um qa sinmuy amumi atsāta; pi um God aw atsāta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hōroknayaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhitiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiye put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' ōviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owi, pay pahsa' ōviy'o. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy uma Tutuyqawhqat Hikwsiyat aw hepnīqey sun unañwi? Meh, uhpuwsuñw tavimayaqam hōtsiwmi ōkiwiwta; nihqe puma un yañqwa haqami taviwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim ōkihqe put mokput tutwa; nihqe pañqaw put hōroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kātatahpi hihta tuawi'yuñqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsovawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhtaq'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tūtuptsiyaqam Tutuyqawhqat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw ōviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantaqe, ahpat, pu puwuhpiti añ ōoyya, hīsatniqw Peter pañqe'niqw nas'ew kih-siwniat hihtawat ep kistamantaniqat ōviy'o. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsōkit añq qaan'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkahkañw ōkiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy akw qa kwañwāhinyuñqamuy; noqw puma sohsoyam qalap-tuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyuñqamu, ima Sad-ducee-sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsivutotiye, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqaw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kiyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsoq yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kiyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put amumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuyu; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep ōkihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma ahoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqawu: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkaqe hōtsiwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kiyat ep tūwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwi it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhitniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pituhqe pumuy āawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaq, puma God kiyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tūwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqaw pās tsāma, sinmuy mamqasqe ōviy'o, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ō. ²⁷ Pu ōviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw

God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tütutuqaynayaniqat umumi pañqawqa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúruknyaqe, it tāqat qatsíyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuwatuy ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiye pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaqaam God as Jesus wunuptsinaqw, uma put himutskit ep hahyaqe nñaya. ³¹ Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat òviy'o, Israel-sinmuy nāp tunatyay añqw lasne', pumuy qaantipuyat ayo yúkuniqe òviy'o. ³² Noqw itam hapi iit navoti'yuñqe, put tuawi'yuñwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit píwu, put hapi God put tunatyayt añ hinwisqamuy amumi nōañwu. ³³ Noqw puma put nanaptaqw, pavan unañwaam tuyvaqw, puma pumuy qóqyaniqey nānami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan mātisiwhqa, tutavot tütutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwyuñqam pay hāk hihsavo nōñakniqat pañqawu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey wūwantotaqey ep tunatyaltotini. ³⁶ Taq pay nāt ura qa pew pituqw, hak Theudas mātaktiye pas himuniñqey pan nāyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunāt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam nñiwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa háqamtoti. ³⁷ Pu it tāqat añk ura hak Galileet añqw Judas nāmataqta, nāventiwhqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy nañk wísila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸ Noqw òviy nu umumi pañqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuñwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiynen pay soon aniwhtini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniqw soon uma put símoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noqw puma put lavayiyat kwusuya; nihqe ayaiwyuñqamuy wáñwayyaqe, a'nō wuvahtotat, pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaatotaniqat amumi pañqawqat mātappya. ⁴¹ Noqw puma hahlaykahañw moñwtsowawtaqamuy amuñaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natñwaniyat ep hamanhintsaniwyaniqey hihkay'vayaqe òviy'o. ⁴² Noqw puma nāqavo God kíyat ep-nikañw pu sohsovik kñawit Jesus pas Christ-nihqat tütutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'iwvisa.

6

The Seven Helpers

¹ Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wūhaq'iwmaq, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unañway hiñqawqa, puma nāqavo hihta akw tūvaañwankahañw pumuy amuñaqw koñnanalvutuy tatami'yuñqw òviy'o. ² Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy tsovalayaqe, amumi pañqawqa: Soon tis pi itam God lavayiyat mātavi'kahkañw tūnopni'yuñqw pam súantani. ³ Oviy uma umuñaqw hakimuy tsañe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqamuyu, pu suan wuwni'yuñqamuyu. Noqw puma it yantaqat aw tunatayawuñniqat itam ep pumuy o'yani. ⁴ Nikañw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yuñwniqey aw- sa yuki'yuñwni. ⁵ Noqw i' yan lavayi sohsokmuy sinmuy amumi lomatōqti. Noqw òviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch añqwnihqe qa-Jew-sinonikañw Jew- sinmuy amún tuptsiwni'ta. ⁶ Nihqe puma ayaiwyuñqamuy amutpipo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkañw, amuñem nānawakna. ⁷ Noqw God lavayiyat suyhtsepnwat òqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momñwituy amuñaqw kaysiwhqam it tuptsiwnit kwusuyaqe añ hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noqw Stephen qapēvewnit, pu òqalat akw qaöwñhinkañw sinmuy amuhpa' hñihta kätatayhpit hintsaki, pu hihta supsiwyuñqata. ⁹ Noqw tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalki- amu yan tūñwantiwhqat añqw hakim hoñvaqe Stephen amum nāñwuy'yuñwa, pu Cyreniat añqw sínomu, pu Alexandriat añq'ö, pu Ciliciat- nikañw Asiat añq'ö. ¹⁰ Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtiñwuniqw, puma kurs hin put áñwutotani. ¹¹ Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaqw, puma pañqawqa: Itam aw tūqayyuñqw Moses aqw qalomáhiñqawu, pu God aqw'a. ¹² Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuyuy, pu tutavot tutuqaynayaqamuyu. Noqw puma Stephen aw ökiñqe, ñuayaqe, moñwtsowawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqe hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqawqa: Pas i' tāqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kihut, pu hin hinwisniqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tūqayyuñqw,

pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añqw tãqa it kihut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhintsakpiy tutaptaqat aw alõntani. ¹⁵ Noqw moñhsovawtaqam sohsoyam Stephen aw tãyũñqw, pas pitsãñwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahasat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqaqwaqw panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nãt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqgw, God lolmat tãlawñwat pitsãñway'taqa put aw mãtakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat uñ ãawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahasat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy añqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ñas'ew haqami wuhkukniqat pahaq'a; nikañw pam put pas mãqaniqey aw pañqawu pu' ank put ahpiy sinotiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwini, put aw kita, nãt pam qa ti'taq'õ. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhtotiqam haqam qa nãp atqskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen súnat-sikip sunat yahañwuy añ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma pañqw nõnake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw õviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lõq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wũwuyom Joseph atsviy anañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohsok kãnanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu sũanwuwnitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt añ ahsupoq tsõñõsti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunõstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq sõhõvosi õyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hõna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pãvamuy ãawna; noqw Joseph sinomat hãkimyaqey Pharoaht ãawniwa. ¹⁴ Pahasat pu Joseph nay Jacob wãñwayi, pu sohsokmuy sinomuyu, payhq sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw õviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq moki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqõlõt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaõwivasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototage suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivage pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat õviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nãwakna. ²⁰ Pan yesiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sũhimu; nihqe payhkomuy mũmuyawhtuy añ nay kiyat ep aw anañwtaviwa. ²¹ Noqw pam haqami tũviwhq, Pharoaht tiat mãna put wikqe, put nẽnem wuñwina. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy añ sohsok tuwi'taqa, a'nõ lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lõp sunat yahañwini'kañw, pas nãp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey anañwti. ²⁴ Noqw suhka qaanhintsahsaniwhq, pam tũwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nãoyhqe Egypt-sinot nina. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo õyaniqat puma mãmatsyaniqat pam wũwaqe õviy'o. Noqw puma qa mãmatsya. ²⁶ Pu qavoñvaqw hakim nãyawhq, pam amumi pituhqe as piw pumuy nãmi põhiknaniqey wũwaqe amumi pañqawu: Soh, tãqatu, uma nãtupkomu; ya uma hinoqgw nãyuyuyhna? ²⁷ Noqw sinosñway qaanhintsahsanqa Moses ayo naatsqõqna pañqawkañwo: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? ²⁸ Ya um tãvok Egypt-sinot ninaqe, nuy piw ninaniqe õviy'o? ²⁹ Yan pam hiñqawhq, pahasat pu Moses Egypt aqw wãyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lõqmuy tiyotuy tímuy'va. ³⁰ Noqw lõp sunat yahañwuy añ ruhpaqk, pep pu' qayesiwhpuve tũkwit Sinat ep Tutuyqawhqat hoñviayaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mãtakti. ³¹ Noqw Moses put tũwahqe, pep himu hintaqat aw wũwantaqe, as aw tãtayniqe, õviy aw nakwsuqgw, Tutuyqawhqat tõnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahasat pu Moses tsawnaqe tururuykuqe, kurs hin aw tãtayni. ³³ Pahasat pu Tutuyqawhq put aw pañqawu: Um uhtotsiy õyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe õviy hãwi. Noqw taa, nu uñ Egypt aqw hõnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qañãnakwhaqe aw pañqawqa: Ya hak

uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātaqtiqat māyat ahpiy pumuy ayo ðoyniqat ðviy'o. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hihihita kātatayhpit hihta tuawi'yunqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālañpu yan mātsiwhqat añqee, pu qayēsiwhpueve, lōp sunat yaħsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hímuniñqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwini. ³⁸ I' hapi qayesiwhpueve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapniqey ðviy put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqawu: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwiniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamuypeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nõñaknaqa Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtōkqe, ðvaye hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lōp sunat yaħsañwuy añ qayēsiwhpueve inumi hihtuy qōyanakhañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkayat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqey ðviy'o. Noqw ðviy nu umuy Babylon yupqōymiq tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsiwhpueve hihta tuawi'taqat mōtsápkat pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshua^{*} amum hihihituy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amuypeve pumuy haqami lālayi; noqw mōtsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqat God eñem kitanaiqey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put eñem kita. ⁴⁸ Noqw pu pas Sas'oveqñhqa kikiñhut sinmuy māyamuy akw yukiltotiñqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kihut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ñi himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa ñōyaltotiñwuwamuy, a'ñō unañway'yunqamuy, pu naqsōp'iwyunqamuy! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyunqaw amunyuñwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiqamuy puma qōqya; noqw yepehaq uma put nuhtumi mātapyaqe ññaya. ⁵³ Uma as ðveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot ðmahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiñwkañw ðveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tālawñwayat-ñikañw pu Jesus God putvaye wunuq wuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu ðveqatsit aw hōtsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaye wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'ñō hiñqawkahkañw, naqvuy útatotat, sūsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kīñaqw haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqawqam hakiy puhuwñwitaqat Saul yan mātsiwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqaw, pam God aw okiw taqa'nañwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamōtswunuptuqe, pas tōnay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit móki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put ñinantotaqaw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tāwat ep Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat añ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalya, pay ima ayaiwyuñqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwastahtaqat Stephen haqami taviwisqe, okiw put ep a'ñō tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktivaqe, sohsovik kīnawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivikimi lōlōkinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

⁴ Noqw òviy ańqew' ahtsavalyaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsókit aqwnihqew, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataqaw, sinom aw túqaykahkańw sun unañway put aw unañwtavi'yuńwa, hihta kátatayhpit supsiwyuńqat hintsakqat aw taykahkańwo, ⁷ Pas qalomáhihikwsim pumuy akw tuyqawiyuńqamuy kaysiwqhgamuy amuńaqw a'nó hińqawkahkańw, nõńantaqw òviy'ò; pu kaysiwqhgam amuhpa' qataytaqat tútuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak táqa Simon yan mątsiwhqqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqew Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nó himunihqew anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw túqayyuńwa, sushin'ewakw ańqew suspavannihqat aqaw pahsavoo, pańqawkahkańwo: I' táqa God a'nó òqalaata, kitota; ¹¹ Nihqew puma put kaptsi'yuńwa, pam hisatńahaqaw tuhisay akw pumuy hintsani'taqw òviy'ò. ¹² Noqw Philip God mońwtunatyayat, pu Jesus Christ yuaataqaw puma tútuptionsiwaqew, kúyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nąp tuptionsiwhqew, kúyit akw tuvoylatowa; nihqew Philip amum hinnuma. Noqw pam hihihta kátatayhpit hihta tuawi'yuńqat hintsakiq aw taytaqew kátayta. ¹⁴ Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuńqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqew, Peter John enań pumuy amumiq hõnaya. ¹⁵ Noqw puma pumuy amumiqnihqew, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat òviy amuńem nąwakna, ¹⁶ Pay nąt pam pumuy qa haqawat aw pituqew òviy'ò, pay panis puma Tutuyqawhqat natńiwaniyat-sa ań kúyit akw tuvoylatoti. ¹⁷ Pahsat pu puma pumuy amumi may akw tońokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸ Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw tońokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwnwuqat Simon pan yórikqew pumuy sivat áawna, ¹⁹ Pańqawkańwo: Uma piw nuy enań it òqalat maqawqaw, nu hakiy aw imay akw tońokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰ Noqw Peter put aw pańqawu: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sivat akw tuiwnwuqat um pan wúwantaqew òviy'ò. ²¹ Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²² Oviy um it yan uhnukpanay ańqew lasni; nen God aw nąwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep úmi póhikiwni. ²³ Taq kurs um qanut a'nó tsivot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴ Pahsat pu Simon lavayhtiqew pańqawu: Uma okiw inuńem Tutuyqawhqat aw nąwaknani; noqw uma iit hihta lavayhtiqew, okiw pam qa himuwa inumi pituni. ²⁵ Pu puma pas suyan hin navoti'taqew lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqew Samariat ep háhaqew' sinmuy kitsókiyamuy ań lomatuawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶ Noqw Tutuyqawhqat hońviayaat Philip aw pańqawu: Um wunuptut tátòqni, Jerusalem ańqew Gazat aqaw pòhut aqw'a, kita. Pam pańqew' qayéwiwa. ²⁷⁻²⁸ Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat ańqew táqa okiwlawniqew Jerusalem epeq pitumaqa pańqew' áhoynikańw, karétay ańqew tsokiwma. Pam nõmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy mońwiyamuy wuhtit Candacet ańqew òqalat qaówivasiwkańw, put sohsk hihta nukńwayat aw tunayawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pėniyat ań túńwanma. ²⁹ Pahsat pu Hikwsi Philip aw pańqawu: Um pas awnen karétat ámumni, kita. ³⁰ Noqw òviy Philip put aw wárikqew, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pėniyat ań túńwanma. Noqw Philip put aw pańqawu: Ya um hihta ań túńwanmaqew mątsi'ta? ³¹ Noqw pam pańqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqew-saa, pam kítahqew, Philip put aqaw wúwe', amum tsokiwmantat pam nąwakna. ³² Noqw tutuvenit ań haqew' yan pey'taqat pam ań túńwanma: Kanėlo haqam niniwniqew aw wikiwhqat pam pan wikiwa, pu mańat árilantaqat pam atpip qa hińqawńwuniqw pan pam qa hińqawu. ³³ Pam qa himuniwhitiqew, eńem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat túwaqatsit ańqew haqami hintsaniwa. ³⁴ Noqw nõmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pańqawu: Taa, um as okiw nuy áawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nąyuaata, sen pay hakiy pańqawu? ³⁵ Pahsat pu Philip lavayhtiqew, haqew' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqew put aw Jesus yuaata. ³⁶ Noqw puma ahpiy panmakańw haqami pámi pitu; noqw nõmaqtsit aw qa awiwa pańqawu: Meh, yep páhu; ya nu kúyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷ Noqw Philip pańqawu: Pay pi um pas sohsk uh'unañway akw tuptionsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqew pańqawu: Pay Jesus Christ God tíatnihqat nu tuptionsiwa. ³⁸ Pahsat pu pay karėta hak huruhtiniqat pam pańqawu; noqw puma nąma pámiq paki, Philip-niqw pu nõmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kúyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqw puma pánaqaw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wiki; noqw nõmaqtsit aw qa awiwa pápu aw qa yori; nikańw pam pahpiy hahlayhkańw, nakwsu. ⁴⁰ Noqw Philip Azotus ep nątuwihqew, ahsupoq kitsókit ań lomatuawit yuaatinumkańw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul
(Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqw Saul nāt pas itsivuhikwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yunqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qōyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit an sinmuy amumi put eñem pēnayaniqat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yunqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³ Noqw òviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayiñwraqw, ònaqw tāla put anan'ik suhtalawva; ⁴ Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tōnayāt navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵ Noqw pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqat? Noqw Tutuyqawhqat pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sōkwinkipit aqw horarataqw, pam uñem anahaa. ⁶ Noqw pam tsawnaqe, tururutikañw, pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqat, noqw nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptut, kīmini; noqw ason um hinhtiniqat uñ pep āawnayani. ⁷ Noqw tahtaqt put amumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tōnayāt nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwānaq wunuptuqe, as pōsiy pūrukna, qa hihta tuwa; noqw puma put māyāt nuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqw pam pāyis tālat an kurs hin hihta tūwani, piw qa nōsa, qa hiko. ¹⁰ Noqw hak tuptsiwni'taqā Ananiyas yan mātsiwhqā Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Ananiyas, Noqw pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqat. ¹¹ Noqw Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kiyat ep hakiy Tarsus añqwnihqat Saul yan mātsiwhqat òviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananiyas yan mātsiwhqat ep pākhiqe, put aw may akw toño pōsiy tālawaniqat òviy'o. ¹³ Pahsat pu Ananiyas lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqat, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqw navota. ¹⁴ Noqw yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy òqalat pasiwkāñw pitu. ¹⁵ Noqw pay Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momñwituy-nikañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñwaniy ep hīhihta an qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put āawnani, kita. ¹⁷ Noqw òviy Ananiyas awnihqe, kīmi pākhiqe, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqat Jesus uñ añqawniqum ūmi mātaktiqa nuy añqw hōna, umuhposiy tālawaniqat òviy'o, pu Qahovāriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat òviy'o. ¹⁸ Noqw pahsat pay himu nasiñwput antaqa put pōsiyat añqw lōhōkq, pam pōsiy tālawnaqe wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nōsqe, òqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yunqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰ Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tiatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqawu: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwanit aw tatqa'nañwyaqamuy hovaqae, hakimiy panyunqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe òviy pew pitsiwa? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhtsephwat òqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwataqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³ Noqw òviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nīnayaniqey òviy tālō- nikañw, pu tōkilat an hōhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yunqw Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yunqam mūhikiwtaqw put tuhpelat an tutsāyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq pīthuqe, as tuptsiwni'yunqamuy amumumtiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtapeq, ayaiwyunqamuy amumi put wikwa; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqat put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyat an nuhtumi yuaatagata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnumqe, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat an nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nāñwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yunqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaqe pañqaw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat an ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, òqawhtota; nihqe Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw wūhaq'iwma, Qahovāriwtaqa Hikwsi amumi unañwtapeq'ō.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter aňqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy ahpā qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ uñ qalaptsina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yunqam put aw yōrikyaqe Tutuyqawhqat awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqā Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsōwivmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hīhihta akw tūvaañwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tūtuyhtiye mōki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat āhahpo; noqw yaw Peter pep qātuhqat tuptsiwni'yunqam nanaptaqe, hakimuy lōqmuy tāqatuy pañso ayatataqw, pam qa sōwunit, pumuy amuminiqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw ōviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoňqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qātuhqe kwakwksat, pu yūyuwsit yukuhtaqtat puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsoqmuy pañq ipwat, tamōtswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtōkt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy pūrukaqe, Peter tūwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māwuyaltiqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ wāñwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ō. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanapitwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tūtuptsiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqt Simon amum wūhakis qatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sīnomu yan tūñwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yunwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sūtsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaqt put aw pākihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yōrikye, tsawnaqe, pañqawu: Ya hīmuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ōmi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw ōviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wāñwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqt Simon amum qatuqw, put kiāt pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷ Pu ōviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wāñwayi, pu solāwam put eñem hihtayaniqe sūtsep aw maqaptsi'yunqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa pīwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsoq iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kimi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'ōmiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōñmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitowwhinhti; ¹¹ Nihqe ōmi hōtsiltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukuveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yunqam put ep iñiwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam pīwu, pu masay'yunqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sōoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hīmunihqat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hīmunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe nōyaknit aw hōtsiwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qātuhqat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahovāriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnunya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnunya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqawu: I' Cornelius tsivót-sikip sūnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hīmunihqat ahpiy navota, yaw pam uñ kiy aw wāñwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa sūanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsoqmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yunqam Joppat añqw put amumya. ²⁴ Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawyaqe, atpipo tamōtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter

put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu ðviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuuñqw, soon as hak Jew- sinonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa himunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw ðviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaqaw, pay nu añq'ö; noqw hinoqw pi uma nuy wáñwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nälótok nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, táwat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaqw, hak tāqa talqaqsalqat yuwsi'kañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhnuoktutmalay suhtokni. ³² Um ðviy Joppat aqw hakimuy ayataqaw, hakiy Simon, Peter yan piw mätsiwhqat, wáñwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat Kiyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noqw ðviy nu qa sōwunit un wáñwayi; noqw um sūanhtiye pitu. Noqw ðviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsoq nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put kaptsi'kañw sūanhinnaqa put aw sūantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivōhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yuuñwa. Ura John kūyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataqaw, pahpiy pam lavayi Galileat añqw hoyoyokukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añqw tāqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe ðqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sōon'iwyuuñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámumniqw ðviy'o. ³⁹ Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsoq aw yōriki'yuuñqe, navoti'yuuñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰ Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakpua mahtakna, ⁴¹ Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstagey pumuy amumii, itam put tuawi'yuuñwiniqat ðviy'o. Noqw itam put mokiwuy añqw ahoy tātayhqtat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴² Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotataqe pañqawwa, yaw hak put aw tupsiwihq, put qaanhtipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴ Noqw nāt Peter yan yuaataqaw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵ Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuuñqam Peter amum ðkihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ö. ⁴⁶ Puma hīhihtuy sinmuy amuhkwa yuaatotataqe, God pas hihtalawaqaw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: ⁴⁷ Ya hak imuy kūyit akw tuvoylatiwyaniqim imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸ Pu puma Tutuyqawhqtat natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hīhsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

¹ Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuuñqam, tuptsiwni'yuuñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ² Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuuñqam put aqw hiñqawwaqe, ³ Pañqawwa: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. ⁴ Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiqe, añqaww hin hiniwhitiqat nānañk pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵ Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna; nihqe nu sawitoqhinhitiqe tuawyorikq, himu wuyaqmōtsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw ðñaqaw hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶ Noqw nu aw yōriqke, pás tātayhq, pi tūwaqatsit ep hihtu popok nālōq hokay'yuuñqam put ep iniwyuuñwa, pu tūtuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuuñqamu. ⁷ Noqw nu hakiy tōnayay navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ⁸ Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹ Noqw ðveqatsit añqw hakiy tōnaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqaw, pay pam qa pas himunihqat un qa pañqawni. ¹⁰ Noqw pāyis panhtiqr, pay sohsoy piw ðmiq láñakniwa. ¹¹ Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kive qátuhqtat ep öki. ¹² Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumunniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwni'yuuñqam inumum aqwya; noqw itam tāqat Kiyat

aw yuñá. ¹³Noq̄w yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq̄, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqāt itamuy áawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aq̄w ayataq̄w, hakiy Simón, Peter yan piw mátsiwhq̄at, wáñwayyani. ¹⁴Ason pam un̄ lavayit áawnaq̄w, um put akw ayo yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵Noq̄w nu yuaativaq̄w, pay Qahováriwtaqā Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pituñq̄ep pan'i. ¹⁶Noq̄w pahsat pu nu Tutuyq̄awhqāt lavayit u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kiyit akw tütuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqāt Hikwsit akw tuvoylatiwiyani. ¹⁷Noq̄w puma Tutuyq̄awhqāt Jesús Christ aw tütuptsiwaq̄w, pep God hin itamuy put máqahq̄ey, pay pan piw pumuy put maqā. Noq̄w ya nu hak hímuniñq̄e God aw rohomnumni? ¹⁸Noq̄w puma it nanaptaq̄e, pay qā hiñq̄aq̄waq̄e, God pas hihtatotaq̄e, pañq̄aq̄wa: Noq̄w yaw kurs qā-Jew-sinom nāp tunatyay añq̄w lasye' yesniq̄at God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹Noq̄w hakim Stephen nīniwhq̄at ahpiy tūokiwsahsantivayaq̄w añq̄e' ahtsavalayaq̄am Phenicet aq̄w pahsavo ōki, pu Cyprus aq̄w'a, pu Antioch aq̄w'a, niñq̄e pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰Noq̄w pumuy amuñaq̄w haq̄awat tahtaqt̄ Cyprus añq̄wya, pu Cyrenet añq̄'ō; noq̄w puma Antioch epeq̄ ōkihq̄e, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaq̄e, Tutuyq̄awhqāt Jesús lavayta. ²¹Noq̄w Tutuyq̄awhqāt ōq̄alaat pumuy amumuniq̄w, ōviy kaysiwhq̄am it nanaptaq̄e, puma Barnabas Antioch aq̄w hōnaya. ²²Noq̄w Jerusalem epeq̄ Jesús aw tōnawtaq̄am it nanaptaq̄e, puma Barnabas Antioch aq̄w hōnaya. ²³Noq̄w pam epeq̄ pituq̄w, kurs God nūokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taq̄w, pam pan yōriq̄q̄e, hahlayhti q̄e, pas puma unaññaq̄w su'q̄awkañw Tutuyq̄awhqāt aw hūrs'iwyuñwñiq̄at pumuy ōq̄alanta. ²⁴Pam hak tāqa lolma, niñq̄e Qahováriwtaqāt Hikwsit akw pās tuyq̄awiwta, pu q̄apēvwēnit akw'a; noq̄w kaysiwhq̄am Tutuyq̄awhqāt awwat sinototi. ²⁵Pahsat pu Barnabas Saul heptoq̄e Tarsust aq̄w'a. ²⁶Pu ōviy pam put tūwahq̄e Antioch ep wikwa. Noq̄w pantaq̄at atsve puma Jesús aw tōnawtaq̄amuy amumum sūkw yahsañwuy añ pep tsotsvalq̄e, kaysiwhq̄amuy sinmuy tutuq̄ayna. Noq̄w tuptsiwñi'yunq̄am Antioch epeq̄ susmohti Christian-sinom yan tūñwantiwya. ²⁷Noq̄w ephaq̄am hakim God lavay'aymat Jerusalem añq̄wyaq̄e, Antioch epeq̄ ōki. ²⁸Noq̄w pumuy amuñaq̄w haq̄awa Agabus yan mátsiwhq̄a wunuptuq̄e, yaw tūwahq̄atsit añ ahsupoq̄ wukotsōñōstiniq̄at Qahováriwtaqāt Hikwsit ahpiy pañqawu. Noq̄w pam pantaq̄a hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaq̄w paniwhiti. ²⁹Pahsat pu tuptsiwñi'yunq̄am tuptsiwñi'yunq̄amuy Judeat epeq̄ ki'yunq̄amuy amumi q̄aahñwit o'yaniq̄ey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰Niñq̄e ōviy puma panhtoti q̄e, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq̄ wukw'a'yatuy amumi q̄ put o'ya.

12

More Persecution

¹Noq̄w ephaq̄am moñwi Herod Jesús aw tōnawtaq̄amuy haq̄awatuy hintsanni q̄e amumi may'ta, ²Niñq̄e pam John pāvayat James sipwuvahpit akw nīna. ³Noq̄w kurs pam panhti q̄e, Jew-sinmuy unañwve hinhti q̄ey navotq̄e, pahsat piw Peter ñuaniq̄ey anhti. (Noq̄w q̄apekén'oyiwhput ep nōviwñiq̄at aw pitsiwiwta.) ⁴Pu ōviy pam put nūahq̄e, sivikimi pánahq̄e, soláwamuy nālōp nānalōq̄muy tōnawtaq̄amuy amumi put mātavi, put tūtūwalaniq̄at ōviy'ō, ason pay pas Amutsva Yūmosaniñq̄at ep nōviwñiq̄at yukiltiq̄w, pep pu sinmuy amumi put hōrokñaniq̄ey tunatyawtaq̄e. ⁵Noq̄w ōviy puma Peter sivikive pani'yunq̄wa. Noq̄w Jesús aw tōnawtaq̄am put eñem God aw nāwakintotaq̄e qā nātusi'yunq̄wa.

Peter Set Free from Prison

⁶Pu Herod q̄avo put hōrokñaniq̄ey ep mihiq̄w, Peter lōq̄muy sivanamiqlōlōt akw sōmiwkañw lōq̄muy soláwatu y amuhtsava pūwi; noq̄w tuwalan'a'yat ihpaq̄ tūtūwala. ⁷Noq̄w meh, Tutuyq̄awhqāt hoñviayaat pituq̄w, sivikive sohsovik tālawwa; noq̄w pam Peter sutsñaq̄wat pālaknaq̄e, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtuptuu. Noq̄w sivanamiqlōlō put māyat añq̄w lōhō. ⁸Noq̄w hoñviaya put aw pañqawu: Kwewhtat totsvakii; noq̄w pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usíhtat, inuñkni. ⁹Noq̄w pam yámakq̄e put añk'i; niñq̄e pay pas antsa hoñviaya put pantsanñq̄at pam qā suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaq̄ey pam wūwanma. ¹⁰Noq̄w puma mohpeq̄ tūwalaq̄amuy-nikañw pu amuñk tūwalaq̄amuy amuhpiy ruhpaq̄e, kīmi hōtsiwaat aq̄w sivauutspit aw pituq̄w, pam nāp amumi hōtsilti. Noq̄w pam pañq̄w yámakq̄e, haq̄e' kiskat añ yamakq̄, pahsat pu hoñviaya put añq̄w ahpiy'ō. ¹¹Noq̄w Peter suyan unañwti q̄e pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taq̄w, pay kurs pas antsa Tutuyq̄awhqā hoñviaya ayataq̄e, nuy Herod māyat añq̄w ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsñaniq̄ey tunatyawunq̄at añq̄'ō. ¹²Pu ōviy pam it añ pās wūwaq̄e, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mátsiwhq̄at yuyat Maryt kiyat aw'i, noq̄w kaysiwhq̄am pep tsowakñw

nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe nōyakiwtaqat ep hōtsiawat aw pōnōñōykinaqw, hak māna Rhoda yan mātsiwhqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōniayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wārikqe, Peter hōtsiwhpeq wūnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqaqwa: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wūnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqaqwa: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñiyani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōnōñōytoynaqw, ōviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqaqwanīqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaqw hōroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwñi'yunqamuy amumi, kita; nit pañq ahpiynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu ōviy panis tālawvaqw, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminīqw ōviy'o. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa tūwahqe tūtūwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw ōkihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yūñwnīqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwatay añqw nōnovaqe ōviy'o. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaqw, Herod pavan pas moñwyuwi'kañw moñw'atsveway ep qatuptqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiy pan yuaayku. ²² Noqw sinom sāakmaqe pañqaqwa: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínata. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqat hoñviayaat put wuvahta, pam God qa hihtataqw ōviy'o; noqw pam āvutiqe sūlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat ōqawhtaqe, suyhtsephwat añqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaqw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqat aw okiwlalwakahkañw, nānapwalaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wánwayh, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qōtōmi matyawayat, pahpiy pumuy lálayya.

In Cyprus

⁴ Noqw ōviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶ Noqw puma it tutskwat pānaqw kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw ōkihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷ Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wánwayhqe, God lavayiat navotniqey nāwakna. ⁸ Noqw hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuwawit aw tuptsiwñit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹ Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātsiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw put aw taynumt, ¹⁰ Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tiata, sohsok sūantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqat haqe' suan pōhtavoyat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹ Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put añ himu pamōs'ohpoqw, pōsiat qatālawwa. Noqw as hak put nuy'maniqat ōviy pam añqe' may'numa. ¹² Pahsat pu moñwi hin hiniwhitiqw yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqat tutuqaynaqat ep kātuqaytaqe ōviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos añqw ahpiynihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat añqw ahpiynihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tutavot añ-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ tūñwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqaqwa: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', ōqalanik panhtini. ¹⁶ Pahsat pu Paul

wunuptut, amumi māmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Ēgypt epeq hinnunyaq'ō; nihqe ōqalay pas qaōwihintaqtat akw pumuy pañqw nōñakna; ¹⁸ Nihqe lōp sunat yahañwuy pahsavohaqam qayēsihwpuve pumuy qatsiyamuy añ maqsonlawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kiqōtaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navōewakw antaqtat akw tutskwat nāhuyta. ²⁰ Pantaqtat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlhtaqtuy moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw añqw lōp sunat pakwt sihkay'taqtat (450) yahañwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹ Pantaqtat añk pu' puma hakiy pas moñwit moñwi'yuñwiniqey tuñlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mātsiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqat, pumuy amumi moñwtavi, lōp sunat yahañwuy pahsavoo. ²² Nit pu pam put moñwqenit añqw ayo tāvihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwwe hintaqtat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay añ aw antsanni. ²³ It tāqtat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhti qey pan'i. ²⁴ Nāt pam qa pituqw, hak tāqa John yan mātsiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw ayo lasye', kūyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noqw pam ayaway añ kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímuniqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noqw pay nāt suhka añqw inuñki; noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tōtsiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nōñakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapni. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwimuy amumum Jesus qa māmatsya. Nihqe ōviy God lavayiyat aw antsanya qey put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātsi'yuñqee, nāmahin pi añsakis nasuñwintalōñnit añ God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añqw hak pumuy amumi añ as tūñwantañwuniq'ō. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqtat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit añ puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoyehtsit añqw put hawnayat, tuamhtuhsōmiq put panaya. ³⁰ Noqw God mokiwuy añqw put ahoy tātayna. ³¹ Noqw hakim tahtaqtat put amum hinnunya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noqw pam ahoy tātayhq, puma wūhakis tālat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yōrikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuñwa. ³² Noqw itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe ōviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy timuyatuy itamuñem put añ aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat añkniqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talōnvaqtat ep hapi nu únaniwhiti, yan'i. ³⁴ Pu God mokiwuy añqw put ahoy tātaynaqe pāpu qa hovahtiniqat lavayhti qey, yan hiñqawu: Nu David pas suyan ōkwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yūkuni. ³⁵ Yantaqw hapi ōviy ura pam piw sukw tāwit añ pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqtat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsivaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum taviwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqw God it tāqtat hapi ahoy tātaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqw ōviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqtat hapi ahpiy God itamumi pōhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoyaat kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yūkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptsihwq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yūkuni. ⁴⁰⁻⁴¹ Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yōrikyaa, hihta añ tutsiw'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayūñwt, sūlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tūtuptsiwani, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqw ōviy uma tunatyalotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an sūlawhtini. ⁴² Noqw pam lavayiyukuq, Jew-sinom tsotsvalkiñaqw nōñakq, pay ayo'wat nasuñwintalōñnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. ⁴³ Noqw tsoawtaqam nāmatatveqw, kaysiwhqam Jew-sinom-niqw pu pumuy amūn tuptsiwni'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amun'ka; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat an yūmosa hinwisniqat añ ōqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalōñnit aw pituqw, pēp pas sohsoyam kive ki'yuñqam God lavayiyat aw tūqayyuñwiniqe tsovalti. ⁴⁵ Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yōrikyaqe, pay qa tsuyhti qey, Paul hihta lavayhti qat ehpewi nānaphin yuaatavaya. ⁴⁶ Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nō unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiyat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqtat qa hihkay'yuñqey pan nāyukunayaqw, ōviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqahwqa itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhti qey pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuñem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo nōñakiwniqat ōviy'o. ⁴⁸ Noqw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'ñihqam qatsit qa so'taqtat aw himuy'vayaniqey

namorstiwayaqam tūtuḡtsiwa. ⁴⁹ Noḡw Tutuyḡawhqat lavayiat pep tutskwat an̄ ahsupoḡ yuaatiwa. ⁵⁰ Noḡw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaḡtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuḡqamuy hin unañtoynayaḡe, Paul-nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihḡe tutskwat an̄ḡw pumuy lālayya. ⁵¹ Noḡw puma kuhkuy an̄ ḡōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aḡw'a. ⁵² Noḡw Antioch ep tuḡtsiwni'yuḡqam yūmosa hahlayya, pu Qahovāriwtaḡat Hikwsit akw tuyḡawiyuñwa.

14

In Iconium

¹ Noḡw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pākihḡe, pas pavan yuaataḡw, ḡviy kaysiwhḡam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuḡtsiwa. ² Noḡw pay ḡa tuḡtsiwni'yuḡqam Jew-sinom ḡa-Jew-sinmuy hin unañwtoynayaḡe, an̄ tuḡtsiwni'yuḡqamuy amuhpewi pumuy ḡalomāwunwitoynaya. ³ Noḡw ḡviy puma pep wūyavo ḡātuḡḡe, Tutuyḡawhqat aw yanikañw, ḡa tuthuskañw yuaata; noḡw pam lavayi put nūokwayat yuaataḡa pas antsanihqat Tutuyḡawhqat mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kātatayhḡit hihta tuawi'yuḡqat hintsakḡee. ⁴ Noḡw kive sinom nātsiki, pētu Jew-sinmuy amumuyaqw, pu pētu ayaiwtaḡamuy amumunya. ⁵ Noḡw ḡa-Jew-sinom-niḡw, pu Jew-sinom, moñwimuy amumum pumuy okiwsasnaniḡey, pu tatatupninayaniḡey pasiwnaya. ⁶ Noḡw ayaiwtaḡam put navotḡe Lyconiat ep kitsókity Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy anan'ik tutskwat aw'i, ⁷ Nihḡe pañ puma lomatuawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noḡw hak tāḡa Lystrat ep ḡatu; pam hak kukveḡ hintaḡe ḡa hisat nakwsu, pay yaw pas pam panikañw tihtiwa. ⁹ Noḡw Paul yuaataḡw, i' tāḡa put aw tūḡayta. Noḡw Paul put aw-sa taykañw, ḡalaptsinwiniḡey ḡapēvevnaḡat put aw tūwahḡe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nō pañḡawu: Wunuḡtuu, kita; noḡw pam suñwnuḡtut nakwsu. ¹¹ Noḡw Paul pep put hintsanḡw, sinom aw tātayaḡe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañḡaqwa: Kurs itam hihituy amuhpa' nāwakinwisḡ, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihḡe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataḡw ḡviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókity ḡōtsiwhpeḡ Jupiter awwat moñwi wakastaḡtaḡtuy tsamkañw, sinnōlat ḡōtsiwhpeḡ kivaḡe, as sinmuy amumum ayaiwtaḡamuy amumi hom'oyni. ¹⁴ Noḡw ayaiwtaḡam Barnabas pu Paul puma put navotḡe nahpa' yuwsiy tsikat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵ A'nō pañḡawnuma: Soh, tahtaḡtu, Ya uma hinoḡw yanhaḡam hintsatska? Pay itam piw sinotnikañw umuntaḡat unañw'ta, nihḡe uma it an̄'ewakw an̄ḡw it God taytaḡat aw lasyaniḡat itam umumi yuaata, ḡveḡatsit, pu tūwāḡatsit, pu pātuwāḡatsit-nikañw pu an̄ḡe sohsokmuy hihtuy yesḡamuy yúkuḡat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatnahaḡaqw an̄ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiy an̄ hinwisniḡat aw noi'ta, ¹⁷ Nikañw pam hak hímuniḡat himu put tuawi'taniḡat pam ayo ḡa yúkuḡe ḡviy lolmat hintsaki, nihḡe itamuñḡem ḡnaḡw yoknañwu, pu itamuñḡem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsiwhḡat, pu hahlayḡhit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸ Yan puma hiñḡawkañw hihinhaḡam pumuy an̄wutaḡw, ḡviy puma pumuy amumi ḡa hom'o'ya. ¹⁹ Noḡw hakim Jew-sinom Antioch an̄ḡw-nikañw pu Iconium an̄ḡw ḡkihḡe, sinmuy hin unañwtoynayaḡe, Paul tatatupya; nihḡe kīnaḡw put haḡami lōlōkintota, mokḡat wūwayaḡe ḡviy'o. ²⁰ Noḡw tuḡtsiwni'yuḡqam okiw put aw nōyakiwkañw an̄ hoñḡw, pam wunuḡtuḡe kimii. Nihḡe ḡavonvaḡw pam Barnabas amum pañḡw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihḡe puma pep kitsókity ep nuhtumi lomatuawit yuaataḡe kaysiwhḡamuy tuḡḡaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aḡw'a; ²² Nihḡe tuḡtsiwni'yuḡqamuy unañwayamuy hūrs hōñinmakañw, puma ḡapēvevni an̄ yūmosa hinwisniḡat pumuy ḡalanma, nāmahin pi as puma put ep kānanvotyaniḡō. Pi pan hapi itam God moñwunatayayat aw yuñni, amumi kita. ²³ Pu puma Jesus aw tōnawtaḡamuy amuhpa' ahsupoḡ nakwsuḡe, hakim pumuy wukw'aymatniḡat an̄ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaḡw, Tutuyḡawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuḡtsiwayaḡat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisiḡiat an̄ kuyvaḡe, Pamphyliat ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attaliat aḡw'a. ²⁶ Nit pañḡw pu puma pāvaḡe Antioch aḡw'a. Pañḡw ura puma God nūokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' an̄ kuyvaḡe hinhtiniḡey ḡviy'o. ²⁷ Noḡw puma pepeḡ pituhḡe, Jesus aw tōnawtaḡamuy tsovala; nihḡe God pumuy akw hihta tumaltaḡat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam ḡa-Jew-sinmuy amuñḡem tuḡtsiwnit aw hōtaḡata, ²⁸ Nihḡe pepeḡ puma tuḡtsiwni'yuḡqamuy amumum wūyavo ḡatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹ Noqw hakim Judeat añqw òkihqe, tuptsiwni'yuuñqamuy tutuqaynayaqe pañqawqa: Pas uma Moses tuwiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nõnakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nãmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pëtuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayaiwuuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu òviy Jesus aw tónawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumuyaqw, puma pahpiy Phenicet añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq òkiqw, Jesus aw tónawtaqam pumuy pãs o'ya, pu ayaiwuuñqamuy, pu wukw'a'yatuy; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy aawna. ⁵ Noqw haqawat tütuptsiwaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwya. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqawqa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqawqaniqata. ⁶ Noqw ayaiwuuñqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wüwayaniqe tsovaltí. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wüyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuuñqw, ura God itamuñaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wüyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tütuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqe pumuy hahlayhtiyeq mahtaknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unañwayamuy kwan'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuuñqamuy hihta a'nõ putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa küyuuñ'õ. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ nõokwayat ahpiy ayo nõnakniqey tuptsiwni'yuuñwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiñqawqaqe pãs tüqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqe, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kãtatayhpit hihta tuawi'yuuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu òviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiyeq pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvavotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuñaqw nënem sinmuy wãñwayniqe òviy pay mohiti amuhpe pituhqat Simeon pañqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pënaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kihut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kíqöyat aw ahoy kítani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noqw ahpiy mímwat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat pañqawq sohsok añwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw òviy yuñniyqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰ Nikañw pay itam amumi pënayaqw, puma nõsiwhqat nãp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añqw nõnõsani, pu úñwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaqawq ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Ansakis nasuñwintalõnnit ep tsotswalkiva put pëniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwuuñqam, wukw'a'yatuy- nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tónawtaqamuy amumum nãñaqw hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mãtsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuuñqamuy amuñaqw pávannihqamuy. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwuuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuuñqamuy òqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuñaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqawqaqee: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noqw itam tsovaltíqe, yan sun wüwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniyqw pam itamuyniyqw súanta. ²⁶ Ima táqat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ eñem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw òviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nãp umuy put pantaqat aawnnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniqw, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nõsiwhqat nãp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu úñwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ò'qalyañwu. ³⁰ Noqw òviy puma pañqw ayatiwyaqe, Antioch epeq òki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy òqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nãp God

lavay'aymatnihqe wúhaq lavayit akw tuptsiwni'yunqamuy u'nanaqe pumuy hürs hoñna. ³³ Pu öviy puma pepeq hihsavo qatuqaw, tuptsiwni'yunqam pumuy öqalayta, ayaiwyunqamuy amumiq hönaya. ³⁴ Noqw pay Silas häk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavayiyat tütutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wúhaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaqaw, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavayiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mätsiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphyliat ep pumuy mätapqe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniniqw putniqw pam qa süanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soon kurs nöyaltini; nihqe pay nawus nānaqwlahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pävaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwni'yunqam God nüokwayat aw pumuy noayaqaw, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tönawtaqamuy öqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwni'taqa Timotheus yan mätsiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew- sinot tíata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yunqam put aw lomanavoti'yunwa. ³ Noqw as pam Paul ámunniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sinoniqw sohsoyam put navoti'yunqaw öviy'o. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiwyunqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mätaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw öviy Jesus aw tönawtaqam tuptsiwnit añ öqawhtotaqe, nāqawo aw wúhaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kükuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqaw, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw öviy puma Mysiat aw ökiñqe, as Bithyniat awyaniqey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqywa. ⁹ Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniat añqw táqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtapni. ¹⁰ Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuaawit yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqat itamuy wáñwayhqat itam pan wūwayaqee.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu öviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pävaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavonvaqaw pu itam Neapolis ep öki. ¹² Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalöñnit ep kíñaqw nöñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltqamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mätsiwhqa, tsatsákwömötsaput a'nö hihkay'taqat huhyaqa, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqat put pam unañwtoynaqaw pam Paul lavayiyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noqw pam-niqw, pu amum kí'yunqam küyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi öqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwhqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kíahqe itamumi tuyqawwa.

In Prison at Philippi

¹⁶ Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqaw, hak māna núantuwiki qalomáhiक्सit akw tuyqawiwtaqa itamuhsawwa; pam hakiy hihta hintaniqat áawnañwu. Nihqe pantsakqey akw moñwimuy amuhem sívat niñtilawu. ¹⁷ Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nö pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqñihqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nöñakniqat itamuy áwintota, kítnuma. ¹⁸ Nihqe pam wúhakis tálat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtökt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw úmi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahsat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹ Noqw put himuy'yunqam nanaptaqe, kurs hin puma päpu put atsviy yesni. Nihqe öviy puma Paul Silas enañ nuayaqe, kísonmi momñwituy amumi pumuy lölökinuyuñwa; ²⁰ Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqaqwa: Ima táqat Jew-sinomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintsahsanhqe, sóontsahtsana; ²¹ Nihqe nāp

tuwiy tütutuqayna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', an hinwisni, ²² Noqw sinom suhpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsitsiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniqat pañqawqa. ²³ Noqw òviy puma pumuy wùhakis wuvahtotat, sivikimi tùvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqqa pumuy qaòwítavi'taniqat aw pañqawqa. ²⁴ Noqw yan put pas qaòwítutaptotaqw, òviy pam pumuy pas yùmoq pánahqe, siviawihqat an porom'iwtaqat an pumuy kukyamuy hòrs tañta. ²⁵ Noqw tókilnasaveq Paul Silas amum nàwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶ Noqw nāt puma panyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqaqspiat piwu. Noqw, pahsat pay sohsovik hòtsiwa hòtsiltotiqw, sohsokmuy somiam rupamhtoti. ²⁷ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqqa tātayhqe, sivikit an hòtsiwyuñqw tùwahqe, pahsat as pay nāninaniqe sipwuvahpiy hòrokna, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe òviy'o. ²⁸ Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹ Pahsat pu pam qòhit tuhtuy'qe amumiq supkige, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuya; ³⁰ Nihqe pam pumuy añqw hòroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹ Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqtat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim piwu. ³² Pu puma put aw Tutuyqawhqtat lavayiyat yuaata, pu sohsokmuy kiyat ep yesqamuy amumii. ³³ Noqw pam ep mihikq, hísatniqw paniwhitiqw, pahsat pay pumuy wipqe haqe' wuvahtiwhqtat an pāhoma, nit pahsat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu timatu. ³⁴ Noqw pam pumuy kiy ep wikvaqe, amumi tunòsvoñhahta; nihqe puma sohsoyam God aw tūtuptsiwaqe hahlayya. ³⁵ Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqat aw solāwamuy ayatotaqw, pañqawqa: Pay um tāqatuy mātapani, kitota. ³⁶ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat òviy momñwit hakimuy añqw ayatota; òviy uma yámake', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷ Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tūviwtaqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hòroknananiqey anyuñwa? Sóoni; nāp añqwe', itamuy hòroknanani. ³⁸ Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaqw, puma kurs Rome añqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹ Nihqe òviy puma amumi òkihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hòrokna; nihqe puma kīñaqw ahpiyniqat amumi naokiyaw'yuñwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kiyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy òqalat, amuñaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹ Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniat an kuyvaqe, Thessaloniat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalònnit an pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyu añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tūtuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wùhaknihqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqe, hakimuy qa hihta a'pityu qahopihtuy nāmi tsovalaya. ⁶ Noqw puma kive sohsokmuy sinmuy nāwahoynaqae, Jason kiyat aw kihpokaqae as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁷ Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kive momñwituy amumi lölòkinyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' òki. ⁸ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mónwinihqat pañqawqa, yaw hak Jesus. ⁹ Yan puma hiñqawqaw, sinom kive momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ¹⁰ Noqw Jason suñwámuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviwniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put òmahtotat, pumuy mātapyta.

In Berea

¹⁰ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hònaya. Noqw puma epeq pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessaloniat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit an puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātappi kurs ìi himu pas antsa pantaqam nanaptaniqe òviy'o. ¹² Noqw òviy puma wùhaknihqam tūtuptsiwa, pu an Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt piwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessaloniat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaqe, sinmuy hin unañwtoyaya. ¹⁴ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pātuwaqatsit anhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw

Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaqw, puma pañqw ahpiyya.

In Athens

¹⁶ Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hihituy wutsit aw nāwakinwisqey aw- sa yuki'yunqw, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷ Nihqe òviy pam tsotsvalkive Jew- sinmuy amumum hihilta nātuviniñlawu, pu Jew- sinmuy amun tuptsi- wni'yunqamuy amumuma, pu nāqavo kisonve put aw òkiwtaqamuy amumuma. ¹⁸ Noqw haqawat hihta añ wuwni'yunqam Epicureas lavayiyat ñuy'yunqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yunqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqawwa: Ya i' hak himu qalavayhtuwi'taq as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqawwa: I' sumataq sinom hihta alòñòt aw nāwakinwisniqat tūtutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw òviy'o, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put ñuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqawwa: Ya soon itam un hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwi? ²⁰ Pas um hihta alòñòt itamumi yuaata. Noqw òviy as itam i' hímuniñqat nanaptaniqey nānawakna. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaww sinom amumi òkiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey- sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tsumoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwñqat kaptsi'yunwa. ²³ Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taymaqe, haqam tūtuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT ENEM'I. Noqw òviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴ I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyunqata; pam hapi òveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw mōñwiniñqey, kikihut sinot māyat akw yukiwyunqat qa añ ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihta, ²⁶ Nihqe pam sopkawaqamuy nanapwatuy sinmuy sūkw uñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat òviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawñqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaq qa yāpo. ²⁸ Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninotata, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqawwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹ Noqw òviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hímuniñqat, hihta sikavalasivat, sen qōtsāsivat, sen owat añqw yukiwñqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuweniyat ahpiy yukiwñqat qa pan wūwantotani. ³⁰ Noqw pay God yūpahaqaww yan ñastanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹ Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yūkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put enem suan yūkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwiw añqw put ahoy tātayaqee. ³² Noqw puma ahoy yesvaniwñqat nanaptaqw haqawat tutsiwhiñqawwa; noqw pētu pañqawwa: Pas ason itam it yantaqat uñaqw piw nanaptani. ³³ Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'o. ³⁴ Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mātaypaqe tūtuptsiwa. Noqw panhtotiçamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātisiw, Areopagus epeq momñwituy amuñaq'o, noqw hak wuhti Damaris yan mātisiwhq; noqw pu piw pētu pumuy amumunya.

18

In Corinth

¹ Yantaqat atsve pu' Paul Athens añqw ahpiyiniñqey, Corinth ep pitu. ² Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwñqat Aquila yan mātisiwhqat tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añqw ahpiyyaniqat amumi pañqawñqat òviy'o. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihqe pam pumuy tumaltuwiçamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tumalay'ta; puma mōtsápkit tumaltuwi'yunwa. ⁴ Noqw pam añsakis nasuñwintalòñvaqat ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwina. ⁵ Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat añqw pituqw, Paul pan unañwitiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noqw pay puma ehpewhtotiqe, aqw nānap hiñqawwaq, pam yuwsiy tsatswit, amumi pañqawu: Kurs uma sūlawhte', uma pas nāp put ep tukopniwani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam pañqw ahpiyiniñqey, hakiy Justus yan mātisiwhqat God aw nāwakinmaqat kiyat ep pitu; put hakiy kiāt tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mātisiwhq, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawñqat aw tuptsiwa.

Noq̄w kaysiwhqam Corinth ep ki'yuñqam nanaptaqe, tütuptsiwaqe, küyit akw tuvoylatoti. ⁹Pahsat pu Paul mihikq̄ tuawyorikq̄, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayayiy qa nüy'tani. ¹⁰Nu úmuma; noq̄w soon hak uñ hintsannik úmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kive sinomuy'ta. ¹¹Noq̄w öviy pam sükw yahsañwuy-nikañw añq̄w navy mûmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹²Noq̄w Gallio Achiat ep moñw'iwtaq̄w, Jew- sinom sun unañwtotiqe, Paul ñuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kihut pañso put wikya, ¹³Pañqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nãwakintiwniqat sinmuy amumi ö'qala. ¹⁴Noq̄w Paul as lavayhtiniqey anhtiñq̄w, Gallio Jew-sinmuy amumi pañqawu: Pay pi as himu haqam pas qa súantakañw, qahopihintaq̄w, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sínomu. ¹⁵Nikañw kurs pay uma lãlavayit, pu nãnatñwanit, pu umuhutavoy ep hintsatske', pay uma nãp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kihut añq̄w pumuy lãlayi. ¹⁷Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ñuayaqe, haqam kive hin yukiltiñwuqat atpip put wuvahtota. Noq̄w Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸It atse pu' Paul pep wüyavo qatut, añ tuptsiwni'yuñqamuy mãtapt, pañq̄w Syriat aq̄w'a. Noq̄w Priscilla-niq̄w pu Aquila puma put ámuma. Noq̄w pam pi Cenchreat ep tal'arilti, pay hihta ep God aw pasiwniyat añ ruhpaq̄ öviy'o. ¹⁹Noq̄w pam Ephesus ep pituhqe, pumuy pep mãtavi; nit pam pas nãp tsotsvalkimi pákihqe, pep Jew-sinmuy amumum nãtuviñwewat yuaata. ²⁰Noq̄w as pam pumuy amumum wüyavo qátuniqat puma nãnawaknaq̄w, pam qa nakwhaqe, ²¹Pañq̄w ahpiynikañw, pumuy öqalaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq̄ nõviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq̄ hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pituni, God pan inuñem yuki'taniq̄'ö; pu pam Ephesus añq̄w pãvaqe ahpiy'o ²²Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aq̄wnihqe, Jesus aw tõnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aq̄w'a. ²³Pu pam pep hihsavo qatut, pañq̄w ahpiynihqe Galatit, pu Phrygiat añ ahsupoq̄ pãs nãnañumo añ kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴Noq̄w hak Jew-sino Apollos yan mãtsiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pãs hopi, nihqe tutuvenyukit añ a'nõ tuwi'ta; ²⁵Pu Tutuyqawhqaqat tunatayayat añ pãs tuwi'vage, Tutuyqawhqaqat añq̄w hihta hintaqat pas qa nãtus'itape tütutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy küyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. ²⁶Nihqe pam pas qa nãnahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noq̄w Aquila Priscillat amum put aw tũqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan áawna. ²⁷Noq̄w pam Achiat aq̄wnihqey unañwtiq̄w, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqamuy pepeq̄ tuptsiwni'yuñqamuy amumi pãnayaqe, puma put pãs tavyaniqat amumi pañqaq̄wa. Noq̄w pam pituhqe, núokwat ahpiy pumuy amumi a'nõ unañwtavi, ²⁸Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaöwiftuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añq̄w pumuy amumi mãtaktima.

19

Paul in Ephesus

¹Noq̄w Apollos nãt Corinth epniq̄w, Paul Antioch añq̄w tutskwawa hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy túwahqe ²Amumi pañqawu: Uma tütuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noq̄w puma aw pañqaq̄wa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyiniq̄w pas put qa ñas'ew nanapta. ³Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Noq̄w uma hinoq̄w küyit akw tuvoylatiwya? Noq̄w puma pañqaq̄wa: Ura John sinmuy küyit akw tuvoylata. Noq̄w öviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy küyit akw tuvoylata, puma nãp tunatyay añq̄w lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pituniqat aw tütuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵Noq̄w puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat añ küyit akw tuvoylatoti. ⁶Noq̄w Paul pumuy amumi may akw matyawhqa, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pitu; noq̄w puma himuhkwa yuaativayaqe, God eñem yuaatota. ⁷Noq̄w puma tahtaqt pakwt lõq̄ sihkay'taqat pahsa'haqamya. ⁸Noq̄w Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomuy mûmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nãnahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹Noq̄w haqawat tõhsaptotiqe, qa tütuptsiwa; nihqe it pũhut põhut nuhtutpik qalomáyuaativayaq̄w, Paul pumuy amuñaq̄w ahpiynihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nãqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰Nihqe pam lõq̄ yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noq̄w öviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqaqat Jesus Christ lavayiyat nanapta, Jew-sínomu, pu Greek-sínomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul m̄ayat ahpiy hihta pas qa paysoq k̄atayhpit hintsaki. ¹² Noqw ðviy hakiy hihta akw t̄utuyhq, hak Paul ānqw h̄oh̄nhpit, sen nanamokpit t̄utuyhqat aw taviqw, t̄uya put m̄atap̄nwu. Pu kaysiwqh̄am qalom̄ahihikwsim sinmuy amuñaqw n̄ña. ¹³ Pahsat pu hakim p̄ovost Jew-sinom yaktaqam qalom̄ahihikwsimuy akw tuyqawiwuyñqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus nat̄waniyat tuñw̄yaniqey anhtotiqe pañqawqa h̄ihikwsimuy amumi: Itam Jesus Paul ahpiy yomaat̄iwqh̄at ya yankañw umuy m̄ewaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew- sino God awwat mom̄ñwituy amuñaqw mohpeqñihqa Sceva yan m̄atsiwqh̄a tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalom̄ahikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw t̄aqa qalom̄ahikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy amumi tsoomhtiqe, āñwutaqe, pumuy a'n̄o hintsana. Noqw puma qa yuws'i'kahkañw, t̄uhototikahkañw, put apyewe k̄ñaq̄w watqa. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew- sinom pu Greek- sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus nat̄waniyat pas kaptitiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwqh̄am tuptsiwñi'yuñqam ðkihqe, n̄atuhtulyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu ðviy piw kaysiwqh̄am pumuy amuñaqw tuhsay hintsatsaqam tutuveniy tsovalayaqe, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs l̄õp sunat ānqw pakwt sihkay'tasikip s̄omorit pahsa'haqam s̄ivat hihkay'taqat aq̄w pitu. ²⁰ Yan God lavayiat a'n̄o ðqawi'maqe, āñqe' sinmuy amuhpa' k̄urukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsma pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy ān kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aq̄w pohtani. ²² Pu ðviy pam l̄õgmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aq̄w h̄ona, Timotheus-nit, pu Erastus p̄umuy, nit pay pam h̄ak Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yañ p̄ohut ep a'n̄o hintsatsikiwa. ²⁴ Hak t̄aqa Demetrius yan m̄atsiwqh̄a, q̄õts̄asivat siplawhqa, Dianat k̄iyat anyuñqat hiñsakwhohyat q̄õts̄asivat ānqw yukulawhqe, put tumaltuwi'yuñqamuy a'n̄o k̄ahaktotoyna. ²⁵ I' hak pumuy-nikañw, pu am̄un hintsatsaqamuy s̄umi w̄añwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw ān taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas p̄ep sohsovik Asiat ān ahsupoq i' Paul kaysiwqh̄amuy tuptsiwñaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw n̄awakintiwyaqam sinmuy m̄ayamuy akw yukiwyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw ðviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw n̄awakintiwhqat k̄iat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam t̄uwaqatsit ān yesqam put hapi aw n̄awakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas its̄ivutotiqe pañqawu: Pay pas Ephesus ep q̄atuhqa Diana a'n̄o h̄imuu, kitota. ²⁹ Noqw k̄ive sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus ñuaya, Macedoniat ānqw t̄aqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi p̄akiniqw, tuptsiwñi'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatmat put aw hakimuy h̄onayaq̄w, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqawu. ³² Noqw haqawat yanwat hiñqawqa, pu p̄etu panwat sutske'wat hiñqawqa; pas sinom hintsatsaqey qa navoti'numya, noqw suswuhahniqam hihta ðviy sovaltiqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqe, pam lavayhtiniqat puma aw ðqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi m̄amasaqe, as n̄eñem hin lavayhtini. ³⁴ Noqw kurs pam Jew-sinoniqw puma m̄amatsyaqe, pahsat t̄awat āñqe l̄õs q̄õniltiqat pahsavohaqam s̄usaq s̄aakmaqe pañqawu: Pay pas Ephesus ep q̄atuhqa Diana a'n̄o h̄imuu. ³⁵ Noqw k̄ive tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an s̄oniwhqat Jupiter ānqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aq̄w hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqawwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinikawo. ³⁷ Taq uma imuy t̄aqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas āantsawat k̄ikihut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aq̄w qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum s̄up tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep h̄inyuñwñiqw, pay pi moñkwike himu hin yukiltiwuqat aw h̄õsi, pu mom̄ñwit eñem hihta ep hoñqam ȳese; pay ason puma pep hihta ep n̄eñepewi hiñqawani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas n̄atuviñlalawaniqw, pay ason hisat tsovalt̄iwuqey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'n̄o hiniwhitqat ep t̄uviñtiwyaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqawaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsoavtaqamuy m̄atavi.

¹ Noqw a'nö hiniwhitqat añ ruhpaq, Paul tuptsiwini'yuñqamuy wánwayhqe, öqalát, mavoktat, pañq Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu öviy pam pañ ahsupóq nakwsuqe, pumuy pavan öqalanmakañw, Greece ep pítuhqe, ³ Pep payhkomuy mümyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pávaqe Syriat aqwniniqw Jew-sinom put moqmani'yuñq, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wüwa. ⁴ Noqw hak Bereat añqw tãqa Sopater put amum Asiat aw'í, noqw Thessaloniat ep sinmuy amuñaqwk hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwhput növiwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqw pávaqe hoyoyoykuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tãlat añ yëse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqwk, tuptsiwini'yuñqam pölavikit yönoyhtotaniqe sumitsovaltqwk, Paul qãvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tókilat nãsamiq pahsavo yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqwk, pepeq qöhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutyclus yan mãtsiwhq poksöve tsokiwkañw huruvuvwa; noqw pas Paul sutsëpyuaataqwk, pam qaunãwtalawaqe, payhp natsve kihut añqwk posq, puma put súmokq put tsöpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwini, pay pam nãt tayta. ¹¹ Pu öviy pam ahoy aqw wupqe, pölavikit yönoyhtat, añqwk nöst, ahpiy piw nãto tãlawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqwk pu ahpiy'ö. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay päkihut awyaqe, pávaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wüwankahkañwo, pan pam yukuwq öviy'ö, pam aqw nãpniqey wüwaaqe. ¹⁴ Pu öviy pam Assos ep itamumi pituqwk, itam panayaqe, Mitylene ep öki. ¹⁵ Pañqwk pu itam pávaqe ahpiyyaqe, qavönvaqwk Chios aqlavo öki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavönvaqwk itam Miletus ep öki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yümösaniqey nãwaknaqwk öviy'ö; pas as Asiat ep söwhitniqey qa nãwakna, taq as hin pasiwataniqwk, pam Pentecost talönniyat ep Jerusalem épeqniqey öviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqwk Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tönawtaqamuy wukw'aymuyatuy wãñwayi. ¹⁸ Noqw puma ökiqwk pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yümösa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nanñway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqtat eñem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ö. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kahkawnat, umuy put áawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kñawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lãlavayhqe, tunatayy añqwk lasye' God aw namtökyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqtat Jesus Christ qapevewnayanigata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqwk, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupóq kitsókinawit nuy áwinna, yaw nu sivihipit, pu kãnavotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piu nu iqatsiy qa nënem kahkawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pöhtavit añ kuyvaniqey öviy'ö, Ura Itahtutuyqawhqtat Jesus nuy God núokwayat tuawit'aniqat aw ayata. Noqw öviy nu put hintsakniqey pas kwanwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pãpu inumi yörikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tãlat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok áawna. ²⁸ Oviy uma nãnami tunatyalotini, pu sohsokmuy God aw tönawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwiniqat öviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tönawtaqamuy nopni'yuñwiniqat öviy'ö; pam pumuy pas nãp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqwk, nuy ahpiyniqwk, hakim kwëkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwritini; nen kanelmuy qa pëtötani. ³⁰ Pu hikispi pas nãp umuñaqwk haqawat hoñve', qasuantaqat lavayit akw nãmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwini, nen it u'ni'yuñwini; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talöñwintiwhtat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qe'iwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mãtavi, pu núokwlvayiyat aw'í. Pam hapi umuy wuñwaniqey aw öqala, pu umuy hihta mãqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sívayat tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owi, uma nãp navoti'yuñqwk, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nënem'i, pu inumuyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ öokiwayaqamuy amumi unañwtaqaniqata, pu Tutuyqawhqtat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwiniqata;

ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ömahtaqt epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamötswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsönantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe öviy'ö; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu öviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwya, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwya. ² Noqw itam pākihut Pheniciat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yayvat, pávaqe hoyoyokuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwaqe, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pākihuhoiy öyaniq öviy'ö. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yunqamuy tutwaqe, tsane'sikis tālat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw pañqawu. ⁵ Noqw öviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwya; noqw puma sohsoyam nõmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamötshoñvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kimiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw ökit, Ptolemais aw ökihqe, añ tuptsiwni'yunqamuy amumi yuaaykuyaqe, sükw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu qavoñvaqw itam Paul ámumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Caesareat ep öki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat Philip kíyat aw yunqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsáne'nihqamuy añ ökiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālõqumuy mámanhtuy pas qanawhvalni'yunqamuy tímuy'taqw, puma God enem yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mátsiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pítuhqe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhky somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ö'qalya, pu pep yesqamu. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhtaq'ewa; pu qa páníqw-saa; pi nu enem mokniqey suhtaq'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam túqayniniq, itam nõyaltotiqe pañqawu: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaq, itam hihta hinnumyaqey ömahtotat, Jerusalem aqwya. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yunqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqe, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mátsiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kíyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yunqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavoñvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayt ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqat pás nanap hin hiniwhiqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqawu: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom gaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yunqaw; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yunqaw. ²¹ Noqw puma nanaptaq, yaw um sohsokmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi un pítuhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay öviy itam ūmi hiñqawqaw um panhtini. Hakim itamuñaqw nālõyöm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yunqaw. ²⁴ Taa. Um pumuy tsáme', amumum napwatani; nen um amuñem sisivni, noqw puma áritotini. Um panhte', sohsokmuy amumi mahtaknani, un hin lavayhtiwñqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pás qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yunqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nõsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavoñvaqw pumuy amumum napwataqe, God kíyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kükuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwahiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsáne'sikis tālat pas pay sұлawhtiniq, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kíyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yunqaw, ²⁸ A'nõ

pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtpayaa! I' tãqa hapi hãhaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpewii, pu it kihut ehpewii. Pu ðviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kihut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pũnathaqam hakiy Ephesus añqw tãqat Trophimus yan mãtsiwihqat Paul amum kiveniqw aw tãtaya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pãnahqat wũwayaqe, ðviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sũvo yuhtuqe, Paul ñuayat, God kiyat añqw ihpoq lölökinyuñwa; nihqe pahsat pay hõtsiwat uhtaya. ³¹ Noqw nãt puma put nĩnantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nõ hiniwmanayaqat pan mohpeq solãwamoñwit aw tũawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solãwamuy-nikañw, pu tsivõt-sikip sũnatnihqamuy solãwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solãwamoñwit solãwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solãwamoñwi awnihqe, put ñuat, puma lõqmuy sivananiqlõlõt akw put soyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hĩmunihqat, pu hihta hinhtiqat tũviñta. ³⁴ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy amuñaqw pẽtu yanwat hiñqawwa, pu pẽtu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, ðviy pay put solãwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniñiqw, solãwam Paul tsõpwiisa, pas sinom a'nyoqw ðviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tũvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solãwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solãwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ñmi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tũqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tãqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynaqe, nãlõp sõmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayẽsiwhpumi tsãma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew- sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi mãmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nãmatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nẽnem hin lavayhtiniqw kurs una inumi tũqayyuñwi. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew- sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqawwa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nikañw nu yep kive Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas añhqe qatsqat tutuqay; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tãwat ep panyuñqat pan'ĩ. ⁴ Nihqe nu it yañ põhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat ðviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw siviñkimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit õmahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwñi'yuñqamuy pepeq yesqamuy siviñtoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqe.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Noqw nu pañsoñnikañw, tãwanasavehaqam Damascus aw hayiñwñaqw, õñaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawwa. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tõnayay navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tãlat tutwaqe, tsãtsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhqaqat tõnayay qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptat Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat uñem yukiwtaqat suhka uñ sohsok ãawnani. ¹¹ Noqw pas tãla a'nõ talq, ivosiy qatãlawvaqw, ðviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwihqat an God pas kaptsi'taqã Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pituhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tãlawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tãlawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqam God uñ namorstãqe Tiy pas sũantaqat ñmi mãtaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mãtsi'taniqe ðviy'o. ¹⁵ Pi um hin yõrikqe, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw sõwuu? Um wunupte', kũyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqaqat natñwaniyat aw taqa'nanway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pãhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kíyat ep nāwaknañw, tuawyorí; ¹⁸ Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw íts ahpiyini, taq puma un hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuhqw, nu ura as ùmi tuptsiwini'yuhqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu un tuawi'taqat Stephen unwát munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy sūamun unañwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyini, taq nu un yañqw yāvohaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsave put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqaqwa: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi put qa qatugw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinunmyakañw qōat òmiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pās tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqaqwaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wūnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqw pay pam sūanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiyinihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsaqqey ep tunatyalitini, taq kurs í' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nō sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamnikañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sinonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe òviy'o.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew-sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavoñvaqw put nāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God un wuvahtani, um tumalwiwhput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe òviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqat qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴ Noqw an hoñqam pañqaqwa: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwitniqw qa navoti'taqe òviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatsq, kurs pētu Sadducee-sinomyaqw, pu pētu Pharisee-sinomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tiata; nu hapi hihta hōyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwini'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawhqa, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa sūnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sinmuyiqw pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw òñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwini'yuhwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amūn unañwtotiqam hoñvaqe a'nō nāñwuy'yuñqe pañqaqwa: Pay itamuyniqw í' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nō hiñqaqwaqe, sumataq put nāhoq tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat òviy'o. ¹¹ Noqw ep mihikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqe pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw tálawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayat, pu' nōñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqaqwa. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu òviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi òkihqe pañqaqwa; Itam nēnem pasiwnayaqe kitota: Pas ason itam Paul nīnayat, pu' nōñsani. ¹⁵ Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqaqwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pítuqw, itam nīnayaniqey pasiwini'yuhwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuhqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwuyñqamuy sukwat wāñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. Í' put hihta

āawnani. ¹⁸ Pu ōviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wánwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat űuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsowawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi ōqaltotiniqey sun anañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanapantiqey nānawaknaqe ōviy'ō. ²¹ Noqw um hapi amumi qa űnatin; taq pumuy amuñaqw lōp sunat epñihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñqam put moqmani'yuñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayat, pu nōñōsani, pu hikwyani; nihqe ōviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat ōviy maqaptsi'yuñwa, pam aw kita. ²² Noqw ōviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawu.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwūt-sikip sunat solāwamuy mihiqg, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamuy, pu pakwūt-sikip sūnat lansay'yuñqamuy. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit ōqala. ²⁷ It tāqat Jew- sinom űuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amu-minihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman- sinonihqat nu navotqe ōviy'ō. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsowawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwyu, pu siviñpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put űmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñqey utpip pañqawu. Hak ōqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, mihiqpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavōñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwy. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put āmumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep ōkihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqagwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yuñqam tuwat ōkiqw, nu uñem hin yūkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātsiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpewi. ² Pu ōviy Paul tuñwāyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawwtaqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutesep uhtunatyay ahpiy himu qaōwñhintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat ōviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupōq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as ōviy i' piw God kíyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put űuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, ōqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam űmianiqat pañqawu. Noqw um nāp put aw poh'te, itam hihta put qalománeveltotoynayaqat sohsok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqaqwa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiye pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqaw imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw ōviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'ō, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwñaq'ō, sen God kíyat ep'e, sen tsotswalkívee, sen pay kívee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqaqwani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas sūañqawni: Nu hapi pūmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tuptsiniw'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima sūanyuñqam, pu qasuanyuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi ōviy nu yūmosa suyan anañway'taniqey

tuwanlawu, qa hihta ep qaanhtiyeq navoti'taqee, sen God ep'e, sen sinnuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinnuy amumi ahoy pitu, hihta akw ōkwatuwiwaniqat kuwahtiwhqat-nikañw, pu Tutuyqawhqat aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kiyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinnuy amumunniq'ō, piw hin qaqtinsayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqaqwani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuqw hihta inumi qalomātutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhqat ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūvintiwa, kítahqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pōhut pas suan navoti'taqe pumuy pay hāktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituqw, nu uñ hinhtiqtat pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wāñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yuñwani. Taq God itamuñem hin yūkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqlw, nu uñ wāñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noqw as sakiqw Paul put sivat magaqw pam put mātapniqey wūwanta. Nihqe ōviy pam piép put wāñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinnuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sōmiwtaqw ahpiy'ō.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹ Noqw Festus tutskwamakiway ep pituhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahasat pu God awwat mohpeq mōñwi-niqw, pu Jew-sinnuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wāñwayhqe, Jerusalem aqwniqat aw ō'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiye, pay Paul Caesareat epeq qātuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵ Ōviy amuñaqw haqawat ō'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tūqat ep himu qalomāhintaniqw pañqaqwani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwūt-sikis haqam talōñnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ōkihqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhaqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqaqwani. ⁸ Noqw pam nēñem lavayhtiye pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinnuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kiyat ehpewi, pu Caesar ehpewi. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinnuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna. ¹⁰ Pahasat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinnuy amumi qalomāhinhtiqlw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwyu hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomātsokanayaqw pam qa himuwa pas antsaniqw, soon hak nuy pumuy amumi nōani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahasat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiye pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniye Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu ōviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sōmiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem épeqniqw, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinnuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomāyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiye pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomātsokanayaqw, pay pam umuhpewinen nēñem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwyu hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwyu aw noiwni. Pu pam nāto qa nēñem hin lavayhtiqlw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinnuy tuwlamu. ¹⁷ Noqw ōviy pumuy ōkiqw, nu qa sōwunit, qavoñvaqw haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomātsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwni an put

hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwiny ep put amum nēnem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahsavo pay hāk put pani'yuñwiniqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw pakí, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it táqat aw táyuñqw, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqawu. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwitiqw, òviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwi aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqw it umutpipow wikva, tis pi òviy pas utpipow, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwqh, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvyallit, nēnem lavayhtiqe pañqawu: ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsoq hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey òviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsoq hintsakpiyamuy-nikañw, pu hihhihta añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añqaw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yuñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaw inumi navoti'yuñqe, as suhtaq'ewye' pañqawwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwiny pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqe, Pharisee-sinoniñwu. ⁶ Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noqw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw òkiniqey tunatyawkahkanw añqaw nāqavo pu tókilat añ God tumalay'yuñwa. Noqw nu' hapi put nōiy ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqwu God so'pumuy ahoj tātaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwneway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw táqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hihhihta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qóqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqawwaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynatinuma, pu nu pas pumuy amumi itsivuiwtaqe a'lōñót kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave òñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam sohsoyam tutskwami lōhókq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tōnyat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqwu nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqw horarataqwu pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwatani; pi nu yaniqw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey òviy'o, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hihhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat òviy'o. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy amuñaqw ayo tah-taptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ó. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqwu, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatālat añqw tālat aw lasnani, pu Satan òqalayaw añqw God aw'i, pumuy qaanhitiqam amuhpiy ayo yukiwiniqat òviy'o, pu inumi tūtuptsiw'e, isinomuy amumum hihta makiwyaniqat òviy'o.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhiti, Moñwi Agrippa, noqw òviy nu hihta òñaqwnihqat aw yórikqey aw qa ro-homnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuy, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuy, nit añk pu qa-Jew-sinmuy. Puma qaantunatyay

añqw lasye', God awwat nánamtökaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yáantaqat ep Jew-sinom God kíyat ep nuy ñuayaqe, as nuy ñinayaniqey anhtoti. ²² Noqw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsíwiwta, añ sóqavuhñsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqw qa hihta alōñōt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaqw pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālawñani, pu pay qa- Jew- sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēñem yuaataqw, Festus a'nō pañqawu: Paul, um hōnaq'iwta, um hihihita navoti'taqe put akw hōnaq'iwta. ²⁵ Noqw pam pañqawu: Nu qa hōnaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unañway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsok iit navoti'ta; noqw nu qa nānahinkinañw put atpip yuaata; pi nu nātuptsinaqw pas ka i' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhiti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pep aw nuy añwuta. ²⁹ Noqw Paul pañqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tūqayyūqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwtniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pañqawu: Pay kurs as i' t̄aq̄a qa hihta mokiwuy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihpita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' t̄aq̄a Caesar aqw qa taqa'nañwte', pay soon qa mātaviwni.

27

Paul Sails for Rome

¹ Noqw itam p̄avaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan m̄atsiwhqat aw Paul p̄etuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqw tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ² Noqw itam p̄akihut Adramyttium añqwnihqat aqw yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkahkañw, p̄avaqe hoyoyokuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessaloniat añqw sino, itamuma. ³ Qavon̄vaqw itam Sidon ep ōki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwniqat put nakwhana. ⁴ Noqw itam pañqw ahpiyyaqe Cyprus ehpeq hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ō. ⁵ Noqw itam Ciliciat-nikañw Pamphylat pumuy qalavaqe p̄atwqaqatsit añqe' hoyoyototakañw, Lyciat ep wuhkokitsokit Myra yan m̄atsiwhqat aw ōki. ⁶ Noqw pep Alexandriat añqw p̄akihu Italyt aqwniqat solāwamoñwi tūwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷ Noqw itam wūhakis tālat añ p̄avaqe hihin hoyoyototaqe, Kānanaptat, Cnidus aqlavo ōki; noqw hūkañw itamuy qa nakwhanaqw, ñviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeqya. ⁸ Nihqe itam hihinhaqam put ruhpakyaqe haqam Lomayōñipsō yan m̄atsiwhqat aw ōki; put aqlap kitsóki Lasea yan m̄atsiwa. ⁹ Noqw wūyavotiqw, pay napwaltalōñnit añ ayo ruhpakq, ñviy p̄avaqe nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaqe. ¹⁰ Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nō hinhtotini; pas himu a'nō sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa p̄akihu-saa, pas itahqatsi p̄iwu. ¹¹ Noqw pay solāwamoñwi p̄akihut w̄arikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat p̄umuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹² Noqw pep p̄osō qalomahintaqw, kurs hin hak pep kwañwātōmōlaniq, pay ñviy suswuhagñiqam pañqw ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw ōke', pep tōmōlayaniqey ñviy'o; pam Crete ep hōtsiwa, tātōq-tēveñe q̄atsi, pu kwiniwiq-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³ Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yōrikyaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnyaqe, pahpiy hoyoyokuyaqe, Crete áhahke' p̄ayawwisa. ¹⁴ Noqw pay nāt ahpiy qa wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhsava wukohukwa itamuhpewii. ¹⁵ Noqw p̄akihu sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniqw, itam n̄awustotaqw pam huhukhoya. ¹⁶ Noqw itam p̄añaqw tutskwat kuytaqat Clauda yan matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyyaqe kānanaptat, p̄akihut maskay'wisqey añwutota. ¹⁷ Noqw puma put wupnayaqe, hihta maskay p̄akihut kwewtoynaya; n̄aphisat ka sen puma tsivohkat aqw huhukhoyyaniqe, puma mōtsápvyualnit hawnayaqe pahpiy huhukhoya. ¹⁸ Noqw pas itam hūkañwuy akw paysoq n̄ahoy tutuptiwayaqw, ñviy qavon̄vaqw puma p̄akihut añqw putuyat p̄etsañwaya. ¹⁹ Pu añk talōñvaqat ep itam n̄ap itahmay akw p̄akihut hihta a'wiwayat maspaya. ²⁰ Noqw wūhakis talōñvaqat añ t̄awa, pu sōtu pas qa m̄atsiltotiqw, pas itamumi gaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo nōñakniqey nan'eknaya. ²¹ Noqw pas puma wūhakis qa nōñosaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añqw qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhtotini, pu hihta kwayhyani. ²² Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni; pay p̄akihu-sa sūlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put enem

tumalay'ta. Noqw put hoñviayaat pu' it tōkilat ep inuheq wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipo qa wikiwini; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyōyototaqamuy ayo óyani. ²⁵ Noqw òviy'ò, tōtimu, uma qa hin unañway'yuñwini; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam haqam pānaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani. ²⁷ Noqw pakwt nālōq sihkay'tasikis mihikqat ep itam Adriat anqe' nāhoy huhukhoylalwaqw, fōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsituwantotaqe, sunát-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy hihin yūmoyat piw tuwantotaq, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ónokyaniqw, puma pākihut ahkwayñavoqw nālōq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noqw pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pākihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsāy'kahkañw, tsākw pākihut pāmiq hāhawnaqaw, ³¹ Paul solāwamoñwi aw-nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nōñakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaq, pam pohsi. ³³ Noqw tālawiwaq, puma sohsoyam nōñōsaniqat Paul amumi òqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq sihkay'taqat tālat añ uma tusiiwyuñqe, nātsōñkwayni'yuñwa, qa hihta nōñōsaqee. ³⁴ Noqw òviy nu umumi pañqawni: Uma nōñōsani, nen òqawi'yuñwini; pay soon umuy haqawat qōtōyat añqw sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pōlavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoywa. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat nōnova. ³⁷ Noqw itam pākihut añqw sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sūnatnikañw añqw pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noqw òviy puma òōyaqe, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqe, pāmiq sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noqw tālawvaq, puma tutskwat qa māmatsya; noqw haqami pōsōy'taqat añ tutskway'taqw, pay ka as hin pasiwaniqiw puma pañsoq pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe pāmiq nātamathtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sōmiwtaqat nāñahtotat, mohpeq mōtsāpvuyalnit hūkanwuy aqwwat pūyaknayat, pāhut qalavoq òqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pākihut tsivotkota; noqw mōñaqwnihqa hūrstiqe pas qa poninita; noqw yūmoqnihqā pāhut hoñvantaqat a'nō òqalayat akw sakwñiwa. ⁴² Noqw solāwamuy wuwniamniqw as pay puma sivilalwaqamuy qōqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniqw òviy'ò. ⁴³ Noqw solāwamoñwi as Paul ayo tāviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy añqw ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwu'yuñqam mohti pāmiq tsotsō'ye' tutskwami nōñakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwñiqat añqw hiñsaq hihta hinyuñqat añ tsokiwwahkañwaniqata. Noqw pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

28

In Malta

¹ Noqw puma ayo nōñakqe, nanaptaqw kurs pam tutskwa Melita yan mātsiwa. ² Noqw pep hakim sinom itamuy pās o'ya; nihqe aw qōhyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtpaya yōyokkañw iyohooniqw òviy'ò. ³ Noqw Paul kohot tsovalat, qōhit aqw òyohq, tsūa qōhit añqw yāmakqe, put māyat kūkipe, qa mātavi. ⁴ Noqw tsūa put māyat añqw hāyiwtaq, pep ki'yuñqam aw yōrikyaqe, nānami pañqawqa: Pas ka i' tāqa hakiy nwa. Noqw pam pāmiq qa mokq, pas hihtu put aw nāoyyaniqe put qātuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsiat qōhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen anqe' mūnuke' sūmokniqat, puma wūwankahkañw aw tāyuñwa; nit pay pas wūyavo aw tāyuñq, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy alōntotaqe, pam pas himuniqat pañqawqa. ⁷ Noqw pumuy hāqamyaw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta nimuy'taq Pulbius yan mātsiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tālat añ itamuy kiy ep pās oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutykañw uñwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pākihqe, enem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹ Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta tūtuuyaqam òkiwtaqe, tūyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hihitta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahtota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ yest, pākihut Alexandriat añqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pānaqw kuytaqat tutskwat ep tōmōla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep òkihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit

pañqw pu itam poniwwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahpiy sūs talq tatkaqw hukvaqw, qavoñvaqw itam Puteolit ep öki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añqwayaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawawisa. Noqw Paul pumuy tūwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nö unañwi.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq ökiqw, solāwamoñwi tuwalañ'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu öviy ahpiy päyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqw mohpegyaqamuy sūmi wāñwayhqe, tsovaltiqw, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinmuy öqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwuy hihkay'taqa inuhpeniqw öviy'o. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nañwi, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniqw nu umuy wāñwayi, nu umumi yörikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy ñöyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiqlölöt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqawa: Itam Judeat añqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ökihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaqw, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñqw imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tokiltotaqe, kaysiwhqam put haqam qátuhqat ep öki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtöminkañw āwinta, it Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy āñwulawu, talavayñahaqaw tapkimiñ pahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqtat tūtuptsiwa; noqw pētu pay qa tūtuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa sūnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhtiç'ö: Pay kurs pas i' Qahovāriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiçe, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtōkyaqw nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo öyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhtiçw, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nö hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kihut nasimokahtaqey ep sivimaqe lōq yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pās öoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataqat qa nānahsopkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul ROME ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwkiat, it penta. God nuy wānwayhqe nuy ayata. Noqw ðviy nu put añqw lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit añwu pay āawnaqw puma tutuveniyat añ put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhğay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tiatnihqe òqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwuy añqw ahoy tātayh'ò. ⁵ Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw ðviy nu put tuñwniyat aw yankaçw sopkawatqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', hağawatuy tuyğawvani; noqw pep pu' itahtuptsiwniy añ hinwisni. ⁶ Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahiñ pi Jesus Christ umuy pay nāmi wānwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeğ God sinomuyatuy òqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniğat ðviy umuy wānwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unañwat māqani, Itahtutuyqawhğay Jesus Christ āmuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhğay añ'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwağatsit añ ahsupoğ lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuñem tūviñtima. God pas nāp nuy sūañqawhğat navoti'ta. Put hapi eñem nu iunaññaqw tumalay'ma. Nu put eñem lomatuawit Tiyat yuaatağat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtağw nāp hisat yepehağtiğw nu qa hağam hinhte' umumiq pohtaniğey ðviy nu put aw tūviñtima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniğey nāwakna, nen hihta Hikwsit añqw tutuğayhğey umumi mātapağ uma òqawhtotani. ¹² It nu pañqawu: Nu umumum yantağw itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy añ-nikaçw pu ituptsiwniy añ'a. ¹³ Noqw pay nu umuy it navotnaniğey nāwakna, itupkomu: Nu as piēp umumiqniğey unañwtiñwu; nikaçw nu pewhağami pahsavo hihta akw sóontiñwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniğey nāwakna, ayañ haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahğey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhqe, ðviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikaçw pu qa-Greek-sinmuy, a'nó wuwni'yuñqamuy-nikaçw pu piw qa wuwni'yuñqamuy. ¹⁵ Noqw ðviy nu suhtağ'ewnihqe kwañwtoyñakañw umuy Rome epeğ sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaatağat qa hahmana, ispi God lavayiat òqalaniğey sohsokmuy tuptsiwyağamuy ayo óyañwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawit itamuy āawnaqw hak hin God aw sūantaniğat itam navoti'yuñwa. Hak qapēvewne' put aw sūantañwu; piw hak tuptsiwni'kaçw suan hinmañwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmağa qapēvewnit akw qatsituwani.

The Guilt of Mankind

¹⁸ Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisğamuy amuhpewi itsívuat òñaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisğamuy sohsokmuy amuhpewi. Puma hakim qaanhinwisğey akw God añqw navotit pas antsaniğat ahoy ñuy'yuñwa. ¹⁹ Puma pi put pas sūk Godniğat yūmosa òqalay'taqat unañwpeğ navoti'yuñwa, pi God amumi put mātaktağ'ò. ²⁰ Noqw nāmahiñ pi as pam pantağa qamātaquveniğw tūwağatsit hisat yukiltiğat añağw sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiğat ahpiyo; niğqe ðviy kurs hin ayo naymakni'yuñwani. ²¹ Ispi as puma God tuwi'kahkaçw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaka; nit tuwat soğ nānaphin hihta wūwanvaya. Paniğw ðviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawva. ²² Puma pas a'nó wuwni'yuñğey namiwuwantota; nikaçw pay kurs nūanhihtuniwhtoti. ²³ Niğqe puma God pas hímuniğat sutsep qátuhğat aw nānawaknağey qe'totit, sinot pay sūlawhtiñwuğat an hihta yukiwğat aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwyuñqamuy, pu nālòğ hokay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyağamuy. ²⁴ Paniğw ðviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniğat ðviy'o, nānami tokoy qahihtatotaniğat aw'i. ²⁵ Ima hapi God pas antsaniğat pay wutsit enañ nāhoyñwaya; niğqe pay hihta God ahpiy yukiwğat aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhğat tatamtota'ta. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. ²⁶ Yantağat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoy-mat tahtağtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. ²⁷ Pu pay ðviy piw amún tahtağt momoymuy amumum hin tumalay'yuñğey mātavet, pu pas

nānami nuvō'nañway akw qaunañwtaḷawaya, tāqa sukḡ tāqat amum hihta nāmiq tu-malay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy ahpiy sivilalwa; noqḡ pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. ²⁸ Pu pay puma God navoti'yuñwniqey qa nānawaknaqḡ, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqḡ puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ō. ²⁹ Puma hihta qaantsatskiwḡqat akw ahsaliwuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyuñwa; qalomātunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyuñwa; unañwtuyat akw ahsali-wyuñwa; tukwyantunatyawyuñwa; nāñwuy'tunatyawyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpantu-natyawyuñwa; kolilitiwisa; ³⁰ Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwikwivitu; hihta kwiviyaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; ³¹ Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nō unañway'yuñwa; qa-nun'okwatu. ³² Noqḡ hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep ōkiniqat yan God amuñem yuku. Noqḡ ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

¹ Yantaqḡ ḡviy uma hakim nuhtumiḡ hiñqawqam kurs hin ayo nōñakiwtani; pi uma hakiy aqḡ hiñqawqe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiḡ hiñqawqam pay piw pan hin-wisa. ² Noqḡ suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqḡ itam navoti'yuñwa. ³ Noqḡ uma hakim nuhtumiḡ hiñqawkahkañw pay piw amūn hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yūkunaqḡ, ya uma hin ayo nōñakiwtaniqey wūwantota? ⁴ Pi God umuy pas ōkwatuhwḡq ḡviy umumi qa suy'tsipti. Ya uma pay pas pu paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqḡ ayo lasnaniqe ḡviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy añqḡ ayo qa lasyat soq umuh'unañway owotataqe soñawnen God itsivuyat nenñem waranhtota. Noqḡ ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoynani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat māqani. Puma pi God añqḡ tayawinpit, pu kaptsi'tiwḡqat, pu qatsit tunatyawyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nenñem-sa hinwist God lavayiyat pas antsaniḡqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsivuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuñwa; nikañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhote' hovalniwiyani; noqḡ pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhote' tutavot an yukuniwiyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw sūanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw sūanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nikañw nāp hin tutaptiwḡqat añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey namtakni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam qaanhte' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw sūanhte' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yūkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsatskaqata, hisat God put eñem tokiltaqat aw pītuq'ō. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sinonihqey pan tūñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivilhpiyat añqḡ ayo yāmakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta sūantaqat, pu piw qasuantaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhḡee. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēñem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ Añ an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsaniḡqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqḡ um ayo sukḡ tutuqaynaqa, ya um hinoqḡ qa nātutuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqḡ hihta ūuyñwu? ²² Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqḡ nōmaqtsit sokoptañwu? Um nāp yukiwhput aw nāwakintiwḡqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqḡ pas āantsawat kihut añqḡ hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaqa, ya um hinoqḡ put ep qaanhte' God qa hihtatañwu? ²⁴ Pi God natñwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit ōvelaniwa, ḡviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniḡw pep pu' poñotkit akw tuvoyla

hihkay'tani; nikañw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷ Nen pan hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' un tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tókoysa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sinoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ² Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqw as kurs haqawat qa tūtuptsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptsiswaqw ya sen pahsat God a'nō átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' sūañqawhqeý pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqawqawqum um put ep yumoñwalmartimantani, yan'i. ⁵ Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqawqani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa sūantaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniqhqeý mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawqawe itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqawqa: Pay itam hihta qaanhinsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhitni. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwiyaniqw pam amuñem sūanta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak sūanta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsanihqat mātsi'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūanatotoynaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsanti-wisa. ¹⁷ Puma pasi'ñahwat qa tuwi'yuñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yuñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqw itam navoti'yuñqw God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'o; pahsat pu sinom sopkawatqam God ep qaanhtiqeý navoti'yuñwni. ²⁰ Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqeý akw God aw sūantani; pi tutavo qaanhtiput hímunihqat nuhtumi mahtaknaniqeý òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw sūantaniqat itam navoti'yuñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwihq God put sūantaqat pañqawu. God sohsokmuy tuptsiswaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhtiqeý God añqw tayawinpit ñastatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mātaviwyaqe nūokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put enem yukuqw pam mokqe put aw tuptsiwñi'yuñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqeý sūanhtiqeý nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqawq qa its puhtsemokqeý hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe òviy pam Jesus Christ aw tuptsiwñi'yuñqamuy qenivo óyahqe pam sūanhtiqeý yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw òviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy sūantat qapēvewnaqw God put sūantaqat pañqawhqw òviy'o. ²⁸ Noqw òviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwhq nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahpiy God aw sūanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy sūanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy

amuñaq w qapēwewni'yuñqamuy pīwu. ³¹ Noq w kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put ōqawhtoynaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwatani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. ⁴ Noq w tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noq w pay nāmahin pi as hak súantaníqey ōviy qa tumaltat, God aw tuptsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwhq pam súantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ō. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaq w God put súantaqat pañqawh'ō. Noq w David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuq w puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhtipuyamuy pas sūs suhtokq'ō. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpit ep'e, kita. ⁹ Noq w ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam pīwu? Pi itam pañqawu: Abraham qapēwewnaq w God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noq w pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaq'ō? sen qa poñotkiwtaq'ō? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ō. ¹¹ Noq w pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhtiqey tuawi'taniqey ōviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwñi'yuñqamuy náamniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'ō; noq w pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkahkañw qapēwewnit añ hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'í.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēwewnakañw God aw súantaq w ōviy pam yan put áawna, pam tutavot an hinmaq w paniq w ōviy'ō. ¹⁴ Noq w pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniq w pep pu' God hihta áawnaq w paysoqtini, piw itahqapewewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaq w, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniq w soon pi as sinom tutavot añq w lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwñi'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqey ōviy'ō. Noq w ōviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamuy, pu ima hakim Abraham an qapēwewnit añ hinwisqam pīwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwñi'yuñqamuy náamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi uñ kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noq w pam God qapēwewnaqey putniq w pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniq w put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noq w nāmahin pi pam hihta qatuptsiwñi'ewak w unañwvahi's'kañw God qapēwewna; nihqe ōviy pam kaysiwhqamuy sinmuy náamti; ura put ahpiy qaan'ewak w hintaqam sinom aniwhitiniqat God pañqawu. ¹⁹ Noq w ōviy pam pas qaōwítuptsiwa, nāmahin pi as putniq w tokoat pay qa taytaq'ō, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwñi'ta; piw Sarah tiylawh'qey añ ruhpa. ²⁰ Noq w pay Sarah Abraham enem ti'vaniqat God yan put áawnaq w Abraham qapēwewnaqey qa nāñeknat tuptsiwñi'y ep suytseph'wat pas pavan ōqawi'maqe God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taq w pam hihta hin yuke' aw antsañwu. Noq w ōviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noq w paniq w hapi pam qapēwewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noq w pam put súantaqat pañqawh qam tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham enem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwñi'yuñqamuy amuñem pīwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawh'qay makiwuy añq w ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhtipuy ep mokniqey taviwhq'ō. Pam mokqey itamuy qenivo ōyaniqey ōviy ahoy tātayi.

5

Right with God

¹ Noq w ōviy itam qapēwewnayaq w Jesus Christ Itahtutuyqawh'qay itamuy God enañ namivōhikna. Noq w pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapēwewnayaqey God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³ Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ

eñem kãnanvotyaqey ep hahlayya. Pi itam kãnanvotyey' nakwhani'yũwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yũwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yũwniqey tuwi'vaye' tukwsiwuyũqey navoti'yũwa. Nen itam tukwsiwuyũwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawuyũwni. ⁵ Itam yan tunatyawkahkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yõrikyani; pi Qahovãriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unañwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan ãawna. ⁶ Pi nãt itam God tunatyayat añ qa õqawi'yũñqw pan put qa kaptsi'yũñqw suhpahsat Christ itamuñem mõki. ⁷ Ispi soon ka hak hakiy sũantaqat eñem mokniq'õ; nikañw pay ka hak hakiy su'pat eñem moknik suhtaq'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nãt qaanhinwisq Christ itamumñem mõki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo õyaniqat qapẽvewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nãt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivõhikna; noqw soon qa tis pi õviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nõnakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivõhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwy akw tuyqawiwyũwa; pi sohsoyam qaanhtotiqe. ¹³ Itam navoti'yũñqw as tutavot qa hãqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nãt qa tutaptaqw tũwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pituniqat an'ĩ. ¹⁵ Noqw God nõokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwqhãam mokiwy ep õki; nikañw God sinmuy õkwatuwhq kaysiwqhãam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ nõokwayat ahpiy'o. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwqhãam qaanhtotiqw God pumuy õkwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mãtavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqw, õviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy õkwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw õviy itam yesni, pu put amum moñw'iwuyũwni. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep sũantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwqhãam qaanhinyũqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwqhãam sũanhinyũqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pãpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pãpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy õkwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwy aw õki. Noqw pan hapi God hakimuy õkwatuwhqe pumuy sũanyũñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutyqawhqay ahpiy'o.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

¹ Noqw itam hiñqawani? Ya sen itam yũmosa qaanhinwisni, God nõokwayat pas pavan mahtaknayaniqe õviy'o? ² Pas sõoni. Pi hak mõke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhtotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim kũyit akw tuvoylatotiqe put aw tõnaliqamu. Ya uma it qa navoti'yũñwa? ⁴ Nihqe itam kũyit akw tuvoylatotiqe put amum so'qe ãmiwya; nihqe itam put amum ãmiwyaqe Nayat lolmat õqalayay akw ahoy tãtaya, pũhut qatsit añ hinwisniqe õviy'o, Christ hin tãtayhqat pan'ĩ. ⁵ Pi itam put an soe' ãmiwye' kurs pi hin itam piw qa put an tãtayyani. ⁶ Pi itam navoti'yũñqw itahhisatqatsi put amum nahoylehsit aw muiwa, itahtokoy qalomãtuñlayiat ayo yukiwniqat õviy'o; noqw qaanhtipu pãpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷ Pi mokqa qaanhtiput añqw mãtaviñwu. ⁸ Noqw itam Christ amum so'qe pay itam soon piw put amum qa yesniqey tuptsiwni'yũñwa. ⁹ Pi itam navoti'yũñqw Christ mokiwy añqw ahoy tãtayhqe soon pãpu mokni; pi mokiwu pãpu put aw qa tuyqawi'tani. ¹⁰ Pam sũs mokqe qaanhtiput ãñwuta; pu pam tãtayhqe God eñem qatu. ¹¹ Noqw õviy hapi uma so'qey nãmi wũwantotani, pi mokqa qaanhtiput soon qa qe'tini; nikañw uma Itahtutyqawhqay Jesus Christ aw tõnalte' God eñem yesni. ¹² Uma umuhtokoy sũlawhtiñwuqat qaanhtiput aw qa mãtatveni, taq ka qaanhtipu umumi moñw'iwaniq'õ; uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy qaanhtiput qa aw noayamantani, taq ka uma put akw qaanhtiput tumaltotani. Uma qa panyũñw God aw nãnoi'yũñwni, so'pumuy amuñaqw ahoy yesvaqey pan'ĩ, pu

umuhtokoy God aw noi'yuñwñi, suan hinwisniqe òviy'ò. ¹⁴ Pi qaanhtipu soon pāpu umumi tutuyqawñi; pi itam tutavot qa aw yanyuñwt God núokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noqw hintani? Ya itam pahasat pu qaanhtiput añ hinwisni, itam God núokwayat aw yanyuñqey tunatyawkahkañwo, qa tutavot aw'i? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy sukw tunatyayat aw tūqaytaniqey òviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it qa navoti'yuñwa? Noqw òviy kurs uma qaanqatsit añ hinwise' uma put aw tūtuwiktni, pu umuh'ahsati mokiwiñi. Pu kurs uma God aw tuqayvastote' God tūwikimatni, piw súan qatsit put añqw makiwyani. ¹⁷ Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat qaanhtiput tūwikimatu; nikañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuqaynaqw uma put kwusuyaqe umuh'unañwpeq put tūtuptsuwa. ¹⁸ Noqw òviy uma qaanhtiput añqw mātaviyayaqe God aw tūwiktotiye suan hinwisa. ¹⁹ Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māматыaniqw pam umuñem qatuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqatsit, pu nānañumo qaanhintsatskanigey aw nānoi'yuñwa. Nikañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuñwñi, uma suan hinwisniqe òviy'ò. ²⁰ Taq ura uma qaanhtiput aw tūtuwiktnihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹ Taay, noqw ya uma qaanhtiput añqw hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi qaanhtipu mokiwuy hihkay'ta. ²² Noqw uma hapi pu' qaanhtiput añqw mātaviyuyūñqe God awwat tūwiktoti; nihqe uma put añqw súanqatsit makiwyani, pu so'ñwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³ Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqat God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhçay Jesus Christ añ'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo qátuniqey pahsavu tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taqat puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mātaviwñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³ Noqw òviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam sukw amum qatupte' pam yoñaywuhti tūñwantiwñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahasat pu pam tutavotniqw put añqw mātaviwñwu; nihqe òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti tūñwantiwñi. ⁴ Panta itupkomu. Noqw òviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot añqw mātaviyuyūñwa, uma Christ ámumtotiniqee, it hakiy mokiwuy añqw ahoy tātayhçat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yuñwñi. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay añ hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qaanhinwiskahkañw mokiwuy aw ókiwisa. ⁶ Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat añqw mātaviyayaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot añ hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yuñwa.

Law and Sin

⁷ Noqw itam pahasat hiñqawñani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímunihçat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuñlayit hímunihçat tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuñlayit hímunihçat nuy tutuqaynaqw pahasat pu nu pas pāpu híhihta tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw òviy kurs nu hin tutavot añqw lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañw qatu; nikañw nu put tuwi'vaqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiqe soñawnen móki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat òviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vaqe qaanhtiput ahpiy unatiwhqe soñawnen móki. ¹² Noqw òviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmanihça nuy nina? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwuy hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhputsnaniqe tawiwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat òviy'ò.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵ Pi nu hintsaqey qa mātsi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶ Noqw òviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahasat pay God tutavoyat lolmanihçat nu pañqawñwu. ¹⁷ Noqw òviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu,

pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nãp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltiñwu; nikañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nãwaknakañw put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰ Noqw òviy hapi nu hihta as qa nãwaknakañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ²¹ Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nãwaknaqw pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²² Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat an nãhahlayna. ²³ Nikañw nu itokoy túwahqey pay kurs pam hihtawat nãwaknaqw iwuwni sukwat nãwakna; noqw nu itokoy qalomátuñlayiyat aw túwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunañnaqw God enem tumalay'taniqey nãwakna, nikañw nu itokoy akw qaanhtiput enem tumalay'ta. Is ohi, okiw himu núu! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat mokiwuy aw nuy wíki'maqat anqw nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ò.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tónawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nãp itahtunatyay anqw lasyaqey Hikwsit tunatyayat an hinwisqamuyu. ² Pi itam Jesus Christ aw tónaltiqey Hikwsit òqalayay aw nãnoi'yuñwa, nihqey qaanhtiput òqalayay-nikañw pu mokiwut òqalayay anqw mätaviwyaqey qatsit himuy'vaya. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput anqw ayo távini, kurs hak put suan hinmani'q'ò. Noqw pay God pas nãp Tiy taviq'w pam sinmuy qaanhtotiñwuqamuy amún tokoy'va, nihqey itahqaanhtipuy ep mokqey qaanhtiput añwuta, put pãpu itahtokoy aw qa moñw'iwtañiqw òviy'ò. ⁴ Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat an hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nãp itahtunatyay qa an hinwiskahkañwo. ⁵ Pi nãp tunatyay an hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat an hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶ Nãp tunatyay an hinwisqam mokiwuy aw òkiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nãp tunatyay an hinwisqam God aw qa suhta'ewya. Puma God aw qa tuqayvastota; òviy puma soon put tunatyayat an hinwisni. ⁸ Nihqey òviy nãp tunatyay an hinwisqam kurs hin God unañwveyani. ⁹ Noqw pi uma nãp umuhtunatyay qa an hinwist, Hikwsit tunatyayat an hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaq'ò; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰ Noqw kurs Christ hakiy ep qatuq'w God hakiy genivo táviñwu; noqw òviy hakiy hikwsiat qátuni; noqw pay tokoat qaanhtiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuq'w suyan pi pam hin Christ ahoy tãtaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoy qa tãtaynani, Hikwsiy hakiy ep qátuq'at ahpiy'ò. ¹² Noqw òviy'ò itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nãp itahtunatyay aw qa tútuwiktu; nihqey òviy itam itahtokoy tuñlayiyat qa an hinwisni. ¹³ Taq hak nãp tunatyay an hinmaqa mokni; nikañw hak Hikwsit an nãp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴ Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsãmiwyaqam hapi God tímatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqey God timatniwhtoti. Itam qa tútuwiktniwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikañw itam pu' qa pan put mamqasya, nikañw Hikwsit an itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unañwpeq itam God timatnihqat itamuy áawna. ¹⁷ Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ò. Kurs itam Christ amum hihta an kãnanvotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituq'w, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wúwage hihta ep kãnavotqey pay qahihtata. ¹⁹ Pi yañ sohsoy himu yukiwyuñqa kwañwtoynayakahkañw God tímuyatuy mätaktotiniqat òviy maqaptsi'yuñwa. ²⁰ Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhiti, pi God ahpiy'ò; noqw pay pam put pasiwanniqey tunatyawta. ²¹ Pi yañ himu yukiwyuñqa súlawhtotiñwu; nikañw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alòntote' pãpu qa súlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuñqw yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noqw itam nuhtum itah'unañwpeq eykikahkañw hisat itam God tímatnihqey mätaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alòntotini. Pi God itamuñem pan yúkuhqey mahtaknaniqey òviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nõña; noqw hak hihta tuwe' pãpu qa put òviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nãto piw put òviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alòntotiniqey

navoti'yunqə qa ðnawikahkañw pay ðviy maqaptsi'yunñwu. ²⁶ Pu pan hapi ðviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiyuñqat ep itamumi unañwtavi'ta; pi itam as hin hihta ðviy tüvínlalwaniqey qa tuwi'yunwa; noqʷ itam kurs hin lavayhtotinikahkañw itah'unañwpeq eykitaqʷ Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷ Noqʷ God u'nañwat añ purimaqa Hikwsi wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸ Noqʷ itam navoti'yunqʷ God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wáñwayniwyaqə put aw unañway'yunqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noqʷ God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqə pumuy namorsta, nihqə puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqʷ Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaq mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqə pumuy wáñwayi, pu hakimuy wáñwayhqə pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqə puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noqʷ itam it ep hiñqawqani? Kurs God itamuy paañwantaniqʷ hak sen itamuy áñwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat ðviy añqʷ tavi. Nihqə panhtiqə suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwuy añqʷ ahoy tātayhqə God putvaqə qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Itam kānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañway'taqʷ ya sen hak put añqʷ itamuy tsikani? Pas kurs hak'i. Itam ka kānanvotpit akw sóon'iwyunñwi, okiwsaniwyani, tsōñsoiwyunñwi, yuwsit nāstayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyūñwi, sipwuvahpit akw qōyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqʷ qa ayo tsikaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqə ðviy tāwanawit qōyaniwya; itam pūmuyniqʷ kanelmuy qōyaniwyaqamuy amunyuñwa. ³⁷ Itam kānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nātuptionsiwaqʷ soon himu God añqʷ itamuy ayo tsikani, sen mokiwu, sen qatsi, sen ðveqatsit añqʷ hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen ðqalat pasiyuñqamu, sen himu pu' yan hinyuñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹ Sen ðveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqʷ hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqʷ añ itamumi unañway'ta, noqʷ ðviy soon himu yukiwñqə put añqʷ itamuy ayo tsikani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañqawhqaqʷ inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhqaqʷ iunañwpeq yan nuy áwinta. ² Pas nu a'nō putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqʷ tüviwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tálaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hihihita pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumaltotaniqat tuwi'yunwa; pu pumuy amuñem hihihita lolmat hintsakniqey áawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqə mohpeqñihqa. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsomay Israel ahpiy nõñakqam God timatu. ⁷ Pu God qa sohsokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat túñwantiyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi tímattihqey pan pohtoylaniwyunwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahañwuy yañqə qalawmaqʷ nu pítuni; noqʷ Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nõ'yilti, ¹¹⁻¹² Noqʷ ura tsāyom nāt qa tihtiwhqə hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqʷ Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wúyoqwa hapi tsákwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añqʷ Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaq'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqʷ ya sen itam God hihta ep qa súañsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy ókwatuwnik put ókwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqʷ ðviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiwnwu, sen ðqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy ókwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqʷ uñ wuñwna, nu uhpe ióqalay mātaktaniqə ðviy'o, nen inatíwaniy túwaqatsit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸ Noqʷ ðviy hapi pam hakiy ókwatuwnik ókwatuwnwu, pu hakiy a'nō unañwtoyanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqʷ ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqʷ hinoqʷ pam nāt piw hakiy aqʷ hiñqawlawiñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw öqala? ²⁰ Qa panta, tāqa; ya um haknihqey öviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqʷ nuy yanhaqam yuku, kitani? ²¹ Ya tsaqavotlawhqa tsöqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukʷ tsöqat añqʷ hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqʷ hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa öqala? ²² Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noqʷ pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsivuy mahtaknani, pu öqalay. ²³ Nikañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat öviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímuniqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wáñwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wáñwayi; öviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomu, amumi kitani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kitani. ²⁶ Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhqa pay pep piw puma God qátuhqat tımatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqʷ Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Námahin pi as Israel timat pátuwaqatsit qalavaqe pisat an qaan'ewakw hintaqʷ pay hapi híkiyom-sa ayo nõnakni. ²⁸ Pi Tutuyqawhqa túwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqʷ pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqʷ soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqʷ itam it ep hiñqawani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ö'qalyaqʷ God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapëwvwnayaqʷ öviy'ö. ³¹ Noqʷ pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ö'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³² Noqʷ ya hinoq'ö? Puma pi tuptsiwñit qa ahpiy put añ ö'qalya, pımuyniqʷ hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwañwuniq'ö. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnukyani; nikañw put aw tuptsiwñqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10

¹ Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nõnakniqat nu amuñem iunaññaqʷ nāwakinma, pu amuñem God aw túviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqʷ puma God eñem qanātusi'yuñwa; nikañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴ Pi hak Christ aw tuptsiwñq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqʷ hakiy mātapiñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqʷ pay puma it qa navoti'yuñqey Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwvewaniqey añ ö'qalya, nihqey Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqʷ hak tutavotniqʷ hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶ Noqʷ lavayi hakimuy qapëwvwnayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak öñaqʷ Christ hawnaniqe öveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqʷ ahoy tātaynaniqe atkamighaqami a'nö hötsit aqʷ pákini? ⁸ Noqʷ pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawnaya, noqʷ pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqʷ'a, yan'i. Noqʷ as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat öviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwiuy añqʷ ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiw'e' piw pam hapi Tutuyqawhqanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiw'e' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhqalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwñqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa hak öññót hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaöwíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqʷ ya sinom Christ aw qa tútuptsiw'e' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tútuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqʷ ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqʷ hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yësiwhqat túawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqʷ pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Öviy pi Esaias pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataqʷ sinom nanaptañwu; noqʷ puma nanapte' haqawat tútuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta?

As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawva, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹ Noqwu pi nu pañqawni: Noqwu ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsivutoynani. ²⁰ Noqwu Esaias pas qa tuhtuskañw God eñem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūwiñlalwaqwu nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhtiçe pañqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wāñwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noqwu turs nu pañqawni: Noqwu ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiqaq uma qa navoti'yuuwa? Ura pam Israel-sinmuy òvelaqa God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqa, puma uhlavay'aymuy qōqya, pu uhhom'oyvihkay sakwītota, noqwu nu nāla akwsiñqwu puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqwu yawul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukiwphut aw qa naokiwlalwaqamuy nēñem waranta, ura kita. ⁵ Noqwu òviy hapi pay nāt piw pu' haqawat nūokwat ahpiy namorstiwaqam akwsiñwiwuyūwa. ⁶ Noqwu hak God nūokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyini; pi as qa pantaniqwu nūokwa pay pāpu qa nūokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nūokwat ahpiyini; pi as qa pantaniqwu hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqwu ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqwu pay namorstiwaqam put tutwa; noqwu pu pētū owa'nañwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqwu òviy puma kurs hihta aw yōrikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhitpuyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqwu puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹ Noqwu turs nu pañqawni: Noqwu ya puma sūs mūnukyaniqey òviy wīwakya? Qae. Pi pumuy mūnukyaqwu pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat òviy'ō. ¹² Pi pumuy mūnukyaqwu sinom put ahpiy kāhaktoti; noqwu pumuy añwutiwaqwu qa-Jew-sinom òqawhtota. Noqwu kurs pantaniqwu hintani, God pumuy òmahtaq'ō? Sinom tis pas pavan qaōwihinyuñwani.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqey òviy'ō. ¹⁴ Nihqey okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqey òviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqey, nen nu pētuy ayo óyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqwu put aw tuptsiwni'yūñqamuy amumi pōhi. Noqwu kurs as pantaniqwu ya pumuy ahoy òmahtiwaniqwu hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqwu ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nōvay añqwu God aw noaqwu pahsat pay hapi sohsoy nōsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit ñaat pas hīmuniqwu pay hapi nantaqat piw pas hīmuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom ūyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqwu uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqwu God ūyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo tūkuhqey pumuy qeniyamuy ep umuy kwihpa; noqwu uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸ Nihqey òviy uma nantaqayat amuhpenihqey qa pas hihtunihqey anyuñwani. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi ñaat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqwu ka uma soon qa pañqawni: God itamuy kwihpaniqey òviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tūtuptsiswaqwu òviy pam pumuy ayo tutkita; noqwu uma pi tuptsiwni'kahkañw hōñi. Oviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqwu kurs uma qa tūtuptsiswaqwu pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwha, pu pētuy qa òokwatuwa; pam tuptsiwniñ añqwu lasyaqamuy qa òkwatuwa; nikañw umumiwat kwakwha, kurs uma tuptsiwni'kahkañw hinwise' put unañwvayaniq'ō; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³ Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añqwu umuy tūkuhqey it pas ūyiwtaqat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqey kurs puma qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noq̄w òviy'ò itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwñiqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam anañwpeq qatālawñaya, hisat qa- Jew- sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noq̄w pahsat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nōñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añq̄w wunuptuni, nen Jacob tūmayatuy qakaptsiunañwayamuy alōñtani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukuq̄w pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuawit kwusuyaq̄w God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamayatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tūmayatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wāñwaye' pas qa ahoy alōñtañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuñq̄w pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuñwa; noq̄w uma put pantaqat ahpiy òkwatuwiwya. ³¹ Noq̄w pay òviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuñq̄e puma umumum God nūokwayat makiwyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy òkwatuwñiqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáthili God hihta añ suan wuwñiat, pu navotiat qa haqami òwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihki'ta, piw tuwiyat mātsi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwñiyat mātsi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maq̄aqw pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsok hihta yúkuhq̄e poniniytoyni'ta, pu put akw pas hímuniñqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviy'ò itupkomu, nu umumi okiwhiñqawni: Uma God nūokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen nāo'ye', umuhtokoy tayaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwñi. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alōñōt qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyat hímuniñqat navoti'yuñwñi. Put tunatyat lolma, sūanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God nūokwayat makiwhq̄e sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas hímuniñqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añq̄w òqalat makiwhq̄ey pan nāmi pās wūwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qōtōy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noq̄w qōtōat nāp tumalay'ta; pu maat nāp tumalay'ta, pu kuk'at piw nāp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nāvaañwantota. ⁶ God hapi nūokway ahpiy itamuy nanāp òqalhuyta. Noq̄w òviy itam nanāp put akw moñwvasyani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapēvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tūtutuqaynamantani. ⁸ Pu tūòkwantaniqey tuwi'te' tūòkwantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaqa piw tunatyawkañw moñw'iwntani; pu hihta ep hakiy òkwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suovaam nānami unañway'yuñwñi; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hūrs tsōpōlōwyuñwñi. ¹⁰ Uma nāvāsyani; nānatupkomuy pan nānami unañway'yuñwñi; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qa nāp nātsotskanani. ¹¹ Qaōñakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwñi. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kānanvotyaqey añ nakwhani'yuñwñi; yūmosa uma nāwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñq̄w pumuy uma añ paañwamantani. Hak kiy ep sinmuy pās òoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñq̄aqwamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'nañway'yuñwt añ òkiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwñi. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nañway hinyuñwñi. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoy nāooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniq̄w uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pās yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nāooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoynayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniq̄w òviy kurs uhtuwqa tsōmokiwtaq̄w um nopnani, pānaq̄mokiwtaq̄w um hikwnani; pan pam hamanhtini. Um panhte' soñawnen put qōtōmi tōvt̄w pāñalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa añwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat añwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam añ momñwituw amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak òqalat pasiwtaqa qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeçni God ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw òviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituw qa mamqasyañw, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nát moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Òm lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat òviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwatani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhintsakqat aw náoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw òviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsívuyat añqw ayo nõñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwini. ⁶ Pi yantaqw òviy uma hihta añ momñwituw amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw òviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put òoyyani; hakiy moñwit eñem sívat òmalawhqat aw pammantani; pu pay hihitta añ sívat òmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pöiwyuñwini, hal pay nānami unañway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nõmaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūuyini, um hakiy hihta qa atsátoyani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūuyuhñañwu; paniqw òviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alòntaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsiwa. Soñawnen pi tókila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw òviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yúkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat òmahotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, táló'nihqat pan'i; haqam hihta qaunánwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwini; nuvó'qatsit pu qaunánwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nānwuy'yuñwini; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahnutayay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsiwnit añ qa òqalat pās taviyamantani, nikañw hihta tuptsiwniyat ep qa amum nānwuy'yuñwini. ² Pay suhka sohsoq hihta tūmoytaniqey tuptsiwni'tañwu; noqw pu suhka qa òqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawni? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yúkuniqey aw òqala. ⁵ Suhka hihtawat talòñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwñyi añ qa wiwsiyani. ⁶ Talòñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat eñem put qa tūmoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem mōki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw òviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw òviy Christ mōki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumi nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe òviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawni? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihitalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamòtshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹² Noqw òviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawwani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaantihniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsiwa; pas qa himu nõsiwhqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyniqw itséheenen pam put eñem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw

kurs uhtupko uhnösiwhqay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy enem mokqat uhnösiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nösqa, sen ovavalat hikwqa qa pam hapi God tunatyayat an hinma, piw hak put qa nösqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat an hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsi ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ enem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw öviy itam hin yep pás unañwat yesniqey an ö'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit öviy God tumalayay sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nösihwqa kwañw'eway'o; nikañw hak hihta tümoytaqey akw hakiy unañwmoknaniqay pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínosat pu sen ovavalat qa hikwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tútsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tümoytaniqey qapēvewne' um God atpip nála pantani. Ya um sikwit tümoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsikañw nösqa hapi pay qalomáhinhtinwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtinwuniqe öviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtinwu.

15

Please Others, Not Yourselves

¹ Noqw öviy itam tuptsiwnit an ö'qalt qaöqáwi'yuñqamuy amumi maqaptsi'yuñwni, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinosñwamuy öqawhtotaniqat öviy tunatyawyuñwni. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqaqwaqamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat öviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy öqalantiwye' hürs hoñvani, nen God aw yanyuñwni. ⁵ Nam God hakiy hihta an kuyvanañwukañw pu hakiy öqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ Nayay tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pás nāooyyani, Christ itamuy pás óyahqat pan'i, God pas hímunihqat öviy'o. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniqey, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhataqat aw an antsantaniqey. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw öviy nu qa-Jew-sinmuy amumi un pañqawni; nu uhnatñwaniy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqaqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sinomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyam. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhitiqa wunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñwiwtani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. ¹³ Nam God hakiy unañwawtoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tütuptsiwaq'ö. Nam pam umuy pás unañwahasit huytani, Qahováriwtaqat Hiksit ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapēvewnaqw uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptsiwniy sohsoq tuwi'yuñwa, pu uma nāö'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hin hin qatuhtuskañw umumi penta, umuy ahoy hilihta un'ananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqey nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ áawnaniqat ayata, nu God anqw lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqat Hikwsi pumuy put aw sūpwataqw God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw öviy nu Jesus Christ amum God enem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvástotaniqat tumaltaq'ö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kätutmalat hihta tuawí'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat öqalayay ahpiy'o. Noqw öviy nu Jerusalem-kitsókit anqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomatuawit Christ tuawí'taqat sohsoq yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa áawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māmatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaqw öviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniñw. ²³ Noqw nu yepeq kurs pápu haqaminiqey, pu nu as wühaq yahsañwuy an umumiqniqey

tunatyawtaqe ²⁴ Övüy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wúwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoñiqw, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu’ Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni’yuñqat amuñem yawmaniqey övüy’o. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni’yuñqam hihta o’yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw an okiwhinyuñqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwyuñqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuawit äawnaqw pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw övüy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta himuy’yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtpayani. ²⁸ Noqw övüy ason nu yan it iayaway an hinhte’ hihta oyiwhqat pumuy amumi noe’ pep pu’ nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti’ta: Pas nu umumiq pite’ umuy Christ äawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan öqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tütuptsiwhqe nānami unañway’yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw övüy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi’kahkañw inuñem God aw tüviñtotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwni’yuñqamuy amuñaqw ayo taviwniqat uma inunum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw ömahtotani. ³² Noqw God pan tunatyawtaqw nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ I’ hapi Phebe, itahsiwa, Cencreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlo-manavoti. ² Noqw övüy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqiw uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi’yuñwni, sen hakton ókiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a’nō paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi’taqamuy öqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo táviniqe övüy pēp möki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu’-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy öqalayani. Uma aw iunañway Epenetus öqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptsiwqhata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt öqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvityu Andronicus, pu Juniat pumuy öqalayani. Ura puma inunum sivilawhqamu; puma inupyeye Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqnihqqa amumi navotiwa. ⁸ Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias öqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet öqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles öqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwni’ta. Pu uma Aristobolus ep kivityu öqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwvityu Herodian öqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kivityu amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptsiwni’yuñqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqat eñem tumalay’taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosat pumuy öqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat eñem a’nō tumaltaqat öqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwhqat Rufus öqalayani, pu yúyata; pam inuy an nuy pās tavi’ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy öqalayani, pu tuptsiwni’yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwni’yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy öqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomnihqey pan na’qalantotani. Hāhaqe’ Christ aw tōnawtaqam umuy öqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alōñöt tutuqayhpit uma qa tuwi’yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsikaye’ umuy lasnayani. Noqw övüy uma qa nāunay’yuñwni; uma pumuy qa amu’puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatsakaqam Jesus Christ qa eñem tumalay’yuñwa, soq nāp tuñlayiy eñem-saa. Puma kwañwálvayiy pu nukwāñwlavayiy akw añ ünatury ünatoyni’wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw övüy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwihinyuñwniqat amuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskaniqata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan añwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy öqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy öqala. ²³ Gaius umuy öqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi’ta. Pu kitsókit siwayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy öqala, pu itahtupko Quartus piwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw öqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tüwaqatsit yúkuhqey añqawq it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat öviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuuqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wáñwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Ítam Corinth ep God aw tónawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oyiwyuuqamuy, put sinomatniqey ðviy wáñwayniwyaqamuy ðqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy pīwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw unumi pitsiwtaa, pu Tutuyqawhqaqat Jesus Christ añq'ò.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaðwihintaqaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwtalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw ðviy uma Itahtutuyqawhqaqay Jesus hisat mátaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsava umuy hūrs hoñnaqw, uma put talòñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñw. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwniqat ðviy umuy wáñwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nátsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawwaya, itupkomu, yaw uma nátsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nánap pañqawqa: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius pūmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniyat aw tūtuvoylataqaqat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kivituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniqat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat ðqalaat qa hímuniwhitini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa an só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nīkañw itamuy ayo nõnakiwtaqamuyniqw pam God ðqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nó wuwni'yuuqamuy wuwantuwiyamuy súlawhtani, pu nu qaūunatuy matstuwiyamuy sóntsanhani, yan'í. ²⁰ Taay, noqw hak hihta an suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuven-tuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta an hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhantsana? ²¹ Pi God súanwuwni'kañw yan yukuqw, ima yep qatsit an hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noqw pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuptsiwaaqamuy ayo ðyaniqey pan'í, nāmahin pi as haqawatuyniqw pam lavayi pas an'ewayniq'ò. ²² Pi Jew-sinom kátatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuuñwa, noqw Greek-sinom súanwuwnit hepnymya. ²³ Noqw pi itam Christ nahoylehtsit aw muíwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tñnókpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniqw pam an'eway hímuu. ²⁴ Nīkañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaqw wáñwayniwyaqamuy amumiwath Christ hapi God ðqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwñiqey mátaqtiqw, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noqw nāmahin pi pam hihta an qa ðqalaniqey mátaqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan ðqala. ²⁶ Pi uma hakim wáñwayniwyaqey navoti'yuuñwa, itupkomu, qa wūhaqñiqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuuqam wáñwaniwya, qa wūhaqñiqam ð'qaltu, qa wūhaqñiqam pavansi-nomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniqw yep qatsit ep an'ewakwñiqat namorsta, imuy a'nó wuwni'yuuqamuy hamantoynaniqey ðviy'ò; pu pam sinmuy amuñaqw yep qatsit ep hihta qaðqálat namorsta, an hīhihta ðqalat hamantoynaniqey ðviy'ò. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'e'wakw, hīhihta susqahimuniwhqat enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaqamyaqat namorsta, hīhihta pasiwyuñqat qahaqamtaniqey ðviy'ò. ²⁹ Noqw ðviy kurs hak put atpīp kwiviyuaatani. ³⁰ Noqw pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noqw God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna, itamuy súanyuñwniqat yuwana, itamuy nāmi

lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pīuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinikañw umuy God tunatyayt āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoyehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'tanigeyu, qa hihta pīwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaōqālaniñwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataqe, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayit pay sinmuy amuhpiy'o. Noqwu nu qa pan yuaatat, Hikwsit ōqalayay akw umuy tuptsiwna. ⁵ Noqwu yan umuhtuptsiwni qa sinot wuwantuwiyyat ep wunut, pas God ōqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noqwu pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'o, piw qa yep qatsit ep mohpeyaqamuy amuhpiy'o. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqaww itamuy pas momi ōyaniqey pasiwna. ⁸ Noqwu yep qatsit ep moñwiwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tālawñway'taqat nahoyehtsit aw muayani. ⁹ Noqwu God hihta qaōwihintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noqwu qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hiki God suyan unañwtalwuwniyat pas qa mātsiwaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqwu pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqwu pi it Hikwsi itam makiwyaqwu pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiy'o. Noqwu yan itam God itamuy hihta paysoq māqahqat mātsi'yuñwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyyat qa ahpiy put tutuqayya; noqwu pay Qahovariwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaqwu, itam Hikwsi añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hihita Hikwsi añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noqwu i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat ahqwnihqat pas qa ōmahtañwu, putniqw pi pam an'eway'o. Noqwu pam pas hikwsi ahpiy māmatniwñwuniqw, ōviy kurs hin pam put māmatni. ¹⁵ Noqwu pay i' hak Hikwsi añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqwu soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqat tunatyay mātsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiwyuñwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsi añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwayaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa hurut nōvata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kātotiniq'ō. Hikispi nāt uma kurs hin put kātotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuyyakañw, pu nāñwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amūn hinwisa? ⁴ Oviyipi haqawa, Nu' Paul āmuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos āmuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hīmuniqw ōviy'o? Puyaw Apollos hak hīmuniqw ōviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tūtuksiwa. Pay Tutuyqawhq hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqwu ōviy soñawnen nu ūya; noqwu Apollos añ hikwna. Noqwu pay God put wuñwna. ⁷ Noqwu ōviy pay i' uylawhq qa hīmuu; pu piw añ hihikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noqwu i' uylawhq, pu añ hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatyi ōmahitani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqwu uma God ūyiyat anyuñwa. Uma God kiyat anyuñwa. ¹⁰ God nūokwanikañw inuñem pan yukuwq, nu pas wuwni'taqat kituwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noqwu pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqey ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwiyahni pay yukiwa. Noqwu kurs hin hak piw sukw tukwiyahni. Pi Jesus Christ hapi pam tukwiyahni. ¹² Noqwu kurs haqawa it tukwiyahnit ep sikavalasivat, qōtsāsivat, a'nō hihkay'yuñqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen sōhōvosqatuñwut akw tukwtaqwu, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talōñnit ep pam qōhit akw suhputsniwni. Noqwu qōhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqatani. ¹⁴ Kurs

haqawat tumalaat put tukwiyayhniit ep tukwtiwhqa qa hinhtiqlw pam put ep hihta ahsatiy ömahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat üwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qõhit añqw ayo yámakqat pantamantani. ¹⁶ Uma hapi God kíyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kíyat hovaalaqat God hapi put hovalani, pi God kíat pas himuniq'ö; noqw uma hapi put kímatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nãmi yétani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nö wuwni'taqey pan nãmi wüwante' pam núanhimuniwhitini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nö unatwi'yuñqamuy nãp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nö wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw öviy qa hak sukw sinot pas himunihqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tûwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nãtoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ súanmaniqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owl, hikispi nu qa nãp nãmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nãmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw öviy uma hihta ep qa ãpiy pay súyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqaqat pítuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatálat ep tupkiyyuñqat aw tálawrani, pu u'nañwpa' tutnatyat mátaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nãp ahsatiy ömahtamantani. ⁶ Nu umumi nãlavayhti, pu Apollos piwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat öviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pás aw wüwaye', qa haqawat aw qa kwañwátayuwnt, súkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'yani. ⁷ Ya hak un sukw hakiy añqw alõnta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God un hihta maqaqw, ya um hinoqw piw put ep pas nãhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Núwupa uma nãnasna. Núwupa uma kãhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñq itam umumum moñw'iwntani. ⁹ Pi nuy wüwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwyaw ayoiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pás piptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep núanhihtuu; noqw úmawat Christ añ a'nö wuwni'yuñwa. Itam qaöqáwi'yuñwa; noqw úmawat a'nö ö'qaltu. Uma kaptisitiwya; noqw ítamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹ Itam pe-wahaqami pahsavo tsõnsoiwta, pu pãnaqsoiwta, pu qa yuws'i'yuñwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nãp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomásavitotaqw, itam hahlayhpit akw tûöqalantota. Itamuy okiwsahsanyaqaw itam nãnakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq hiñqawqawq itam amumi pás kwakwhawewat yuaatota. Pas itam tûwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsok hihta añqw maspiwhqat panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyaniqey qa pan tunatyawkañw íit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniqew, öviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqat Christ ep umuy tutuqaynayaqaw, pay uma súkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniqw öviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqaqat añ suan hinmaqat umumiq tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaqat umuy añ ahoy u'nanani, piw nu hãhaqe' Jesus aw tönawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸ Noqw yaw uma haqawat a'nö unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pítuniqat paniq'ö. ¹⁹ Noqw pi nu qa sówunit umumiq pítuni kurs Tutuyqawhqaqat pan tunatyawtaq'ö. Nen nu imuy a'nö unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy öqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyaaat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam öqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noqw ya hintani? Nu umumiqnen sen wuvahpi'kañwini? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pás unañway'kañwini? Ya uma hihtawat nãnawakna?

5

Immortality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nõmayat amum qatu. Noqw hikispi ima añ qatuptisiwni'yuñqam qa pan hinwisa.

2 Noq̄w tuwat soq̄ uma himuiw̄yuñwa, as uma put ep qahahlayhtotinihkahkañwo; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqat umuñaqw ayo hóroknayani. ³ Noq̄w nãmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaqey pan'i. ⁴ Noq̄w òviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyqawh̄qay Jesus Christ natñwaniyat añ sūvo tsovalte', Itahtutuyqawh̄qay Jesus Christ òqalayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqat Satan aw noayani, tokoat sūlawhtiniqat òviy'o; noq̄w hikwsiat Tutuyqawh̄qat Jesus talònniyat ep ayo yámakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiw̄yuñqe qa súanhtoti. Ya hihsayhoya pèkeni sohsok paq̄writ pèkenañwuqat uma put qa navoti'yũñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaq̄writ panyũwni, pi uma pas antsa qapekén'oyiw̄yuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihqat ep mañat an itamuñem taviwa. ⁸ Noq̄w òviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nõviwhqat hintsatskani. Pam pèkeni qaunañwtalqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma pòlavikit qapekén'oyiw̄hput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ūra nu umumi pènaqe, uma qahopiyesqamuy qa amu'puñalyaniqat nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nikañw nu pay qatuptsiw̄ni'yũñqamuy qahopiyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yũñqamuy, pu hihta tukwhantotaqamuy, piw nãp yukit aw nãwakintotaqamuy. Pantaniq̄w soon uma nawus it qatsit añq̄w qa ahpiyyani. ¹¹ Noq̄w nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiw̄ni'taqey pañqawh̄qa qahopihintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nãp yukit aw nãwakintani, sen nuhtumiq̄ hiñqawni, sen honaq̄kuyit hihikw̄ni, sen hihta tukwhantaniq̄w, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nõnòsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tònawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tònawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tònawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniq̄w òviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hóroknayani.

6

Lawsuits against Brothers

¹ Is uti, kurs umuñaqw haqawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisqamuy amutpip put hin hepniquey suhtaq̄ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yũñwa? Noq̄w kurs pantaniq̄w, ya uma hinoq̄w añ hihta susqahinyuñqat qa nãp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yũñwa? Noq̄w tis pi òviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noq̄w ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tònawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoyanigey òviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuñi'ta? Puyaw pas qa haqawa nãtupkomuy amutsva hihta aw hin wūwanigey tuwi'ta? ⁶ Noq̄w òviy soq̄ tuwat nãtupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nãwikvahn̄wu, hikis piw qatuptsiw̄ni'yũñqamuy amumii. ⁷ Pay òviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nãtsamvantaqee. Ya hinoq̄w tis nãpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yũñwani? Ason hak umuy hihta nawhkinigw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noq̄w uma soq̄ qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomu hihta nawhkilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yũñwa? Uma qa nãunay'yũñwani. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nãp yukit aw nãwakinwisqam, pu qa nãp himuy amum hintsatskaqam, pu wutihinyuñqam, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nãhahlaynayaqam, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yũñqamuy, pu honaq̄kuyit hihikwyaqam, pu nuhtumiq̄ hiñqawqam, pu hihta tusoqtukwhantotaqam. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noq̄w ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noq̄w pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pãhoma, umuy nēñem sinota, umuy sũanyuñqat yuku, Itahtutuyqawh̄qay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem sũanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem sũanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw añwutiwnigey nakwhani. ¹³ Nòsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nõsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lõpwatuy sūlawhtani. Noq̄w hakiy tokoat hapi nuvòt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawh̄qat eñem yukiwta; noq̄w Tutuyqawh̄qa tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noq̄w God hapi Tutuyqawh̄qat ahoy tãtayna; nihqe piw nat itamuy ahoy tãtaynani, nãp òqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yũñwa? Noq̄w ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat

aw put awiwhtoyani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwūqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyōm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noq̄w pi Tutuyqawh̄qat aw hūrs'iwtaqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvōqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwh̄qa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noq̄w pay nuvōhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwh̄qa umuhpe pakiwtaq̄w, umhtoko put kiata? Noq̄w òviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayawni'yuñwni.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noq̄w ura uma hihita ep inumiq̄ pēnayaq̄w pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniq̄w, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvōhinwisq̄, òviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwni, pu momoyam añ nanāp puwsuñwni'yuñwni. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey òviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq̄ ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi un-ahpamantani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaq̄e it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniq̄w pi as sohsoyam inunyuñwniq̄w pam amuñen lomahintani. Noq̄w pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniq̄w, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noq̄w òviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inñ hinuñwniq̄w as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwniq̄w, pay hak hakiy ãmuntini. Pi hakiy ãmuntiniq̄w pam pantaqa nuvōmokiwy añ kãnavoti'taniqat epnihq̄e pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ãmum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nū, i' Tutuyqawh̄qa: Wuhti puwsuñway qa mātāpamantani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivōhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātāpamantani. ¹² Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawh̄qa: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qātuniqey nāwaknaq̄w pay pam put qa mātāpamantani. ¹³ Pu kurs wuhti puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qātuniqey nāwaknaq̄w pay pam put qa mātāpamantani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat satsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniq̄w umuhtim hovariwyuñwni; noq̄w pay hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyiniq̄w, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiawwtaqat qatsit aw wāñwayi. ¹⁶ Ispi yantaq̄'ò, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noq̄w pay pi God añ sohsokmuy nanāp hin qatsihuytaq̄w, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawh̄qa put wāñwayh̄q, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsoyik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotki akw tuvoylaiwkañw wāñwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yūkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wāñwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat añ hinmaq̄w pam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wāñwayniwe' pay panyuñwni. ²¹ Um sen nūantuwikinikañw wāñwayniwa; pay um put ep qa hin anañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwiniq̄w, um akw moñwastini. ²² Pi nūantuwikinikañw Tutuyqawh̄qat ahpiy wāñwayniwh̄qa Tutuyqawh̄qat ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa nūantuwikinikañw wāñwayniwh̄qa Christ nūantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wāñwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawh̄qat añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawh̄qat añqw òkwatuwiwa, pas qa atsats hinmaq̄e. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsaniwyuñwni. Noq̄w òviy nuyniq̄w hak hin

makiway'te' pan qátumantaniqw pam eñem lomahinta. ²⁷ Um hak nõmay'taqá, pay um añqw mãtaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um ñasta nõmay'taqá, pay um qa nõmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nõmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nãt pas mãna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kãnanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nãwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsãva. Noqw óviy yahpiy hapi yantani: Añ nõmay'yuñqam pay qa nõmay'yuñqey panyuñwni; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwni; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwni; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñwni; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyaat tũwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nãnaphin wuwanvisoq'iwyuñwniqat umuñem nãwakna. I' hak qa nõmay'taqá Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwveni qey óviy'ó. ³³ Noqw pu i' nõmay'taqá yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nõmay unañwveni qey óviy'ó; nihqe lõqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw mãna nãt qa puwsuñway'taqá Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtaniqey óviy'ó. Noqw pu i' puwsuñway'taqá yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwveni qey óviy'ó. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat óviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahin-wise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yuñwni. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wũwante', kurs pay pam tukwsiwtaqw, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nãmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wilõkni'taqá, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqá manhtuway nãt pas mãnat tavi'taniqey unañwpeq yuki'taqá hapi súanhtini. ³⁸ Noqw óviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaqat tutawat ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mãtaviñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawhqat sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰ Nikañw pam hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put eñem lomahintani. Noqw nu wũwantaqw God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nõsiwhqat nãp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy óqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wũwante', pam piw it aw wũwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani; nikañw pam qa nãt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nãp yukit aw noiwhqat tũmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tũwaqatsit ep nãp yukit pi qa himu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nãwakintiwaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniqw pay sũkw aw nãwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put eñem yukiyuñwa; pu sũka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nãp yukit pew pahsavoo kaptsi'yuñwa. Noqw nãmahin pi as pũmuyniqw nõsiwhqa pas antsa nãp yukit aw noiwhq puma put nõnova; noqw puma tuptsiwniy añ qaóqáwi'yuñqw, uñwãam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nõsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nãmahakni'yuñwni. Oviypi itam nõnõse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nõnõse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nãphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaó'qaltuy amutpik hihta ep tónõkyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqá nãp yukit eñem kiyat ep tunõsvoñat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ óqala un'ep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nõsiwhqat nãp yukit aw noiwhqat nõsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaóqálanihqe uhnawotiy atsviy hovalanwiñwi, Christ put eñem enañ mokq'ó. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaó'qaltuy tũhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw óviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tũwaqatsit nãt wunuqw nu soon sikwit nõsni, taq nãphisat ka nu itupkoy múnuknaniqee.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqaq qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqaq ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyaniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqaq ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuuwa. ³ Hakimuy inumi tuwan-totaq nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nösniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nõmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pëtuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqaq tupkomuyatuy- nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal paysen nu'-niqw pu Barnabas, ya ítam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvõhtaqa nãp hihta himuy aw tükway'ta? Ya hak õvat uyht, aniwnit qa añqw tũmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikõ? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wãkasit sõhõvosit muritaqat motsõvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wãkasit-sa tunatyawkañw õviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pëniwa. Noqw õviy uylawhqa okiw hihta túwaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqaq umuy huyla. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy õmahte', ya itam pas qaanhini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi õviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihita añ nakwhani'ta, taq nãp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sõontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yuñqam God Kiyat ep hihta oyiwhqaq akw yëse. Ya uma put qa navoti'yuuwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqaq akw yëse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pëna. Pi nu qa hihta aw tükway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put piswiwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nãtsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqam pam inuñem pas is õhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'õ. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tükway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nãmahin pi as nu qa hakiy aw tũwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nãnuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wũhaqnihqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe õviy'o. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhiti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe õviy'o. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe õviy'o. ²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe õviy'o. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaõ'qaltuy amumiwat pay qaõ'qaltuy panhti, pas pay nu as okiw qaõ'qaltuy tuyqawvaniqe õviy'o. Nu sohsokmuy amumi sohsoy himuniwhiti, pas pay nu as okiw nãp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqe. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat õviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqe. ²⁴ Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq pay sũka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuuwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsatotaniqey õviyyañwu. ²⁵ Noqw sohsoyam nanamunlalwaqam pãs nãmitunatyawwiñwu, hõhoñvitniqe õviy'o. Noqw puma pay wihkat sũlawhtiñwuqat õviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sũlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey õviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw õviy hapi nu qa nanãp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nãphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep õwihiniwhitiqw, God nuy ayo tũvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu piwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuuwniqat nu nãwakna: Ura itanam sohsoyam õmawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nõña. ² Pu puma sohsoyam õmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nõsiwhqaq God añqwnihqaq añqw nõñõsa. ⁴ Pu sohsoyam kũyit God añqwnihqaq añqw hikwya.

Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwqhgamuy amuhpe qa salayhti; òviyipi ura puma qayēsīwhpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoyana, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwañwátayyuñwiñqat òviy'ò, panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nōnova, pu piw hīhikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvòqatsit tumalay'yuñwani. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tāwat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nūñqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqawani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qōya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat òviy puma it sohsok hihta añ kūkuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq òkiwisqamuy u'nantoyaniqe òviy pāvam pēniwa. ¹² Paniqw òviy pay hūrs wúnuhqey namiwuwantaqa tunatyalitimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alōñòt akw unaheviwhqey hūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ò. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; niñqe pam hakiy òqaltaqw, soon unaheppi hakiy epniñqe òqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āwanaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw òviy'ò aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtaqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pōlavikit yónoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nōñosañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwqhgamuyakahkañw sūkw pōlavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pōlavikit añqw nōnova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nōnovaqam God hom'oyvñhkayay qa amum God aw nāwakintiwiwa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hūmuniñqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hūmuniñqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'o'ye', puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hihikwyani. Soon uma Tutuyqawhqat tunòsvoñayat nukpanhihikwsimuy tunòsvoñayamuy enañ nōnovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvuhtsemoqnayani? Ya sen itam put epniñqe ò'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi sūanta, nikañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi sūanta, nikañw pay qa sohsoy hakiy òqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nēñem-sa hihta òviy tunatyawtat, ayo sukw eñem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyankiva hihta huhyaniwhqat nōnovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tūviñlalwani. ²⁶ Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa umuy tūtsamhq, uma ámumyaniqey unañwtote', himu umutpip poñahtiwhqat uma nōnovamantani, qa tūviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nikañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nōñosamantani, umuy āwanaqat kaptsi'totaniqe òviy'ò, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tūmoytaqw, ya hinoqw ayam suka pas nāp unañwpeq sunvotiy ahpiy nuy òvelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nōñwu. Noqw ya hinhtiqw òviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiq qalomáhiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Nikañw um as God tayawniwniqat òviy sohsok hintsakmantani, sen um tūmoytani, sen um hikwni, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuy, pu pay qa-Jew-sinmuy, pu imuy God aw tōnawtaqamuy. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nēñem hihta tunatyawtat, as kaysiwqhgamuy hihta akw moñwvasey' ayo nōñakniqat òviy amuñem tunatyawta.

11

¹ Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsok hihta añ nuy u'ni'yuñq'ò. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwiñqat nu nāwakna: Christ hapi sohsokmuy tahtaqtuy qòtōam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay

qötöat'iwtaqat anta; noqwu pu God hapi Christ qötöyat anta. ⁴ Haqam täqa näkwapkañw God aw näwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa näkwapkañw God aw näwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam äriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa näkwapte' piw äriwtani. Pu kurs wuhti äriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw näkwaptani. ⁷ Noqwu pay as soon täqa näkwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi täqat pihniata. ⁸ Pi täqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti täqat añqw yukilti. ⁹ Piw täqa qa wuhtit enem yukilti; pi wuhti täqat enem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi öviy wuhti soon qa näkwaptamantani, hakiy put aw moñwtawihqat mäktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak täqa wuhtit qa ahpiy qätuni; piw qa hak wuhti täqat qa ahpiy qätuni. ¹² Wuhti täqat añqw aniwhtiqw, pay öviy piw pan täqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nikañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw näp wūwayaa. Ya wuhti qa näkwapkañw God aw näwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴ Ya täqa hin hintañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam täqa wupaañay'taqw pam put enem haman'ewayniñwunigata? ¹⁵ Näwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hömiat put aqw näkwaptaniqat öviy pam put aw noiwa. ¹⁶ Noqwu pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqw pay hapi itam God aw tönawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqe umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat öviyyat, soq nankiwakw öviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma süwo tsovaltiqw haqawat nätsikiwtañwuqat nu nawota. Nihqe pay nu pep pas tuptsiswa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ö. Noqwu put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mäktotini. ²⁰ Noqwu öviy ason uma sümi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunösoñayat nönösañwu. ²¹ Öviy pi umuy nönovaqw, himuwa qa söwu maqaptsi'tat, pay näp nöway tümoytañwu. Noqwu suhka tönömokiwtaqw, haqawa honaqkuyit akw hönäq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nönovakañw hihikwyani. Hal ya uma God aw tönawtaqamuy qahihtatote', ñasta nöway'yuñqamuy hamantoynayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sóoni. ²³ Pi Tutuyqawhqa hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mätawi: Ura Tutuyqawhqa Jesus put tökilat ep momñwituy amumi mätawiwiniqe pölavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhatat, put yöhat, pañqawu: Huvam it ömahtotat, nönösa. I' hapi itoko umuñem yöñoyhtiwa. Uma nu u'ni'yuñwiniqe öviy it yantsak-wisni. ²⁵ Pu pumuy nönösaqw, pam pay añ piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyit hapi iuñway ahpiy puhuwasiwini. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nyamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pölavikit añqw nönösakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat moki-wuyat tuawi'yuñwmantani, hisat pituniqat pahsavoo. ²⁷ Paniqw öviy hak qa tunatyawkañw, it pölavikit añqw nösqä, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-nikañw pu uñwáyat ep qaanhimantani. ²⁸ Öviy hak namivupre', pankañw put pölavikit añqw nösmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nösqä, pu hikwqa nawus tüviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mätsi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw öviy kaysiwhqam umuñaqw qaöqáwi'yuñwa, pu öpuiwiyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqa itamumi pohte', itamuy ökwhañwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tüviwyani. ³³ Yanta itupkomu, öviy uma nönovanik tsovalte', häk nänuhtayyuñwmantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsónmokiwte', pay kiy ep nösmantani. Noqwu uma qa tüviwiyaniqey öviy tsovaltiantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

¹ Noqwu uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yuñwiniqat nu näwakna. ² Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nät qatuptsiwini'yuñqe añ hihtuy näp yukit qayuaa-totaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe' umuh'unañway qatsqat pañ'a. ³ Noqwu öviy nu umuy mämatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiynen-saa. ⁴ Qahováriwtaqa Hikwsi hihihita kuwahtiput tühuytañwu; nikañw pam pas sükaa. ⁵ Pu itam nanäp tumalat makiwyaqe, sükw Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñwa. ⁶ Itam nanäp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqwu pay God itamuhpa', itahhinsakpiy sohsoq akw näp tunatyay tumalay'ta. ⁷ Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqew, pam amuhpe namtaknañwu. Noqwu put ahpiy itam sohsoyam moñwvástotini. ⁸ Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nöañwu; pu pay pam Hikwsi piw süannavotit lavayit sukwat aw

nóañwu. ⁹ Pu pay pam Hikwsi piw qapëwewnit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintaniqey ōqalat nóañwu. ¹⁰ Noq̄w sūka kätutmalat hintsaki; piw sūka God enem yuaata; piw sūka hihihituy hikwsimuy māmatsñwu; piw sūka ōñaq̄w lavayit yuaata; piw sūka ōñaq̄w lavayit namtōkñañwu. ¹¹ Noq̄w hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nóanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹² Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq a'wīway'taq̄w, pu put tokoyat añ sohsoy a'wīsa wūhaqñikañw pay sūka tōkoninñwu. Noq̄w Christ hapi pan hinta. ¹³ Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen sūka tōkonihwtoti, sen itam Jew-sínomu, sen qa-Jew-sínomu, sen nūantutuwiktu, sen qa tūtuwiktu. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. ¹⁴ Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq'a. ¹⁵ Noq̄w ōviy kurs hakiy kuk'at sen kítani: Nu qa māatnihqe ōviy pay nu tokot qa añq̄wvi, kite', ya pam pay paniq̄w tokot qa añq̄wvini? ¹⁶ Pu kurs hakiy naq̄vuat sen kítani: Nu qa pōsiatnihqe ōviy nu tokot qa añq̄wvi, kite', ya pam pay paniq̄w tokot qa añq̄wvini? ¹⁷ Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniq̄w hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naq̄vusanīq̄w hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noq̄w pay pi God hin aw wūwaqey pan hakiy tokoyat añ a'wīwayat yukuhtañwu. ¹⁹ Noq̄w kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniq̄w ya hakiy tokoat háq̄amni? ²⁰ Nikañw pay hapi hak wūhaq a'wīway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹ Noq̄w ōviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañq̄awni: Nu un qa haq̄ni'ta, kítani. Pu piw soon q̄tōtat kukyat aw pañq̄awni: Nu un qa haq̄ni'ta, kítani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay ōwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyniq̄w pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuññwu; pu itamuhpa' qason'iwyayqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sōniwyaqa pi pay qa hihta haq̄ni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe añ hahqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haq̄am nehpewī hintaqat ōviy'o; noq̄w añ a'wīwa nāmi unañwtavi'yuñwini. ²⁶ Noq̄w kurs himuwa awiwa nātuhotaq̄w, sohsoyam a'wīwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsitiwhq̄, sohsoyam a'wīwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noq̄w uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp añ a'wīwatu. ²⁸ Noq̄w God hapi Jesus aw tōnawtaq̄amuy amuhpe haq̄awatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwyuñq̄amuy moñtii, amúnk pu' put enem yuaatotaq̄amuy, amúnk pu' tūtutuq̄aynayaq̄amuy, atsve pu' kätatayhpit hintsatsaq̄amuy, pep pu' tūqalapsintotaq̄amuy, pu tūvaañwantotaq̄amuy, pu añ moñw'iwyuñq̄amuy, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaq̄amuy. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God enem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuq̄aynaya? Ya sohsoyam kätatayhpit hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey ōqalay'yuñwa? Ya sohsoyam ōñaq̄w lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuq̄ay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas añ núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwini. Nikañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy āawnani.

13

Love

¹ Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pās hópinikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ² Pu nāmahin pi as nu God enem yuaatanīqey makiway'takañw, pu hihihita āmiwtañwuqat sohsok māt's'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu pas qapëwewni'kañw tuhtukwit nahlamintanikañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³ Pu nāmahin pi as nu añ ōkiwyaq̄amuy nopnaniqe ōviy sohsok hihta ihimuy amumi nóanikañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapanikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴ Nami'nañwa qa its hin unañwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵ Hakiy qa hintsanñwu; qa neñem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsiptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶ Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw sūantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷ Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nan'ekñañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. ⁸ Nami'nañwa qa haq̄ami sohtani. Nikañw God añq̄w nātonīqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹ Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God enem yuaatota. ¹⁰ Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituq̄w, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹ Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsāk an hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu t̄qatīqe pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹² Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas

suyin nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noq̄w ðviy hapi ima pahyom p̄etoti-i' qap̄ewewni, pu unañwvahsi, pu nami'nañwa. Noq̄w imuy amuñaq̄w nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

¹ Uma nuhtumi unañway'yuñwñiqey añ ð'qalyani; pu uma hīhihta kuwahtiput Hikwsit añq̄wnihqat tuñlay'yuñwñi, tis ðviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. ² Pi ðñaq̄w lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awññiwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mātsi'tañwñiq'ò; pi pam hihta āmiwyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³ Noq̄w pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu ðqawhtotaniqat ðviy'ò, pu ðkwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' ðñaq̄w lavayit yuaataqa pi nāðqawhtotoynañwu. Noq̄w pu God eñem yuaataqa God aw tōnawtaqamuy ðqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam ðñaq̄w lavayit yuaatotani, tis ðviy God eñem yuaatotani; ispi God eñem yuaataqa ðñaq̄w lavayit yuaataqat epñihqe pas pávaniq'ò, hal pas ðñaq̄w yuaataqa hihta lavayhtiqey namtōmintā-saa; noq̄w Jesu aw tōnawtaqam ðqawhtotani. ⁶ Noq̄w taay itupkomu, kurs nu umumi pitut ðñaq̄w lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añq̄w hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaq̄w, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Hikispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōqtapnaq̄w, ya hak hihta lēlenqat māmətsni? ⁸ Pi tōtōqqi qa suan tōqtiqw, ya hak kipokyuwisni? ⁹ Noq̄w pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataq̄nihqat qa yuaaykuyaq̄w, ya hak umuy pep hiñq̄qawaqat māmətsni? Uma pi haktonsā yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hihihituy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noq̄w qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹ Noq̄w ðviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniq̄w pay nu himusinoni; noq̄w i' yuaataqa pay nuyniq̄w himusinoni. ¹² Noq̄w pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesu aw tōnawtaqamuy ðqawhtotoynaniqey ðviy tūviñlawni. ¹³ Noq̄w ðviy i' hak ðñaq̄w lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey ðviy tūviñlawni. ¹⁴ Pi nu ðñaq̄w lavayit akw God aw nāwaknaq̄w, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noq̄w iwuwñi qa hihta apiiwtani. ¹⁵ Taay, noq̄w pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwñiy ahpiy'ò; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwñiy ahpiy'ò. ¹⁶ As qa pantaniq̄w, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhtiq̄w ya i' qa mātsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam uñ hiñq̄awhqat qa mātsi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noq̄w mi'wa qa put akw ðqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsoq̄muy umuhpenihqe pas pavan ðñaq̄w lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesu aw tōnawtaqamuy amuhpe panis hikiyom lavayit iwuwñiy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsā pakwūt-sikip sōmorit ðñaq̄w lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwñi'yuñwñi; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyuñwñi; nikañw uma añ pás pasiwyuñqamuy amún wuwñi'yuñwñi. ²¹ Pi tutawat añ yan pey'ta: Nu alónòt lavayi'yuñqamuy lavayiamuy-nikañw pu a'lóntuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noq̄w nāmahin pi nu as panhtiñiq̄w soon puma inumi tūqayyuñwñi, kita Tutuyqawhqa. ²² Noq̄w ðviy ðñaq̄w lavayit pay hapi qatuptsiwñi'yuñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwñi'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añq̄w lavayit qatuptsiwñi'yuñqamuy qa pumuy amuhem-nit, imuy añ tuptsiwñi'yuñqamuy amuhemi. ²³ Noq̄w ðviy kurs uma Jesu aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovalt̄iq̄w, uma sohsoyam ðñaq̄w lavayit yuaatotaq̄w, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwñi'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq̄'iwyuñqat qa pañq̄aq̄wani? ²⁴ Noq̄w kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaq̄w, hak qatuptsiwñi'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsoq̄muy umuhpiy sóontsaniwñi, pu sohsoq̄muy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noq̄w pantaqat ahpiy put unañwpeq̄w himu tupkiwyuñq̄a mātaktini; noq̄w ðviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noq̄w hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayañwu; ðñaq̄w lavayit yuaatotañwu; God añq̄w hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; ðñaq̄w lavayit tuqay'ayhtotiiñwu. Hakimuy ðqawhtotoynaniqey ðviy uma sohsoq̄ hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat ðñaq̄w lavayit yuaaykuyaniq̄w, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuñwmantani; noq̄w suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniq̄w, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñq̄awlawht,

nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God eñem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noq̄w mīmawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noq̄w sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam ökwaniyuñwñi. ³² Noq̄w God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwwaqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq̄ God sinomat tsovawtaq̄ hin hintsatskaq̄w, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaq̄w momoyam as qa hiñqawqamantani, taq̄ puma yuaatotaniq̄ey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwñi. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniq̄ey nānawakne', kiy añ puwsuñwmmuy put tūviñtotamantani. Taq̄ momoyam haqam tsovawtaq̄at ep yuaaykuyaniq̄w pam pumuy amuñem haman'eway'o. ³⁶ Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhiti? Hal ya pay pas pam umumi- sa pitu? ³⁷ Hak tāqa God lavay'ayaatnihq̄ey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaq̄ey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaq̄w pam Tutuyqawhqaq̄ tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noq̄w ðviy uma God lavayiyat yuaatotaniq̄ey pas tuñlay'yuñwñi; pu uma hakiy ðñaq̄w lavayit yuaataniq̄at qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

15

The Resurrection of Christ

¹ Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuq̄ey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nay hihta umumi yuaaykuq̄at u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq̄ tuptsiwy'e'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwūsuhq̄ey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taq̄at itahqaanhtipuy ep mokq̄ata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taq̄at añ tūamiwhq̄ey pu pāyis talq̄ ahoy tātayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq̄ sihkay'taq̄amuy ayaiyuñq̄amuy amumii. ⁶ Pantaq̄at atsve pu' pam tuptsiwñi'yuñq̄amuy tsivot tsivot-sikip sūnatnihq̄amuy amuhpe hōyokiwtaq̄amuy sūsnikañw amumi namtakna. Noq̄w pumuy amuñaq̄w suswuhahq̄aniq̄am nāt yēse; nikañw haq̄awat pi pay soa. ⁷ Pantaq̄at atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiyuñq̄amuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituq̄w pay nu tihtiwhq̄at añ'i. ⁹ Pi nu ayaiyuñq̄amuy amuñaq̄w susq̄ahimuu. Soon pi as nu yan'ewaynikañw ayaiwtaq̄ey pan tūñwantiwñi; pi nu God aw tōnawtaq̄amuy okiwsana. ¹⁰ Nikañw kurs nu hūmunen, nu God nūokwayat ahpiy pam'i. Nihq̄ey nu qa paysoq̄ put nūokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihq̄ey pas pavan maqsonta, nikañw pay qa nūu, pi God nūokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noq̄w itam yan yuaatota, sen pūmaa, sen nūu. Noq̄w ðviy uma yan tūtuptsiya.

Our Resurrection

¹² Taay, noq̄w kurs itam Christ mokiwyu añq̄w ahoy tātayhqaq̄at yuaatotaq̄w, ya hintaq̄w ðviy umuñaq̄w haq̄awat so'pum soon ahoy tātayyaniq̄at pañq̄aq̄wa? ¹³ Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniq̄w, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. ¹⁴ Noq̄w kurs Christ pay qa ahoy tātayhqaq̄, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noq̄w piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwñi'yuñwa. ¹⁵ Noq̄w hikispi itam God qa sūanyuaatotaq̄ey pan nūansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaq̄at pañq̄aq̄wa. Noq̄w pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniq̄w, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'q̄am pay qa ahoy tātayyaniq̄w, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq̄, uma haktonsa tuptsiwñi'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu ðviy piw ima Christ ep so'q̄am kurs pay pas sūlawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwñik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaq̄w sus'okiwhinyuñwñi. ²⁰ Noq̄w pi pas antsa Christ hapi mokiwyu añq̄w ahoy tātayi; nihq̄ey imuy so'q̄amuy piw ahoy tātayniq̄at mahtakna. ²¹ Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ñwu. Noq̄w pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yevsani. ²² Pi Adam añ sohsoyam so'iwwaq̄w, pay ðviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwyu añq̄w ahoy tātayyani. ²³ Nikañw nanāp qeni'yuñwñi, Christ mohtini, añk pu' Christ hisat pituq̄w put sinomat tūwatyani. ²⁴ Pep pu' so'ñwamiq̄ pituq̄w, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq̄ moñwq̄eq̄nit ayo yūkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñq̄amuy, pu añ ðq̄alay'yuñq̄amuy. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwtani, pas hisat God sohsokmuy tuwq̄amuy añwutaq̄w, puma put aw maqaptsi'yuñwñiq̄at pahsavoo. ²⁶ Noq̄w nuhtuñk mokiwu, itahtuwq̄anihqaq̄, piw sūlawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohsoq̄ hihta aw ðq̄almaqa. Nikañw pam put sohsoq̄ hihta aw ðq̄almaq̄ahq̄ey kítahq̄ey, pas nāp qa put aw maqaptsiy q̄atu, ðviy pi pam hapi put sohsoq̄ hihta aw ðq̄almaq̄ahq̄ee. ²⁸ Nikañw ason pam sohsoq̄ hihta añwutaq̄w, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy q̄atuni, it hakiy put

sohsok hihta aw ôqalmaqahqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹ Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tâtayyaniqw, ya ima so'qamuy amuñem küyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqw so'qamuy amuñem küyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noqw hinoqw pas piw itam yûmosa unahintaqat yêse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nâqavo mômoki. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsivutuy popkotuy amunyûqamuy qananahtsopkañw nâyawwe', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tâtayyaniq'ô? Pay pi itam tatam nônovani, piw hihikwyani; taq itam qâvo so'ni. ³³ Uma nâmi qa yêtotani, hak qahopit a'puñalqw, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoynaniqe kita.

The Resurrection Body

³⁵ Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tâtayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw ôkini? ³⁶ Um hak qa wuwni'taq, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wûñwiiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta üye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uyuñwu. Um pay sivosiyat uyuñwu, sen sôhövösa, sen himuvoshumita. ³⁸ Noqw ason God put hintaniqat nâwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam eñem yukuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nâp sikwi'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nâp sikwi'yuñwa; pu pâvakiwht piw pas nâp sikwi'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nâp sikwi'yuñwa. ⁴⁰ Pu ôveqatsit ep yesqam piw nâp tokoy'yuñwa, pu tûwaqatsit ep yesqam nâp tokoy'yuñwa. Ôveqatsit ep yesqam nâp lomavitsañway'yuñwa; pu tûwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tâwa pas nâp tâlawñway'tañwu; pu müyaw piw pas nâp tâlawñway'tañwu; pu sôtu piw pas nâp tâlawñway'yuñwu. Noqw qa sohsoy sôtu sun tâlawñway'yuñwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak mokt ahoy tâtayhqa hintañwu. Pam as hovariwkañw âmiwht, qahovâriwkañw ahoy tâtayni. ⁴³ Pam as hin'eway âmiwht, lolmat pitsañway'kañw tâtayni; pam qaôqâlay'kañw âmiwht, a'nô ôqalay'kañw tâtayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw âmiwht, Hikwsit añqw tokoy'kañw tâtayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiwyuñwani. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tâtayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñknihq hikwsi hakiy tâtaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason añkti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añknihq sino hapi Tutuyqawhqa, ôveqatsit añq'ô. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu ôveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay ôviy hapi ôveqatsit añqwayaqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi ôviy itam piw ôveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwani. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw uñway'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahovâriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiw-tañwuqat umuy âawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alôñtotini. ⁵² Nât yankahkañwo, hakiy pösiyat uhpqatqat pan halayvita, nuhtuñk töttöppit töqtiq'ô. Pi töttöppi töqtiqw, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tâtayyani, noqw itam alôñtotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nâhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat énañ'a. ⁵⁴ Noqw ôviy i' sakwitiñwuqat pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqat pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqw aw antsaniwñi: Mokiwu áñwutiwhqe sülawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy áñwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwuy hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqqa tutavo hapi qaanhtiput ôqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ an itam hihta añ küywniqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, ôviy uma hûrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqat añ qaôwihinyuñwani; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tónawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanâp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituqw uma hihta qa sumiooyani. ³ Noqw uma umuhtutuvény akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noq̄w nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noq̄w sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tòmölanı; nen nu haqaminıniq̄w uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nıkañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hãk umumi qa yórikni, nıkañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyq̄awhqa nuy nakwhanaq'ö. ⁸ Nıkañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan öqalat tumaltanıq̄w, put aw inuñem wuhkoew hötsılti; noq̄w ehpewi hintsatskaqam wühaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq̄w pituq̄w, uma tunatyaltoıtiq̄w, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq̄ pam inún it Tutuyq̄awhqa tumalayta hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēvewnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqa umuhpiy hōnayaq̄w, pam peq̄w inumini, taq̄ nu put enañ añ tuptsiwnı'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwnı'yuñqamuy amumum umumiq̄niqat nu aw ö'qala. Noq̄w pay nãt pam qa pu'haqam umuminiqey nãwakna; nıkañw pay ason pam hisat enem lomahintanıq̄w soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nãunay'yuñwni; qa pēvewnıt ep hürs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hınyuñwni; a'nö ö'qaltıni. ¹⁴ Uma nãnami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noq̄w uma Stephanas ep kıvituy navoti'yuñq̄w puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nãnoi'yuñwa. ¹⁶ Noq̄w öviy nu umumi naokiway'tani: Uma hakimuy pan hınyuñqamuy amumi tũqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaicus pumuy ökiq̄w hahlayhti, puma umuy kurs hınyanıqat ep aw antsatsnaq̄w öviy'ö. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu úmuy; öviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ İma Asiat ep hãhaqe' İesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila Priscilla amum umuy Tutuyq̄awhqa añ a'nö öqala, kiyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwnı'yuñqam umuy öqalaya. Uma nãnatupkomniqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan öqalnit pas nãp imay akw penta. ²² Tutuyq̄awhqa İesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tũviwmantani. İtahtutuyq̄awhqa hapi nãt pituni. ²³ Nam İtahtutuyq̄awhqa İesus Christ nüokwaat umumi pitsiwtã. ²⁴ Nu Christ İesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul
CORINTH
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pëniata

¹ Nu' Paul, God tunatayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itahtupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tónawtaqamuy öqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy píwu. ² Nam núokwa, pu kwakwaha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy ökwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hñhihta añ kñanavotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw öviy itam piw tuwat hakimuy hñhihta añ kñanavotyqamuy amumi unañwtapyaniquey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hñhihta añ kñanavotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta añ kñanavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nõñakniqat öviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtapiqw, itam umumi unañwtapyaniquey tuwi'vaniqat öviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamum kñanappte' qa nai'eknaye', añ kükuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqe: Kurs uma itamun hihta añ kñanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kñanavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nãwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'öqalay yupqöyva putuhti'ö. Noqw öviy itam okiw itahqatsiy añ nãnahtsopti. ⁹ Panta, nihqe öviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nãp itah'öqalay qa aw yantat, God aw yantanige öviy'o, it hakiy so'pumuy ahoy tãtaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwuy añqw itamuy ayo távihqe, nãt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nãt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nãt ayo táviniqat öviy itamuñem nãwakinwisni, añ kaysiwñqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniquey itah'unaiñwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nãp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpa, pu umuhpa' píwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mãtsi'yuñwniqat pan umumi pëna. Pay hisnen uma yũmosa put mãtsi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pituñqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqat pan'i. ¹⁵⁻¹⁶ Noqw it yantaqat nu qapëvewnaqe as öviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lõs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún lõq lavayi'ta-Kurs antsa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihqã inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lõq layayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nõu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat áawnaya. Noqw pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta áawnaqw, Christ hapi amumi put antsañwu. Noqw paniqw hapi öviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat öviy'o. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqey itamuy asna; ²² Piw itah'unaiñwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy áawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy ökwatuwhqe öviy pay hãk Corinth qa aqw'a. ²⁴ Nu umuhtuptionsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptionsiwnit ep hõñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat öviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wũwaqe pay nu pãpu qa putuwiwkañw umumi pítuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqã panhtini? ³ Noqw nu paniqw öviy umumi pëna, taq nãp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kñanavotkañw lunañway tũtuyhq okiw pakkañw umumi pëna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ö, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqey.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noq̄w pay pi hak itamuy unañw moknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy piw̄u; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniḡe òviy kita. ⁶ Noq̄w pay pi pam t̄aqa w̄ihaq̄nihqamuy amuhpe yan sisviq̄w pay pam a'nòò. ⁷ Noq̄w òviy uma qa panwat aw w̄iwantotat, uma put hiniwh̄tipuyat ep aw p̄òhikye', aw unañwtapyani; taq̄ n̄ap̄ hisat pam qahahlayhpit akw n̄awihkini. ⁸ Noq̄w uma put aw unañway'yuñqey pas piw̄ put aw mahtaknayaniḡat òviy nu umumi okiwhiñqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi p̄ena, umumi pohtaniḡee, m̄ataq̄ pi uma pas sohsok hihta an̄ inumi t̄uqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep p̄òhikye', put ahpiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw̄ aw p̄òhikni, sen pam inuhpewi qaanh̄tiq'ò. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw p̄òhikni. ¹¹ Taq̄ n̄ap̄ hisat Satan itamuy ùnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat m̄atsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw̄ ura nu Christ añq̄w lomatuawit yuaataniḡe Troas ep pituq̄w, Tutuyqawhqa inuñem nukw̄añw'ew qenita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq̄ qa tuw̄aqw, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihq̄e òviy nu pay pumuy m̄atapt, pahpiy Macedoniat aq̄w'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noq̄w pay kwakwhat pi God Christ an̄ itamuy ánwutaqe it n̄aq̄öyiwuy añq̄w t̄uwikiwiyaqat pan itamuy tsamnuma; nihq̄e itamuhpiy put añq̄w lomatuawit hihta kwañwáhovaq̄tuqat antaqat sohsovik an̄ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwañwáhovaq̄tuqat God en̄em tataq̄soq̄waqat anyuñwa, piw̄ put unañwvैया. Noq̄w sinom itamuqlap̄yaqam itamuy hovaiqwya, ima mokiwuy aw òkiwisqamu, pu put añq̄w ayo n̄òñakiwiyuñqam piw̄u. ¹⁶ Mokiwuy aw òkiwisqamuyñiqw, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwuy áawnaqat anyuñwa; noq̄w pay ayo n̄òñakiwitaqamuyñiqw, itam hihta kwañwáhovaq̄tuqat qatsit áawnaqat anyuñwa. Noq̄w hak sen it tumalat an̄ aptsiwta? ¹⁷ Pi w̄ihaknihqam God lavayiyat nukushintsatsnaq̄w, itam qa pumuy amuyuñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ an̄ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaq̄e.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam n̄at pas pu' piw̄ hákimnihqey umuy áwintani? Hal sen pi itam an̄ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniḡat uma n̄anawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tuñlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa n̄awakna, pi uma pas n̄ap̄ tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq̄ pey'taqata; noq̄w sohsoyam put an̄ t̄uñwayaqam itamuy hakimuyñihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawit'atqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuawit taviq̄w, q̄atuhqat God Hikwsiat soñawnen put p̄ena, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit an'a, pu qa owavutsqat an'a. Pam umuh'naiñway taytaqat an̄ put p̄ena. ⁴⁻⁵ Itam qa n̄ami yantat, God aw yankañw Christ an̄ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta an̄ aptsiwta, pas God òqalayay-sa ahpiy'ò. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit en̄em hintsatsnaniq̄e an̄ aptsiwtaniḡat itamuñem yuku. Noq̄w i' pasiwni Hikwsit ahpiy m̄atavuya, hisatwat tutuvenit an̄ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit an̄ pey'ta; noq̄w pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy m̄ataviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat an̄ pey'taq̄a sinmuy so'niḡat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat t̄alawñwayat mahtakna; òviy pi Moses taywaat put t̄alat akw t̄alawwa, pam tutavot makiwhq'ò. Noq̄w Israel-sinom kurs hin put taywayat aw t̄atayyani, n̄amahin pi pay t̄ala as ahp̄a' s̄ulaw'iwmaq'ò. ⁸ Noq̄w òviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat t̄alawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma t̄alawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw̄ puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noq̄w puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw ts̄ami'ma. ¹⁰ Noq̄w òviy hisatvasiwnit añq̄w t̄ala p̄ewema, puhuvasiwnit añq̄w t̄ala put epnihq̄e pas suyan t̄alawwaq̄w òviy'ò. ¹¹ Noq̄w kurs i' pasiwni t̄uwayatoqa t̄alat amum m̄ataviwhq̄, tis pas pavan i' qa t̄uwayaniqa t̄alawvani. ¹² Noq̄w òviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñq̄e pas qa tutuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsánway n̄òmaq̄w qa panyuñwa; ura pam panhtiqlw Israel-sinom t̄alat pay s̄ulaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noq̄w pay pumuy wuwniam qat̄alawwaya; òviy pi hikis n̄at pu' puma mohtiwat pasiwnit an̄ t̄uñwantotaq̄w pumuy unañwaam soñawnen hihta akw n̄òmiwiyuñwa. Noq̄w pi pay Christ itamuñem n̄òmiwitaqat ayo h̄òlòkna. ¹⁵ Hikis pi n̄at pu' it talòñvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat an̄ t̄uñwantotaq̄w unañwaam n̄akwapta. ¹⁶ Noq̄w pay ason hisat puma Tutuyqawhqaqat aw n̄anamtòke', puma suyan m̄amatsyani, ispi n̄akwapnit ayo yukiw̄h̄q'ò. ¹⁷ Noq̄w i' Tutuyqawhqa hapi Qahov̄ariwtaqa Hikwsi. Puma put aw n̄anamtòkq, Tutuyqawhqaqat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noq̄w itam qa n̄akwapkahkañw soñawnen panaptsat aq̄w Tutuyqawhqaqat lomavitsañwayat tuway'yuñwa;

nihqe pañq w kuytaqat an suytsepnwat nānañumo lomavitsañwayat aw alōn'iwwisa, Tutuyqawhqat Hikwsiyat ahpiy'o.

4

Spiritual Treasure in Clay Pots

¹ Itam God nūokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. ² Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūunatotoyna; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wūnuq'ō. ³ Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwñ'yuñqamuy amumi tupkiwta. ⁴ Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwñ'yuñqamuy unañwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawwaq, puma Christ God an son'iwhqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. ⁵ Pi itam qa nāyuaat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. ⁶ Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. ⁷ Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsòqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy sūlawtotiñwuqat añ'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it òqalat pas pāvannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'o. ⁸ Itam nānan'ivaq sòontsaniiyayq, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotinikañw pay qa nañ'eknya. ⁹ Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwya; tūwiwkahkañw pay itam qa sūlawhti. ¹⁰ Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat òviy'o. ¹¹ Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nōynuma, itam Jesus sinomatniqw òviy'o; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoyñaq, itam itahtokoy sūlawhtiñwuqat akw put òqalayāt nuhtumi mahtakni'yuñwa. ¹² Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. ¹³ Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'i. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēvewnayaq qatuhtuskahkañw yuaatota, ¹⁴ It navoti'yūñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. ¹⁵ Pi itam umuñem sohsok hihta añ kuhkuyva umuy ayo nōñakniqat òviy'o. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi nūokway pas pāpu qaòwímahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suytsepnwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

¹⁶ Noqw òviy itam soon nañ'eknyani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaqw, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. ¹⁷ Itam yep qatsit ep pay hihñiwsaqw hihta añ kānanvotya, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw òkini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. ¹⁸ Pi itam hihta mātayaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātayaqat aqw taywisa. Pi himu mātayaqaq pay sūlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātayaqaq pam pas soon sūlawhtini.

5

¹ Pi itam it navoti'yūñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'o. ² Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe òykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtoya. ³ Pi itam òveqatsit aqw òke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqam nāstatotini. ⁴ Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hihhihta añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ nāhoynwani. ⁵ Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsiw māqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. ⁶⁻⁷ Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēvewnit añ hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yūñqee: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. ⁸ Nihqe òviy itam God qapēvewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātateniqey nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'o. ⁹ Nihqe òviy itam yūmosa put unañwvayaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. ¹⁰ Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuw, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy añ yesqey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy òmahotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹ Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwaniqat añ ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñw. ¹² Itam qa nãtsotskanayaniqey òviy yan pënaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwiniqat òviy itam yan pënaya. ¹³ Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God enem panyuñw; pu kurs itam suyan wuwni'yuñwe' itam umuñem panyuñw. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put enem tumalay'yuñw, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nãp tunatyay qa añ hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoj tātayhqat tunatyayat añ hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsañwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sinotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; añ ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsok iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqe itam put pantaqat yuaatotaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ añ sinmuy nāmiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put enem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaw; uma God aw nānamtōkaniqat òviy'o. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God añqw suan qatsit makiwya.

6

¹ Noqw òviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhiñqaw: Uma God nūokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvastotini. ² Ura pam tutuvenit añ yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawh q nu navota; nihqe ayo nōñantiwhqat aw pituqw nu ūmi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqay-vastaniqey pan unañwiti; pu' hapi hak ayo yāmakniqat enem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey òviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kānanaqtaqey añ nakwhani'yuñwa. Noqw òviy sinom sohsoyam itam God enem tumalay'yuñqat navoti'yuñw. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hūhihta añ sōonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy siviikimi tañatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsōñsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsok hihta añ kuhkuyvaqe qa nañ'eknayat, añ ahsupoq qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavayiat navoti'yuñqee; itam tūvāsa, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahováriwtaqat Hikwsit òqalayay ahpiy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God òqalayay añ hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay añ sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay añ tuwvohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqw pu pētu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pētu itamuy lomayuaatota; haqawatuyñiqw itam qa a'tsatu, noqw pētuyñiqw itam a'nō a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pētu pay itamuy tuway'numya. Mokiwi nāqavo itamuy yannuma, noqw pay itam nāto tayyuñwa; itamuy a'nō wuvinumyaqaw, pay itam hūhinhaqam nāto yēse. ¹⁰ Itam unañwmokiwhkañw pay yūmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwħqamuy kāhaktotoynaya, as ñasta sīvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsok hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sinomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipo itah'unañway pūruknya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq ūmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqtat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wūyak hōtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwñi'yuñqamuy qa suñwálawani, pi uma pumuy amumum qa sūnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam sūnahntini? Puyaw tāla qatālat amum haqam sūnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam sūnahpee? Hal ya tuptsiwñi'taqa qatuptsiwñi'taqat amum haqam sūnahpee? ¹⁶ Puyaw God kiat nãp yukit aw nāwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep sūnahpee? Pi uma hapi God qātuhqat kiyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qātuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawħqamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawħqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani;

noq̄w nu umuy ömahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noq̄w uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'öqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan äawna, aw iunañwamu. Noq̄w öviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw näkwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nãno'i'yuñwini.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuñwini, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wüwankañw yan pëna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noq̄w öviy sen itam soe', sen yëse' itam näto süpwatini. ⁴ Nu qatutuskañw umuyi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noq̄w nãma hin pi nu hihihita añ kãnanvotima, nikañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep ökihqe, kurs hin näsuñwnayani; nãnan'ivakw itamuy söontsatsnaya. Itam lomatuawit eñem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwuñwa. ⁶ Noq̄w God añ söonhtotiqamuy öqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pituhqat akw'a. ⁷ Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqaqat put akw piwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yörikyaniqey nãnawaknaqat itamuy äawna, piw yaw uma hakiy qaanhtinsakqat atsviy tsayk-itaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotq pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveniy akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwniy qa alönta; pay as pi nu mohtiniq̄w nãpi kurs nu pënaqey pan wüwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ö, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noq̄w nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhinsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noq̄w öviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqw lasq. God put ayo távini. Noq̄w pam soon put ep qahahlayhtini. Nãwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwwuy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pãs wuwni'vaya; uma put pantaqat ep nennem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nikañw uma piw tusi'tota; uma inumi yörikyaniqey pas pãpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoy-nayaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nennem qenitota. ¹² Ura nu umumiq̄w pënaqey hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pëna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw öviy yan pëna, mätaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat öviy'o. ¹³ Noq̄w umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwiti, tis pi öviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaq̄w öviy'o; noq̄w nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoq hihta suan lavayhtoti. Nihqe öviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqey pas súañqawu. ¹⁵ Noq̄w pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqw uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkañkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noq̄w öviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

8

Christian Giving

¹ Taa, God Macedoniat ep put aw tönawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pas' umuy äawnani. ² Pay pi nãmahin okiw puma hihihita añ kãnanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawñayat, ayãm hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey öviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqey kwañtoynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amuhem hihta tsovalayat, itam put ömahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ö'qalyaqey itamuy pas qaöwiyatota. ⁵ Nihqe puma itahwuñwiy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqaqat aw nãnoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nãnoaya. ⁶ Noq̄w öviy itam Titus umumi ayataq̄w, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsoq hihta añ qaöwihinyuñwa; uma qapëvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanãtusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noq̄w öviy uma piw tũvaañwayaniqey ep qaöwihiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mätaqpi kurs una pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqey öviy ayé'

hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin ōkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhaknikañw umuñem ōkiwhti, pam ōkiwhtiñw uma kāhaktotiniqat ōviy'o. ¹⁰ Noq̄w it nu añ wūwaq̄e pañq̄awni: Pay yaw ura uma sūk̄w yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniq̄e añ suhtaq'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaq̄e aw antsatsnaniq̄w, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotiniq̄e suhtaq'ewyaq̄e put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñq̄e ahpiy'o. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maq̄aqw, God put ep hahlayhtiñw; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taq̄e, hakiy aw qa hihta tuñlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haq̄awat qa a'pitiñq̄w ūmawat-sa añ hihta maq̄sonlalwaq̄at nu qa put pañq̄awu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo sūnantaniq̄at ōviy nu pañq̄awu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noq̄w uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniq̄at nu umuy tūviñta; noq̄w uma tuwat hihta hakni'yuñq̄w puma tuwat umuy paañwayani, noq̄w yan nan'ivo sūnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noq̄w i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnāñwu. ¹⁶ Noq̄w kwakw̄hat pi God Titus pan unañwtoyaq̄w pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñq̄at pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañq̄aq̄awq̄w, pam sūnakw̄ha; niñq̄e pay pam pas su'qawtaq̄e ōviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noq̄w itam Titus enañ suk̄w tuptsiw̄ni'taq̄at umumiq̄ hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaq̄amuy amuhpa' lomatuaawit yuaatinuma, niñq̄e put ep pas aw lomanavotiwa. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaq̄am put namorstaq̄w, pam itamum hinnumq̄e, itam hihta tsovalayaq̄at kima. Pi itam añ ahsupōq̄ suan hinwisniq̄e nānawakna. Taq̄ ka hak itamuy hihta tsovalayaq̄at ep itamuy ōvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañw, itamuy hin nāvaañwantotaniq̄e suhtaq'ewyaq̄at aw yōrikq̄e. ²¹ Itam Tutuyq̄awhqat atpi suan hinwisniq̄e tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñq̄at pumuy enañ hōnaya. Pam hīhihta añ qanātsi'maq̄e itamumi mahtakna. Niñq̄e pam pu' umumi yōrikniq̄e pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiw̄ni'taq̄e ōviy'o. ²³ Noq̄w sen Titus hākiyñiq̄at haq̄awa tūviñlawniq̄w, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwtavi'ta: noq̄w sen haq̄awa imuy tuptsiw̄ni'taq̄amuy hākimñiq̄at tūviñlawniq̄w pay puma God aw tōnawtaq̄amuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwh-tiniq̄at ōviy añq̄e' ayatiwa. ²⁴ Noq̄w ōviy uma nuhtumi unañway'yuñq̄e pumuy amumi mahtaknayani, pu añq̄e' God aw tōnawtaq̄amuy amumi piw; noq̄w pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalavaytaq̄e pas sūañq̄aq̄awata.

9

Help for Fellow Christian

¹ Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniq̄at pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. ² Pi nu umumi navoti'taq̄w uma su'qawyuñwa; noq̄w ōviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; niñq̄e pay Achaiat ep tuptsiw̄ni'yuñq̄am yas hihta akw tūvaañwantotaniq̄e añ sun suhtaq'ewyaq̄at nu amumi pañq̄awu; noq̄w pas pan umuhtunaty kaysiwhq̄amuy pan unañwtoyna. ³ Nikañw pay nu inuhsavo imuy tuptsiw̄ni'yuñq̄amuy umumiq̄ hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñq̄awq̄e kurs a'tsatniñq̄e pan sinmuy amumi mahtaktotini; noq̄w pay pi nu pañq̄awu: Uma pās yuki'yuñwñiq̄at ōviy'o. ⁴ Taq̄ nāp hisat pi sen haq̄awat Macedoniat ep tuptsiw̄ni'yuñq̄am inumum ōkiq̄w kurs nāt uma qa yuki'yuñq̄w itam hamanhtotini, tis pi ōviy ūmaa, pas qananahtsopyaq̄at umuy itam kwiviyuaatotaq̄at ep'e. ⁵ Noq̄w ōviy nu añ wūwaq̄e imuy tuptsiw̄ni'yuñq̄amuy amumi pañq̄awhq̄w, puma añwu pay inuhsavo umumiq̄e', hihta uma kuwahtotiniq̄e pañq̄aq̄awq̄w tsovalayani; noq̄w uma sohsoq̄ hihta añwu pay tsovalayaq̄w, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiq̄at nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaq̄at qa paniq̄'ō. ⁶ Noq̄w it nu pañq̄awni: Ōwiuyhqa pay ōviy piw ōwihōq̄mantani; pu i' hak qaōwiuyhqa piw ōviy qaōwihōq̄mantani. ⁷ Hak hin nāp wūwante'; pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnañw, piw paysoq̄ pi aw pañq̄aq̄awq̄w ōviy'o; pi God haq̄am su'qawkañw hihta kuwahtiñwuq̄at hahlayi. ⁸ Pi God umuy hihta hakni'yuñq̄at epniñq̄e hōyokput umuy ōq̄ala; noq̄w pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkañw añ ōkiwyaq̄amuy paañwayaniq̄e hihta pasiwyuñw. ⁹ Pi ura yan pey'ta: Pam añq̄e' ahsupōq̄ añ ōkiwyaq̄amuy hihta huyta; pam sutsēp-sa nūokwa. ¹⁰ God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhq̄at nōañwu; niñq̄e pam umuy hihta hakni'yuñq̄at umuy huytani; noq̄w kurs uma soñawnen put uyyaq̄w pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwñani. ¹¹ Noq̄w pahsat pu uma sohsoq̄ hihta qaōwihinkahkañw pas pāpu añ ōkiwyaq̄amuy paañwayaniq̄e pasiwyuñw, noq̄w itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maq̄ayaq̄w puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹² Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maq̄aye' pumuy hihta hakni'yuñq̄at ep pumuy paañwayani. Noq̄w uma panhtotiq̄w puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³ Puma umuñaq̄w kuwahtiput ōmahtote' pas antsa uma Christ añq̄w lomatuaawit kwusuyaq̄at aw yōrikyani, piw put kwusuyaq̄e put añ hinwisniq̄ata; noq̄w puma God pas hihtatotani; uma

qa hihta kakhawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa púmuy-sa amumini, sohsokmuy sinnmuy amunii. ¹⁴ Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yóriyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. ¹⁵ Isthathihi God qaówhihkay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súañqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwiñni.

10

Paul Defends His Ministry

¹ Noqwu nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumunnen okiw'unañway'tañwuqat pañqawwa, nikañw nu yaw umuñaqw ahpiynen pas qatuhtuskañw yuaatañwu. Noqwu ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkañw pas qa a'nō unañway'kañw, sinnmuy pási. ² Noqwu óviy nu umumi okiwhihqawlawni: Nu umumunniqwu, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy óqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay añ hinmaqat pan inumi wuwantota. Noqwu pumuy amumi nu qatuhtuskañw yuaataniqey pan nātuptionsiwni'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'óqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwiñ. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwiñ, pi God tunipiyat akw'a. Noqwu put akw itam Nukpanat óqalayay qa hihtatota. ⁵ Itam sinnmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añqw navotit aw rohomnumyaqwu itam pumuy áñwulalwa; pu sinnmuy nāp tunatyay añqw lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuñwniqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noqwu uma itamumi maqaptsi'yuñqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat óqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamnihqat pitsañwayat-sa aw taywiñ? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatnihqey namiwuwantaqwu, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy óqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqwu pas as pi nu it óqalat yuaataniqwu pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutuveniñ akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqawwa: Put tutuveniat as qaówhihkañw pu a'nō óqala; noqwu pi hakimuy amumunnen pay ówiewniñwu, pu lavayiat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noqwu pay nu pan hiñqawqamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaqawq umumi óqalat penta, nihqe óviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyyuaatotaqamuy amumunnihqey, piw amunnihqey pañqawni. Puma pi nānami namituwanalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaqwu pay qa pas antaqey namiwuwantotaqe qa suan wuwni'yuñwa. ¹³ Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqwu Itam Corinth aqwu pahsavo hinnumya. ¹⁴ Noqwu uma itamuhpiy mohti Christ añqw lomatuaawit nanapta. Noqwu óviy itam umuhpa' hihta lomatumaltaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi óke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptionsiwniñ añ uma óqawhtotaqwu, pep pu' God umuyupqóymu itamuñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqóyva lomatuaawit yuaatinumyaniqey nānawakna; nikañw ayám piw sukw tumalayay qa sokoplalwani. ¹⁷ Noqwu i' hak hihta ep hahlayhtiqtat hapi Tutuyqawhqat nuókwat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomalalvayhq pam qa hímuu; nikañw ason Tutuyqawhq hakiy lomalmayhtiqtaw pam pantaqa pas hímuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo túqayyuñwni, noqwu nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi túqayyuñwni. ² Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kakhawnaqe, umuy qahováriwiyuñniqat nāwakna. Hak táqa tiy mānat qahovalniwtaqat súkw tiyot aw nóhqat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nikañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñwniqey qe'totini, hak umuy únatoynaq'ó, ura tsūa unatwiy akw Eve hin únatoynaqat pan'i. ⁴ Uma itamuñaqwu lomatuaawit hímunihqat pay kwusuya. Noqwu óviy kurs piw hak pite', alónót tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw sukw ayo túooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataqwu, sen sukw hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaqwu, uma ka put aw súunañwtapayani. ⁵ Ima ayaiwiyuñqamnihqey pan nātsokani'yuñqam pas puma pásyayqey yuaatota; noqwu nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsiwa. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqawwa. Ka pi nu panta. Nikañw nu navotit pasiwta. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pituhqe lomatuaawit umumi yuaataqe umuñaqwu qa hihta túkwata. Nu umuy hihtataniqe óviy nāqahihata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqe óviy aye' God aw tónawtaqamuy amumi túkwat'ya, puma sívay akw nuy paañwantotaqwu óviy'ó.

⁹ Nihqe ura nu umumom yankañw hihta haktaqe qa hakiy aw put ep tükway'ta; pi ima tuptsiwni'yunqam Macedoniat añqw ökihqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noqw övüy uma nuy qa maqsonotota. Noqw pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰ Christ iunañway ep qatuqwu nu sutsep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tükway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep söontsanni. Nu Achaiať an ahspuq pan yuaatinumni. ¹¹ Noqw ya nu hinoqwu panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe övüy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat süitamun God eñem tumalay'yunqey pañqaqwa. Noqw as pumuy a'tsatnihqat mahtaktotiniqwu övüy nu God lavayiyat qa hihta övüy yuaatinuma; pay piw nu nãto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ eñem ayaiwyunqamniqey pañqaqwa, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yunwa. ¹⁴ Noqw pay soon qae, pi Satan pas nãp tãlat ep hoñviyanihqey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniqwu övüy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaqwu, pay uma qa aw kãwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaqwu, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay nuanhimunihqat pan inumi wüwantani, hal kurs pantanik pay nu nuanhimunihqat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy nuanhimunihqat an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ eñem ayaiwyunqamniqey yuaatotaqam yep qatsit ep himuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw övüy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ nuanhihtuy amumi suhtaq'ewyakahkañw tũqayyuñwa, sam pi uma pas nãp sũanwuwni'yunqee. ²⁰ Ima nãtsotskanayaqam umuy nũantuwiktota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwãñwhintsatska; pu nãhihtatota, umuh-tayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaqwu uma añ kũyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nõ ö'qaltu, noqw nu okiw qaöqãla; ispi nu umuy qa pan hintsahtsanhqe övüy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqwu pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy nuanhimunihqat an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tĩmatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ eñem tumalay'yunwa? Piu nũu. Nu pas a'nõ tumalay'ta. (Nu nuanhimunihqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimiq nuy panayãñwu; pu nu qa sũs pẽp mõki. ²⁴ Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sũkw akw qa lõp sunãt-sikis wuvahtota. ²⁵ Sinom pãyis nuy murikhot akw wuvahtota; sũs nuy tatatupya; pãyis pãtuwaqatsit ep pãkihut itamunen sakwiti; sũs nu tũkilnawit-nikañw pu tãlõ' pãtuwaqatsit a'nõ hõtsit añqe' pãyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pãvaqe nu un-ahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nãp isinomuy amuhpaa, piw añqe' hĩhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayẽsiwhpuaa, pu pãtuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yunqamuy atsãy'kahkañw pañqaqwaqamuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maqsonte' mañwũwtãñwu, qa sũs nu qa pũwi; pu nu tsõnmokiwtãñwu, pãnaqawu nu añ kãnanvotyã; nu qa sũs napwala; tũsuñw'iwtañwu; nu ephaqam qa yuwsitãñwu. ²⁸ Noqw nu iit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nãqavo Jesus aw tãnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqe nu put akw putuiwta. ²⁹ Kurs hak haqam qaöqãwi'taqw nu put amum qaöqãwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit añqw lasq, nu put ep pas unañwmokiwtãñwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihĩñqawlawnik, pay nu tatam qaöqãlanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtutuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu sũañqawu. (Okiw nam pam yũmosa tayawintiwaal!) ³² Ura nu Damascus-kitsokit epniqwu, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mãtsiwhqa nuy ñuaniqey nãwakna; nihqe övüy pam pan tutaptaqwu pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsõkiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hõtsiwtat ep solãwamuy tũwalayaniqat övüy oya. ³³ Noqw nu tutsãysivut añqw pakiwtaqwu, hakim ikwãtsim tuhpelva' nuy hawnayaqwu nu moñwit mãyat añqw ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqat inumi mãtãktiqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwi'ta. Noqw pam pakwt nãlõq sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yũmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw õmi wĩkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqw pam pañso wĩkiwhqe, lavayit pas kurs hin pañqawihqat navota; noqw put hak yuaataniqwu pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nãtsokanani; nu qaöqãwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as himuiwtaniqey nãwaknanikañw, nu qa nuanhimuniwhitini; pi nu hihta yuaataqey suyan

navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noq̄w pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noq̄w nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtat antaqa, nuy tūholawniqee. Noq̄w put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noq̄w as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noq̄w pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi aptsiwta, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhp̄iy a'nō ōqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniq̄w ōviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ ōqalayt añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe ōviy nu Christ atsviy hihta añ kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe ōviy ōpuiwta; sinom nuy ōvelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuataq̄e nūanhimuniwhiti, uma nuy put aw lālayyaq'ō, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniq̄w ima nāpnihqe Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noq̄w nu umumi sūañqawni: Puma nālomatsokani'yuñq̄w pay piw nu sūamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niq̄w pay qa hīmuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaq̄e pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātatayhpit piwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yuñwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiq̄nigey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'tanigey qa put ōviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey ōviy'ō. Pi qa tsāsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhiti, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yuñwani. ¹⁶ Noq̄w pay pi; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noq̄w yaw uma pañqawqa: Pam tuhisanihqe ōviy unatwiy akw itamuy nukwāñwhihiti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noq̄w puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noq̄w ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaq̄w nu umumi nēnem qenitanigey ōviy pan penta. Noq̄w pay qa panta. Pi nu God atp̄ip Christ aw yankañw umumi penta, uma ōqawhtotaniqat ōviy'ō, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq̄ umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaq̄w, uma qa pan hinwisni. Noq̄w pay uma as ka nu umumi pās yuaataniqat nānawaknaq̄w nu umuy tuwat qōhqōyini. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yuñwani; nānami unañwtutuyyani, nānami itsivuiyuñwani, nānamiq̄ hññqawq̄w akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtunihqey panyuñwani, tsotsvalqey añ qanamitūqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituq̄w, God Ina umutsa nuy hamanhtoyani, taq̄ ka nu kaysiwhqamuy qaanhtipuy añq̄w qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itsēhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunāñwtalqatsiy qa qe'totiq'ō.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq̄ pohtani. Noq̄w hakim lōyōm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhtiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaq̄w, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yūkuni. ² Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqey pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy ōkwatuwani; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yūkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq̄ pohtaq̄w pay pan haqawat yēse, noq̄w pu' atsve piw nāt pētū pay amunhtoti. Noq̄w ōviy nu soon hakiy ayo yāmakanani, imuy hakimuy qaanhtotiqamuyu. ³ Noq̄w pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ō; put pantaqat uma navoti'yuñwniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaōwihinta, piw a'nō ōqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaōqáwitaq̄w, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noq̄w pam ahoy tātayhqe, God ōqalayt ahpiy qatu. Noq̄w itamwat piw put an qaōqáwi'yuñwa; nikañw itam piw put amum yeskahkañw, God ōqalayt ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwni'yuñwa? Kurs namiwuyayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qātuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq̄ pam pepeq̄ qatu. ⁶ Is as uma itamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhtotiniqat nu God aw amuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaq̄tiniqey qa paniq̄w tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaq̄e ōviy'ō, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq̄ nu atsáy'maqey mātaq̄tini. ⁸ Noq̄w itam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñwani. ⁹ Nihqe

ōviy itam hahlayhtoti, umuy öqawhtotiq'ö, nāmahin pi itam pay as sen qaöqáwi'yuiñwa. Okiw as uma pas pasiwyuiñwiniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananigē ōviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy öqawhtoynaniqē ōviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqey aw taviwkañw, pay nu panhtiniqey aw öqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ö'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuiñwini; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taqa piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomiñqey pan nāö'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwayat navoti'yuiñwini, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy pīwu, it Jesus Christ mokiwyw añqw ahoy tātaynaqat ahpiy'ō. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy öqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit añqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwti. Yaw uma Christ sūmatatve, umuy núokway aw wañwayhqata; nihqe sukwat alōñōt tūawit aw lasya. ⁷ Noqpw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ añqw lomatuawit nukushintsatsna, umuy ūnatoyananiqey öviy'ō. ⁸ Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noqpw öviy kurs nūu, sen ðñaqpw hoñviaya umumi hihta alōñōt yuaataqpw, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alōñōt yuaataqpw umuy hihta kwusuyaqat qa amum sūnantaqpw, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwveniyeq anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwveniyeq tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātapeqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqpw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wimiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wimiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'ō. ¹⁵ Noqpw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wañwayi. ¹⁶ Noqpw aw pituqpw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat öviy'ō. Noqpw pam nuy wañwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanhewlawu. ¹⁷ Piw nu inuypewe mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqpw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mīmuywatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentaqe, God atip q'a a'tsalaw. ²¹ Pu ahpiy pantaqpw, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqpw Judeat ep haqe' Christ aw tōnawtaqamuy nuy qa tuwi'yuñwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēwewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

2

Paul and the Other Apostles

¹⁻² Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaqk, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ō. Nihqe nu Titus enañ wīki. Noqpw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltqi, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy áawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqpw pay haktonsaniñq'ō. ³ Noqpw Titus inumumnihqa Greek-sínoniqey qa poñotkiwtaqpw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ö'qalya. ⁴ Noqpw pay haqawat tuptsiwni'yuñqey atsáy'yuñqamuy put aw ö'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqey öviy itamumi tōnalti, puma Jew-sinmuy tutavoy-amuy akw itamuy sóontsatsnaniqey öviy'ō. ⁵ Noqpw itam pumuy amumi qa ūnatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ō. ⁶ Noqpw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw mohpeqyaqamuy nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqawwa. Noqpw pay sen puma pavansinomiñq, sen sóqawuñwsinomiñq pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹ Noqpw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqw mohpeqyaqamuy nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pás taviya, Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatsyaqpw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit

yuaataniqat aw nuy ayataq, inuhpiy pumuy amuhpa' qaöwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinnmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinnmuy amuhpa' a'nö tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinnmuy amumi yuaataniq, puma Jew-sinnmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam an okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituq, nu nuhtutpik put qöhqöya, ispi pam qaanhtiq'ö. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinnmuy amumum tümoy'ta. Nīt pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinnmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinnmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētu piw put anhtoti; pas panhtotiq, öviy Barnabas pumuy nātsikaqaw amún unañwi. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaq, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sínonikañw, Jew-sinnmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinnmuy amún hinma. Noqw ya um hinoq, qa-Jew-sinom as Jew-sinnmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwyā. Itam qa-Jew-sinnmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwyā. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, srian pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēwvnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tūtuqsiwa, itam Christ qapēwvnaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey öviy'ö, Moses tutavoyat an hinwisqey qa put ahpiy'ö. Pi Moses tutavoyat an hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsmhqat pañqawani? Pas sóon'i. ¹⁸ Qa hak tutavot an hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinnmuy tutuqayna. Nihqe öviy kurs nu pu' tutavot öqawhtoyne' sumataq nu qaanhinsakqey pan nāmatakani. ¹⁹ Pi nu tutavotniq, pay mokqe, put añqw mātaviwa; nīt yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi öviy pāpu nu qa nēñem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātapqat aw'i. ²¹ Nihqe öviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súantaniq, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa möki.

3

Law or Faith

¹ Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ünatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw multiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoq, lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tüviñtani: Ya uma Moses tutavoyat an hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanap-taqe qapēwvnaqey ahpiy'ö? ³ Ya uma ñasta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñwni? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuawit öviy hīhihta an kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hīmuniwhitini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot an hinwisq, öviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēwvnaqaw öviy'ö? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuqtsiwhq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw öviy uma it navoti'yuñwni: Ima hakim qapēwvwnit an hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinnmuy qapēwvnaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit an yan lavayhti: Uhpiy hapi sokkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw öviy sohsoyam qapēwvwnit an hinwisqam Abraham pas qapēwvnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat an ö'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ö: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat an ahsupoq qa an hinmaqat eñem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat an hinmaqey ahpiy God aw súantaniq, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ö: Suan hinmaqa qapēwvwnit akw qatsit túwani, yan'i. ¹² Pi Moses tutavoyat an hinmaqa qapēwvwnit qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot an ahsupoq an hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniq, itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeniy ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe öviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēwvnaqaw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhtiqey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw h́oyoknani. ¹⁶ Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomu amumii, qa kita. Pay pam qa ẃuhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay śukw pañqawu. Ura pam Uhnatkoy aw'i kítahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alóñtani; soon pam put ayo ýukuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiynen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta óviy'o? Qaanhtiput h́imunihqat mātaktaniqe óviy'o. Pam pay h́ak mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' t́aqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw stantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw óviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapévewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapévewnit akw God aw śuanyuñqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw óviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqey, itam qapévewnit ahpiy śuanhtotiniqat óviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapévewnayaqaw, pep hapi pu' tutavo paypápu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapévewnayaqaw, God t́imatniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw ḱuyit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tutuskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew- śinonihqey pan túñwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak túwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak t́aqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep śukw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw túwikit antañwu, nāmahin pi as sohsoq hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qátuñwu, haqami naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsátsakpmuy amunyuñqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw túwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituqaw, pep pu' God tiy añqw taviqaw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniqe óviy pitu; nihqe pahsat pu puma God t́imatniwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶ Noqw uma hapi t́imatniqw, óviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqem, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw óviy hapi uma pápu qa tútuwiku, uma hapi timatu. Noqw kurs uma t́imatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaówiómahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqe, nāp yukiwihput uma aw-sa nānoi'yuñwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqaw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu ówihintaqat aw ahoy namtókya, nihqe put aw túwik'iwyuñwaniqey nānawakna? ¹⁰ Uma talóñwintiwhqat aw tunatyawwisa, pu ḿumuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwhqat aw'i. ¹¹ Pas nu umuñem tusiiwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsontaqe óviy'o. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inún hinyuñwani, pi nu pay umún sino. Pay uma nuy qa túhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas ópuiwkañw, mohti umumiqnihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqaw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pás taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵ Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw óviy uma pu' alóñtoti? ¹⁶ Ya nu umumi śuañqawhqe, umuhtuwqaniwhti? ¹⁷ Noqw ima tútutuqaynayaqam hinoqaw umuy tayawintiwisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe óviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey

nānawaknaqe ðviy'ō; noq̄w pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñw̄ni. ¹⁸ Noq̄w pay pi hak yāw̄mosa qa atsálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ō, qa pas nuy umumumniq̄w-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nawakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumumniqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumniq̄e kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawh̄qat mātsi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham lōq̄muy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūw̄wikit ahpiyñiq̄w, pu suhka pay qa tūw̄wikit ahpiy'ō. ²³ I' tūw̄wikit ahpiy tihtiwh̄qa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noq̄w i' qa tūw̄wikit ahpiy tihtiwh̄qa hapi pas God awiniyat ahpiy'ō. ²⁴⁻²⁵ Noq̄w ima lōyōm hapi lōq̄muy pasiwnit tuawi'ta. I' tūw̄wiki, Hagar yan mātsiwh̄qa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tuta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epniq̄e wūhak timuy'ta. ²⁶ Noq̄w itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tiyoyiwa. ²⁷ Noq̄w wuhti qa tūwikinih̄qa Jerusalem ðveniñqat tuawi'ta, niq̄e pam hapi sohsokmuy tuptsiw̄ni'yuñqamuy yūamu. ²⁸ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhti, um qa tiylawh̄qa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epniq̄e wūhak timuy'ta. ²⁹ Noq̄w itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tiyoyiwa. ²⁹ Noq̄w pay pi ura pephaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwh̄qa Hikwsit ahpiy tihtiwh̄qat yūyuyh̄naq̄w, pay ðviy hapi nāt piw panta. ³⁰ Noq̄w ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūw̄wikit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiw̄ni; pay qa tūw̄wikit tiat-sa put makiw̄ni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noq̄w ðviy hapi itam tuwikwuhtit qa ahpiy tihtiw̄yat, qa tūw̄wikitwat itam tūmatu.

5

Preserve Your Freedom

¹ Christ tutavot añq̄w itamuy mātavi. Noq̄w ðviy uma q̄enive hūrs hōñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuw̄wiki'yuñw̄ni. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqaw̄ni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiq̄w, pay Christ umumi qa hiñkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiq̄amuy amumi pañqaw̄ni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hiñkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat sūanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God nūokwayat añq̄w lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiw̄yaq̄e God atpip suan hōñvaniqey unañwvahi'yuñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqaq̄amuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noq̄w pay q̄ap̄ew̄w̄ni nami'nāñwat ahpiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noq̄w ya hak umuy soontsan̄h̄q, ðviy uma lomatuw̄it pas antsan̄h̄qat añ hinwisqey q̄e'toti. ⁸ God umuy wāñwayh̄qa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay p̄ekeni sohsok paq̄writ p̄ekenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawh̄qat ep umuy q̄ap̄ew̄w̄na, pas uma soon alōñōt wuwni'yuñw̄niqata. Noq̄w pay ason God it hakiy umuy yūyuyh̄naqat aw tuwat nāoȳni, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoq̄w pas piw nāt hihta ep okiwsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoyehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniw̄ni. ¹² Is pas as umuy yūyuyh̄mayaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyaniñawo. ¹³ God umuy wāñwayh̄q, uma q̄enive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añq̄w mātaviw̄yaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoy nātumalay'yuñw̄ni. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nāñaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noq̄w ðviy nu pañqaw̄ni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyayat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ō, puma nehpew'iwta. Noq̄w ðviy uma as hihta hinhtotiniq kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwe', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqaptsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuñq̄w, hak nāp tunatyay añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwalqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaqh̄intsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta;

nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹Hihta aw kwanwáy'tusyañwu; tuk-wyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunāñwtalawvañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihagām umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqām hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²²Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi hakiy qatsiyat ep yan aniwñani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noqw qa haqām himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoylehtsit aw muaya. ²⁵Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶Itam qa nāhikumuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqaqat nūansasnaqw, haqawat tuptsiwnit añ ò'qalt pās unañway'kahkañw lomavōhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ²Uma umuhnamañ'iwuy añ nāvaanwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³Taq hak qa hímuniikañw pas hímuniqhēy namiwuwante' nāmi yētañwu. ⁴Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukw qa amum namituwawñwu. ⁵Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷Uma nāmi qa yētani; kurs hin hak God aw tututsiwñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwñwu. ⁸Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwy aniwñwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwñwu. ⁹Itam hihta lolmat hintsatsakaqey añ qa nañ'eknayani; pay itam soon hisat qa hōqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰Noqw òviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqām nukwáñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis òviy imuy añ tuptsiwni'yūñqamuy.

Final Warning and Greeting

¹¹Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹²Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqām hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaníqat umumi ò'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaníwyani. ¹³Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyuñqām Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaníqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yūñwñi. ¹⁴Noqw nu hapi soon hihta pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyuki-whqa hapi put sinoata. ¹⁶Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqām, pan hinwisqāmuy amumi kwakwha unañwa, pu nókwa pitsíwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sinomnihqāmuy umumii. ¹⁷Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhñani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqaqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ nókwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

Paul
EPHESUS
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat öñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkañw, put atpip hoñniqat öviy'ö. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy töyñiqey tunatyawtaqe, öviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pás oya, núokway qaöwihintaqat ahpiy'ö, itam put pas hihtatotaniqat öviy'ö. ⁷ Pu itam hapi Tiyat unwáyat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ö, ⁸ Qaöwihinkañw itamuy ökwatuwhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mätsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi mātakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pás aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, öveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqañwu, itam put pas hihtatotaniqat öviy'ö, pam pas hímuniñqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatniñqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakii hin ayo yámakniqat umuy äawnaqata. Uma put aw tūtuptsiwaq, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy äawna. ¹⁴ God itamuy hin äawnaqey aw antsanniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw öviy itam put pas hímuniñqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapëvewnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, öviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy tūñwanma, qa qe'iwmakañwo. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tälawnway'taqe Hikwsit añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniñqey umumi namtaknani, uma put pás twi'vayaniqat öviy'ö. ¹⁸ Pam umuhwuñiy tälawne', pam it nõyit aw umuy wánwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyaniqey aw wánwayniwya. ¹⁹ God öqalay pas qaöwihintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam öqalay akw Christ enem a'nö tumaltaqe, mokiwyu añqw ahoy put tātayna; nihqe öveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu öqalat pasiwyuñqamuy, pu añ tūayalalwaqamuy. Panta. Noqw öviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqey pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqey piwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñw. Noqw öviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtaviwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ö.

2

From Death to Life

¹ Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amunyñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwsimuy qamātaqpueyayamuy moñwiyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsivuyat akw sóontsaniwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaniwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaöwihintaqat akw itamuy ökwatuwhqee, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) ⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy öveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway

pas qaöwihintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus an itamumi pas unanway'taqee. ⁸ Pi uma qapëvewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nónakiwta. Uma qa natsviy ayo nóña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniq̄w pam put ep kwiviyyuaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat öviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisiqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noq̄w öviy uma it u'ni'yuñwni: Ura uma qa-Jew-sinomnikañw pan tihtiwyā. Noq̄w ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qapöñótkiwyuñqamuy yan umuy tñwantotañwu; nāmāhin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noq̄w ephaqam uma Christ aw qa tñnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinıt pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noq̄w pu' hapi pam Christ Jesus an umuy namihayhpota, Christ mokiwyat ahpiy'o. ¹⁴⁻¹⁵ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivöhikna. Ura as hin hinwisiq̄a tutavo pey'taq̄a tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noq̄w pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yūkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam löyöm sinoiwtaqamu. Noq̄w pam itamuy namivöhiknat itamuy süka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivöhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noq̄w öviy itam süp sinoiwtaqe, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwniqata. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sükw Hikwsit an Itanay aw ökiwta. ¹⁹ Taay, noq̄w öviy hapi uma pāpu qa pas hākimu, qa haq̄aqw sīnomu. Pi uma tuptsiwini'yuñqamuy amumum süp sīnomu, pu God tīmatu. ²⁰ Uma hapi God kıyat anyuñwa, God ayamat-niq̄w, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaq̄w, uma put ep kıiwyuñwa. Noq̄w Jesus Christ pas nāp kıtyuq̄ayatiqey pepeq̄ pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kıhu pās namivipkaiwkahkañw, God eñem pas qahováriwtaq̄a kıhu yukiwma. ²² Noq̄w uma hapi nuhtum put ep kıiwyuñwa; noq̄w God pas nāp put an ki'ta, Hikwsiy añ'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniq̄w hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tūviñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātataq̄e, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq̄ hihsavat pēna. ⁴ Noq̄w ason uma it an tññwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mātatiqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuq̄a hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añq̄aqw sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noq̄w pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put eñem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sükw tokot anyuñwni. Noq̄w God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noq̄w pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy tāvihqe, nuy put aw öqalmaq̄a. ⁸ Nāmāhin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniq̄w, God nuy namorstaqe nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwihintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ an sohsok hihta yūkuhqe hisatñahaq̄aqw tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añqw hihta pas qahaq̄ami sohtaqat, pas qaöwihintaqat makiwanyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam öveqatsit ep an öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtum moñw'iywuñqamuy amumi put suan wuwñiy qaöwihintaqat poñahaniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay süs yūkuhqey mahtaknaqe, Itahtutuyq̄awh̄qay Christ Jesus an itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹² Noq̄w itam hapi Jesus qapëvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopkahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniq̄w hapi öviy nu umuñem hihta an kñanavotqat uma qa ep hin anañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuñwni.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniq̄w hapi öviy nu Itahtutuyq̄awh̄qay Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy nāamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy an umuy umuh'unañwpeq öqaltoynani, pas pawan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapëvewnayakahkañw, pas suyan

put navoti'yuñwini. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hürs ñapkiw'kahkañw hürs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nō pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nō hōtsi, pu ōmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhtunatyay añ ahsupoq tuqawiti'tani. ²⁰ Taay. God hapi itamuhsonva ōqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem gaa'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqe yupqōyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiniqat aqwhaqami tayawintiwaa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw ōviy hapi nu Itahtutuyqawhqay eñem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wāñwayniwya; ōviy uma put sinomatnihqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwini; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwini. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñniqey añ ō'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñōyit aw wāñwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñwi'yuñwa, sūn qapēvewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñw'iwta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy ōqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi ōviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy añwutat, ōmi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinnmuy huuya, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ōmi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqōymiq wūvi, sohsok hihta aw tutuyqawniqe ōviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy ōqalmaqa, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuwit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptisiwini'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqaynayanigata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tukswiwiskahkañw lomatuwit tumalotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iwmañw, ōqawi'wisni. ¹³ Itam pan hinwiskahkañw sun qapevēwnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amunyūñwe', itahtuptionsiwniy añ hürs hoñni. Noqw pep pu' hihhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuwit nukushintsatsnat, sinnmuy ūnatoynayaniqey ōviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsālalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ōkiniqey añ ō'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qōtōamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkanw put tokoyat anyuñqe pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ōōqay, pu tathuy akw ōqawi'tañwuqat pan hapi itam nāō'qawnayani. Itam pankahkañw, suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noqw ōviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayh-tini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptionsiwniy'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat-sa wūwantota, pumuy wuwniam qatālawaq'ō. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat ñastaya, pi puma a'nō unañway'yuñqe ōviy'o. ¹⁹ Pas tōhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatsaqey aw-sa nānoi'yuñwa. ²⁰ Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tūtutuqaynaqata. ²² Nihqe ōviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaat hakiy ūnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nañway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyaat añ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', sūanyuñwini. ²⁵ Noqw ōviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep itsi'vutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavayi umuhmoañaqw qa nōñantani, pay lomalvayi-saa. Uma panwise' tūō'qawnayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata,

hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tūtuyynaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwamtani; uma qa hihta ep nāqōhqōylalwani; pu qalomālavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwani. ³² Pu uma nāvāsiani; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pōhikiwyuñwani, God Christ tunatyawkañw umumi pōhikqat pan'ı.

5

Living in the Light

¹ Paniqōw öviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tımatnihqey pan'ı. ² Pu uma nānami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñwani. Ura pam itamuñem mokqē God aw nātavi. Noqōw God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy tāvihqē soñawnen God aw hihta kwañwáhovaktuqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tuñlay'yuñwani. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa sūamuhpee. ⁴ Uma itséheelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa sūumuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: P hak tokot sokoplawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukihwput aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqāvastotaqamuy amumi God itsıvuy pitsıwta. Noqōw öviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ünatoynani. ⁷ Öviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Nāvuspi ura hisat as uma qaunánwtalqatsit añ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqtat tālayat tayyuñwa; öviy uma tālat tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tālawnañwu; nihqē pam hapi lomaqatsit, pu sūanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noqōw öviy uma Tutuyqawhqtat unañweyaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatālat ahpiy hintsatskiwhqtat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtualyani. ¹² Taq puma qamātaqpıve hihta hintsatskaqw, put yuaataniqōw pam haman'eway'o. ¹³ Pi tāla put sohsok mātaqtani; noqōw pep pu' pam hımunıqey mātaqtini. ¹⁴ Pi tāla hapi hihta hımunıhqat mātaqtañwu. Paniqōw hapi öviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwhqa tātayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqōw Christ ūmi tālawnani. ¹⁵ Noqōw öviy hapi uma tunatyaltote' pās umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yuñqey qa pan hinwıt, pās wuwni'yuñqey panyuñwani. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiıwıyüñwani, taq qalomatalöñwıtiwa. ¹⁷ Paniqōw öviy uma hihta añ pās wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqtat tunatyayat haqe' qatsqat mātsi'yuñwani. ¹⁸ Uma honaqquyit akw qa hōnaq'ıwıyüñwani, taq put akw hak nāhıvalañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsalıwıyüñwani. ¹⁹ Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawıt God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawıta. Uma umuh'unañwıpeq Tutuyqawhqtat aw tātawılalwe', sısonkiwyani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqtay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nānami maqaptsi'yuñwani, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma momoyamu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwani, pas Tutuyqawhqtat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'ı. ²³ Pi tāqa hapi nōmay qōtōata, pas Christ put aw tōnawtaqamuy qōtōamnihqat pan'ı; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqōw Christ aw tōnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nāp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwani. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwani, pas Christ put aw tōnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'ı. ²⁶ Ura pam amuñem nātapqē, pumuy nēñem sutsvo öyahqē, lavayiy küyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hınyuñqat pas hihtunıhqat nāmi ökinanıqey nāwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'ıwtaqata, qa tsokviıwıyüñqata, pas qa hihta akw hıvalniwıyüñqata. ²⁸ Noqōw pan hapi as tahtaqtat nōmamuy amumi unañway'yuñwani, nāp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'ı. Pas nōmay aw unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nāp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopnañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqtat put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'ı. ³⁰ Itam pi put öqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yanıqōw hapi öviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstımantani; noqōw puma löyöm sūka tōkonıwıhtımantani. ³² P' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqōw nu Christ-nıkañw pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhtı. ³³ Noqōw pan hapi hak nōmay aw unañway'tamantani, pas nāmi hin unañway'taqey pan'ı; noqōw pu wuhti koñay kaptsi'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsátsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatyayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqa áwinit enañ nuhtumi mätaviwa. ³ Yan'i: Um panmaq wuñem lolmani; noq w um tüwaqatsit ep wüpatqatsit nävokawnani. ⁴ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalulwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwñayakañw pumuy ökwantotani. Pan hapi uma pumuy wüñwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noq w uma tütuwiktu, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tüqayyuñw, kaptsi'yuñw, mamqaskahkañw. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñw. ⁶ Uma yūmosa qanätusi'kahkañw tumalay'yuñw, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñq-w-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unaññaqw God enem tumalay'yuñw. ⁷ Uma qanätusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañw, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añq w hihta ömahtamantani, nāmahin pi sen hak tüwikinikañw, pu piw qa pammikañw. ⁹ Pu uma añ tüwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñw, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñq w Umututuyqawhqa öveqatsit ep qatu. Noq w pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkoma, uma Tutuyqawhqat añ hoñvitotini, put pavan öqalayay añ'a. ¹¹ Uma God añq w tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw öqalay'yuñw. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam öva qataymataqpuva nukpan-hihikwismuy amumi nānaywa, mohpegyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniq w öviy uma God añq w tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalónvaq w uma añ hin kuyyuñw; pu uma sohsok panwise' hürs hoñni. ¹⁴ Paniq w öviy uma hürs hoñni, God lavayiyat pas qat-satnihqat kwewhtotat, God añq w suan qatsit umuhtawitsqay aq w tupki'yuñw. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuawit totsvaqy, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwiniqey na'sas'iwyuñw. ¹⁶ Pu tis öviy uma qapēvewnit, tuwvotat antaqat hürs ñuy'yuñw. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nõñakpit hürs ñuy'yuñw. Pam sivavitañqatsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñw. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñem tüviñtiwisni, ¹⁹ Pu inuñem piwu. Noq w nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkañw lavayhte' lomatuawit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyaq ep lomatuawit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nānahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God enem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noq w pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsaqat sohsok umuy áawnani. Noq w ason uma put nanapte' suyan unañwtotini. ²³ Noq w nam i' kwakwha unañwa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pitsiwtāa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noq w nam Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ pas antsa aw unañway'yuñqam sohsoyam put nüokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul
PHILIPPIT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy òqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy òkiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ò.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihaqawq pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqeq, pas kurs hin Jesus Christ talòñniyat aw qa pitsiwtaqat umuhpe pās añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq'ò, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatinumq'ò. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminigey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw òqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañwmo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhtsepñwat suan wuwnit añ òqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ òqalayaw akw suan hintsakpit añ qaòwlinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kapsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kñnavotpit añ kuyvaqw, lomatuawi put ahpiy pas pavan òqalani. ¹³ Noqw òviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu unumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuawitit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nò unañwtotiqeq qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas òviy qa tsutsúyaqeq, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsáy'kahkañwo, hin pas pavan nu kñnavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqw pu mímawat Christ aw unañway'yuñqeq, òviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuawit eñem rohomnumniqey aw tawiwtaqata. ¹⁸ Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqeq soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqeq put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqw ayo yámakni, umuhnawakinpiy ahpiy'ò, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapq'ò. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mòkee. ²¹ Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw òviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lōk wuwni'ta. Nu as yanqw ahpiynen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniqew, pam pantaqeq umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqeq òviy nu God aw tuptsiwni'taqeq, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy òqawhtotaniqat òviy'ò; piw uma umuhtuptsiwniy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa mòke' umumi ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwnisni. Noqw pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqeq pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw òkiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nõnakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tūtuptsiwaniqey qa put-sa aw wáñwayniwyat, piw put eñem hihta añ kñnavotyanigey aw wáñwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwiisa. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hīhihta añ kñnavota, pu nāto nu kñnavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy ôqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsyā? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwni, nānami unañway'yuñwni, sun tunatyawyuñwni. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwni. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēnem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' suk w enēm piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwni. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kahkawnat, ⁷ Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vage, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsave Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoyehtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi ôviy God put pas pavan ômiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰ Noqw ôviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, ôveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw ôviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumumnikañwo: Uma qaanhptiput añqw nōñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pas antsa ayo nōñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw ôqalmaqa. ¹⁴ Uma qa kolilitikahkañw, qa nānwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tīmatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunāñwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñwni. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoy-nañwtaqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituq w hinwisniqat, kurs nu qa paysoq tumalqay navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqw paniqw ôviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus tāvini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumuyaqamuy amuñaqw qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nēnem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayt qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqw ôviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuawit enēm nāma rohomma. ²⁶ Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tūtuyhtiqat nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tūtuyhtiqe pēp mōki. Noqw God put ôkwatuhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw ôkwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kānavotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noqw ôviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat ôviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹ Taay. Noqw ôviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwni. ³⁰ Taq pam Christ tumalayt enēm pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqe. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapanyiq'ô.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ô'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nōñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwuyñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantaniñkañwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw,

tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhiti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sínonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sínmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sínmuy amumum tónaltiqe, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaqe God aw tónawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqiw nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vage put sohsok qahihata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqat sohsok epniqwe pas pavan nukñwa. Nu Jesus òviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mòmtsikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe òviy'ò. ⁹ Nu put tuyqawve', put aw yankañw nātuiwini, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqe qa aw yankañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pás tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God òqalayaw aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqiw nu so'pumuy amuñaqw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvagey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pás pasiwtagey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ò'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvawq òviy'ò. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvagey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvagey ayo yūkuhqe, nāt hihta inupyevenihqat aqw ò'qala, ¹⁴ Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ò'qala. Nihqe nuy añ kuyvawq, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe òviy Christ Jesus añ nuy wāñwayi. ¹⁵ Noqw òviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yuiñw; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqiw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo òkiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhta'ewyaqam añqe' hinnunmya. ¹⁹ Puma hovanliwyaniqey aqw òkiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi òveqatsit aw sinoiwta. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo òyaniqa pañqwniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alòntani, nen òqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey òqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptitiwa. Noqw òviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nò tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítuvenit ep pēniwyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sínmuy amuhsonve pás unañwat yesni. Tutuyqawhqay soon pas hisat pítuni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put òviy God aw tūvintotani, tsúyakiwakhkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañway, pu umuhuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñ'ò. Kurs hak put pantaqat mātisi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuiñw. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta kaptitiwhqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañ'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakw hat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw òviy'ò. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kítahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrumnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrumnaniqey; nu sohsok hihta añ òyiwtaniqey, pu tsòñmokiwtaniqey tuwi'va,

hihta qarūrumnaniqeyu, pu hihta nastatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ öqalayət akw'a. ¹⁴ Noqwu pay pi uma súanhtotiqe, nuy okiwhintaqwu inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqwu uma Philippi ep sinom navoti'yuiñqwu, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataqe, nu pañqwu ahipiyñiqwu, pay úma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqwu hihta God aw noayaqwu, pu nu put añqwu put makiwa. Qa haqam God aw tónawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqñiqwu, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ö. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqwu put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok ömahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ömahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqwu pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqwu pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaöwihintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqwu nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsiwñi'yuiñqam inumumyaqam umuy öqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis öviy Caesar ep kiviitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul
COLOSSET
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy òqalanta. Nam núokwa, pu kwakwħa unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwiwtaa, pu Itahtutuyqawħqay Jesus Christ añq'ò.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawħqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēvewnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnōyiy òveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuawit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuawi suyhtsepñwat òqawi'makañw ahsupoq tūwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nò hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqe put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuawit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ eñem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yuñniqata. ⁹ Paniqw òviy itam hisat put nanaptaqe pahpiy qa qé'iwmañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawħqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qadówhinyuñwe' suyhtsepñwat God tuwi'yuñqay pas pavan añ òqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nò òqalayay akw òqawhtote', hihta kānanvotpit aw òke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwini, ¹² Itanay aw hahlayhti-wiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tālanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yukí'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatālat aw moñwñwtaqat òqalayay añqw itamuy ayo òyahqce, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwyuyat akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqce itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶ Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, òveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātayaqamuy, pu qamātaqyaqamuy, sen moñwyesqamuy, sen añ òqalay'yuñqamuy, sen añ mohpeqyaqamuy, sen pávanyaqamuy. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put eñem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put òqalayay ahpiy sohsoy himu hūrs hōñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qōtōamuy; òviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyuy añqw mohti ahoy tātayhqee. Pam hapi sohsoq hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahpiy sohsoq hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit epnihqata, pu òveqatsit epnihqata. Noqw òviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqce, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqtotiqe put tuwqamatu. ²² Noqw God Tiat tokoy'vaqe, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriw'kahkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi òkinani. ²³ Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nan'ekni'wise', lomatuawit ahpiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpíp honni. Pam lomatuawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noqw nu hapi umuñem hihhihta añ kānanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kānanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kānanvotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaqw nānañk qatsíniwmaqat, pu nānañk qatsívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepahaq pu' pam sinomuy amumi put matakna. ²⁷ Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan

qaöwihintaqat as hisat tupkat, yepahaq sinomuy amumi put mätaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuqwu, uma put amum kaptsi'yuñwni. ²⁸ Put hapi itam tüawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pās pasiwyuñqamuy God atpipo ökinaniqey nāwakna. ²⁹ Put övuy nu a'nö tumalay'makanw maqsonlawu. Noqw God öqalaat inumum hinmakanw, inuhpiy a'nö tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwñi'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqey' añ tuptsiwñi'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nāñwat akw sun unañway'yuñwni. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pās mātsi'yuñwni. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwunnit, piw navotit qaöwihintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwālvayit akw umuy ünatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwñi'yuñwt, sunkakhañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqahqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqey övuy uma put aw yankakhañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapēvewnit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, öqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhatiwiskakhañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwi, pu an'ewakw unatwiw akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹ Pi God hímuniñqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sinoniwhti. ¹⁰ Noqw put añ uma pās pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpegyaqamuy, pu añ moñwi'wyuñqamuy amuñaqw mohpeq'a. ¹¹ Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwaya, qa umuhtokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹² Noqw uma küyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum āmiwyat, ahoy tātayya, uma God öqalay akw mokiwy añqw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwyaqey övuy'o. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuñqey qalomáqatsit aw nānoi'yuñqey, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totaqey soñawnen hihta put aw pöiwyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpöiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehsit ep mokq'ö. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpegyaqamuy, pu qamātaquveyaqamuy öqalat pasiwyuñqamuy kíqötaqey, pumuy āñwutaqey nuhtumi poñanta. ¹⁶ Paniqwu hapi övuy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwayaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalōñnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kīhsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy ünatoynaqwu, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', öñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwñiysa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qötöyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwyuñqee. Nihqey Christ añqw puma öqalat makiwya; nihqey put aw tōnaltiqey God tunatayat añ wūhak'iwwisa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qey yep qatsit tunatayat añqw mätaviwya. Noqw ya uma hinoqwu nāt yep qatsit ep sinmuy amūñ hinwisa? ²¹ Ya uma hinoqwu sinmuy lavaiyamuy aw tunatayawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōñokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat övuy'o. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyñiqw nāp wuwñiewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawi'tani.

3

¹ Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveyaqat ep hinyuñqat tunatayawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqey qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatayawyuñwni, qa tüwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawnen Christ amum so'qey, put amum God añqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwñi'yuñqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noqw övuy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa mätaktiqw, pep pu' uma piw put amum mätaktote', put amum kaptsiwiyuñwni.

The Old Life and the New

⁵ Noq̄w òviy uma yep qatsit ańqw tuńlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qátsita, pu nuvòqatsita, pu qalomátuńlayita. Uma yep qatsit ep hinyuńqat qa kwanwáy'tutuswani. Taq hak panme' sońawnen nāp yukiw̄hput aw nāwakintimańwu. ⁶ Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsiwa. ⁷ Pay ura uma as hisat pan yése, uma nāt umuhtunatyay an hinwisqee. ⁸ Nikańw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsiptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuńwmantani; uma qa nukpan'unańway'yuńwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuqoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enań ańqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūht qatsit an hinwiskahkańw, umuy yúkuhqat suyhtsepńwat pas pavan tuwi'wiskahkańw, pam hin hintaqw, uma pan alòntiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amuńaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak pońotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuńqamuy unańwayamuy ep qatu. ¹² Noq̄w òviy'ò, uma God sinomat namorstiwyuńqamu, pas aw unańwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuńwni; nāvāsiani, okiw'unańway'kahkańw qa kwíviunańway'yuńwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuńwni. ¹³ Uma nēnehpewi hihta an kuyyuńwni; pu namivòhikiwyuńwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pòhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unańway'yuńwni. Pi lomahintsakpi nami'nańwat akw namiwiwyuńwa. ¹⁵ Nam God ańqw kwakwha unańwa umuh'unańwpeq tuyqawwani; pi uma kwakwhat qatsit aw wánwayniwa. Uma sumiyankahkańw Christ tokoyat anyuńwe' qa hihta akw nānami hinyuńwniqey òviy'ò. Pu uma tsúyakiwyuńwni. ¹⁶ Uma Christ lavayiyat umuh'unańwpeq panaye', pas pavan unańwtalwuwni'vayani. Uma nātutuqaynayakahkańw, nāòkwhantotani. Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unańwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkańw Tutuyqawhqat tayawintiwiisni. ¹⁷ Uma Ifahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkańw, ahsupoq umuhqatsiy an hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuńwniqeyu. Uma sohsok hihta put enem hintsatskamantani. Uma put aw yankahkańw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwiisni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuńwmuy amumi tūqaykahkańw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqqa umuńem tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tahtagtu, uma umuhnómamuy amumi unańway'yuńwt, pumuy qa qòhqòylalwani. ²⁰ Tsátsayomu, uma umunamuy, umuńumuy amumi sohsok hihta an tūqayyuńwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unańweyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²² Pu uma an tūtuwiktu, uma yep qatsit ep umuhmomńwituy amumi sohsok hihta an tūqayyuńwni. Qa pas umuhmomńwituy umumi tayyuńqw, pahsat uma qa nātusi'kahkańw tumalay'yuńwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkańw, pan tumalay'yuńwni. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkańw, tumalay'yuńwni, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuńqey pan tunatyawkahkańwo, qa sinmuy amuńemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuńwa: Uma Tutuyqawhqat Christ enem tumalay'yuńwa. Noq̄w pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵ Noq̄w pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuńña.

4

¹ Noq̄w uma an tūwiki'yuńqamu, uma umuhtutuwikmuy pás oyi'yuńwni, it navoti'yuńqee, Umuhtutuyqawhqqa òveqatsit ep qátuqhata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwiisni. ³ Okiw uma itamuńem tūvińtiwiisni. Noq̄w itam haqam yuaaykuniqat God itamuńem hótani; noq̄w itam Christ tunatyayay as tupkiwtańwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴ Noq̄w nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵ Uma an qa tuptsiwni'yuńqamuy amumi pás tunatyawkahkańw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwyuńwni. ⁶ Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunańwa itupko, pas qaatsat unańwtavi'taqqa, inumum Tutuyqawhqat enem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unańway

öqawhtaniqat öviy'ö. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unahway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy öqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noqw öviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan túñwantiwhqa, umuy öqalanta. Pay íma-sa God tumalayt ep inumum tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñaq'ö. Kwakwhat pi puma nuy a'nö unañwtoyni'yuñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy öqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tüviñtima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³ Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem pīwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unahwa natwi'taqw Luke-niqw, pu Demas puma umuy öqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yuñqamuy öqalayani, pu Nymphas pīwu, pu put kīyat ep tsotsvalyaqamuyu. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ túñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaqw, puma tuwat put añ túñwayani. Noqw puma tuwat umumi sukw tutuvenit taviyaqw, uma putwat añ túñwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqaqwani: Um tunatyalte', Tutuyqawhqtat eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy öqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhqtat qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus- nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam nūokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam setsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put enēm tumalay'yuñqat itam setsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nañ'ekñayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unahñwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit ōqalayat mahtakñayaqe umuy tuyqawwvaya. Noqw itam umumuyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanaw-intivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kānanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe ōviy sohsyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqaw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqawani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās ōoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antanihqat, qátuhqat aw lasyat, put enēm tumaltivayaqaw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat ōveqatsit aw nuhtayyuñwñiqey yayhnaya. Put hapi God mokiwyw añqw ahoy tātaynaqaw, pam itsivut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

Paul's Work in Thessalonica

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq ōkihqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kūkuyyaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuawit qatuh-tusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, umumi qa atsātota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūñay'totoynaya. ⁴ God itah'unahñway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ō. Nihqe pam itamuy lomatuawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw ōviy itam put-sa unañweyaniqe lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañweyaniqee. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqawwa. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniqey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tūviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pās unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsākw aw tunatyawtaqat hin put pāsniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mātatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kahkawnayaqe ōviy'ō. ⁹ Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotyā; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tūkwaiwyuñwñiqe ōviy mimhikqat, pu talōñvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yuñwa, pu God pīwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pās unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopaninnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoyñaya, pu umuy ōkwhantota, hakiy naat timuy pantsakñiwuqat pan'i. ¹² Nihqe uma as God sinomat-nihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayaw aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw ōviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nō tumalta. ¹⁴ Pi ūmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinnmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinnmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵ Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay

Jesus nīnaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwasasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsivuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nikañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiñiqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiñiqey unañwnti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahsi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pituniq'ō. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3

¹ Noqw nu qa añ kuytaqe, òviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ² Nihqe òviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy òqalaniqat òviy'ō. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴ Pay ura itam umumumyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ō. ⁵ Yaniqw òviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqey òviy'ō, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoynaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw òviy'ō. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnami'nañway lomatuawwa, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yōrikyaniqey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yōrikyaniqey nānawakna. ⁷ Noqw paniqw òviy'ō itahtupkomu, itam hihhihta añ okiwhinwisqey, pu sóon'iwyuñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'ō. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniniq'ō. ⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwisa, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat òviy'ō. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talōñwintiwhqat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwisa, umumi yōrikyaniqey òviy'ō; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqqa Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqqa umuy pan unañwtoynaniqat umuñem tūviñtiwisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhqqa Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqqa sohsokmuy sinomuy tsamkañw pituq'ō.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqawwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepñwat aw hoytoynayani. ² Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yaniqata. ⁴ Pu uma nānap añ umuhotokoy aw tutqawvaye', put qa hovalayat, hihta'yuñwni. ⁵ Uma qa nuvōñwiyuñwni, añ qatuptsiwni'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noqw qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaantini; taq Tutuyqawhqqa pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nānaoyhtima. Pay ura itam mohtihag umumi pañqawwa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itsehē'qatsit qa aw itamuy wāñwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniqw hapi òviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwniqat soon pas nu piw òviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniāt ep tuptsiwni'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put añ òqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey añ ò'qalyani; nāp umuhumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwni.

The Lord's Coming

¹³ Nikañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhitniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit akw māmañuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoy tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt añ yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñviayaat a'nō hiñqawhq, God tōtōqpiat tōtqiwi, Tutuyqawhqa a'nō tsa'lawht pas nāp òñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum òmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqt ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw òviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpuy añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hisatniqat, pu haqe' qalawmaniqtat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw òviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqtat talòñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ùuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqaqwani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sulawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nōñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnumyaqw, òviy soon pam talòñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwwa. Itam qa tōkilat ep sinoiwwa, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkahkañw yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuññwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwwa qey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwani; pu ayo nōñakniqey tunatyawyuñqey qa nañ'ekni'yuñwani. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsivut aw òkinaniqe òviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqtay Jesus Christ ahpiy ayo nōñakniqat òviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw òviy sen itam tayyuñwani, sen toknikañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw òviy uma nānami unañwtavi'yuñwani; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwani.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqtat ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoyneyaqamuy kaptsi'yuñwani. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwani. Uma qa nānami hinyuñwani. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqaqwani, itahtupkomu: Uma añ nanañhtuy u'nantoyneyani; añ unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwani; añ qa'òqaltuy òqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwani. ¹⁵ Uma tunatyalotiqw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwiyuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwani. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwani; ²² Pu hihhihta qalolma'e'wakwnihqtat qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp umuy nēnem-sa sutsvo óyahtani. Noqw nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwani, hisat Tutuyqawhqa Jesus Christ pituniq'ò. ²⁴ Noqw God umuy wáñwayhqa pan umuñem yúkuni. Pi pam soon qa lavayiy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy òqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqtat aw yankañw umumi pañqawani: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ túñwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqtay Jesus Christ nūokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy òqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtaa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ò.

The Judgment at Christ's Coming

³ Paykurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwisni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ò. Pi umuhqapevewni a'nò òqawi'wisa. ⁴ Noqw òviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; òviy pi uma hīhihta añ kānanvotye' qa nañ'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwñiqe òviy put ep kānanvotya. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ a'nò hōhoñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw òñaqw mātaktiq'ò. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyaqamuy itamuy enañ nānasuñwñanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qòhit uwiwitaqat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yórikanyi, pu gaan'ewakw òqalayay aw'i. Yan hapi puma sutsep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pítuniq'ò. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñwñi. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqaw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniqaw òviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiisa. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put tímantiñqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuni. Nam pam òqalay ahpiy umuhlomatunatyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahpiy umuhtumalayu. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw úmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy núokwayat añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noqw Itahtutuyqawhqay Jesus Christ hin pituqaw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy áawnaya, itahtupkomu. ² Noqw uma qa ápiy pay umuhwuñwñiy ep wiñwhinyuñwñiqat itam umumi okiwhiñqawwani. Kurs hak Tutuyqawhqat talōñniat aw pay pitsiwtaqat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahpiy put yuaataqey pañqawñiq'ò, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³ Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw únatoynani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nò rohomhtivayaqaw, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtāqa, maskimiñq túwiwñiqey òviy tíhtiwhqa mātaktiqw, pep pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw pítuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtuniñqey pan túñwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwiyaqamuy amuhpe sus'oveqñihqe nátsotskanani. Nihqe pam God eñem kíhut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumñihqe, umuy iit áawnāqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noqw pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahsavo ahoý ñuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pítuniqat aw pahsavoo. Noqw pay put ahoý ñuy'tāqa pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam áyoniqey pahsavoo ⁸ Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqay moañaqw hikwsiy akw put nīnani. Pam gaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan òqalayay pasiwkañw mātaktini. Nihqe pam hīhihta kátumalay'tani, pu sohsok hihta wusit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy sulawhtiniqamuy únatoynani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nõñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniqaw hapi òviy God puma hihta pay a'tsat tútuptsiwaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noqw puma sohsoyam maskimiñq maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tútuptsiwat, tuwat soq qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noqw kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tuptsiwyaqey, Qahováriwtāqat Hikwsit ahpiy kwañw'ewayhtotiqe ayo nõña, pi God pas yayhñiwhqat añqawq pay umumi unañway'taqe umuy namorstaq'ò. Noqw òviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwisni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuawit áawnā; nihqe

umuy wáñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhçay Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniçat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; òviy uma hürs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutuvényi akw umumi tutaptotaçat uma hürs ñuy'yuñwni. ¹⁶ Itahtutuyqawhçay Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taça, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahsi'yuñwniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'nañwtoyni'tani, uma çanánahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwniqat òviy'ò.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noçw Tutuyqawhçat lavayiat añqe' kúrukiwme', sohsóvik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvaçey pan'í. ² Noçw itam çahopih-tuy nukpansinmuy amuñaçw ayo oyiwtani. Taç qa sohsóyam sinom God çapēvewni'yuñwa. ³ Noçw pay pi Tutuyqawhçay hihta añ pas çaatsáy'maça soon umuy qa hürs hoñnani, pu çalolmat añçw umuy ayo òyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaçat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniçat itam Tutuyqawhçat ep umuy çapēvewnaya. ⁵ Noçw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwni, Tutuyqawhçay umuy pan unañwtoynaç'ò.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhçay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haçawa tuptsiwni'taqey pañqawkañw, itamuñaçw hin lavayit òmahtaçey qa añ hin-mat, soç naònhçatuçw, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaçw panyaniçey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesçe, qa paysoç hinwisç'ò. ⁸ Piw itam qa haçam hakiy nōvayat paysoç nōnova. Itam qa pan hinyuñwt, tōkilat añ- nikañw pu tálò' tumalat añ maçsonlalwañwu, pas pay qa haçawat umumi tükwaiwyuñwniqey òviy'ò. ⁹ Yantsak-wisa itamu. Itam qa paysoç umumi tunòstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisç, pay uma piw itamun yesniçat òviy itam pay apiiwyuñwa. ¹⁰ Suhan ura itam nāt umumumyaçey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taça piw qa nōsmantani. ¹¹ Taç itam nanaptaçw, yaw haçawat umuhpe qa hihta hintsatsakañwu, qa tumalay'yuññwu; niñqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noçw òviy itam Itahtutuyqawhçay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³ Noçw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatsakaçey añ qa òñnani. ¹⁴ Ason kurs haçawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaçw, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noçw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwçay'yuñwt, pas umuhtupkoyniçat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noçw nam Tutuyqawhçay hakiy kwakwhat unañwtoynañwuça pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoç'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy òçalaçe, pēna. Yan hapi nu sohsok itutuveniy tuvoylata. Niñqe òviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhçay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa pīwu. ² Nu Timothy ðqalanta. Um qapēvewnit ahpiy itii. Okiw nam Itana uñ ðkwalnit, nūokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay ámuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaq, puma qa hihta alōñót sinnmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hihihita tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq loq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noq, w ðviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwni'yuñqamuy ðqawhtoyaniqat ðviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itseheeiwyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwni'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶ Taq haqawat as iit tūtutuyqaynay, put añq, lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinnmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qananahsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noq, w pay pi itam navoti'yuñq, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ō, ⁹ It navoti'yuñqee: Pi pam himu mewni-tutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuyu, pu qalomáhintsatsakaqamuyu, pu God aw qa tunatyaltotiqamuyu, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuyu, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuyu, pu tuqwyantotaqamuyu, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuyu, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuyu, piw tūuuyiñwyaqamuyu, pu a'tsatuyu, pu pas qaatsátotaniqey pañqawqat atsátotaqamuy amuñemi. Noq, w hak suan tutuqayhpiit qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuwit qaðwihintaqat amum súnanta, it lomatuwit God ahpiy inumi mātaviwhqat ámuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhq, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy ðqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aq, w hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuataañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwni'taqe ðviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noq, w ðviy Tutuyqawhqa nuy ðkwatuwhqe, ¹⁴ Nūokway nuy qaðwímaqa; niñqe nuy pan unañwtoynaq, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noq, w i' yan lavayi pas antsaniq, tatam sinom sohsoyam put kwususyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo ðyaniqe tūwaqatsit aw pítuhqata. Noq, w nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaq pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniq, w nuy ðkwatwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqapsiy mahtaknaniqe ðviy'ō. Noq, w yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sūtsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqniñqa, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuwni'ta. Nam pam sūtsep aqwhaqami kaptsi'tiwaa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, itii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noq, w ðviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapēvewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaq, w uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noq, w ðviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aq, w hiñqawniqey tuwi'vaniqat ðviy'ō.

2

Church Worship

¹ Noq, w ðviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinnmuy amuñem mohti pas okiwhiti-wisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis ðviy añ pas momñwituy, pu añ ðqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiwaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo ðoyhqaqat unañweyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinnmuy ayo nōñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsaniqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūka.

Noqʷ God pu sinmuy amuhtsave wúnuhqa pas sūkaa, iʼ taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapniqe òviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqʷ, pam nuhtuhpaʼ navotniwa. ⁷ Noqʷ òviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas sūahqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawit aw tuptsuwyē, lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe òviyʼo. ⁸ Paniqʷ òviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw òmi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pēvewniʼkahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanayʼkahkañw, pás unañwayʼkahkañw, yūyahiwatani; pu hihta pas aʼnō hihkayʼtaqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwini-sikavalasivata, pu pearls piw; pu qa hihin hōmīy aw yuykuyani, pas pay pumuy piptsantotaniqat òviyʼo. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw namtakniʼyuñwini. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsiʼyuñqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahinqawkañw, okiw unañwayʼkañw, God lavayiyat nanatuwnamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñwʼiwtamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqʷ añk puʼ Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsats qa tuptsuwa; pi wuhti ūnatoyniwhe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovaleʼ, nāmi unañwayʼteʼ, suan qatsit añ pás hinmeʼ, pam tiylawhqeay añ ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ Iʼ hapi pas antsaa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlayʼtaqa lolmat tumalat tuñlayʼta. ² Taay, noqʷ iʼ hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sūkw wuhtit kōñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasiʼnañwayʼtamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy òoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwiʼtamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwini; qa aʼnō unañwayʼtamantani; sívat qa nanaqashintamantani; qa suyʼtsiptimantani; qa aʼnō hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlayʼtamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyiʼtamantani; timuy amumi tuyqawiʼtamantani; pu timat nay kaptsiʼyuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyiʼtaniqey qa tuwiʼtaqa tis pam hin God sinomuyatuy oyiʼtani? ⁶ Qa puhutuptsiwhqamantani; taq nāp hisat ka pam kwiviʼnañwtiqw, God put eñem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat eñem hin yúkuhqeay panʼi. ⁷ Pu òviy piw pam qatuptsiwiniʼyuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiwamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put òvelantaniqʷ, pam Nukpanat hūwiyat aqw pákini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tuʼsawniʼyuñqam piw amún pasiʼnañwayʼyuñwini; qa nevegyuaatotani; honaqquyit qa hihikwyani; sívat qa nanaqashinyuñwini. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqʷ tuptsuwyaqey ñuyʼyuñwini. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiyamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñweʼ, pahsat pu tuʼsawniʼtaqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu òviy pay nōmamat piw amún pasiʼnañwayʼkahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañwayʼyuñwini; sohsok hihta añ qa atsáyʼwiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tuʼsawniʼtaqa sūkw wuhtit kōñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pás oyiʼtamantani. ¹³ Pi ima suan tuʼsawniʼyuñqam pas kaptsiʼtiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptsuwnit qananahsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqʷ pay hisnen nu qa pas hisattiqʷ ūmiqniqey wūwankañw, iit ūmi penta. ¹⁵ Nikañw kurs nuy qa itsniqʷ um God sinomuyatuy amuhpaʼ hin hinnumniqey navotiʼtani; puma hapi God qátuhqat aw tónawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiwayʼyuñqe, put òmi ñuyʼyuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsiʼyuñwa, hihta as tupkiwtañwuqat pas antsaa qadwihintaqat ñuyʼkahkañwo, itʼa:
Susʼòqaltutuyqawhqa tokoyʼvaqe namtakna;
God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;
God hoñviaymat put tuwayʼnumya.
Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;
Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa.
Pam òmiqatsit aw wikiwhqe, pep kaptsiʼtiwa.

4

False Teachers

¹ Noqʷ Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami soʼñwamiq haqawat tuptsuwnit añqʷ lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwkahkañw,

tūnatotoynayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqaynayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atśáy'kahkañw pañqaqwani; nihqe soon puma qaanhlotiqey unañwpeq navoti'yuñw. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noq̄w pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noq̄w ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam hahlaykahkañw put ōmalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noq̄w ōviy soon himu ayo yukiw, hak put tsúyakinig'ō. ⁵ Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ enem suan tumalay'tani, itahtuptionsiwniy ahpiy lavayit akw ōqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ aw'ewakw tūtuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāō'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlanwhqqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noq̄w pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put setsep akw a'nō moñwvashiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniq̄w, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniq̄w maq̄sonlalwakañw, itamumiq̄ hihñq̄aqaq̄at ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God q̄atuhq̄at aw yanyuñq̄e ōviy'ō. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo ōoya, tis pi ōviy imuy tuptionsiwni'yuñqamuy. ¹¹ Iit um nuhtumi tuta-plawni, put tūtutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani, um nāto tsākwnihqat ep'e. Noq̄w um hapi nahpe imuy tuptionsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwñiqat amumi namtakni'tani. Um pās yuaatani; um pās hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptionsiwnit añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw p̄tuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tūñwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tūōkwhaniqeyu, pu tūtutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ūmi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ūmi noiwa. ¹⁵ Um iit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noq̄w un ōqawi'maq̄w, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ūmi tūqayyuñqamuy piw ayo ōyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wūkw qa qōhqōyat, naynihqat pan aw pās yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomñihqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy ūnumñihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwanñihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnalavutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mōmuy'taqw, pay puma tuwat put pāsye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañweyani. Pi pam añ tuptionsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noq̄w i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talōñwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhitiñwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwañwáewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaq̄w, puma qa hihta akw hinyuñw. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi ōviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptionsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epñihqe pas qa sūantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwi'taqa pas sūs puwsuñwtaq̄w, pay um pūmuy-sa koñnalavutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ I' hak pan pohtoylaniwhqqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwatamantani, tímuy suan wuñwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pās ōyqhq̄e, pu God sinomuyatuy kuyyamuy pāhomhqq̄e, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtapq̄e, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq̄ añ hinmaq̄ee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnalavutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhlotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyawuniq̄e. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kinawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hihihlta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniq̄w ōviy nuyniq̄w puma puwsuñwtote' tiy'ōoyani; nen kiy, pu tímuy amumi tunatyawyuñw. Noq̄w sinom amumiq̄ hiñq̄aqaq̄am pāpu qa hiñq̄aqwani. ¹⁵ Taq̄ haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptionsiwni'taqat ahpiyviat koñnalavutiq̄w, pay pam put aw unañwtavi'tani; noq̄w God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkwaiyuñw. Nen puma añ pas qa atsat nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñw. ¹⁷ Pu ima añ wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsiitiywani, tis ōviy God lavayiyat yuaatotaqam, pu tūtutuqaynayaqam. ¹⁸ Pi

ura tutuvenit an pan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'í. ¹⁹ Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqaw, put qa kwúsumantani, ason pas lōyōm sen pahy-omhaqam put pas suyan navoti'yuhqey pañqawqaw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu an qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noqw ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ, pu pas namorsti-wyaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūkw-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūkw-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalayaw aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaqaw, sinom uñ añvawtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa kūyit-sa hihikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniq wōviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpiam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navoti'wta. Noqw pay haqawatuy qaanhintsakpiam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituqw pep pu' sohsoy mātāqini. ²⁵ Pu pay ōviy piw pan haqawatuy lomahintsakpiam añwu pay mātāqya, pu ahpiy pay qa mātāqyaqa soon qa nāto mātāqini.

6

¹ Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta an kaptsi'yuhñwi; noqw qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat ōvelani. ² Pu ima añ tuptsiwni'yuhñqamuy moñwi'muy'yuhñqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yuhñqaw pumuy qa hihtay'yuhñwiqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suhtaq'ewkahkañw, tumalay'yuhñwi, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwni'yuhñqey put aw anañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, añ ōkwhantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpiyat sūantaqat qa nānawaknani. Noqw it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ lavayiyat ahpiynihqey itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noqw puma put tutuqayhpiyat ayo yukuyat, hihta alōñōt tūtutuqaynayani. ⁴ Puma pi kwikwivitnihqey qa hihta navoti'yuhñwa. Pānis tuwat haqam nāñwuy'yuhñwiqey, pu lavayit pas hin lavaytaniqey-sa tunatyawuyñwi. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nāñwuy'yuhñwu; nānamiq hiñqawñwu; nāismaqas'iwuyñwu. ⁵ Puma qalomáwuwñi'yuhñqey, put ép nāñwuy'yuhñwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuhñwa. Púmuyniqw hak God pas kaptsi'taqa qa hihta rūrumaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuhñqamuy um añqw áyoni. ⁶ Noqw hak God pas kaptsi'taqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqa pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw ōki; nihqey ōviy itam qa hihta hinkahkañw, yañqaw ahpiyyani. ⁸ Pay itam nōsiwhqay'kahkañw yuwsiyuhñwe', put ep nakwhani'yuhñwi. ⁹ Taq ima añ kāhaktotiniqey nānawaknaqam anaheppit hūwit antaqat aw ōkiñwu; pu hihihita an'ewakw qalomátunatyawuyñwa. Noqw put akw sinom nāhwalayey', sūlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sīvat pas hihtay'te' sohsoq hihta qalomáhintsakpit aw anaheviñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqey, qapēvewnit añqw lasya; nihqey hihihita qahahlayhpiyat akw nāsōskwiyaqey, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ūm'í, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ō'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi anañway'taniqeyu, qa its hin anañwiniqeyu, okiw'anañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptionsiwniy ōviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptionsiwni'taqey pañqawhqqe. ¹³ God hapi sohsoq taytoyanañwuqa ūmi tayma, Christ Jesus ámuna. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw ōviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsavo qa hak uñ hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put eñem tokiltaq'ō. Pam hapi Sus'ōqalanihqey, pas kaptsi'wihqat sohsoyam navoti'yuhñwi. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuqawhqaqayamuy amumi Tutuqawhqaqay. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pítumi; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuhñwt, put-sa ōqalay'taqat pañqawqawani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nō himuy'yuhñqamuy amumi pañqawhqaqay, puma qa pas hihtunihqey namiwuwantotani; pu kāhakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat ōviy itamuy sohsoq hihta qaōwíhuylawhqaqat aw'í. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kahkawñayay, tūhuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy kāhak'iwuyñwi. ¹⁹ Nen hisat aw talōñvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nenñem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas

aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakwlayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahuptsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹Noqw haqawat put aw lasyat, itahuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

**Paul
TIMOTHY
aw ank Pēniata**

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqey ðviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw unañway Timothy ðqalanta. Nam okwālmi, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsiwtāa, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añq'ð.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima itii. Put hapi nu pas suyan unañway'kañw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy añ uñ u'nantima, mimhikqat, pu talōhwintiwihqat añ'a. ⁴ Okiw ura um pakmumuñwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yōrike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēwenni'taqw nu put u'ni'taqe ðviy'ò. Pay ura uhso Lois piw qaðwituptionsiwi'ta, pu uñu Eunice piwu; noqw pay ðviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ðviy nu nāt piw uñ u'nanani. Ura nu ūmi matyawhqa, um God añqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw moñwvasni. ⁷ Pi God Hikwisiy itamuy máqahqey, itamuy maqaswuwni'yuñwniqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwisi itamuy ðqalat, nami'nañwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ðviy um Itahtutuyqawhqaqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eñem sivilawhqa. Um lomatuawit yuaataniqey ep kānanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God ðqalayāt akw put añ kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqey itamuy suan hinwisniqat ðviy itamuy wāñwayi, itahhintsakpiy qa ðviyñit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'ò. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Nikañw pas yepahaq pu' itamuy ayo ðyahqa Jesus Christ pítuhqey mokiwuy ðqalayāt súlawtaqw, God itamuy hin ayo ðyaniqey tunvotna, lomatuawit ahpiy'ò; ¹¹ Nihqey nuy ayataqey, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinnuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ðviy nu yāyan hihta añ kānanvota. Nikañw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwihqey suyan navoti'ta; nihqey nu put aw hihta mātapq, pas kurs hin pam hisat pítuniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēwewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kañw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēwewnakañw, put aw unañway'kañwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwisi itah'unañwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkañw tavi'tani. ¹⁵ Noqw i' pay um navoti'ta: Ima Asiat añqwayaqam sohsoyam nuy mātāvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhqa okiw Onesiphorus ep kivituy ðkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqey nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ð. ¹⁷ Nihqey ðviy ura pam Rome epnihqey, nuy pās hepqey tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unañwtapqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqa pite', put ðkwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

¹ Noqw ðviy'ò itii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ð'qalni. ² Ura nu kaysiwihqamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatsakaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynayani. ³ Um Christ Jesus eñem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat añ'i. ⁴ Qa haq pi hak tuwðóhtinumqya yep qatsit ep hīhihta hintsatskiwhqat akw nāsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwi unañwvni. ⁵ Wawarsqa a'nò hoñvini hihta ahsate', put kwúsuñwu. Pam nawus sohsoq kaptsi'tiwihqat añ hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nõñwu. ⁷ Nu ūmi hihta lavayhtiqw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhqa soon uñ qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwuy añqw ahoy tātayi. It lomatuawit hapi nu sinnuy āwinta. ⁹ Nihqey put ep nu hīhihta añ kānanvota, qaanhintsakqat añ'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniqw pi nu ðviy añ hakimuy namorstiwayaqamuy amuñem iit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nõñakiwte', put amum uñsep kaptsi'tiwyaniqat ðviy'ò. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam kānavotpit añ nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iyuñwani. Itam put qa tuwi'yuñqey pañqawaqaw, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawani. ¹³ Nikañw pam soon hihta ep nāatsatoynani; nihqey ðviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ð.

An Approved Worker

¹⁴ Iit yantaqat um pumuy añ ahoy u'nantoyrani. Tutuyqawhقات aw yankañw pumuy amumi pañqawhq, puma lavayit ep qa nāñwuy'yuñwni. Taq pam pantaqa lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyuñqamuy wuwniyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unañwvniqey añ ö'qalñi. Um it lavayit pas antsanihqat suan tütutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. ¹⁷ Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yevsaniwniqa añ ruhpaqat pañqawlawhqe pētuy qapēvewniyamuy hovala. ¹⁹ Noqw pay pi God kıyat tukwyayhniat hürs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhقات nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwni'yuñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haqam kahaksinot kıyat ep hihinyuñqa tsatsqapta. Pēhu palasivat añqw yukiwyuñwñwu, pu pēhu qōtsāsivat añq'ö, pu pēhu kohot añq'ö, pu pēhu tsōqat añq'ö. Sinom pēhut añ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsiniwput maspayañwu. ²¹ Noqw öviy hak haqam qaanhıtiput añqw nākwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw āpini. Pam Tutuyqawhقات aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'ıwtani. ²² Oviy um nuvö'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tötimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmaniqey añ ö'qalñi, qapēvewnaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, kwakwhat qātuniqeyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhقات aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³ Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, ñasta navotit ahpiynihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nāñwuy'totañwu. ²⁴ Pi Tutuyqawhقات tumal'ayaat hakiy amum qa nāñwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsımantani; tütutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuq, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyaqe, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsıso'nwamiq qatuvostini. ² Nāt sinom nennem-sa hihta tunatyawyuñwñi; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñwñi; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwñi; nuhtumiqt tıtsıwıyaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwñi; hihta qa tsıyakyamantani; God qa kaptsi'yuñwñi; ³ Tūqahallayani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namıtuyqawi'yuñwñi; a'nö unañway'yuñwñi; añ lomayesqamuy amumi qa suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyaltotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwanwāewhıpit-sa añ nāhahllayani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwñi'yuñqey pan hiñqawkahkañw, put öqalayit qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalñi. ⁶ İma hapi hakim kınawit yuñtinumyaye tuskapmomoyumuy, qaanhıtipuy akw mañwūiwyuñqamuy, hıhihta tuñlayiy akw ũnaiwwisqamuy āñwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noqw pay pi ura Jannes-niqw pu Jambres puma Moses ehpewi wunuptuq, pay öviy hapi pan ima it tutuqayhıpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukuswuwñi'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añqw lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ökini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqtini, pumuy tıqatuy hintsakpiam hin mātatiqat pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noqw pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tütutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ö'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa süokiwhıñwıqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hıhihta añ kānanvota; noqw pay Tutuyqawhقات nuy put sohsok añqw ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañwvyanıqey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūnaheptıwisqam suyhtsepñwat qalomāhinwisni; tūanatotoynayani, piw nāp ũnatotini. ¹⁴ Noqw um hapi hihta tūqayhıqey, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añqw kwūsuhqey put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy añqaw tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuwñi'vaqe, Jesus Christ aw tuptsiwhqe, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiwta, hakiy hihta ep öwihiniwhıtiq put ep u'nananiqey aw'i,

pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqat put tutuwnanigey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pás pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pás na'sas'iwta.

4

¹ Paniqw hapi óviy nu God aw yankañw uñ ayatani, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi mätakte', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. ² Nu úmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhtiqlw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhtiqlw, um hakiy aw put ep písoqmantani. Hakiy hihta ep ówihiniwhtiqlw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nan'ekni'kañw sinmuy óqawhtoynani, pu God lavayiyat tütutuqaynani. ³ Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwanwálvayit-sa nanaptanigey nānawakne', óviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqaynayanigamuy nāmi wáñwayyani. ⁴ Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tütuwtsit aw unañwtapyani. ⁵ Noqw um hapi sohsok hihta añ pás tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. ⁶ Taq nu God eñem nīniwniqat aw pitsiwa; pay ka nu tsāvotiqlw yañqw ahpiyni. ⁷ Nu itahtuptsiwniy aw pás tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem póhtavit nu añ kuyva. ⁸ Noqw óviy Tutuyqawhqat iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwanwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi píwu.

Personal Words

⁹ Um qa nātusi'te' its peqw inumini. ¹⁰ Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹ Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nō paañwanta. ¹² Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³ Pu nu Troas ep ivóśalay Carpus aw taviqlw, um ason peqw put yawmani, pu hīhihta tutuvenita. Tis óviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kīmani. ¹⁴ I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqat put tumalay'at añ aw ahoytani. ¹⁵ Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nō rohomhti. ¹⁶ Nāt nu sūs nēñem lavayhtiqlw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷ Noqw pay pi as pantotiqlw, Tutuyqawhqat inumum wunuwkañw nuy óqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuawit añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptanigat óviy'o. ¹⁸ Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen óveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pás wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹ Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy óqalani, pu Onesiphorus ep kīvituyu. ²⁰ Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tütuyhqat Miletum ep tavi. ²¹ Um qa nātusi'te', nāt qa tómq'itiqlw peqwni. I' Eubulus uñ óqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. ²² Nam Tutuyqawhqat Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

¹ Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatniḥqa it penta. God nuy namorstage, nuy ayataq̄w, nu put sinomuyatuy qapēwewniyamuy aṅ pumuy ōqawhtotoynani; piw itahtuptsiwniy aḥpiy navotit pumuy tutuqaynani. ² Itam itahtuptsiwniy aḥpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuṅwa. Ura God pas qa atsátaḥwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yūkut'a, ³ Nihqe pas aw pituq̄w, lavayiy aḥpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyḥqa hapi nuy ayataq̄e, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituptsiwnit aḥpiy itiy nu ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unaḥwa God Itanay aṅq̄w ūmi pitsiwtani, pu itamuy ayo Ooyḥqat Christ Jesus aṅq̄'ō.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep un mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat aṅ aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy ōyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptsiwni'yuṅwani; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuṅwani. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtaḥwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaḥkuyit qa hīhikwani; qa a'nō unaḥway'tamantani; sivat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykaḥw, kiy ep sinmuy pās ōoyni; aṅ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unaḥway'tani; suan hinme', God unaḥwveni; namituyqawi'tani. ⁹ Pankaḥw pam it lavayit pas antsaniḥqat tutuqayḥqey hūrs nuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakaḥw tūōkwhantaniqey tuwi'tani, piw put aq̄w hiṅqaq̄wamuy amumi hin lavayḥtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuṅqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūanatotoynayaqam yēse, tis ōviy imuy Jew-sinmuy amunaq'ō. ¹¹ Noq̄w soon as puma qa moauhtsiwyani. Puma pi kīnawit yuṅtinumyaq̄e tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotatikaḥw soq̄ put tūtutuqaynayaq̄ee, pas pay sivat ōviy'ō. ¹² Pay ura pumuy amunaq̄w haqawa pas nāp amuḥem yuaataqa paṅqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, nūanvopkoti, nanaōnht-nikaḥw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay sūaṅqawu. Paniq̄w ōviy um pumuy qa ōokwatuwhḥ, pumuy qōḥqōyini. Noq̄w puma tuptsiwniy aṅ ō'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unaḥwtavi'yuṅwani. Pu ason hak it navotit pas antsaniḥqat aṅq̄w lasqa amumi hihta tutaptaq̄w, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwan'we'wakw wuwni'yuṅqamuyniq̄w soḥsoy himu kwan'eway'ō; nikaḥw aṅ qa kwan'we'wakwmuyniq̄w pu qatuptsiwni'yuṅqamuyniq̄w qa himuy kwan'eway'ō. Hikis pi wuwniyam, pu unaḥwaam itsēheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuṅqey paṅqaq̄wa; noq̄w pay pumuy qatsiam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotaḥwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

2

Sound Doctrine

¹ Noq̄w um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ² Aṅ su'pe'yaqam-niq̄w, pu wūwuyom tahtaqt pasi'naḥway'yuṅwani; hihta aṅ namitunatyawkahkaḥw namituyqawi'yuṅwani; tuptsiwniy aṅ ō'qalyani; nuhtumi unaḥway'yuṅwani; pu wuhkomaqapsiy yesni. ³ Pu aṅ wūwuyom momoyam piw amunyiḥwani; nen God sinomatniḥqey pan yesni; qa kokoliyawḥtini; nuhtumiq̄ qa atsátoynayani; honaḥkuyit qa hīhikwyani; aṅ hihta lolmat tūtutuqaynayani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwunayaq̄w puma pās unaḥwat yesni; puwsuḥwmuy amumi unaḥway'yuṅwani, pu timuy amumii. ⁵ Hihta aṅ pās wūwankahkaḥw hintsatskani; qa nāhoyalayaniqey anyuḥwani; qa kikinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuḥwmuy kaptsi'yuṅwani. Kurs puma pan hinwisq̄, sinom soon God lavayiyat aq̄w hiṅqaq̄wani. ⁶ Pu aṅ tōtimuy um piw u'nanaq̄w, puma namituyqawi'yuṅwani. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkaḥw pās unaḥway'kaḥw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsáy'kaḥw hihta sūantaqat yuaatani. Noq̄w pep pu' kurs hak lavayit aq̄w hiṅqawani; noq̄w i' hak put ehpewiniḥqa hamanḥtini, kurs haqam hihta ep un ōvelantaniq̄e ōviy'ō. ⁹ Pu aṅ tūtuwikt moḥwimuy amumi tūqayyuṅwaniqat um tutuqaynani, pu soḥsok hihta aṅ pumuy unaḥwweyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moḥwimuy uuyiḥwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkaḥw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo ōoyḥqat tutuqayḥpiyat pas hihtatotani

sohsok hihta añ'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nõñakniqat õviy'o; ¹² Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuuñiqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hñhihta tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yórikyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tálawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqe, itamuy kwañw'ewakwtat, neñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwañwtoynayaniqat õviy'o. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūðkwantani; pas qa nānahtsopkañw õqalat pas pasiwtagey pan tūmewantani. Qa hak hapi ũmi qa kwañwátaytani.

3

Christian Conduct

¹ Um sinmuy u'nanaqw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu õqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pás moñwvas'iwyuñwñi. ² Qa hakiy aqw qalomáññqawani; qa nāñwuy'yuuñwñi; hakiy pásyamantani; qa a'nõ unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ũnatoyñiwa; hñhihta tuñlayit, pu kwañwáewhpiit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam nānami qa suhtaq'ewya. ⁴ Noqw pay God itamumi unañway'tagey, pu itamuy õkwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tīmatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaõwihuytaq'õ, Jesus Christ añ'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷ Noqw õviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸ I' yan lavayi pas antsaa. Noqw õviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwñi'yuuñqam lolmat hintsatskaniqey pás tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹ Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰ Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lõshaqam u'nanat, pay qa a'puñalñi, ¹¹ Um it navoti'tagee: Pam pantaqa lomavõhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹² Ason nu Artemas, sen Tychicus ũmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³ Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴ Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuuñqamuy paañwayaniqey tuwí'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵ Sohsoyam inumumyaqam uñ õqalaya. Itahtuptsiwñiy añ itamumi unañway'yuuñqamuy um inuñem õqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul
PHILEMON
aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, ² Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy piwu, pu God aw tönawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tüviñtima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhqaq Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tüviñtima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuhtaqañikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnit akw itiniwhiti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pás távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeni ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'ö. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhtaq'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yantaniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'ö, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tüwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqaq ep uhtupko. ¹⁷ Noqw kurs öviy nu uhsuñwaynihqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhitiqw, sen hihta ūmi pöiwtaqw, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhqaq añ nuy hahlaytoyne', put pás távini. Yan um wūkok nuy unañwtotynani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ qapēvewnaqe öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqaq um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātawiwe', umumi pítuni.

Final Greetings

²³ Inumum Christ eñem sivilawhqa Epaphras uñ öqala, ²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. ²⁵ Nam Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW sinmuy amunaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqawq qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'o. ² Nikañw pam yepehaq so'nwamiq pituqaw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'o. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nōaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqaw pam oqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqa pam ðveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaqa qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqa God hoñviaymuyatuy amuhpenihqa pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tiatnihqey pan tūñwantiwa, noqaw God hoñviaymat qa put tūmatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talōñvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put nāatni, noqaw pam itini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tūwaqatsit aw tāvihqee: Uma put pas hihtay'yuñwini, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam pūmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwuy pan yūkuñwu, pu tumal'aymuy qōhit wupa'leletaqaq pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqa yūmosa moñw'iwtni. Um moñw'koy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw sūanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaq'ewa; paniqaw hapi ðviy God Una uñ moñw'asnaqa, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqa pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ūm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq tūwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmaw akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay sūlawhtini, noqaw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwitini. ¹² Noqaw um put usimnit an nōmōmnat ayo tāvini, noqaw pam nāhoñwaniwni; nikañw um hapi pas qa alōntini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaqa qātuni, nu uhtuqamuy āñwutaqaw puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat aw pahsavoo. Noqaw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqa nuhtumi unañwtavi'yuñwiniqa ayatiwya, imuy ayo nōñakniqamuy amumi tumalay'yuñwiniqa ðviy'o.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqaw ðviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqaw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapaqa pas oqalay akw put aw antsana; nihqa añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqaw, pu sen tutavot añqaw lasq. God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepehaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nōñakniqat itamuy āawna. Noqaw itam it lavayit qaōwihintaqaq aw qa unañwtpape' hin ayo nōñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqaw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapa. ⁴ Noqaw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūvintaqa aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqaw ðviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqaw ðviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwaqat pan yuku. Nikañw it atsvu pu' pam pas hímuniwhtikañw piw kaptsiwiniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqa sohsoy himu put aw maqaptsiwtaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaniqat ðviy put atpikaqa tañataqa qa hihta pēta. Noqaw pay pi itam qa sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yōrikyā. ⁹ Noqaw itam Jesus pas hímuniwhqat, pu piw kaptsiwihqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwaqat yukiltiqa, sinmuy sohsokmuy amuñem kānavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy ðkwatuwhqee. ¹⁰ Noqaw Jesus Christ ayo nōñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqa ðviy nawus kānavotpit añ kuyva, ispi God sohsok hihta neñen yukuhqa kaysiwhqamuy

timuy lomaqatsit aw tsmniqey nāwaknañw, Tiy enem pan tunatyawtaq'ö; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tımatniwhtotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tımatu. Nihqe öviy put amum sükw nay'yuñwa. Noqw öviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu un itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ümi tayawinpit tätawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nüu, God timuy inumi nóahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy tımat sün tokoy'yuñqw, piw unñawm suntañwu. Noqw pay öviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat sımoknaniqe öviy'ö, it hakiy tukwyantaniqey aw öqalat as pasiwtaqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwyuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy an ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tımuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw öviy pam pas nawus sohsok hihta an tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqe öviy'ö. Nihqe pam tumalay ep súanhinmaqe pumuy ökwatuhqe, nāp nātapqe pumuy qaantıpuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kānavotqe, öviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtpniqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqw öviy'ö itupkomu, uma God tımatu, piw put tımatnihqey pan hinwisniqey aw wāñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniqe öviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, an ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tımuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epnihqe pas pavan kaptsiwtaniqey hihkay'ta, pi kivituy mohpeqnihaq put amun yesqamuy amuhpenihqe pas pavan kaptsiwta. ⁴ Pi sohsokmuy kivituy amuñaqw suhka mohpeqniñwu. Noqw sohsok hihta aw mohpeqnihaq hapi i' God. ⁵ Noqw Moses tumal'ayat an God tımuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶ Noqw pay Christ God tıatnikañw tımuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tımatu, kurs yūmosa put qapēvewayee, pu hahlaykahkañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wilekni'yuñwee.

A Rest for God's People

⁷ Yanta hápiniqw, öviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' ⁸ Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsivhpuwehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹ Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahañwuy an itumalay aw taywiskahkañwo; noqw uma qa amún hinhtotini. ¹⁰ Paniqw öviy nu ephaqam qatsivaptsiwıyñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsıwıyñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yuñwa. ¹¹ Noqw öviy nu itsıvıtıqe pas öqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ökini. Ura pan pey'ta. ¹² Noqw öviy'ö itupkomu, uma nānami tunatıaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³ Uma nāqavo nāökwantani, nāt umuñem qénitniq'ö, taq sen umuñaqw haqawa qaantıput unatwiyat ahpiy a'nö unañwtini. ¹⁴ Ura itam Christ aw tütuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy an hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵ Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶ Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nikañw pay qa sohsoyam Moses amug Egypt añqw nōñakqam panhtoti. ¹⁷ Noqw ya hakim lōp sunat yahañwuy an put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaantıtotiqe, qayēsivhpuwehaqam sūlawhti. ¹⁸ Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa öwılvayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ökiniqat pañqawu? Imuy an qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ¹⁹ Noqw öviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹ Noqw öviy'ö, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnayaniqey aw ökininiqw itamuñem nāt geni. Nikañw itam tunatıaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa pıtuni. ² Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatıwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwıvıstoti, pi puma as nanaptat qa tütuptsiwa. ³ Pi itam an tütuptsiwyaqam haqam nāsuñwnayaniqey aw öki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsıvıtıqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ökini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴ Oviy pi ura pam háqe'wat tsane'sikis talōñnit yanwat lavayhti: Pu

God tsañe'sikis talõnñit ep sohsok tutmalay añqw nãsuñwna. ⁵ Nit pu yep piw nãt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nãsuñwnayaniqey aw õkini, nu kita. ⁶ Noqw pay haqawat pas nãt soon pañsoq aw qa õkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tũtuptionsihqe õviy aw qa õki. ⁷ Pu piw nãt pam sukw talõnñit tuwantaqe, David ahpiy pañqawu: Pũu, kita, pay hãsattiq'õ; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talõnñit ep put tõnayat nanapte', uma qa nãwuko'nanwtotani. ⁸ Pi as Joshua pumuy nãsuñwnanaqw soon God put atsva piw nãt itamuy pañsoq õkiniqat tokiltoynaniqey pañqawni. ⁹ Noqw õviy hapi God sinomuyatuy nãsuñwnayaniniqw amuñem nãt qeni. ¹⁰ Pi nasuñwpiyat aw pãkihqa piw õviy nãp hintsakpiy pahsavõ hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqtat pan'i. ¹¹ Noqw õviy God itamuy haqam nãsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq õkiniqey qanãtusi'yũñwni; taq nãphisat sen uma haqawa pumuy amũn qatuptsiwni'te', pañsoq qa pĩtuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nõ lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikaqe añ qalay'ta; nihqe hakiy unãñwayat hikwsiyat añqw nãhoy tũkuniqey õqalay'ta, piw hakiy õqawiyat õqayat añqw nãhoy tũkuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hĩmunihqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nãtuhtulyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hũrs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ õmiqatsit aw pãkihqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nãwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaõqawi'yũñqw, itamuñem nãwakinmaqa sohsok mãtsi'taqe itamuy õkwatua; pi pãm pay itamun sohsok hihta añ unãheviwkañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶ Noqw õviy itam qamaqãsnaveq God moñw'atsvewayat aw õkini, nen itam pep nũokwayat kwusuyani; pu itam sõonhtote' nũokwayat akw paañwniwyani.

5

¹ Pi uma navoti'yũñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawnwu; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nõañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qõyãñwu. ² Nikañw pam pay pumuy amũn sĩnonihqe õviy qa pasiwta; nihqe õviy pam tutavot qa navoti'yũñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy õkwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sĩnonihqe nawus nãp qaanhtipuy ep hihtuy nĩnañwu; pu pahsat sinmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta nĩnañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nãmoñwtapñwu; nikañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy piwu. ⁵ Noqw õviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqe pay qa nãp nãtsokana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi itii, it tãwat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sũs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nãt tũwaqatsit ep qãtuhqe, God aw okiw nãwaknaqe, a'nõ pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwuy añqw put ayo tãviniqey aw õqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nãwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw õviy'o. ⁸ Pay as pi pam God tĩatnikañw hĩhihta añ kãnavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tũqayyũñqamuy sũs ayo õyaniqat pan Naat put enem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wũhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw õviy'o. ¹² Uma wũyavo Christ aw tuptsiwni'yũñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayanikañwo, pay nãt hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyũñqe pĩhut-sa nãnawakna; nihqe uma kurs hin hurut nõsiwhqat kãtotini. ¹³ Pĩhut-sa akw qãtuhqa sũantaqat qatsit, pu qasuaqat qa mãtsi'taqey antañwu; pi pam qaõqãwi'tañwunihqee. ¹⁴ Noqw pay tukwsiwyũñqam hurut nõsiwhqat soon qa kãtotini, pi puma yũmosa put nõnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mãtsi'yũñwa.

6

¹ Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pũvut-sa yuaatotat, momi hõyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqe God qapẽvewnaya. ² Pu itam pay kũyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawitãqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin õqalmaqañwuqat itam pay navoti'yũñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sũs hin yũkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw õqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'õ. ⁴ Pi uma sũs unãñwtalawvaya, pu õveqatsit añqw hihta kuwahtiput

añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hīhihta ōqalat añq'ō. ⁶ Nikañw kurs uma God pōhuyat añqw lasyaqaw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoyehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoynayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sūs yokvaqaw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kūtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pāpu pay maspiwniqe, ōviy taqtsokiwñwu. ⁹ Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawī'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yāmakqey hin qátuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasuantaqe umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe ōviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwniqat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok ōmahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹² Ura hakim God awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayay, pas antsa unañwvahsiy aw yórikyay. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw ōqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nāp soon un qa hahlayhtapne', ōqawhtoynani, pu un natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw ōviy pam qa yāvaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaōwīlvayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw ōviy God itamuy paañwaniqey itamuy āawnaqe nāp natñwaniy aw yankañw qaōwīlvayhtini. Noqw ōviy pam tunatyay pas soon qa alōñtaníqat itam navoti'yuñwani. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavayiy soon alōñtani, pu pas soon atsátani; noqw ōviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wūkoq unañwtote' God hin itamuy āawnaqey pan itamuy ayo ōyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hūrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinñtuñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy ōveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtaviwa.

7

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw ōqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqat añqw ahoy pitutoq'ō. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtōkiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep móñw'iwtaqe ōviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan túñwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwtá, sen tímatnihqam qa navotiwtá. Pam hisat títiwhqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nō himuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqōtaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, súkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqaw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat ōmalalawañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put ōmahtat, pu Abraham ōqala, pay pi ura God Abraham ōqalaniqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yuñqw, hak pavansino hapi sōqavuñwsinot ōqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit ōmahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put ōmahtaqa pam mokqat i' qa haqam tutuvenit an pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit ōmalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqaw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, ōviy pi Levi put ahpiyviyniq'ō. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, ōviy nawus God sukpat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'ō, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'ō. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alōñtani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'ō. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwaya; pu Moses qa pumuy put tumalmaq.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat oqalayay ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwhqa qa oqalaniqe, pu qa apitiqe ðviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ðkiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas oqalat lavayhtiye soon alōntani; nihqe pam ūmi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtaviwa. ²² Noqw ðviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw, Christ pas nāp put aw antsantani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa mōke', pañso pahasavoniñwuniqw ðviy'o. ²⁴ Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, ðviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi ðviy pam put añ God aw ðkiwtaqamuy pas sūs ayo ðyaniqey aw oqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniqey ðviy'o. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi súitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaga, pas ðveqatsit yuypqōvaqe pákihqa. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqawo put aw hihtuy qōyantotañwu, mohti nanāp qaanhitiy epnit, añk pu sinmuy qaanhitiyuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amūn hinhtiye, sūs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, oqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw sūs pana.

8*Jesus Our High Priest*

¹ Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniqey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe ðveqatsit ep Kapsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kíyat ep yeypit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kíhut kita, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw ðoyniqey pu aw hihtuy qōyantaniqey ep pan taviñwu; noqw ðviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam túwaqatsit ep hinnume', soon God awwat moñwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt ðoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kíyat pas antsanihqat ðveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yūñwa, soñawnen pi pam ðveqatsit kihsiwniyat anta; pi God kíyat túwaqatsit epnihqat pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God enem hintsatskiwhqat mōtsápkit wunuptsinaniqw, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ūmi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kita. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tōñaniwtañwu; noqw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tōñaniwtañwuniq'ō. ⁷ Noqw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqw soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noqw pi God put aw hihta qa pasiwtaqat túwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyqawhqa; noqw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwnani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy máyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, ðviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqw pep pu' atse nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wunniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinoshway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqa tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yūñwiniq'ō, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannihqat aqw pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhitiyuyamuy ep ðkwatuwi'taniqee, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniqey pañqawh, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay súlawhtiñwu.

9*Earthly and Heavenly Worship*

¹ Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put enem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noqw ðviy puma put enem mōtsápkit pas āantsawat wunuptsinaya. ² Noqw ura

mötsápkit ihpovewat ep wihqōhi wunu, pu nōnōspi; noqw put ep nōva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan tūnwantiwa. ³ Noqw pu ura mötsáp'uhtist yupqōymiq piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan tūnwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat anqw tataqtsoqpi qātsi, noqw pu pasiwnit ep tatanpi, sikavalasivat akw ahsupoq nōmiwtaqa; noqw ura put ahsonev sīwt anqw mēnna tañawtaqa pakiwta; pam sīwu sikavalasivat anqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsiyakq piw ep pakiwta, noqw pu ura owawtsqat an pasiwni pey'taqa. ⁵ Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatanpit atsvenihqat nākwapni'ta; noqw ura tatanpit nākwapniat nōokwawihka yan tūnwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. ⁶ Noqw i' yantaqa pās panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay setsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷ Nikañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas uñwat yankañw-saa; nen put nēnem God aw mātapñwu, pu sinmuy ōwihiniwhtipuyamuy ep'e. ⁸ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat kīhut wunuq̄w, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noqw pep hintsakpi yep qātsit tuawi'ta. Puma pi God aw hīhihta kuwahtiput ōoyya; piw put eñem hihtuy qōyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat anqw qaanhtipuyat ayo hōnani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nōnōsaniqata, pu hihta hīhikwyaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam sūlawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹⁻¹² Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat mōñwiniqey ōviy wunuptu; nihqey soñawnen mötsápkit an kuyvaqey sūs haqam susqahováriwhput aw pañso paki. Pam mötsáпки hin hintaniqey pasiwtaqey, mohtiwat epnihqey pas pavan nukñwa, ōviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nāp uñway yankañw pañso paki, hīhihtuy uñwáyamuy qa put yankañwo, sen kapīrat uñwáyata, sen wakashoyat uñwáyata. Pam pañso pákihqey itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuq̄w kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wākasit uñwáyat, sen kapīrat uñwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qōtsviyat kūyit akw namiq̄wriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwnihqat kwañw'ewakwtaniqey aw ōqalay'taqw, Christ pas nāp uñwáat tis pi ōviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepnihqat an God aw nātapqey itamuñem mokq'ō. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqey soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qātuhqat eñem apiiwuyñwñi. ¹⁵ Yantaq̄w hapi ōviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqey mohti pasiwnit anqw pumuy mātavi; nihqey sohsokmuy wāñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuq̄w, God amumi hin āawnaq̄w, puma makiwyaqey sutsep himuy'yuñwñi. ¹⁶ Noqw itam navoti'yuñq̄w, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaq̄w, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaq̄w pay nāt put pasinwaqa qatuq̄w, pam qa ōqalanñwu. ¹⁸ Noqw ōviy pay piw i' mohti pasiwni pas únwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noqw ōviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy uñwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphōt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqey pañqawu: It uñwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw ōviy pan God eñem mötsápkit uñwat akw mahkwa, pu pep hīhihta akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsoy himu uñwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu uñwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwñi.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noqw ōviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihq̄a kurs hin qa hihtuy uñwáyamuy akw kwañw'ewayhtiwni, pam pi ōveqatsit epnihqat tuawi'taq̄ee. Nikañw pay himu ōveqatsit epnihq̄a hakiy uñwáyat hihtuy uñwáyamuy epnihqey pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp uñwáyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kīhut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi ōmiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipō itamuñem mātaqtiniqey ōviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy uñwáyamuy yankañw pañso pákiñwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaq̄w, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noqw pi yepahaq pam so'ñwaveq sūs mātaktiqey, pas nāp nātapqey, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noqw pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noqw atsva pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noqw ōviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy

nahpe haqami hintsakniqe òviy'ò; nihqe pam nāt piw mātaqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa òviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo óyaniqe òviy'ò.

10

¹ Pi pep hin tutavo kixsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qóyantiwyaqamuy aansakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pañso òkiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniqiw ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hihhta qaanhtiput unañweq sunvoti'yuiñwani. ³ Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep aansakis yahsañwuy ep qaanhtiput ahoy u'naniñwani, ⁴ Ispi soon wakastahtaqtuw pu kakapirstuy uñwām qaanhtiput haqami hintsanniq'ò. ⁵ Paniqiw hapi òviy Christ tūwaqatsit aw pitutoqe pañqawu: Um hihtuy qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi òoywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqt-sokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu òoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey òviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi òoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey òviy pitu. Pam kítahqe mohtiwat ayo qenitat, añknihqat wunuptsina. ¹⁰ Noqw òviy God tunatyayat ahpiy itam put enem sutsvo oyiwiya, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ò. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kiyat ep hoñkahkañw hihta hintsatskañw; pu pay nāt piw God enem hihtuy qóyantotañw, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ò. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putwaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuiñwiniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God enem sutsvo oyiwyuñqamuy pás hin hinyuñwiniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy áawna; òviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶ It tsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwniyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhtipuyat put añqw yukuqw, pep pāpu qaanhtiput ep himu niniwhqa sūlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw òviy itam Jesus uñwáyat aw yankahkañw qa tuh-tuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniniqw itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pōhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mótsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God timuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'iwtaqey ep wunu. ²² Noqw òviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwewnyakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw òkini, itah'unañway Christ uñwáyat akw pāhomiyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy kuyit akw tokoy pāhomhqat pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yuiñqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiqe pas soon qa áantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuiñwiniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nañwayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoyñayani, tis òviy'ò, talōñnit aw pitutoqw itam navoti'yuiñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep niniwani. ²⁷ Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'raqw, God sinmuy sohsoqmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsivuy mahtakne', qōhit akw pumuy hoyalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'raqw, hakim lōy'óm sen pahyom put navoti'yuiñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa òkwatutwat nīnayañw. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēwewnaq hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God núokawayat hakiy aw nóahqat qahihata, piw Christ uñwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put uñwat akw put aw pasiwnat, nēñem put sutso tavi. ³⁰ Pi itam God yan hinqawhqa tuwi'yuiñwa: Ason nu hapi hakiy enem nāoyini; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqólmiq posnaniqiw, pam nuhtsel'eway'ò. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tálawaqaw, uma qaan'ewakw hihta añ káanvotyakahkañw añ kúkuva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik káanvoty, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaqaw, uma pumuy amumom káanvoty. ³⁴ Oviy pi ura uma sivihpit añ tañawtaqamuy òkwatutwa; pu hihta umuhhimuy hoyalayaqaw, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma òveqatsit ep hihta pavan nukíwa, pu pas qa hinhtiuwqat himuy'yuiñqey navoti'yuiñqey òviy'ò. ³⁵ Oviy uma umuhqapewewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yūmosa put añ hinwise', hihta a'nō hihkay'raqat ómahotani. ³⁶ Pay una kurs hin

sohsok hihta an qa nakwhani'yuniwni; nen uma God tunatyayat an hinwisq, pam umuy hin aawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nat hihsavoniqw i' hak pituniqa soon qa aqwni, nen soon sowuni. ³⁸ Noqw i' hapi suantaqa qapewewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam an hakimuy tuptsiwnit anqw ahoy tu'qaltotiye ayo maspiwhqamuy qa amuniyuwa. Pi itam hapi tuptsiwnit an ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yamakni.

11

Faith

¹ Itam qapewewnit akw hihta itahnöyiy aw yórikyaniey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta qa matakqat pas suyan māmatsya. ² Pi hisatsinom qapewewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapewewnaqey aw tutwaqaw kurs tūwaqatsi God lavayiyat akw yukilti; noqw öviy himu yan matakyaqa pay hihta matakyaqat qa put anqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapewewnaqe Cain epnihqe pavan nukñwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam suantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat ömahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nat put tuawi'ta. ⁵ Ura Enoch qapewewnaqe mokiwyu anqw qa yuku, nikañw ömiqatsit aw nahlakwiwa. Nihqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqw öviy'o. Pi pam nat qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe öviy'o. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God unañwveni; pi God awnihqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnunyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nat hihta qe'yaqat añwu pay Noaht aawnaqw, pam qapewewnaqe put kaptsita; nihqe pákihut maskataqe timuy ayo nõnakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat an hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam suantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin suantaqat pan'i. ⁸ Ura God Abraham wánwanhqe, put haqam tutskwat ason makiwniey aqwniqat aw tutapta. Noqw öviy pam qapewewnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskway anqw nakwsu, haqaminihqeý qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapewewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínoniheý pan hinnuma; ura pam mötsápkit an kí'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw aawnaq'ö. ¹⁰ Abraham pi wuhkokitsokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw tayma. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nõmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapewewnaqe nõ'yiltiye tsáke tavi, námahin pi as pam pápu pas an ruhpaikiwkañwo. ¹² Paniqw hapi öviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sötuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhti, pu pátuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. ¹³ Ima sohsoyam qapewewnayakahkañw qatsiy kükuywa, himu amumi awiniwtaqat qa ep öki'ta, pay pánis-sa yávoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pás nātuptsiwnaya, nihqe ömahtota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqe hák hinnumayaqey pañqawu. ¹⁴ Pi pan lavayi'yuñqam siyan pi haqam kiy hepnunya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma haqaqw nõnakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwywe' genitutwani. ¹⁶ Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit öveqatsit anqwnihqat tunatyawyuñwa. Paniqw hapi öviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan tūñwantiwniey suhtaq'ewa, pam pumuy amanem wuhkokitsokit na'sastage öviy'o. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqw, pam qapewewnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqa pas sükw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tätaynaniqey qa panhtiniqat pam wūwa námahinpi as mokni; noqw öviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapewewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nat hihta hintaniqat ep pumuy öqala. ²¹ Jacob qapewewnaqe ura mokiwyu aqw hayiñwnaqe, Joseph tímuyatuy löqmuý öqala, nihqe natöñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. ²² Joseph qapewewnaqe qatsiso'riwamiq pituhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe öqayat hin hinhtotiniqat pás tutapta. ²³ Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapewewnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy an put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw öviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuñwqe qapewewnaqe Pharaoht tiyat mānat tiatnihqey pan tūñwantiwniey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sinomuyatuy amumum hiihihta an kánanvotniey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniey epnihqee, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hiihihta núnukñwat epnihqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe öviy'o. ²⁷ Pam qapewewnaqe öviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsivuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvanyihqat tuway'taqe pan hihta an kuyta. ²⁸ Pam qapewewnaqe mañat unwáyat hötsiwat övaqe pu ánan'ik wiwtsi, piw mañat sikwit tuhpet nõsa; noqw öviy motithiwiyaqamuy tötimuy qóyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹ Ura Israel- sinom qapewewnaqey Palawatuphat añqe' tutskwat lakput an ayo nõña; noqw as Egypt anqw sinom

put tuwantotat, paöysoa. ³⁰ Israel-sinom qapēvevnayaqe tsañe'sikis tālat añ Jericho-kitsókit qōqōnyaqaw, ép kihut tuhkwaat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapēvevnaqe qatuptsiwni'yuñqamuy amumum qa sūlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqaw, pam pumuy amumi unañwtapqee. ³² Noqw ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqew soon añ tuwaniy imuy amuqtsiwani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David piwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³ Ima qapēvevni ahpuy haqe' momñwituy sinomuyatuy añwutota; súan yēsiwniqat aniwnaya; hihta awiniwuyñqat ep öki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwiñwuy a'nō mukiyat tōkaya; sipwuvahpit qalayat añqaw ayo ipwaniwya; qa öqawi'kahkañw a'nō hoñvitoti; nānaywaqe a'nō öqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qe ahoy tátayyaqaw amumi yórikyā. Pētu mātaviwyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe öviy'o. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsiwyā, pu wuvahtinumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwyā; unaheviwya; sipwuvahpit akw qōyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapirsuvuhkat yuws'i'kahkañw añqe' hinnumya; hihta nāstayakahkañwo; hihta akw okiwhinyuñqe kānanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqe' qayēsiwhpue hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsóvaa, pu tutskwat añ koroiwuyñqat añ'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapēvevniy ahpuy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqem pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvástotiqamuy akw nõyakiwtaqe, öviy itam qa nán'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nō yuhtukni. Itam sohsoq hihta puptut o'yan, pu sohsoq qaanhtiput itamuy ñuy'yuñqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevevniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoyehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatata'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvage qatuptu. ³ Noqw öviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtoti'ö. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yan, pu ókiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumhqe ep möki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tūmatnihqat pan ökwantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa añ ökwantaqaw, um put qa paysoqtani, pu pam añ sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ökwahañwu, pu qa hakiy tiy kwúsuhqey qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ökwaniwyaqey añ kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpuy qa ökwaniwa? ⁸ Pi itam sohsoyam hihihita ep ökwaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ökwaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqtat tiyat antani, nihqe pay qa God tūatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ökwantotaqaw, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noqw ya sen itam tis hihikwsimuy yúkuhqat aw tūqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwantañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvástotiniqat öviy panhtiñwu, itam put an qahováriwuyñwiniqat öviy'o. ¹¹ Noqw nāp hak ökwaniwhqey ep soon hahlayhtimantani; nikañw pay atsva hak put añ kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Öviy hakiy unañwmokq, maat sūhayiwtaqwa uma öqalayani; pu hakiy tamöat qaöqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kuyyamuy eñem suwip pōhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat öqaat ruhpañki; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit añ ö'qalyani, pu qahovársqatsit añ'a. Put uma nāstaye', soon Tutuyqawhqa aw yórikyani. ¹⁵ Uma pás tunatyawwisni, taq sen haqawa God núokwayat qa akw moñwvástini, taq nāp hisat hak tūsaqat a'nō tsívat anhte' wūhaknihqamuy hoyalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut an'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nõsniqey aw apsiwtaqat öviy put nāhoyñwa. ¹⁷ Noqw ura ahpuy pantaqaw, put naat put öqalaníqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alóñtaniqaw öviy'o, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alóñtaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tūkwit Sinaít qa aw öki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tūkwí uwiwikañw pamesit akw nõmseekiwañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwa. ¹⁹ Pu pañqaw hak tótókqe hiñqawlawhqa, puma put tōnayat nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat añ kuyyuñwiniqey öviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw

híkispi pay himuvohko tūkiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, òviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnaqe, tururuyku. ²² Pi uma hapi tūkwit Zion aw òki, pu pas qatúhقات God wuhkokitsokiyat, òveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tsowawtaqamuy mohti tihtiwhقات aw tónawtaqamuy tūñwniam òveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwniqey añ pās pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakقات Jesus aw'i; pu put unñwayat wiwtsiniwyaniqat Abel unñwayat epnihqe pavan hihta nūnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy òñaqw yuaataقات aw tūqayyuñqam pas ayo qa nōña. Noqw pay tis itam hakiy òñaqw yuaaykuقات aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nōñakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhti qe pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay òveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhqe, hihta tayayaykuقات sohsok súlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwhtat hapi; noqw añ himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noqw òviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsūyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañwveyani. ²⁹ Taq aw itahyantaqa God qōhi hihta tsohtso'nañwuqat anta.

13

How to Please God

¹ Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñwniqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāsyaniqey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³ Añ sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kānavotyagamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe òviy'ò. ⁴ I' nōmaqtsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhayaqamuy amuhpa' hinnumyagamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsi'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu unñ tatamhtani, kita. ⁶ Noqw òviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawani: Tutuyqawhqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniq, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumiy tunatyawyuñqam God lavayiyat umumiy yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisقات aw wūwantote' amún qapēvevñit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepi. ⁹ Uma hihintaqat alōñót tutuqayhpit qa akw itahqapevevñiy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God nūokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put enem lolma, i' nōsiwhqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kīyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpe moñwi qaanhtiput ep kapirat nīnat, unñwayat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesقات kwayñavohaqami yawme', pep put taqtsokñwu. ¹² Noqw òviy piw Jesus pas nāp unñway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniqey òviy kitsókit kwayñavehaqam kānavotqe mōki. ¹³ Noqw òviy itam haqam hākyesiwhقات ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiyanani. ¹⁴ Pi itam kitsókit sūtsepihqat yep ñastaya, pi itam sukw pītuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵ Noqw òviy itam God aw nānoyani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶ Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiwwisقات ep pam hahlayi. ¹⁷ Uma umumiy moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuhhikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ò. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸ Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhta q'ewyakahkañwo. ¹⁹ Nikañw nu as tis pas Its umumiy ahoy mātaviwniqat òviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumiy yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhقات Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaقات, mokiwyuy añqw ahoy táatayna, ura pam nāp

uñway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ö. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat ðviy'ö. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma ökwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam its pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem öqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy öqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God- nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwikiamnihqa it penta, God sinomuyatuy añqē' ahtsaval'iwtāqamuy amumii. Hakim ōqawyuññwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuhtuṣiwniy añqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahipiy qaṣṣ hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwunniñ nāstanen, pay pam God aw put ōviy tūviñtani. Noq̄w pam hakiy qa qōhqōyat, aw put nōani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noq̄w pay hak pas qapēveñwakañw put ōviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoy tutuṣtiwñwu. ⁷ Noq̄w ōviy hak pantaqa God añqw pay hihta ōmahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq̄ wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay añ tuṣtiwñi'taqa okiwsinonikañw a'nō hīmuniwhiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakiñwu; noq̄w put siat poñwu; noq̄w put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noq̄w pan hapi kahaktaqa nāt panmaq̄w himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqā put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nōani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kītani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahipiy pan ūnatoyñwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'nwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaōwīhiniwhitotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi ōñaq'ō. God tālawñwat yūkuhqā hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alōñtini. Pam tālanihqē soon hisat namtōke' haqam qatālawñani. ¹⁸ Noq̄w pam kurs yan tunatyawtaqē, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahipiy sus mohpeyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noq̄w ōviy'ō, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtisptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsivuy akw qa sūanhinme' soon God unañwvni. ²¹ Paniq̄w ōviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nō hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo ōyaniqey aw ōqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yētotat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pānis-sa paysoq aw tūqayyuñwñi. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa añ hinmaq̄a hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāvipsat, ahipiyñwu; nen pahsat pay hin sōniwhqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pās pasiwtāqat, hakiy qenivo tāviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaq̄w, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyhñani. Pam pi haktonsa pās unañway qatu. ²⁷ Noq̄w pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwan'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kānanvotayqam amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonuññhtni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsitiwhqat aw tuṣtiwñi'yuñwee. ² Kurs hak tāqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsi'taqa umuhtsotsvalkimi pakiq̄w, pu piw hak tāqa hin'ewakw yuwsi'taqa ep pākini. ³ Noq̄w kurs uma it lomayuwsi'taqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqawwat, it ōkiwhqat aw pañqawqani: Pay um pep wūnuni, sen, Pay um yep

iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wūwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'nañway'kahkañw, hakiy enem hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvastotaa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep añ okiwayaqamuy namorstage, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noq̄w uma soq it ðokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyakañw momñwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma umuhnatiñwaniy qa hihtalalwa, it natñwanit pas ep hihkay'taqat akw uma túñwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit añ pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noq̄w ðviy kurs uma put anhtote' sūanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun ðoyye', pay pan hapi uma qaanhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisniqat tutavot ahpiy hin yukuniwyani. ¹⁰ Pi hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sūp haqam put ep qaanhte', pay hapi sohsok ep qaanhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kíahqa piw hak hakiy qa nīnaniqat kita. Noq̄w ðviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nīne', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noq̄w ðviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituq̄w, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noq̄w God añ qa núokwat tuwat soon ðkwatuwuni.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēwewni'taqey pañqawkañw qa put aw hayawtaqat hinne', ya pam hin put akw moñwvásttini? Ya sen pam qapēwewniy akw ayo yámakni? ¹⁵ Noq̄w kurs haqawat tuptsiwñi'yuñqam qa yuwsí'kahkañw, nõsiwhqat ñastayaq̄w, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihtotit, ðoyyani, kitap, puma hihta haqni'yuñqat pumuy qa huytaq̄w, ya hin puma put akw moñwvástotini? ¹⁷ Noq̄w ðviy hak qapēwewni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinne', pam haktonsa qapēwewni'tani. ¹⁸ Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapēwewni'ta; noq̄w nu'wa hihta tumalay'ta. Taa, um uhqapēwewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noq̄w nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwñiy ūmi mahtaknani, kítani. ¹⁹ Pay God pas sūkanihqat um tuptsiwñi'ta. Pay um sūan wuwñi'ta. Ima nukpanhihikwsimuy piw pan tuptsiwñi'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰ Noq̄w puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwñi'taq̄a sino? Sen hak qapēwewniat qa hihta apitiq̄w, pam haktonsa qapēwewni'tañwu. ²¹ Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²² Pam God aw tuptsiwñi'taqe ðviy pan hinhti. Noq̄w put qapēwewniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³ Noq̄w tutuveni hin lavayhtiqt hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noq̄w pam God kwátsiatnihqey pan túñwantiwa. ²⁴ Noq̄w ðviy hapi sino hintsakpiy ahpiy qenive wūnuñwu, qa pas qapēwewnit akw-saa. ²⁵ Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pás tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hōna. Nihqe pam hintsakpiy akw qenive wunuptu. ²⁶ Pi hakiy tokoat qa hikwsi'te' mokpuniñwuniq̄w, pay hapi pan piw qapēwewni hintsakpit ñastanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹ Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tūtutuqaynayaniqey anyuñwuni, it navoti'yuñwee: Itam tūtutuqaynayaqam pas pavan qaðwi'yukuniwyani. ² Itam sohsoyam hīhihta añ öwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa öwihiniwhitiqa pás pasiwtañwu; nihqe sohsok tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³ Meh, hak kawayot sipmoyhtotoina, put aw tūqaytaniqat ðviy'ö. Nihqe pan hak put tokoyat sohsok ponilañwu. ⁴ Pu uma kurs piw pákihut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayaq̄w-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwwisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaq̄w pañsoq̄'a. ⁵ Noq̄w pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hīhihta kwiviyyuataañwu. Meh, qōhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶ Noq̄w hakiy leñiat úwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq̄ tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq̄ qōhit akw taqtsokiwwañw itahtunatyay taqtsokñwu. ⁷ Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popkoytu, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumaqamuy tsútsu'tuy, pu pátuwaqatsit añqe' kí'yuñqamuy amumi tuyqawi'yuñwa. Puma pumuy sohsomuy amumi tuyqawi'yuñwiniqey tuwi'yuñwa. ⁸ Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy nīnañwuqa-saa. ⁹ Itam put akw God Itanay lomayuaatotata; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiwyuñqamuy qalomáyuaatotata. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi súkw moat añq̄w nõñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen

haqam pāhut nōñañataqat ep kwañwa, pu tsivo sūvaqw nōñantañwu? ¹² Itupkomu, ya sen nōnvospaltsoki olive-sipalat pōlōy'vani? Ya sen ovauyi nōnvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nōñantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñantoyñani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwñi'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, sūanwuwñi'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuyyakañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuh-suanwuwñiy ep qa himuiwyuñwñi. Pu uma it suan wuwñit pas antsanihqat ehpewi qa atsālalwani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa ññaqw wuwñit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwñit añwata. Pam pantaqa wuwñi hakiy tunatyayat ahpiyñiñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutyakañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuñwñi. ¹⁷ Nikañw ññaqw suan unañwtalwuwñi'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nō unañway'ta; pās suyan tūqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuñña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit eñem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwnañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoqw nānaywa, pu nāñwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tut-wani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānaywakañw nāqōytota. Nikañw uma hihta qa tūviñtotaqe ñviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta ñviy tūviñlalwakañw qa ñmalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put ñviy tūviñtotañwuniqee, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqey ñviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvōtahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nānawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhotitini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hik-wsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēnem kahkawna, yan'i. Noqw ya ūmuyñiqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pāsniñwu. Paniqw pi ñviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniqw ñviy uma God aw nānakwhani'yuñwñi. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hōyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwañw'ewakwtotani, uma lōq wuwñi'yuñqamu. ⁹ Uma nāōkwahyani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsūyayniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñwñi. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihataqaw, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nānamiq hiñqawqani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqat tutavot qahihatalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo hintsaniqey aw ñqala. Noqw ya um hakñiqe pas piw ayo suk w aqw hiñqawlawñi?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqawaqamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yaha-sañwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhayaye', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi hímuu? Pay pam sōwiwañwuy anta. Hihsave mātsiltit, pay kurs haqaminñwu. ¹⁵ Uma qa pañqawat, yan hiñqawqanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqat pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotani'kañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwyuñqey qanhtotiniñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiqā qaanhtiñwu.

5

Warning to the Rich

¹ Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtōnay añqey tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ñkini. ² Umuhkahakhimu kwañwptipti; umuhyuwsi kwahya-toti. ³ Umuhsiwa sohsoy sikañputi. Nihqey pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaveq talōñwintiwñqat ep nēñnem nihtiwñqat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim umuñem hōqyaqw uma pumuy ahsatiyamuy kwahanayañwu. Noqw

Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqat naqvumiq tōnaam töqtıq, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwañwáewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihotoynaya, pas hisat qōyaniwyanıqey an'i. ⁶ Uma hakiy sūantaqat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw öviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pıtuniqat aw pahsavo wuhkomaqaptsi'yuñwni. Meh, üyi'taqa tutskwañaq w hihta nukñwat aniwnit öviy maqaptsi'tañwu; nen qa nan'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos piwu. ⁸ Öviy uma qapēwewnayakahkañw qa nan'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pıtuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaniwyanı. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hötsiwmi wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānanvotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyniqw kānavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nan'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put eñem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy ökwatuñwu, pu núokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan öqalat lavayit akw hihta pasiwnyanıqey qe'yani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owi, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwyanı. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlaytatawlawni. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wāñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēwewnayakahkañw, put öviy tūviñtotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhtıpuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhtıq'ö. ¹⁶ Uma umuh'öwihiniwhtıpyu nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nenñem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nö hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sinonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat öviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, öñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pöhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwyu añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtaqat qaanhtıpyuat nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' añ ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat añqe' hinnumyaqamuy oqalanta. ² Ura Itana God añwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ unwáyat akw kwanw'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat öviy'o. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qaöwíhintaqa umumi pitsiwtáa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqat i' Naat God pas kaptitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vaqe, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy tátaynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unañwvahsi'yuñwa, ⁵ God qapēvevnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavó tunatyawtaniqey öqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nãmahin pi as uma ka pu' hihsavo hihhihta añ kãnanvotyayaqe putuiwyuñwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qõhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapevewniy sikavalasivat pay súlawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptitiwyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pítuniq'ö. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw unañway'yuñwa. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tútuptionsiwaqe hahlayhtiwiisa. Hahlayhpi pas kurs hin pañqawíwniqat pas pavan nukñwat pasitwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo óyaniqat añwu pay yuaaykuyat, put pantaqat añ pás heptotaqe, pu añ pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hihhihta añ kãnavotat, pep pu' momiq taviwniqat añwu pay pumuy áawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat añ pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nennemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi öñaqw hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nãnawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'o, Qahováriwtaqat Hikwsit öñaqw taviwhqat öqalayat añq'ö.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw öviy uma rohomhtotiniqey umuhwuwniy moñwvas'iwyuñwñi; pás umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey öviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw túqayyuñwñi, put tímatnihqee. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yuñqe nãp umuhtuñlayiy añ hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ Añ ahsupoq suan hinyuñwñi, i' hak umuy wãñwayhqa hin suan hintaqat pan'í. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'ö: Uma qahováriwyuñwñi; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuiñanihqat aw nãnawakne' it u'ni'yuñwñi: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put enem yúkuni. Noqw öviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptisi'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy añ'ewakwnihqat añqw umuy mätavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mätaviwhqat añq'ö. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mätavi, sikavalasivat, sen qótsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ unwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqawq God túwaqatsit nãt qa yukut, pepeq pay pan put enem yuku; nit yepahaq so'ñwaveq pu' umuñem túwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tútuptionsiwa, put mokiwuy añqw ahoy tátaynaqe, pas pavan sino-taqat aw'í. Nihqe öviy uma God qapēvevnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisa. ²² Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwanw'ewakwtotat, añ tuptionsiwni'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwñiqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nãnami unañway'yuñwñi. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihtiwiya, qa sinmuy súlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'o, God lavayiyat pas taytaqat, sútsepnihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam túsaqat anyuñwa; pu punuy lomavitsañwaam túsaqat siyat anta. Túsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noqw Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'í. Noqw i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mätaviwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniqw òviy uma nukpan'unañwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqaqwanigey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunòñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwini; nen uma put akw wuñwyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tívayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēnem kītani. Pep uma God eñem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwisniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiy ep tuyqaveq távini. Noqw put aw tuptsiwihqa hapi soon hamantini. ⁷⁻⁸ Noqw òviy uma tuptsiwyaqaw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavayiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kílalwaqamuy amuhpiy ayo tívihwqa kihut ep tuyqaveq páki, yan'í. Pu piw yan'í: Puma it owat ep tónòkyat, put aqw múnukyani, yan'í. ⁹ Noqw uma hapi pas namorstiwyaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñ'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēnem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat òviy'ò. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tálal ep qátuhqey añqw umuy wánwayi. ¹⁰ Ura as uma qa sūp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hāk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hitatotani, hisat pam pumuy amumi pohtaq'ò. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwini, Tutuyqawhqat tunatyayat eñemi. Uma moñwit pas susmohpeqnihqat aw tūqayyuñwini, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsaskaqamuy sivintoyanayiqe òviy ayatiwya, pu añ sūanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuwni'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy òvelantotani. ¹⁶ Uma qenive honkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyuñwini. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwini; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwini; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwini.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tūtuwiktū, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyuñwini, añ lololmatuy, pu hakiy pāsyañwuqamuy qa pūmuy-sa amumii, añ a'nò unañway'yuñqamuy amumi piwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep òwihiniwhte', put ep wuwahitiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kātaytani? Nikañw kurs pam aw sūanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yuñwiniqey aw wánwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kānavotpit añ kuyvaqee, itam hinyuñwiniqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat òviy'ò. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hiñqaqwaqaw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nāoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nāmatavi. ²⁴ Pam pas nāp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep hāyilti; nihqe tūhotiwhqe umuy qalaptina. Noqw òviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nāp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy òki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nāp umuhpuwsuñwimuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi'yese', puma umuy pās yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavayiyat aw tūtuptsiwani, nāmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa

suovaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhōmiy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsiy'yuñwiñqeyu, pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaqpuveniñqat nasitoyñayani. Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pantaqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñwmy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaq put moñwilawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwñi. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa amumun ò'qaltu. Noqw umuhñawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumun qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw òviy uma sun tunatyawkahkañw, tūokwatuw'i'yuñwñi. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwñi. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwye', sen nāphinsasviwye', qa tūwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amumēñ lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe òviy umuy wáñwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ò: Qatsit nāvokawin'kañw, lomatalòñnit añ taymaniñqey nāwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaq w nōñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwawqatsit tunatyawkañw, put aqwhaqam ñòyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwakiniyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwátayta. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ò'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kánanvotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuñwñi. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhgalalwe', kaptsi'yuñwñi. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unañwpeq God aw unañwvahsi'yuñqat umuy tūviñtaq, uma put aw hin lavayhtotiniñqey sutsep pás pasiwyuñwñi. Nikañw uma pahsi'kwa tūkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqawaqam hamantotini, umuy Christ enem lomahinwisqat qalomāneveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtanigw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhitiyuyamuy ep sūs kánavota, itamuy God aw òkinaniqey òviy'ò. Ura put tokoat mokiwy an kuyvaq, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹ Noqw pam pankañw hihikwsimuy sivilike tañawtaqamuy amumi lomatuawit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noah qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ò, nāto Noah pákihut yuykuq'ò. Noqw ura hikiyom, pay nānalnihqam, put añq w tañawtaqey pātsikqat añ kūkuyva. ²¹ Noqw pu' hapi itam pumuy amun ayo nōñakiwta, kūyit akw tuvoylatotiñqey, Jesus Christ mokiwy añq w ahoj tātayhqa ahpiy'ò. Hak tokoy pāhomhtaqat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwañw'ewakwtat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ òveqatsit aw pákihqey, God putvaqey qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu òqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

4

Changed Lives

¹ Noqw òviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kánavotqey, mòki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhitiyup qe'tiñwuniq'ò. ² Noqw òviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtuñlayiy qa añ hinwisht, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añqaww itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhiti, añ qatuptsiwñi'yuñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtañya; nuv'ò'nañway'yuñwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasnonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwiisa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴ Pi añ qatuptsiwñi'yuñqamuyñiqw hinhtiñq kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw òviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon qa God aw nālavaytani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amumēñ hinwat yūkuniñqey aw moñwvasiwtat aw'i. ⁶ Yañiqw hapi òviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuawit yuaatiwa, puma as sinomniñkañw tokoy ep hin yukuniwyaq, pumuy hikwsiam God an yesniqat òviy'ò.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq òkiwsia. Oviy uma pás unañwat yesni. Uma nami-tuyqawi'yuñwe', nāwakiniwisni. ⁸ Nikañw uma hapi nānami unañway'yuñqey pas qa qe'totini,

pi nami'naŋwa qaantaqat nihtiwaqat nākwapnaŋwuniq'ō. ⁹ Uma kwaŋwtotoynayakahkaŋw umuhkiy aŋ pās nāooyani. ¹⁰ God qa sunyuŋqat hihta sinomuy huylawu. Noqŋw ōviy hak hihta makiwhqey akw tūmoŋwvasnani, God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹ Haqawa yuaate' God aŋqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuŋem hihta hintsakqa pay God aŋqw ōqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsok hihta aŋ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'o. Nam sohsoyam put pas hihtatotat, moŋwílalwani, sutores aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunaŋwamu, kurs uma soŋawnen qōhit akw aw pohtiwye', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ōkiniqey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsánawpi uma Christ amum kánanvotyaniquee. Taq ason pam pas hímuniqey pan namtaknaqŋw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep qalomásasviwye', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqqa umumi pitsíwtaniq'ō, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotaŋwu; noqŋw uma hapi put pas pavan hihtatotaŋwu. ¹⁵ Nikaŋw uma qa haqawa hakiy ninaqey ep kánavotni, sen uyiŋwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nátsurstoynaqey ep'e. ¹⁶ Nikaŋw kurs hak Christ sinoatniqey ōviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep God pas hihtatani. ¹⁷ Taq aw hapi pitu; noqŋw God mohti sinomuy amuŋem hin yúkuni. Nikaŋw kurs pam itamuŋem mohti hin yúkuniqŋw, ya sen ima God aŋqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuŋem hin yukiltini? ¹⁸ Noqŋw kurs i' hak súantaqa pēp qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yuŋqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumŋem hin yukiwtni? ¹⁹ Yanta. Noqŋw ōviy ima hakim God tunatyayat anwat hihta aŋ kánanvotyaqam súanhinwise' God aw taqanaŋwtotit, hikwsiy put aw noi'yuŋwni, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikaŋwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam máaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwni. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuŋwni. Oviy uma qa tusoqtumalay'yuŋwt, su'qawkahkaŋw amumi tunatyawyuŋwni. Uma qa sívat ōviy tumalay'yuŋwt, pas kwaŋwtotoynayakahkaŋw God eŋem tumalay'yuŋwni. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuŋwniqat aw oyaqŋw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyuŋwni. Uma qa panyuŋwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nāmahtakni'yuŋwni. ⁴ Noqŋw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa máakte', pam hihta pas pavan nukŋwat, qa hinhtiŋwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piw uma aŋ tsátsayomu, uma umuhpe wūwukwmuy amumi maqaptsi'yuŋwni. Uma sohsoyam nānami maqaptsi'yuŋwni, okiw'unaŋway'kahkaŋwo. Taq God aŋ kwivi'naŋway'yuŋqamuy amumi rohomhtiŋwu; nikaŋw pam haqam okiw'unaŋway'yuŋqamuy núokway máqaŋwu. ⁶ Paniqŋw ōviy uma God ōqalayat ehpewi nāqahihtatotani. Noqŋw hisat aw pituqŋw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yuŋwni; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuŋwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwŋqa, Nukpana, wukotohot hōykinumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuytuptsiwiniy aŋ hūrs hoŋkahkaŋwo, it navoti'yuŋwee: Pay ahsupoq tūwaqatsit aŋ umún tuptsiwni'yuŋqam piw umún hihta aŋ kánanvotya. ¹⁰ Noqŋw uma hihsavo hihta aŋ kánanvotyaqŋw, God umuy pás pasiwani; umuy ōqaltoyne', hūrs hoŋnani. Pi pam umuy ōkwatuwhqey, umuy wánwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutores put pas hihtatotat, Moŋwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay tsávat umumi pēna, Silvanus nuy paaŋwaq'ō. Nuyniqŋw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta aŋ qa atsat hinma. Nu umuy ōqawhtoyaniqey nāwaknaqe ōviy yan pēna, God núokwaat hímuniqat umuy suan áawnaniquee. Put akw uma hūrs hoŋni. ¹³ Aŋ tuptsiwni'yuŋqam Babylon ep yesqam, umún God namoramam, umuy ōqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma nānatupkomniqey pan nānami unaŋway'kahkaŋw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unaŋwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi an̄k Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwīkiatnikañw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nikañw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuñqamuy nu òqalanta. God hapi sūankañw umuy tuptsiwnit a'nò hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ² Nam nūokwa, pu kwakwaha unañwa umumi wūhaq noiwtāa, uma God tuwi'yuñq'ò, pu Jesus Itahtutuyqawhqay piwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan òqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuñwe', suan hinwise', lolmat yesniqat òviy'ò. ⁴ Piw pam hihta pas hihtanihqat a'nò hihkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomátuñlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit an̄qw mātaviwye', God an̄qw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw òviy uma qapēvewnayakahkañw, qa nātusitote' lomatumalay'yuñw; piw lomatumalay'kahkañw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Piw God tunatyayat tuwi'kahkañw nāmi tuyqawi'yuñw; piw nāmi tuyqawi'kahkañw nakwhani'yuñw niqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkañw, God kaptsi'yuñw niqey tuwi'vayani. ⁷ Piw uma God pas kaptsi'kahkañw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Piw nāvāsyakahkañw uma nānami unañway'yuñw. ⁸ Noqw kurs uma it an̄ qaòwihinkahkañw ahsupoq an̄ hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkañw qa paysoq tumalay'yuñwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey an̄qw kwañw'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw òviy'ò itupkoma, uma tunatyal'tote', pas suyan wāñwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pōhuyat an̄qw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat moñwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuñqw, pam hahlaykañw umuy òkinani. ¹² Paniqw hapi òviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuñwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuñqey ep hūrs'iwyuñwa. ¹³ Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy òqalantaniqw pam nuyniqw sūanta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit an̄qw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnāqat pan'i. ¹⁵ Pu òviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sutsep u'ni'yuñw niqat òviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ òqalayāt umumi mahtaknaya, piw put pītuniqat umuy āawnaya. Nikañw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yórikya. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tālawñwat pītsánwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawñwat an̄qw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tōnyat òñaqw tótiqw, itam tūkwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakañw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqòhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hisatniqw tālawwaqw, umu'nañwpeq talawsohu yámakniqat pahsavo uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰ Nikañw uma it navoti'yuñw: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pás unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

2

False Teachers

¹ Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey átsáy'yuñqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Hikispi puma Tutuyqawhqat pumuy tūihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhavalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunánwtalqatsit an̄ hinwisq, kaysiwñqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqqa qalomáyuatiwini. ³ Puma sīvat tuñlay'yuñqey òviy kwañwáviy akw umuy unatoyayani, umutsviy káhaktotiniqe òviy'ò. Noqw pay hisatñahaqawq pumuy qalomáyukuniwyaniqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qóyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yatuy qaanhotiqamuy qa

ayo nõnaknat, pumuy maskimiꝯ maspaqe, hisat pam hin yũkuniqey aw pahasavo pumuy somhtaꝯ, tupqat qatãlat epeꝯ pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nõnaknat, put qa kaptsi'yũnqamuy pãtsikiwuy akw kiqõta. Nikañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsãne'nihqamuy sinomuyatuy piwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhath wuhkokitsokit qõhtsaptaqe kiqõta. Pan pumuy hintsanhqe, hakim ahpiy put qa kaptsi'yũnqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mãtakta. ⁷ Nikañw pam it suan qãtuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tãqa sũantaqa pumuy amumum qãtuhqe, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw naqavo nãunañwmokinta. ⁹ Noqw õviy Tutuyqawhqa suyan pi put kaptsi'taqat kãnavotpit añqw hin ayo tãviniqey tuwi'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoyaniquy aw pahasavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi õviy pam añ hakimuy nãp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yũnqamuy piwu. Puma pi kwikwivitu; nãp tunatay hinwisniqey anyuñwa. Puma õñaq w hihtuy kaptsiwiyaqamuy amumiꝯ qalomãhiñqawaniqey qatuhtusa. ¹¹ Noqw hikispi God hõñviamat pumuy amuhpenihqe pavan pas õ'qalt-nikañw, pu hõhoñvit, Tutuyqawhqa atpip pumuy amumiꝯ qa nãnap hin hiñqawakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wũwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwye', niñwiyaniquy õviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mãtsi'kahkañw qalomãhiñqawañwu; nihqe nãp qaanhinwisqey ep sũlawhtini, ¹³ Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatit õmahtotani. Tãlõ' puma qaunãñwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itsẽheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkahkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novõwuy-sa taynumya; piw soon põsiam qaanhitiꝯ qe'tini. Puma tuptsinwit añ qa õ'qaltuy ñnatotoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwi'yũwa. Oviy puma God itsivuyat akw so'niq w pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim põhut sũantaqat añqw lasay nãp sũhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kuckyat añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyay ep put mẽwa. Mõro qayuãataqa tãqat tõnayat akw God lavay'ayayat qaunãñwtalqat mẽwa. ¹⁷ Ima hapi nõnanvatñit añqw pãhut sũlawhtiqa anyuñwa, wisoomawht huhukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatãlat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqe, tuptsinwit añ qa õ'qaltuy tuskapqatsit akw ñnatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw hihin ayo nõnakqamuy. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo õoyaniqey pañqawat, nãp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tũwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw añwutiwe', pay put aw tũwik'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqa, ayo Tũoyhqaq tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomãhintsatskiwhqat añqw mãtaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' añwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomãhintañwu, mohtiwat qatsiyat epnihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaq w pam pas qalomãhinta. ²² Noqw pay pi it yan lavayit puma sãlantoti: Pohko nãyõiy aw ahoy pitu; piw pitsõit as pãhomyaqw, pay piw tsõqakuyit aqw waõykwuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lõs umumi pẽna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhwuwniy sũantaqat pavan õqalaniquy unañwti, ² Uma imuy pãs unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yũwñniqat õviy'o, pu Itahtutuyqawhqa, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mãtapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yũwñni: Pay nãt so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nãp tunatay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqawani: Yaw pam pituniqey pañqawu. Noqw pan lavayit hisat aw antsaniwñi? Taq itahwuyamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nãto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tũwaqatsi pañaqw wunuwkañw pãhut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tũwaqatsi ephaqam yukiltiqaq put akw pãtsikq sũlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yañ tokpelat, pu tũwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yũnqamuy hinwat amuñem yukut, hoyalani. Nen pep pu' i' yañ tũwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sũs tãla Tutuyqawhqaqniq w sõmorit yahsañwuy anta, pu sõmorit yahsañw sũkw tãlat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqa lavayiy aw antsaniqey ep qa sõwuniñwu, nãmahin pi sinmuyniq w pam pantañwu. Pi pam itamumi

wuhko maqaptsi'ta, hakiy sùlawhtiniqat qa suhdaq'ewñwunihqee. Níkañw pas as sohsoyam nāp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰ Níkañw hapi Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'í. Noqw ep pu' tokpela a'nō umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiwyuñqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu pātiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹² Hisat God talōñniyat aw pítuniqat maqaptsi'kahkañw, kwañwtotoynayakahkañwo. Pi put talōñniyat ep yañ tokpela taqte', pātini; pu añ himu hin yukiwyuñqa qaan'ewakw mukit akw sùlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu sūantaqa-sa pasiwvani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe ōviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwyuñq'ō, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ō. ¹⁵ Itahtutuyqawhqat umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'ō. ¹⁶ Pay pi añsakis pēne' it yaaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māmatsniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hihin namtōkintotaqē nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'í. ¹⁷ Noqw ōviy'ō, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwani; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqaw, uma hūrs hoñqey mātatve', añqw ruhpakyani. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptitiwaa, pay pūu-níkañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat aṅqawnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yōrikyā. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yōrikyā. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqē put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqā as Nayat ámumnikañw itamumi mātakiqat itam umuy áwintota. ³ Itam hapi hihta aw yōrikyaqey, pu aw tūqayyāqey umuy áwintota, uma itamum sūpwatniqat ðviy'ō. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat ðviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put aṅqw nanaptaqē umuy áwintota: God tālanihqata; noqw qatāla hapi pas put ep sūlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálawani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tālat epniqw ðviy itam put an tālat aṅ hinwise' itam sūp hinnunyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ uñwáat itamuy sohsok qaanhtiput aṅqw kwañw'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pañqaqwe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqā hapi itamuhpe sūlawni. ⁹ God sūankañw, pu lavayiy an hinhtiñwu. Noqw ðviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yūkuni, pu sohsok qasuantsakpit aṅqw itamuy kwañw'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ðviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka sūantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqē, itamuy Nay enañ namivōhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy- sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat aṅ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa aṅ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqā put hapi ep sūlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat aṅ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God aṅ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqā pas put hinmaqw soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisat-tutavota. Ura uma yayhniwhqat aṅqaw put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat aṅqaw lavayit nanvotaqaw, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatāla ayo ruhpak'ō; noqw tāla pas antsanihqā pu' tāla. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹ I' hak tālat aṅ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqā hapi nāt qatālat aṅ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqā hapi tālat aṅ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhtaq'ewnihqā hapi qatālat aṅ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy tuñwantaqē, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yūkuqw ðviy'ō. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṅqawnihqat tuwi'yuñqaw ðviy'ō. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat áñwutotaqw ðviy'ō. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuñqaw ðviy'ō. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṅqawnihqat tuwi'yuñqaw ðviy'ō. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqw ðviy'ō, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat áñwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwañwátayyuñwani, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi íi himu sohsoy yep qatsit ahpiy'ō: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'ō, pu kwivi'nañwat ahpiy'ō. Pam qa Itanay ahpiynit, yep qatsit ahpiy'ō. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat aṅ hinmaqa pas sūtsepi.

The Enemy of Christ

¹⁸ Ítimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ ehpewiwtaqa pituniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwhqam Christ ehpewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mátsi'yuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamuyaqey máktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoq hihta navoti'yuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuñqw òviy'o. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiynihqat uma navoti'yuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqaw hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy áawna: Itamuy qatsit qaso'taqat máqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyaqw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoq hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsaa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñw. Noqw hisat pam máktiqw, itam qa ókiwyani; nen put pituq, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yuñwa. Noqw òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tiyatnihqat uma navoti'yuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan túnwantiwya. Paniqw hapi òviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tımatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa máktakti. Nikañw ason hisat Tiat máktaktiqw itam put anyuñwniqey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikyanique. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvhsit nõyi'taqá nākwañw'ewaklawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵ Noqw uma navoti'yuñqw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqe òviy máktakti. Noqw qaanhtipu put ep súlawu. ⁶ Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yórik'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Ítimhohyamu, qa hak hapi umuy únatoynani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat sımoknaniqe òviy máktakti. ⁹ God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyat put apqólpenniñwiniqw òviy'o. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiñwunihqee. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat máktakya, pu Nukpanat tımatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqá piwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaw it hapi yan tıawit aw tıqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiynihqe tupkoy nınaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nına? Ispi put tumalaat qalolmaniq'ó, noqw tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaq'ó. ¹⁴ Itam hapi mokiwyu añqw qatsit aw nõñakqey navoti'yuñwa, òviy pi itam itahsinosñwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqá hapi mokiwyu ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqá hapi sinmuy qóyantaqaniñwu. Noqw uma navoti'yuñqw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yanique suhtaq'ewyani. ¹⁷ Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta hímu'y'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa ókwatuwe', ya sen hin pam God añqw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vaqey pañqawni? ¹⁸ Ítimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñw, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhinsakpiy akw pas antsa panyuñw.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tımatnihqey navoti'yuıwni; nihqe qa hin unaıway'kahkaıw put aw ökiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay itah'unaıwa itamuy söontsani'taniqıw, tis pi God itah'unaıwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunaıwamu, kurs itah'unaıwa itamuy qa söontsani'taniqıw pep hapi pu' itam God aw qa ökiwyani. ²² Pu itam hihta öviy tüviıntote' put aıwq put ömahtotamantani, ispi itam put tutavoyat an hinwisqee, nihqe put tayawintiwiisa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tütuıptısiwe', nānami unaıway'yuıwıniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat an hinmaqa hapi put ep qātuni; noqw God put ep qātuni. Noqw pam itamuy Hikwsit maqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuıwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunaıwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey paıwqawqamuy amumi tuıptısiwymantani. Nikaıw uma pumuy amumi pohtayaman-tani, sen puma pas antsa God aıwqıyayqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuıwqam tüwaqatsit aıqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kaıw pıtuıhıat paıwqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kaıw pıtuıhıat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'ıwtaqat hikwsiyat ahpiy'ö. Ura nāt Christ ehpew'ıwtaqat pıtuıniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'naıwıpeq qātuhqa put epnihqe pas pavan hoıvi. Noqw öviy uma pumuy anıwutota, pi uma God ahpiy tihtiwiyaqee, itimhohyamı. ⁵ Christ ehpew'ıwıyunaıwqam yep qatsit tunatıyayat ahpiyya; nihqe öviy yep qatsit tunatıyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatıyayat hinwisqam umumi tüqayıyuıwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwiya. Noqw God tuwi'taqı itamumi tüqayıtaıwı. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tuqayvastaıwı. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsıat mātsı'yuıwa, pu piw it atsıat hikwsıta.

God Is Love

⁷ Aw iunaıwamu, itam nānami unaıway'yuıwni. Pi God hapi itamuy nuhtumi unaıway'yuıwıniqat tutuıwınaıwı. Noqw haqam nuhtumi unaıway'taqı hapi suyan God ahpiy tihtiwiıwı, nihqe God tuwi'taıwı. ⁸ Haqam nuhtumi qa unaıway'taqı hapi God qa tuwi'taıwı, pi God nami'naıwıniq'ö. ⁹ Noqw God nuhtumi unaıway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sükw Tiy tüwaqatsit aw tavi, itam put atsıviy yesniqat öviy'ö. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unaıway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unaıway'yuıwq, pay pam itamumi unaıway'taqe öviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtıpuıw ep mokqe itamuy God enaı namivöhikna. ¹¹ Aw iunaıwamu, God pas panhaqam itamumi unaıway'ta. Noqw öviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unaıway'yuıwni. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unaıway'yuıwq, pep hapi pu' God ita'naıwıpeq qātuni; nihqe itamuy nānami pas unaıway'yuıwıniqat itamuy tutuqaynatıma, itam put an nuhtumi unaıway'yuıwıniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put an yesq pam ita'naıwıpeq qātuıwq itam navoti'yuıwa, pi pam Hikwsiy itamumi nóaqıw öviy'ö. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yörıkya, piw Naat itamumi unaıway'taqat itam tuawı'yuıwa; ispi pam Tiy aıwq pew taviqıw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam Jesus God Tiyatnihqat paıwqawhqa God an qatu; noqw God put unaıwıpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unaıway'taqat nanaptakaıw tütuıptısiwa. God hapi pas nami'naıwa. Noqw nuhtumi unaıway'taqı hapi God an qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunaıwamu, kurs itam hin as nānami unaıway'yuıwıniqey pan nānami unaıway'yuıwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pıtuıwq itam qa ökiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqıw pay itam piw an yep hınyuıwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unaıway'te' qa put mamqasıwı; maqaswuıwı sülawıwı. Taq maqaswuıwı'taqı hapi qa sun yantaıwı. Noqw öviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unaıway'tani, pam as put aw unaıway'tanikaıwo. ¹⁹ Itam put aw unaıway'yuıwa, ispi pam mohti itamumi unaıway'taq'ö. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unaıway'taqey yan lalvaykaıw sinosıway aw qa suhtaıewınihqa hapi atsātani. Ispi puyaw hak sinosıway aw yöriki'taqey aw qa unaıway'te' hin tis God aw qa yöriki'kaıw put aw unaıway'tani? ²¹ Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unaıway'taqı piw sinosıway aw unaıway'taqata.

5

Our Victory over the World

¹ I' hak Jesus Christ-nihqat tuıptısiwhqa hapi God aıwq tihtiwiıwı. Pu hak haqam God Itanıw aw unaıway'taqı piw put tımuıyatuy amumi unaıway'tani. ² Itam God

aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noq w put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwhqa yep qatsit tunatyayat añwuy'tañwu. Noq w yan hapi itam yep qatsit añwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵ Noq w ya hak yep qatsit tunatyayat añwuy'tani? I' hak Jesus God Tiyatnihqat tuptsiwhqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pítuhqe kúyit akw-nikañw pu unwat akw tuvoylati, qa kúyit akw-sanit, pi kúyit akw-nikañw pu unwat akw'a. Noq w Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noq w pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noq w ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kúyi, pu unwa. Noq w ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noq w pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsiwhq God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noq w pay God qa tuptsiwhqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsiwhqee. ¹¹ Noq w yan hapi God itamuy áawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit ñastaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi iit penta. Noq w uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴ Noq w itam put aw tuptsiwni'yuñqw, put tunatyayat añ hihta òviy itam put tūviñtotaqw, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noq w itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uh-sinoshwa qaanhtiput pay mokiwuy aqw qa pitsiwaqat hintsakq um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noq w God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwuy aqw qa pitsiwaqat qaanhtiput hintsakniq'ò. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwuy aqw pitsiwaqat qaanhtiput hinhtini. Noq w kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noq w soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsiwtani. ¹⁸ Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ò. Noq w Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noq w itam hapi God tímatnihqey navoti'yuñwa. Noq w yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwyuñwa. ²⁰ Itam navoti'yuñqw God Tiat pítuhqe itamuy suyan unañwtalwuñwitoyna. Noq w òviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noq w itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noq w itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹ Itimhohyam, uma hihta wutsit aw nāwakintihqat qa aw may'yuñwni. Pas antsa.

JOHN ańk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unańway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuńqam piwu, ² I' hak pas antsanihqa itamuhpe pakiwkańw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat ōviy itam umumi unańway'kahkańw, pas antsa yan umuńem nāwakinwisa. ³ Nam ōkwalni, nūokwa, pu kwakwhaunańwa umumum yantani, Itanay God ańq'ō, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ ańq'ō.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat ań hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay ańqw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'ō. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pańqawni: Itam nānami unańway'yuńwni. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nikańw pay ura yayhniwhqat ańqaqw itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat ań hinwise' pan nānami unańway'yuńwni; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey ań hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit ań nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kańw pituhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ ehpewiwtaqa. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, ań ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnit yūmo kwilakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa ań hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat ań hinmaq, Itanay-nikańw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaqw, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa ōqalayamantani. ¹¹ Taq put ōqalaga qaanhtipuyat ep suńwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwaqat hihta umumi pēnanikańw, pay nu qa tutuvenit ań pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nikańw pay hisnen nu umumi pītuni; noqw itam pas nānami taykahkańw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortihqat uhqōqay timat uń ōqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniḡat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniḡat pas uhhikwsi suphelawtaḡat pan'i. ³ Pi tuptsiwñi'yuñqam ökihḡe, inumi uñ tūawvayaḡw, yaw um itahtuptionsiwniy pas antsaniḡat hürs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsaniḡat añ hinwisḡ, nu put pantaḡat navotḡe, pas hahlayhti. Qa himu put epñihḡe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptionsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'löñtuy hin tumalay'taḡey ep súantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taḡat puma God aw tōnawtaḡamuy amumi tūawvaya, noḡw um God kaptsi'kañw, pumuy haḡamiyaḡw amumi unañwtave', súanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayanigē añḡe' nankwusa; niḡḡe imuy qatuptsiwñi'yuñqamuy amuñaḡw qa hihta ömahtiwisa. ⁸ Noḡw paniḡw hapi öviy itam pumuy panyuñqamuy soon qa päsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsaniḡat yuaatiwisḡ'ö.

Diotrephes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaḡamuy amumi pēna; noḡw i' Diotrophes pumuy amuñaḡw pas himuniḡey nāwaknaḡa itamuy qa ömahta. ¹⁰ Noḡw öviy kurs nu umumiḡ pite', soon nu put hiniwhtipuyat aw qa pónaknani, itamumiḡ nānaphin ḡalomáhiñḡawlawhḡata; pu pas qa ñöyaltigē, pam añ tuptionsiwni'yuñqamuy qa ömahta; nit pu pumuy ömahtotaniḡey nānawaknaḡamuy mēwanta; niḡḡe God aw tōnawtaḡamuy amuñaḡw pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta ḡalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaḡa hapi God tiata; pu i' hak hihta ḡalolmat añ hinmaḡa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwtá. Noḡw i' pas antsaá. Owi, pu itam pas piw ñap aw navoti'yuñwa; noḡw uma navoti'yuñḡw, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtáḡat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenko-hot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiḡw ūmi yórikni; noḡw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim uñ öḡalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat öḡalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwikiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy òqalanta. Ura pam umuy wánwayhqe, Jesus Christ enem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaðwíhinkañw umumi pitsiwtata.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nōñakqat umumi pēñaniqey unañwti. Nikañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy enem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat ēñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuñña. Yaw puma God aw yankahkañw qahopiyese; nihqe God sūkw Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ piwu. Nihqe òviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw òviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pās nanapta. Ura hin Tutuyqawhqa haqawq tutskwat Egypt añqw sinomuy nōñaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima òñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp qeniy mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi taña, hisat aw wukotalōñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorrha-niqw, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písoqya. Noqw God qōhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy òkwhaniqe òviy'ò. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñ'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqaqwa. ⁹ Noqw híkspi God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat òviy'ò. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unāñw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqaw: Nam Tutuyqawhqa uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqaqwañwu; pu pay hihituy popkotuy amún hihita nāp tuwi'yuñqey akw nāhoyalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kuyat añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añw lasya, hihta as himuy'vayaniqe òviy'ò; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nōnove', Tutuyqawhqtat u'ni'kahkañw pōlavikit yónoyhtotaq, puma umumun nōnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nōnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqtat anyuñwa. Puma himutskit tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, nāipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nō walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpiam pāhut walalataqat qótóyat anta. Puma sótuy nānahoy yuytuyaqtat anyuñwa; nihqe puma haqami mihikqat añ pas qatálat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsivaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqa pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'ò, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anaahat lavayit akw put aqw hiñqaqwa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tūovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nō kwiviyuaatotañwu; hihta nukwáñw'ewyaniqey òviy sinmuy amumi kwañwáyuuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañw aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yuñwani. ¹⁸ Pay so'ñwamiq ima hakim tututsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuñwani; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsikantotani; nāp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ò. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqtat añ nāwuñwintani; Qahováriwtaqtat Hikwsiit añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talōñvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa stiyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qōhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo òoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw öqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy ökinani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatotat, kaptsi'yuwni. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ HIHTA NATONIQT MAHTAKNA Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ añq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mätakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataq, pam nuy John, put lavay'ayayat, put äawna. ² Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mätaktaqat umuy äawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqat pey'taqat añ tūnwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yunqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsiwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat añq'ö, pu tsañe'nihqamuy hīhikwsimuy put moñw'atsvewayat ehpewiyaqamuy amuñaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ añq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaq'w tātayhqe nuhtuñaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñw'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmoñw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put moñw'lwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam öomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put söhkwnkayaqam piwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihta nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsaa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsoq hihta yayhnaqa pu sohsoq hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ eñem hihta añ kánavota; put eñem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwatani. Nu pāñaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mätsiwhtaqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqaqat talōñniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw, inuhkwayñave hakiy a'nö tōnayat navota, pas tötöqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkñihqa, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumi, pu Smyrnat epyaqamuy, pu Pergamos epyaqamuy, pu Thyatirat epyaqamuy, pu Sardis epyaqamuy, pu Philadelphiat epyaqamuy, pu Laodiceat epyaqamuy, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqaqat aw yórikniqe ahoy namtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukiwuyñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókpít amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwahqa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsiwtataqat yuwsikañw, tawitsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qötöyat añ hōmiat qōtsáphöt anta, pas nuvat an qōtsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwan'ewakw sikasivat qōpqōmiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunañwtuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sötuy matsvoñta. Noqw moañaq w sipwuvahpi nan'ivak a'nö qalay'taqay yayma. Noqw taywaat tawat pas pavan tälát anta. ¹⁷ Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sūmokpunikañwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuñkñihqa. ¹⁸ Nu hapi qatu. Ura as nu mokt, pu ahoy tātayi. Noqw meh, nu hapi sutsep qátuhqa. Pas antsaa. Nihqe nu maskimiq, pu mokiwuy aw öqalay'ta. ¹⁹ Um hihta aw yórikqey pēnani, yañ hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰ Ura nu putvaqw tsañe' sötuy matsvoñkañw tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímuniñqat nu uñ äawnani. Ima tsañe' sötuy hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñvia'yatu. Noqw pu tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹ Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsañe' sötuy matsvoñtaqa, tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukiwuyñqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ² Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuñem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa nan'ekni'ta. Pu um añ qalomáhinyunqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pañqaqwaqamuy um amumi pohtaqe,

amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³ Nihqe um hihta añ kuykañw nakwhani'ta. Nihqe um inatñwaniy tunatyawkañw hihta maqsonlawkañw qa ókiwhiti. ⁴ Nikañw pay nu hihta ùmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihaqam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta. ⁵ Nihqe òviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtòkt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ùmi supte' uhwiñqòhiy tsotsòkpiyat qeniyañ añqw ayo távini, um qa ahoy namtòkq'ò. ⁶ Nikañw it ep nu ùñ hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, in'ñi. ⁷ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata. Nukpanat áñwuy'taqat nu pan nakwhanaq, pam himutsokit hakiy taytoyñañwuqat God ùyiyat nāsaveq wúnuhqat añqw nòsni.

The Message to Smyrna

⁸ Pu um Smyrnat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtinihqa, pu nuhtuñkñihqa, ura as makt, pu' qátuhqa yan ùmi lavayhti: ⁹ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hihhihta añ kñanavota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kñhak'i. Pu hakim Jew-sinomniñqey a'tsalalwaqam ùmiq qalomáñhiñqayaqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tónawta. ¹⁰ Um hapi hihta nāt añ kñnavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantaniqey òviy'ò. Noqw uma pakwút-sikis tñlat añ kñnavotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskañw put añ nāvokawintotani. ¹¹ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata. Nukpanat áñwutaqa hapi soon mokiwuy añqw lòs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwvahpit nan'ikaqey qalay'taqat himuy'taqay yan ùmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hürs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nñniwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaq, um inumi tuptsiwñi'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa súkw hihta ùmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaq, pam Israel-sinmuy ùnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiywuñqamuy amuñem hihtuy qöyantotat, sikwíyat añqw nòñösa; pu tokot sokoqtotat. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ùmi supte' imoñaq sipwvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata. Nukpanat áñwutaqat nu mennat it òñaq pölavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qòtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwñi pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ùwiñwuy antaqat pòsi'taq, pu kwanñ'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqay yan ùmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñkñihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epñihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa súkw hihta ùmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatniñqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynaqaniñw, pumuy ùnatoynaq, puma tokot sokoplalwa, pu nòsiwhqat añ hihta nāp yukiywuñqamuy amumi noiwhqat añqw nòñösañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñok, pam tütuyhtini, pu put amum nāhahlaynaqam piwu. Noqw puma qa'an'ewakw kñanavotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyey. ²³ Pu nu put tímuyatuy qöyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tónawtaqam navoti'yuñwñi, nu hapi sohsokmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ùmi pañqawñi, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpiyat qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tññwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hürs ñuy'yuñwñi, nuy pituniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat áñwutat pas so'ñwamiñqahqami itunatyay añ hinmaqat nu hihihituy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amumi óqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy óqalmaqa.

²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hihikwismuy himuy'taqa, pu tsañe, sötuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta; nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unañtapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, òmahtaqey hürs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pítuhqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep híkiyom itséheeqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsituvēnit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um híhin òqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw òviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tónawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsalalwaqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātapt, hürs wunu. Noqw òviy ason tūwaqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon uñ mātapt, uñ put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hürs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God Kiyat ep tōtōñ-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhumiñkañw ònaqw hawni Inay God añq'ò. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwini. ¹³ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tónawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkiniñkañwo. ¹⁶ Noqw pi um híhin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu òviy uñ pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu kähak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rürumna. Susmataq pi um okiwhinikañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, òkiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuws'i'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwañw'ewayhtiqaat nuy tūiniñkañwo, nen kähakni; pu um qōtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvaqe wilelwe', tālat taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um òviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hōtsiwñheq wñnukañw pōññótoyana. Itónay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaqe Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

4

Worship in Heaven

¹ It atspe pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hōtsílti. Noqw nu mohti hakiy tōnayt navotq, pas tōtōqpit an tónay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ūmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³ Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqat akw ñoyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nānan'ikaqe sunat-nikañw añqw nálòq sihkay'taqat tsotsókpit akw ñoyakiwta. Noqw hakim sunat añqw nálòq sihkay'taqam

wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qōtsat yuwsikahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiyuñqat wihkat akw qōtōsomiwyuñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwiptakañwu pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqōhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tālay'taqā patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālōyōm hihtu tayyuñqam hōñi; mōñaq-w-nikañwu pu ahkwayñañqaw pōvosi'yūñwa. ⁷ Noqw tayyuñqamuy amuñqaw i' himu mohti taytaqa tōhowuy anta; noqw añkñihqa wakashoyat anta; noqw amuñkñihqa tāqat an tayway'ta; noqw pu put añkñihqa kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yūñwa; noqw puma pas sohsovik pōvosi'yūñwa. Nihqe puma tālō'nikañwu pu tōkilat añ qa nānasuñwnayñwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa, pay hisatnikañwu, pu'nikañwu, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtāqat pas kaptisitotakañwu, tayawnayakañwu, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpipo wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom uñ pas hihtatota, uñ kaptisi'tote', um- sa ōqalay'taqat pañqawqawq, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsovik hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuvenit apqōlnaqw-nikañwu pu ihkaqewat pey'kañwu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw hoñviaya a'nō ōqalat pas tōnay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púrukñaniqew aw aptsiwta? kita. ³ Noqw soon kurs hak ōveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqat tutuvenit púrukñani, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvak'ōyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūwnañqew aw aptsiwtaqōw ōviy'ō. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñqaw wukotōhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púrukñani; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañwu pu nālōq tayyuñqamuy-nikañwu pu wūwukmuy amuhsonwe Maña wunu, kurs niniwa; nihqe pan sōniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqōw māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqōw, pahsat pu ima nālōyōm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatōnlenay'kahkañwu nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañwu, añ himu kwañwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuhqat hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlalwaqe pañqawqa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsitsiktaniqew aw aptsiwta, ispi um nīniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsovikmuy hihtuy nanāpway sinoiwtaqamuy amuñq'ō, pu nānap lavaymakiway'yūñqamuy amuñq'ō, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñq'ō, pu sohsovikmuy hihtuy ñamuy añq'ō. ¹⁰ Nihqe um God Itahtutuyqawhqaqaw aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañwu navotq, kaysiwhqam hoñviay'at moñw'atsvewat nōyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañwu pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nō pañqawqa: Ason sinom Mañat as nīniwhqat ōqalanihqat pañqawqaniqew pam sūanta. Pay nam pam kāhakiwuy makiwni. Pay nam sinom put-sa hapi suan unañwtalwuwuñi'taqat, pu sus'ōqalanihqat pañqawqe', put kaptisitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ō. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu ōveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqawqa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptisilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa ōqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālōyōm tayyuñqam pañqawqa: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamōtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqōw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqōw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy ūmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um

pewnen yórikni. ²Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaqa awtat yawta. Noqw haqawa put moñwihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy añwutimani. ³Pu Maña an̄k piw tuvoylat tsikaq, pahsat pu mohti'maqat an̄knihaq himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtaqa koyanisqatsit aw tūlalayniqey óqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaq, pahsat pu amuñknihaq himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sōqōmkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa hihta pututuwanpit yawta. ⁶Noqw nu navotq, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sōhōvosi sūp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysōhōvosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, óvat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷Noqw pam nālōqtiqa tuvoylat tsikaq, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālōq epnihaq pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, pam kita. ⁸Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put an̄k hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuñqat amuñaqw sūk aw óqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qōqyani, pu tsōñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹Pu pam tsivotnihqat tuvoylat tsikaq, nu yorikq pi kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsoqpit atpipaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep n̄niwywa; puma hihta pas suyan navoti'yūñqey qatuhtuskahkañw yuaatotaqey óviy'o. ¹⁰Noqw puma a'nō hiñqaqwaqey pañqawa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'uñway ep hinwat yúkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹Noqw puma sohsoyam qōtsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuñwni'yūñwñiqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qōyaniwyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹²Noqw nu tātayhq, pam nāvaynihqat tuvoylat hōtaq, pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw tāwa anaha'mōtsaput an qōmviti. Noqw mūyaw unwat an pālañwputi. ¹³Noqw tokpelat anqw sōtu tūwaqatsit aw lōhōhōtiva, sipaltsokit pōlōat pay lake', qa kwanwtit, wukohukwvaq w lōhōkñwuqat pan'i. ¹⁴Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pānaq w tutskwa kūyuñqa nahlamhti. ¹⁵Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nō óqalat pasiwyuñqam, pu tūtuwit, pu pay qa tūtuwit, puma sohsoyam tuhtukwit an haqey' o'wat an tuhtusōva nauyhtota; ¹⁶Nihqey tuhtukwit, pu o'wat aw pañqawa: Uma moñw'atsvewat ep qātuqat pitsañwayat anqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsívuyat anq'ó. ¹⁷Taq itsívuyat aw wukotalōña. Noqw ya hak sen put an kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nālōyōm hoñvia'yat tūwaqatsit nālōvaq nanan'ivaq hoñkahkañw, tūwaqatsit an̄ nālōvaq hūkañwuy ahoy ñuy'yūñwa, tūwaqatsit an̄ qa hūhukniqat óviy'o, pu pātuwaqatsit an̄qee, pu himutsotskit an'a. ²Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nālōqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nō tsa'lawhqe, ³Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hīhihta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaq, pu' pantani. ⁴Noqw hihsa'nihqam tuvoylatoti qw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyanihqi qey tsañe'sikip sunat-nikañw anqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵It Judat anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶Pu Aser anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷Pu Simeon anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸Pu Zabulon anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qa an'ewakw hintaqam moñw'atsvewat-nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsoqmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy-nikañw, pu tūwaqatsit an̄ ahsupoq yesqamuy-

nikañw, pu nanāp lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ö. Noqw puma qōtsat yuwsī'kahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰ Nihqe a'nō hiñqawqaq pañqaw: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, pu wüwuyomu, pu nälöyöm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalalwaqe ¹² Pañqaw: Pas antsaa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'öqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqaw: Ya ima qōtsat yuwsī'yuñqam hákimu? Ya puma háqaqwaya? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqaw: Täqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqaw: Ima hapi gaan'ewakw kãnavotpit añqw nõña; nihqe yuwsiy tüvahomyaqe, Mañat uñwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw öviy puma God moñw'atsvewayat atpipo hõñi; nihqe nãqavo, tälö', pu mimhikqat añ kıyat ep put eñem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátumi. ¹⁶ Soon puma pãpu tsõñso'ni, piw pãnakso'ni. Soon pumuy amumi tõñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nãsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw öviy'o. Nen pãhut hakiy taytoynañwuqat nõñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsoy ayo hõnani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsãne'nihqat tuvoylat tsãkaqw, pahsat öveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nãsamıq pãsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsãne'nihqam hoñvia'yat God atpipo hõñi. Noqw puma tsãne' tötöqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat añqw yukiwhqat qöqöhpit yawkañwo. Noqw himu kwañwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtuqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nãwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat añqw yukiwhqat aqwu put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwañwáhovaqtuqat kwitsiñwuat hoñviayat mãyat añqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nãwakinpiyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qöqöhpit kwusut, tataqtsoqpit añqw tövut put aw oyat, pahsat pu tũwaqatsit aw put tũva. Noqw pahsat pu himu a'nõ tötöqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsãne'nihqam hoñvia'yat tsãne' tötöqpit himuy'yuñqam pahsat tötötiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tötöqti. Noqw pahsat pu lõmowa-niqw pu qõhi uñwat enañ namiqwriwtaqa mãtãktiqe, tũwaqatsit aw maspiwa. Noqw tũwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sũkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸ Pu añkniha hoñviaya tötöqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pãtuwaqatsit aqwu tũviwa, uwiwifikañwo. Noqw pãtuwaqatsit payhp oyit añqw sũkw oyit pahsaqhaqam úwaniwhiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pãvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sũp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pãkihu payhp oyit añqw sũp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepniha hoñviaya tötöqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa õñaqw lõhõ; nihqe mũmunañwtuy payhp oyit añqw sũp oyit pahsa'nihqat añ yëva, pu pãhut nõñantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw sõhu A'nõ Tsıvo yan mãtsiwa. Noqw pãvahu payhp oyit añqw sũp oyit pahsaq a'nõ tsiptoti. Noqw kaysiwñqam sinom put akw soa, a'nõ tsivoniqw öviy'o. ¹² Pu nälöq epniha hoñviaya tötöqti. Noqw pahsat pu tãwa híhin qa nãsamıq pitsiwtãqa hinhtiqe qatãlawwa, pu mũyauw piwu, pu sõtuu. Noqw öviy puma híhin qa nãsamıq pitsiwyuñqa qa tãlawwaya. Noqw tãlõ' tãla qa pas nãsamıq pãsavõ qa tãla, pu tókilat piw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya övaqe pũyawmakañw a'nõ hiñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tũwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nãto tötöqini.

9

¹ Pahsat pu tsivotniha hoñviaya tötöqti. Noqw pu sõhu õñaqw tũwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysõt pas qa toñtaqat aqwu hõtañpi put aw tãviwa. ² Noqw pam koysõt qatoñtaqat aqwu hõta. Noqw pahsat put añqw kwitsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysoññaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tãwa sũmawuy enañ qatãlawwa. ³ Noqw kwitsiñwuy añqw tötölt nõñakqe tũwaqatsit añ kũrukma. Nihqe puma õqalmakiwya, putskohmokyũñqamuy amún sinmuy tũhototaniqe öviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tũsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy pũmuy-sa puma tũhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qöqyanıqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mũmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmokaqqa hakiy muaqwu hin tuyvañwuqat, pay

pan tütuyuni, hakiy múaq'ö. ⁶Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panho-tiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuññwuniqw, pan tötölt hinyuññwuni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuññwuni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuññwuni. ⁸Pu puma momoyumy amún hōmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuññwuni. ⁹Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave púhikni'yuññwuni. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwħqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lölökinkahkañw, kihpokqat an sōykitani. ¹⁰Pu puma putskohmokyūñqamuy amún suruy'yuññwuni, nihqe suruve howi'yuññwuni. Nihqe puma tsivot mūmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuññwuni. ¹¹Noqw hak kōysōt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñw'iwntani. Noqw pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹²Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw lōsni. ¹³Pahsat pu nāvaynihqa hoñviaya tōqti. Noqw God atpīp kwañwāhovaqtuqat eñem tataqtsokpit sikavalasivat añqw yukiwtaqat nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawħq nu navota. ¹⁴Noqw pam nāvaynihqat hoñviayat tōtōqit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sōmiwtaqamuy ñahni. ¹⁵Noqw ima nālōyōm hoñvia'yat ñahiwyā. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuññwā, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'niħqamuy qōqyaniqe ðviy'ō. ¹⁶Noqw kawaymuy aqwyāqam sūmiyaqē pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam ūwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuññwā, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tóhohtuy an qōtōy'yuññwā. Noqw moañaqw ūwiñw, pu kwītsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸Noqw imuy payħkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'niħqam soa, it qōhit, pu kwītsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹Puma moañaqw ðqalay'yuñqaw ðviy'ō, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsūtsu'tuy anyuññwā, nihqe qōtōy'yuñqē, put akw hakiy tūhototañwu. ²⁰Pu aħpiy sinom it yan tūyat akw qa sūlawħtiqam hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas pāpu nāp yukiwħput aw nāwakintiwiśa, piw nukpanhiħikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qōtsāsivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwuñqat aw puma nāwakintiwiśa, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ö, kurs hin nanaptaniq'ö, piw kurs hin nankwasaniq'ö. ²¹Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwyaniqeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw sukw hoñviayat a'nō ðqalay'taqat aw yori. Pam ðmawuy yuws'i'kañw tañaqwunut akw qōtōsomiwkañw ðñaqaw hāwi, tutuvenit púrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat ūwiñwuy wupa'leletaqtat panta. ²Noqw pam putvaqw kuhkuy akw pātuwaqatsit aqw wuhku, pu suyaqaw tutskwat aw'i. ³Pu wukotohowuy hōykuqat an a'nō hiñqawu. Noqw put hiñqawħq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat ðñaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqaw, pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ðmiq may itat, ⁶Pas qaōwīlvayhtiqē, pas soon pāpu sōwūtiqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qátuħqat sohsok hihta yúkuħqat aw'i, ðveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yúkuħqata. ⁷Noqw tsāñe'niħqat hoñviayat tōqtiqat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqat pan'i. ⁸Noqw nu hakiy ðñaqw tōnayat navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat púruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwūsuni. ⁹Noqw ðviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat máqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwūsuu, nen um sōwani. Pam soon uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwāñwini. ¹⁰Noqw ðviy nu put māyat añqw tutuvenhoyat kwūsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwañwti. Nikañw panis nuy put sowaqaw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hihihtuy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yuñqamuyu, pu pas momñwituyu.

11

The Two Witnesses

¹ Pahasat pu inumi tuwanpi natõnpit antaqa tawiwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kihut ihkaqe nõyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lõp sunat añqw lõq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptsitiwqhga aw wukukutotani. ³ Noqw nu lõqmuy inuñem yuaataqamuy õqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tãlat añ yuaatani, anaha'mõtsaput yuws'i'kañwo. ⁴ Ima hapi lõyõm olive-tsokit, pu wihqõhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhga atpip wūnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahasat pu pumuy moañaqw ūwiñw yámake', hakiy nīnamantani. Noqw õviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan niniwmantani. ⁶ Ima hapi yoyañwuy ahoy ñuy'taniqey õqalat pasiwtaniqw, õviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahasavo qa yokvani. Pu pāvahut aw õqalat pasiwtaniqey put ūñwat yúkumantani; pu hihihita tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey õqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuqw, pep pu' hak tãqa himuvohkot antaqa kaysõt qatoñtaqat añqw yámake', pumuy amumi kihpokni; nen añwute' pumuy nīnani. ⁸ Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpki qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatyay'yuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhga niniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹ Noqw sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hihihu himuñam, pu nanāp lavaymakiw'yuñqam, pu nanāpawt sinoiwtaqam pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsavo tãlat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwñi; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima lõyõm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'õ. ¹¹ Noqw ahpiy pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahasat pu God añqw Hikwsi hakiy taytoynañwūqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuñqam tsãtsawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak õñaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nõ pañqawu: Uma peqw wupni, kita. Noqw puma hakiy tōnayay navotqe, õmawuy aqw õmiq wūwi, tuwqamat amumi tayyuñq'õ. ¹³ Noqw pahasat tutskwa a'nõ tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwūt-sikip tukiwhpūt añqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpu. Noqw sinom tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqam sūlwahti. Noqw akwsinwyaqam tsãtsawnaqe, õveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ It hapi akw lõs kãnavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuñknihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsāne'nihqa hoñviaya tõqti. Noqw pahasat pu õveqatsit ep mowawatiwqh hakim pañqaqwa: Itahtutuyqawhga, hakiy moñw'asnaqey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvage, sutsep aqwhaqami moñw'iwatani. ¹⁶ Noqw ima sunat nālõq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqey, put pas hihtatotaqey, ¹⁷ Pañqaqwa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'õqaltutuyqawhga, pu'-nikañw, pay húsatnikañw, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'õqalay mahtaknat moñwqatuptuqw õviy'õ. ¹⁸ Noqw hihihu sinom itsivutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlavay'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu un kaptsi'yuñqamuy, añ sõqavuñwsinmuy-nikañw pu pavansinmuy. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hov-alayañwqamuy um tuwat hovalani. ¹⁹ Noqw õve God kiyat aw hõtsĩlti. Noqw kiyat ahsonve tatanpi God tutavoyat añqw tañawtaqa mātakti. Noqw pahasat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayaqw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahasat pu tokpelat añ a'nõ hihta tuawi'taqa mātakti. Hak wuhti tawat yuws'i'ta; noqw mūyaw kukyay atpikaqey pakiwta; noqw qõtõveq wihkayay añqey' pakwt lõq sihkay'taqa sõtu kwapya. ² Noqw pam nõ'yiwta; nihqey tihtaniqey tūtuynaqey, a'nõ pakmumuya. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat añ mātakti-himu qaan'eway palalõlõqañw'eway'õ. Pam tsañe' qõtõ'kañw pakwt álay'ta; noqw qõtõqat añqey' tsañe' wihka kwapya. ⁴ Noqw suruat tokpelat añqey' sõtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lãnaknaqey, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalõlõqañwu wuhti pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sówaniqey õviy'õ. ⁵ Noqw pam tiyohyay tihta. Noqw Tiat õmi God aw wikiwa, put moñw'asweyayaw aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñw'iwataniqat pan put eñem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsihwipumihaqami wāya, pep God put eñem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sōmorit añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tãlat añ put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw õve nãqõyta; Michael hoñviaymuy amumum palalõlõqañwuy aw nāyaw; noqw

palalölöqañwuy amum hoñviaymat nāyawi. ⁸ Nikañw puma qa áñwutota; piw qa haqam öveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹ Noqw wukolölöqañw öñaqw tüwiwa. Pam piw Nukpana yan mätsiwa, pu Satan piwu. Pam hisat-tsua yan piw tünwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yelawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tüwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tönayat öwaqe navotq, a'nö pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay añwutaqe, moñw'iwkañw öqalay'taqey mātakta. Nihqe pam Christ asniy öqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tüwiwa. Pam pi nāqavo pu tókilnawit God Itahtutuyqawhqaqay aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat uñwáyat akw-nikañw, pu hin navoti'yunqey yuaatotaqey akw put áñwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawnayat, so'niqey suhtaq'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini öveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tüwaqatsit an-nikañw, pu pätuwaqatsit añqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsivuiwkañw umumi hāwi, suyan pi hihsavo eñem pētiqw navoti'taqe öviy'o. ¹³ Noqw wukolölöqañw tüwaqatsit aw tüwiwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tühtaqt wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴ Noqw wuhti löqmuuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lölöqañwuy apyewe haqami qayēsihwpumi eñem qeniüwtaqat aw pūyaltiniqe öviy'o. Noqw payhkomuy-nikañw añqw nāsamiq yahsañwuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lölöqañwuy moañaqw pähu nōñañayku, päyut an'i, wuhtit paöyninaniqe öviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hötsiltiqe, pähut lölöqañwuy moañaqw nōñakqat sohsok hiko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw öviy lölöqañw wuhtit aw tuyvanage a'nö itsivutiqe, añqw ahpiynihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat an hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pätuwaqatsit qalave wunukañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pätuwaqatsit añqw yámakto; tsañe' qötöy'kañw pakwt álay'ta. Noqw áalay añqe' pakwt pas moñwit wihkaat söñniyuñwa. Noqw qötöyat an tuñwini God qa kaptsiwuñqa pey'yuñwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam töhuwuy pívintot anta, pu hōnawuy kukyat antaqt kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqt moay'ta. Noqw lölöqañw öqalay put maqa, pu moñwqeniyu, an ahsupoq nuhtumi moñw'iwtniqat öviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tühotiwheq sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa makt, haqe' tühoiwtaqey an qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kätayyuñwa. ⁴ Noqw lölöqañw it pohkot öqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe pañqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw öqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nö hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomáyuaativa. Noqw pam löp sunat añqw löq sihkay'taqat nūmuyawhtuy an nuhtumi moñw'iwtniqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nö hiñqawlawu, pu kiyat aqw'a, pu öveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy áñwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwtniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tüwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsitutuveniyat an pey'yuñwq, puma put qa aw nānawakna. Üra pam Maña tüwaqatsit hisat nat qa yukiwqhqt ephaqam pay niñwiniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tüwiktaqa hapi tuwat nāp tüwiktiwini. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy ninaqa piw tuwat sipwuvahpit akw súlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwini'yuñwe', qa nan'ekni'yuñwini. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqt tuwaqaw, pam tüwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an löq álay'ta; nihqe wukolölöqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot öqalayt sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tüwaqatsit an yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokiniewakw tühotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kätatayhpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw üwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpik kätatayhpit hintsanhqe, tüwaqatsit ep yesqamuy ünatotoyina; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwqhqt yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tühotiwkañw pay qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhtput qatsit máqa. Noqw öviy it hihta pohkot an yukiwhtpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhtput aw qa nānawaknaqamuy qöqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu an söqavuñwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu an öokiwyaqam, an tütuwikt pu qa tütuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e,

sen qalpeq'a. ¹⁷Noqw övüy soon hak hihta tüni, piw hüyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqam-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸Taay, uma aw wüwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Maña tsmot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nälöp sihkay'tasikip sömorit pahsa'nihqam pep put amum hoñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tónaat öñaqw töqtiqw nu navota. Pas mümunañwtuy an töki'ta, pu pas a'nö umhtaqaq pan'i. Noqw lélenyaqam sivatonlenay an lélenyaqam nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nälöqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wüwukwmuy amutpipo. Noqw put tawit pas soon hak tawi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nälöp sihkay'tasikip sömorit pahsa'nihqam tüwaqatsit añqw tüwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi näto tötimu, qa hisat hakiy nömatota; nihqe övüy qa hisat tokoy hovalaya. Ima Mañat haqaminiqñw añkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqwu tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat övüy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi sülawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw övüy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw sukw hoñviayat öva püyawmaqwu tuwa. Pam lomatuawit qaso'taqat pasiwkañw, tüwaqatsit an yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuyu, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuyu, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nö tsa'timaqqa pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñwini. Taq pam nuhtuñem hin yükuniqat aw pitsiwiwta. Uma God öveqatsit, pu tüwaqatsit, pu pätuwaqatsit, pu haqe' pähu nöñañatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpü! Kitsóki Babylon sahpü! Taq sohsoyam nanāp wat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahopiyese. Nihqe övüy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsivuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nö pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsivuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsivuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkiyiwñqat añq'ö. Noqw puma qöhít-nikañw pu sikatövü'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqwu, kwütsiñw'am ömiq süs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tälö, pu tökilat añ'a. ¹² Noqw övüy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwini'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak öñaqw inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawñqat aw yankahkañw söiwmāqam hahlayhpit epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu ömawuy qötsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa ömawuy ep tsokiwta, sikavalasivat añqw yukiwñput wihkat akw qötösomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nö qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kiyat añqw yamakqqa, ömawuy ep tsokiwtaqat aw a'nö pañqawu: Um uhtsaqanhpuy akw tsaqani, nen höqni; ispi pay höqsatiq'ö. Pi tüwaqatsit ep natwani pás tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak ömawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpuy akw tüwaqatsit ep natwanit tsaqqa. Noqw tüwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya öveqatsit ep God kiyat añqw yamakqqa, piw a'nö qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qöhít aw öqalat pasiwtaqa kwañwáhoqatuaqat enem tataqtsoqpit añqw yama. Nihqe pam tsaqanhpit'taqat aw a'nö pañqawu: Um uhtsaqanhpuy a'nö qalay'taqat akw tsaqani. Nen um tüwaqatsit ep ovauyit pölöyat tsovalani. Pi övaat pás kwañw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tüwaqatsit aw tsaqanhpuy akw tsaqatqat panhtiqe, tüwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qölöt qaan'ewakw yahsakoq God itsivuyat tuawi'taqat aqwu put maspa. Pep hapi övat pälayat övüy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep övat aqwu wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pälaat únwaniwhtiqe añqw nöñakqqa, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo päti, pakwüt-sikip sunat tutskwaya-tuwanit pahsavo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nō hihtaniqat ōmi tuwa. Tsañe'nihqam hoñvia'yat tsañe' kănanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsivuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqat ūwiñwuy enañ namiqwrwitaqat aw yori. Noq̄w hakim patuphat qalavaqe hoñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukiwhputa, pu tuvoylayata, pu tūwñiyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God añq̄w sivatonlenat mákiwayaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat tátawlawla, pu Mañat táwiyata; nihqe pañq̄aqwa: Pas uhtutmala qaan'ewakw kăhinyuñwa, God Sus'ôqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaq̄aw hihihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam un̄ qa kaptsi'tani, Tutuyq̄awhqa? Sen hak uh-natñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom ōkiwkahkañw uttip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maq̄w pam susmataq̄a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq̄, pi mōtsápk̄i God pep ki'taqat tuawi'taq̄a ōveqatsit ep'e. Noq̄w kihut ep̄ yūpaq̄ haqam pas Aantsawat aw hōtsilti. ⁶ Noq̄w tsañe'nihqam hoñvia'yat pañq̄w nōña, tsañe' kănanvotpit yankahkañwo; pas suhq̄ōtsat tusaq̄ōtsatsaq̄mōtsap̄at añq̄w yukiwuyñqat yuws'i'kahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat añq̄w yukiyuñqat tawitsq̄ay añ kwewyuñwa. ⁷ Noq̄w nālōqmuy hihtuy tayyuñq̄amuy amuñaq̄w suhka imuy tsañe'nihqamuy hoñvia'yatuy nānan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuuyit sikavalasivat añq̄w yukiwñqat pumuy huyta. Put añq̄w aq̄whaq̄ami sutsep q̄átuhqat, God itsivuat opom'iwyuñwa. ⁸ Noq̄w haqam pas Aantsawat kihut ep̄ kwitsiñw ohpo, God lolmat tálawñwayat, pu ōq̄alay añq̄'ō. Noq̄w soon kurs hak haqam pas Aantsawat kihut aw pákini, pas ason tsañe'nihqam hoñvia'yat tsañe'sikipwat kănanvotpit hintsatskaq̄ey yukuyaniqat pahsavoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹ Noq̄w hak kihut pas Aantsawat añq̄w tsañe' hoñvia'yatuy amumi a'nō pañq̄awh̄q nu navota. Yupavé, uma tūwaqatsit aw God itsivuyat kuyapkuuyiyuñqat wūtayani, kita. ² Noq̄w mohti'maqa nakwsuqe tūwaqatsit aw kuyapkuuyiy wūta. Noq̄w pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukiwñp̄ut aw nānawaknaq̄amuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itsēhee nōña. ³ Pu hoñviaya añkñhqa pātuwaqatsit aq̄w kuyapkuuyiy wūta. Noq̄w pahsat pu pāhu hakiy mokput uñwáyat anhti. Noq̄w sohsoy hihtu tayyuñq̄am pātuwaqatsit añq̄e' soa. ⁴ Pu amuñkñhqa hoñviaya hāhaqe' mūnat, pu pāhu nōñantaqat añ kuyapkuuyiy wūtaq̄w pam ūñwaniwhiti. ⁵ Noq̄w nu navotq̄ hoñviaya pāhut aw ōq̄alay'taq̄a pañq̄awu: Um súanta Tutuyq̄awhqa, pu'niñq̄a, pu hisatñihqa, pu nātoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwáyamuy munvanaya. Noq̄w um pumuy uñwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq̄'ō. ⁷ Pu nu piw sukw navotq̄ pam kwañwáhovaqtuqat enem tataq̄tsokpit añq̄w pañq̄awu: Pas antsa, God Sus'ôqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸ Pu i' nālōq̄ epñihqa hoñviaya táwat aw kuyapkuuyiy wūtaqe enem pan yukuq̄w pam ūwiñwuy akw sinmuy taq̄tsoka. ⁹ Noq̄w sinom qaan'ewakw tōñit akw taq̄totiqe, God iit kănanvotpit aw ōq̄alat pasiwtaqat nānap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay añq̄w lasyat, piw nāt God qa kaptisitota. ¹⁰ Noq̄w pu tsivot epñihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuuyiy wūta. Noq̄w moñwtunatyayat añ q̄omseekma. Noq̄w sinom hihta akw a'nō tūtuylhtotiqe lēñiy mōtstota. ¹¹ Nihqe puma ōveqatsit ep̄ God nānap hin sasviya, amuhpa' uya a'nō tūtuylh̄q ōviy'ō; nikañw hihta hintsakpiy añq̄w qa lasya. ¹² Noq̄w navay epñihqa hoñviaya wukovayut Euphrates aq̄w kuyapkuuyiy wuhtaq̄w, pāyu láki. Noq̄w hōpaq̄ momñwituy amuñem kurs pōhtiwa. ¹³ Noq̄w nu tuwaq̄w, pahyom tuyoy'eway hihikwsim pāvaq̄wtuy amunyuñq̄am imuy moayamuy añq̄w nōña-it wukolōlōq̄añwuy moayat añq̄'ō, pu it himuvohkot moayat añq̄'ō, pu i' hak God lavay'ayaatñihqey atsáy'taqat moayat añq̄w pīwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhihikwsimu. Noq̄w puma hihihya kátatayh̄pit hintsaktivayaq̄e, ahsupq̄ tūwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaqe haq̄ami tuwvōhtayaniqat ōviy tsovalaya, Sus'ôqalat God wukotalōñniyat aw pituq̄'ō. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an pítuni, (kita Tutuyq̄awhqa). Yuws'i'kañw pās tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq̄ ka pam qayuws'i'kañw waynumq̄w, sinom put aw yórikayq̄w, put enem haman'ewayni. ¹⁶ Noq̄w hihikwsim haq̄ami Hebrewsinmuy amuhkwa Armageddon yan mātisiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷ Pahsat pu tsañe' epñihqa hoñviaya súmawuy aw kuyapkuuyiy wūta. Noq̄w ōveqatsit ep̄ kihut pas Aantsawat ep̄ moñw'atsvewat añq̄w hakiy a'nō tōnaat hiñq̄awhqe pañq̄awu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸ Noq̄w pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noq̄w tūwaqatsi a'nō tayayayku, pas hisatñahaq̄aw sinom tūwaqatsit añ yesq̄ pañq̄awq̄ qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹ Noq̄w qaan'ewakw kitsóki pāyivo tsihitsikti. Noq̄w añq̄e' hihihituy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noq̄w God wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsivuy wine kūyiwtaqat antaqat put hikwna. ²⁰ Noq̄w sohsovik pāhaq̄w tutskwa

kūyyuñqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi pīwu. ²¹ Noqw qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ðñaqwi lōhō; sohsoy nanāp tsivót-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nanāp hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniqw ðviy'ō.

17

The Great Prostitute

¹ Noqw ima tsāñe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yuñqw, pumuy amuñaqw suhka inumini-hqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yúkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhage' pāvahut añ qātsi. ² Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noqw tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōñaqtoti, put amum nākwañway'yaqee. ³ Noqw nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqw, hoñviaya haqami qayēwihwpumi nuy wiki. Noqw nu hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtaqat tuwa. Noqw himuvohko pas qalománanatñwanit akw pēvey'kañw, tsāñe' qōtōy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴ Noqw wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuwsí'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuwsí'ta; noqw kuyapit sikavalasivat añqw yukiwhput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añqw kūyiwtaqat yawta. ⁵ Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: **I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHAQA, TOKOY HUHAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNAQA.** Noqw kurs hak put tuñwniyat mātsi'tani. ⁶ Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy unwáyamuy akw hōñaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy unwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yōrikqe pas pavan aw wūwanti. ⁷ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātaya'ta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat un āawnani, pu i' himuvohko tsāñe' qōtōy'kañw, pakwt ālay'taq put ikwiwtaqat pīwu. ⁸ It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam kōysōt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pākini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyuñqam pohkot aw kātayıñw, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsítutuveniyat ep qa pey'yuñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qātuni. ⁹ Noqw ðviy hak suan wuwni'taq it aw wūwamantani. I' tsāñe' qōqtō hapi tsāñe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰ Puma piw tsāñe'nihqamuy momñwituy tuawi'yuñwa; tsivotnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹ Noqw i' himovohko, as ūranikañw, pay pu' qa hāqamnihaqa, pam hapi nanalt epeqnihqani. Nihqe pam imuy tsāñe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹² Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yuñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa maki-wya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyuñwiniqat pan amuñem yukiwa. ¹³ Noqw puma sun wuwni'yuñwe' it hihta pohkot ðqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴ Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy āñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put amumyaqam hapi wāñwayniwyaqamu, namorstiwayaqamu, nihqe pas āntsay'wisqamu. ¹⁵ Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put añqw qatuq, pam hapi hihituy sinmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuy, nanāp watuy hihtuy sinmuy, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuy. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kiqōtotat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqtsokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaq puma put tunatyat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noayani, haqami God lavayiat añ ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuawi'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya ðveqatsit añqw hawto, a'nō ðqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawva, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nō tōnay añqe' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pāvannihqa sahpu; Babylon-kitsóki sahpu. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam pīwu. ³ Pi sopkawtaqam sinom put amum qahopiñintsatskaqe soñawnen wine akw hōñaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyaqam put kwañwāewhqaqatsiyat atsviy kāhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy ðñaqwi tōnay at navotq pañqawu: Uma put añqw nōñakni, isinomu;

nen uma qaanhtipuyat ep qa áamum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum híhihta an kánavotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat óveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañw'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma enem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam náhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw óviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwepq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw óviy súkw táwat ep híhimu kánavotpit put aw pituni-túya, qahahlayhpi, pu tsóñawu. Noqw pam qóhit akw pás tsóhtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nó óqala. ⁹ Noqw túwaqatsit an momñwit put amum nákwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuuñqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwítsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsátsawnaniqe, yávaqw hoñkahkañw pañqaqwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sús táwat anqe' qóniltiqat ep pay kíqóti. ¹¹ Pu túwaqatsit ep huhuyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pápu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túniñw óviy'o. ¹² Puma íit hihta huhuyaya: Sikavalasivata, qótsásivata, o'wat a'nó hihkay'yuuñqata, pu pearls, pu tusaqtonsatsakwmótsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmótsaputa, pu wishóptsatsakwmótsaputa, pu palatsatsakwmótsaputa, pu sohok hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohok hihta ivoryt anqw yukiyuuñqata, pu sohok hihta a'nó hihkay'yuuñqat kohot anqw yukiyuuñqata, pu sikasivata, pu pay sívata, pu marble owat anq'ó, ¹³ Pu cinnamon, pu hihta hovaq-tuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsokiwhqata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nó pinput númnita, pu sóhóvosita, pu wáwakastuyu, kanelmuyuy, pu kawaymuyuy, pu karétamuyuy, pu tútuwiktuyuy, pu sinmuy qatsiyamuyuy. ¹⁴ Ura as um sohok íit hihta ep náhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohoy túwaya. Noqw sohoy himu nukñwa, pu lolma úñaqw ahpiyya. Noqw soon um pápu púvut pantaqat túwani. ¹⁵ Noqw íit huhuyayaqam put wuhtit atsviy káhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yávahaqaww hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nó hiñqaww, ¹⁶ Pañqaqwani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphiñput tusaqtonsatsakwmótsaput, pu palasakwawsat, pu pas pálañwput yuwsí'tañwu, pu sikavalasivat, pu a'nó hihkay'yuuñqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuwsí'ta. ¹⁷ Noqw sús táwat anqe' qóniltiqat ep í' kahahkimu qaan'ewakw súlawhti. Noqw sohoyam pákihut anqe' momñwit, pu pákihut akw yaktañwuqam, pu pákihut tumalay'yuuñqam, pu hihsa'nihqam pávaqe nánahoy huhuyayaqam yávaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwítsiñwyat tutwaqe sáakmaqe pañqaqwa: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma qótoñi qóat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw a'nó hiñqaww pañqaqwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, óviy sohoyam pávaqe pákihut akw hintsatsakaqam put atsviy káhak'iwwisa. Noqw sús táwat anqe' qóniltiqat ep pam kíqóti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, óveqatsit ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw náoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nó hoñvi owat wukomatat antaqat kwusut, pátuwaqatsit aqw put túva pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon túviñwi; nen pas qa nátuwiwini. ²² Noqw sivatónlenat an lélanyaqamuy tókiam soon pápu uhsonve nanaptiwni, um Babylon-kitsóki; pu tátawlalwaqamuy tónaam soon nanaptiwni, pu muriñput lénat an lélanyaqamuyuy, pu sivatótóqpit an lélanyaqamuyuy. Piw soon hak tumaltuwi'taqá pay nāp hihta tuwi'taqá pápu uhsonve nátuwiwini. Piw soon pápu uhsonve hisat haqam númantotani. ²³ Piw wihqóhi soon pápu hisat qóhi'yuuñwini. Pu móónañwuy, pu mó'wit tónaam soon pápu uhsonve nanaptiwni. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw únatoynaqw, úñaqw huhuyayaqam túwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nátuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohokmuy túwaqatsit ep hakimuy qóqyaqamuy uñwáamu.

19

¹ Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam óveqatsit an a'nó hiñqaww pañqaqwa: Alleluia! Kwakwah God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hímuu, óviy itam un kaptisí'lalwa. Um-sa nála óqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yúkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhuyaqat qaan'ewakw hinhtiqat enem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw túwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat éñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw náoya. ³ Pu piw puma pañqaqwa: Alleluia! Noqw put kwítsiñw'at sús ómiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nálóq síhkay'taqam wúwuyom, nálóqumuy híhtuy tayyuuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas híhtatotaqe pañqaqwa: Pas antsa, Alleluia!

⁵Noq̄w moñw'atsvewat añq̄w hakiy tōnaat pañq̄awu: Uma God Itahtutuyqawhqāy tayaw-nayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yunq̄amu, añ sōq̄avuñsinomu, pu pavansinomu. ⁶Noq̄w nu navotq̄ pas hakimuy q̄aan'ewakw hintaq̄amuy tōnaam tōtōq̄a, haq̄e' p̄ahu sōykitotaq̄at pan'i, pu pavan a'nō ūmukq̄at pan'i, noq̄w pañq̄aq̄wa: Al-leluia! P̄i God Sus'ōq̄altutuyqawhqā hapi moñw'iwta. ⁷Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaq̄am hahlayani; nen pas kaptisitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniq̄at aw pitu. Noq̄w nōmaatniqā p̄ās moñw'vasiwa. ⁸Nihq̄e pam tusaq̄tontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhq̄ōtsat yuws'i'taniq̄at pan put eñem yukiwa; pi tusaq̄tontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy sūantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹Noq̄w hoñviaya inumi pañq̄awu: Um yan pēnani: Pas hapi Mañā nōmataq̄w put ep nōviwhq̄at aw tūtsamiwyaq̄am hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañq̄awu: I' hapi God lavayiatnihq̄e pas antsaa. ¹⁰Noq̄w nu kukmiq̄ nātuvat, as put pas hihtataniq̄w, pam inumi pañq̄awu: Soh, pay um q̄a panhtini. Pay nu umūn God eñem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yunq̄amuy amun'i. Um God pas hihtalawni. P̄i Jesus tuawi'yunq̄am God lavay'aymuyatuy amūn God Hikwsiyat akw tuyq̄awiyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹Noq̄w ōmi hōtsiltiq̄w, nu q̄ōtsākawayot aw yori. Noq̄w aq̄w tsokiwmaqā Pas Antsay'maqā Pas Qaatsay'maqā yan mātsiwa. Nihq̄e pam suan hihta añ wūwañwu, piw suan kihpokñiwu. ¹²Noq̄w pōsiat ūwiñwuy anta; noq̄w q̄ōtōyat añq̄e' wūhaq̄ wiha kwapa. Noq̄w pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaq̄w, q̄a hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³Noq̄w pam usimniñ uñwat akw mōrokput yuws'i'ta. Nihq̄e pam God Lavayiatā yan mātsiwa. ¹⁴Noq̄w tuwvōh'aymat q̄ōtsākawaymuy añ tsokiwkahkañw ōñaq̄w put añkya tusaq̄tontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhq̄ōtsat yuws'i'kahkañw. ¹⁵Noq̄w moañaq̄w sipwvuhpi a'nō q̄alay'taq̄a yayma. Noq̄w put akw pam hihiltuy nanāp̄watuy sinoiwtaq̄amuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñw'kohot akw amumi moñw'iwatani. P̄i pam hapi Sus'ōq̄alat God nuhtsel'ewakw itsivuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haq̄am ōvat mumtse', p̄alayāt na'sastañwuq̄at pan'i. ¹⁶Noq̄w pam usimniñ añ-nikañw pu q̄ahsiy añ tuñwniy pēni'taq̄w yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷Noq̄w nu sukw hoñviayat tuwaq̄w, tavit ep wunu. Nihq̄e pam a'nō tōnay añq̄e' tsahtsa'lawhqe, ōva sohsokmuy masay'yunq̄amuy p̄yawnuyaq̄amuy amumi pañq̄awu: Uma pew tsovawmaq̄w, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸Noq̄w uma añ pas momñwituy tokoyamuy nōnōsani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu añ a'nō ō'q̄altuy tokoyamuy, pu kawaymuy tokoyamuy, añ q̄a tūtuwiktuy, pu tūtuwiktuy, añ sōq̄avuñsinmuy, pu pas p̄avansinmuy. ¹⁹Noq̄w nu yorikq̄w, i' himuvohko-niq̄w, pu tūwaq̄atsit añ pas momñwit-niq̄w, pu tuwvōh'aymat sūmi tsovalt. Nihq̄e puma q̄ōtsākawayot epeq̄ tsokiwtaq̄at, tuwvōh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰Noq̄w i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihq̄e atsāy'taq̄a piwu. Ura pam it himuvohkot atp̄i k̄atayhpit tumalay'taq̄e, hakimuy put tuvoylayāt akw tuvoylaiwuyunq̄amuy ūnatoya piw put an hihta yukihwput aw nānawaknaq̄amuy. Puma nāto taykañw, q̄ōhit patuphaiwtaq̄at tōvu'wat akw uwiwitaq̄at aq̄w tūwiwa. ²¹Noq̄w ahpiy akwsinwyaq̄am kawāyot epeq̄ tsokiwtaq̄at sipwvuhpit put moañaq̄w yaymaq̄at akw sūlawhti. Noq̄w masay'yunq̄am tokoyamuy nānasna.

20

The Thousand Years

¹Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam ōñaq̄w hawhqe, koysōt q̄atōntaq̄at aq̄w hōtahpit, pu wupasivanamiq̄lōlōt yawta. ²Nihq̄e pam wukolōlōq̄añwuy, pay hisat q̄ātuhq̄at tsūat, Nukpāna, pu Satan yan piw mātsiwhq̄at ñūahq̄e, sūp sōmorit yahsañwuy pahsavō put soma; ³Nit koysōt q̄atōntaq̄at aq̄w put tūvat aq̄w uhta, nit pu ep tuvoylata. Noq̄w ōviy kurs hin pam p̄āpu sinmuy ūnatotoynani, sūp sōmorit yahsañwuy añ kuyvaniq̄ey aw pahsavō. Nit ason put atsve pam hihsavō mātaviwi. ⁴Noq̄w nu moñw'aatsvewat aw yori. Noq̄w hakim añ yēse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyunwiniq̄at pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yunq̄ey ep q̄ōyaniwyaq̄amuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw q̄a naokiwlalwa, pu put an hihta yukihwput q̄a aw nānawakna; pu q̄alq̄ep, pu may ep put tuvoylayāt q̄a akw tuvoylatoti. Puma mokiwyu añq̄w ahoy tātayyaq̄e, sūp sōmorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyunwina. ⁵⁻⁶Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniq̄amuy amumum ahoy tātayhqa hahlayhpit epi. Pi mokiwu q̄a lōs put aw ōq̄alay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniq̄am hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen sūp sōmorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyunwini. Noq̄w pay ahpiy mīmawat so'pum pay ason pas sūp sōmorit yahsañwuy sūlawhtiniq̄at pahsavō pay hāk q̄a yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason sūp sōmorit yaħsañw sūlawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mātaviwe',
⁸ Tūwaqatsit ep nalōnan'ivaqñw sinmuy yesqamuy ūnatoyñani, it Gog añqw sinmuy, pu
 Magog añqw sinmuy; nen pumuy sūmi tsovalaqw, puma God aw nāqōytani. Noqw
 puma pātuwaqatsit qalavaqe tūwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ
 aħsupoq kūrūkme', God sinomuyatuy haqam hāk yesqat pōnōkyani, pu God kitsōkiyat put
 aw anañwayat piwu. Noqw ōviy pam ōñaqw ūwiñwuy tūve', pumuy taqtsokni. ¹⁰ Pahsat pu
 Nukpana pumuy ūnatoyñaniqa ūwiñwuy patuphat antaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat aqw
 tūviwini, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsay'taqā pañsoq tūviwhqat
 pañsoq'a. Noqw puma sutsēp-sa pepeq kānavoti'yūñwini, talōñvaqat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsoki-
 taqata. Noqw put pitsāñwayat apyeye tūwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhitiqe qa nātuwiwa.
¹² Noqw nu yorikq pi ima so'pum añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom God atpī hōñi.
 Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsitutuveni
 yan tūñwantiwa. Noqw ima so'pum it wūhak tutuveni añ hin pey'yūñqat put aħpiy hin
 yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put añqe' so'pumuy mātavi;
 pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mātavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin
 hintsatskaqey aħpiy yukuniwya. ¹⁴ Noqw mokiwuniqw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat
 antaqat aqw tūwiwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat qatsitutuveni ep qa
 pey'taqw, pam ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūwiñwuy.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu
 mohtiwa tūwaqatsit haqami tūwayaqw ōviy'o. Noqw pātuwaqatsit pāpu qa hāqamo. ² Noqw
 nu' John, wuhkokitsokit pas pavan himuniħqe qahovāriwtaqat ōñaqw God añqw hawtoqñw
 aw tātai. Noqw pam Jerusalem Pūhuniħqa yan mātsiwa. Pam mōmō'wiqa puwsuñwayniqat
 aw hin yuwsī'tañwuqat pan sōniwa. ³ Noqw hakiy a'nō tōnaat ōñaqw pañqaww nu nawota;
 noqw yan lavayhti: Meh, God kīat sinmuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum
 qātuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen
 pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsoq ayo hōñani. Pu mokiwu
 pāpu qa hāqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki sūlawhtini; piw soon haqam pāpu himu tūyani,
 pi hisatqatsi pay tūwayaq'ō. ⁵ Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqa pañqawu: Meh, nu
 hapi sohsoq hihta pūhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsa,
 pas qa paysoq'a. ⁶ Noqw pam inumi pañqawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega.
 Nu hapi sohsoq hihta yayhnaqā, pu sohsoq hihta aw pās yūkuniqa. Nu pāhut nōñañataqat
 hakiy taytoynañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq māqani. ⁷ Añ kuytaqa hapi sohsoq hihta
 makiwini; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam itini. ⁸ Pu ima añ tūmamqasyaqam, pu
 qatuptsiwini'yūñqam, pu tuoyoy'ewakw hinyūñqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopiyesqam,
 pu tuħisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukiwħput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyam a'tsat,
 it qōhit patuphat antaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kānavotpit kuyapkuvi'yūñqamuy
 amuñaqw suhka inuminiħqe inumi pañqawu: Kurs um pewni. Noqw nu it mō'wit Mañat
 nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu Qahovāriwtaqat Hikwsi akw tuyqawiwtaqw,
 pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wiki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw
 wuhkokitsokit pas pavan himuniħqe qahovāriwtaqat Jerusalem yan mātsiwħqat inumi maht-
 takna. Pam ōñaqw God añqw hawto ¹¹ God lolmat tālawñwayat tālawñway'kañwo. Noqw
 tālawñwaat hihta owat pas a'nō nihkay'taqat an talqaqala, it jasper-owat an'i; hihta suyan-
 talqat an suyan tāla. ¹² Noqw kitsōki qaan'ewakw wupatuhpelat akw nōyakiwta. Noqw
 tuħpelat añ pakwt lōq siħkay'tasikip hōtsiwa. Noqw hōtsiwat añqe' pakwt lōq siħkay'taqam
 hoñvia'yat hōñi. Noqw put añ natñwani pey'yūñwa. Nihqe pañ Israel tūmuyatuy pakwt lōq
 siħkay'taqamuy tuñwniam pey'yūñwa. ¹³ Hopkaqe payhk hōtsiwa, pu kwiniñiqe piw payhk
 hōtsiwa, pu tātōqe payhk hōtsiwa, pu tēveñeqe payhk hōtsiwa. ¹⁴ Noqw wuhkokitsokit aw
 nōyakiwtaqa tuħkwa pakwt lōq siħkay'taqat qaqatspi'ta. Noqw pumuy añ it Mañat aya-
 muyatuy pakwt lōq siħkay'taqamuy tuñwniam pey'yūñwa. ¹⁵ Noqw i' hak inumi yuaataqa
 sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqee, pu hōtsiwayata, pu
 tuħpelat put nōyakni'taqata. ¹⁶ Noqw kitsōki sutsñakiwta, wuħpalwat-nikañw pu puht-
 silwat pay sūnanta. Noqw pam hōpaqat tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs pam
 sūp nāsamiq siħkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam tutskwatuwani tuwanta. Wuħpalwat-
 nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu ōmiqwat pay sunyūñwa. ¹⁷ Pu pam tuħpelat kitsōkit aw

ño yakni'taqat tuwantaq, kurs pam pakwt-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuanit pahsavo tuhpela. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.)¹⁸ Noq w tuhpela jasper-owat añq w yukiwta; noq w kitsóki it sikavalasivat pas kwan'ewakw añq w yukiwta, pas panaptsat an suyan tãlat añq'ó.¹⁹ Noq w kitsókit tuhkwat qaqatspiat sohsok hinyuñqat o'wat a'nó hihkay'yuñqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat añq w yukiwta, añknihaq emerald-owat añq'ó, pu amuñknihaq chalcedony-owat añq'ó, noq w pu nãlôq epnihaq sapphire-owat añq'ó,²⁰ Noq w tsivot epnihaq sardonyx-owat añq'ó, pu navay epnihaq sardius-owat añq'ó, noq w tsane' epnihaq chrysolyte-owat añq'ó, noq w nanalt epnihaq beryl-owat añq'ó, noq w pëve' epnihaq topaz-owat añq'ó, noq w pakwt epnihaq chrysoprasus-owat añq'ó, noq w peveest epnihaq jacinth-owat añq'ó, noq w ósat epnihaq amethyst-owat añq'ó.²¹ Noq w pakwt lôq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lôq sihkay'taqat hihta pearl añq w yukiwuñwa. Nanãp utspi sük w pearl añq w yukiwtañwu. Noq w kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwan'ewakw añq w yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa.²² Noq w nu ep qa haqam God enem nãwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'óqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nãwakintotaq w ðviy'ó.²³ Pu kitsóki pay tãwat qa hakni'ta, piw müyawuy, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tãlawñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tãla.²⁴ Noq w ima nanãp wat hihtu ayo nõnakqam put talniyat añ hinwisni. Pu tuwaqatsit añq'ó, noq w momuñwit piw kãhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso ðoyyani.²⁵ Pu pep hõtsiwa tãlô pas qa uhtsiltimantani. Noq w tókila pep sülawni.²⁶ Noq w hihihitu nanãp wat sinom kãhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso ðoyyani.²⁷ Pu pas soon himu hihta itsëhe'tañwuqa pañso pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsãtañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsitutuveniyat añ tũñwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwan'ewakw münat hakiy taytoynañwuqat inumi mahtaknaq w, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañ w pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat añq w müna,² Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noq w münat nan'ivaq sipaltsoki akw yësiwhq w wunu, nihqe pakwt lôq sihkay'ta-sikip alõñót sipalay'vañwu; noq w añsakis müyawuy ep himuy'vañwu. Noq w hihihitu nanãp wat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa.³ Noq w God hihta aw qa suhtaq'ewniq w, pam pep sülawni, ispi God-nikañ w pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wünuniq'ó. Noq w God tumal'aymat put tayawintotani.⁴ Pu puma put pitsañwayat aw yorstotani. Noq w put tuñwniat pumuy qalkaqe pey'yuñwini.⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqõhit pãpu kurs hintsatskani, piw tãwat añq w tãlata, pi Tutuyqawhq a God pumuy amumi talni'taniq w ðviy'ó. Noq w puma aqwhaqami sutsép-sa moñw'iwyuñwini.

The Coming of Jesus

⁶ Noq w pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noq w i' Tutuyqawhq a God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hõna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy áawnaniqata.⁷ Meh, nu hapi qa sówunit pituni, (kita Tutuyqawhq a). Noq w i' hapi hak it nãto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni.⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañ w yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nãtuva, put pas hihtataniqee.⁹ Noq w pam pahsat inumi pañqawu: Soh, nu qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwãamu, pu it tutuvenit añ lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwãamu. Um God hapi pas hihtatani.¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit añ himu nãtoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsiwa.¹¹ Pay pi qasun hintaqa qasun hintani; pu i' hak itsëhee itsëheeni; pu i' hak sũantaqa sũantani; pu i' hak qahovãriwhpu qahovãriwtani.¹² Noq w meh, nu hapi qa sówunit pituni (kita Tutuyqawhq a). Noq w nu hapi hihta ahsatit yankañ w pituni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanãp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani.¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yaynahaq pu sohsok hihta aw pã yúkuhq a; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa.¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yësiwhqat añq w nõnõsaniqey makiway'yuñwini, pu kitsókit aw hõtsiwhpa' yuñniqeyu.¹⁵ Pi popkotuy amunyũqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nãp yukiwhput aw nãwakintotaqamu, pu hak atsãt hintsakqey ep hahlayhq a piwu.¹⁶ Noq w nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hãhaqe' inumi tõnawtaqamuy iit áawnaniqat ðviy'ó. Nu hapi David náata, pu ahpiy tsiyakpu, suyan tãlawñway'taqa tãlsohu.¹⁷ Noq w Hikwsi Mõ'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak nawotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pãnaqomkiwtaqa pewni. Pu pay nãp hak nãwaknaqa it ktiyat akw yësiwhqat qa sãsvit añq w hikwini.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hóyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsítutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímunihqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítsiwtaa. Nam antaa.